

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Första kammaren.

Nr 24.

Tisdagen den 15 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Herr statsrådet *Bergqvist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 327, angående förbättring av Ljungbyheds flygfält.

Herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet **Gjöres**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Äqvists interpellation angående skoransoneringen, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Äqvist till mig framställt följande frågor rörande den nyligen genomförda skoransoneringen.

Ang. skoransoneringen.

1) Varför ha icke myndigheterna i god tid vidtagit sådana åtgärder, att en skoransonering kunnat avsevärt mildras?

Hade icke de nuvarande tillverkningsbestämmelserna enligt kungl. förordningar av den 9 maj 1919 och den 11 oktober 1920 angående förbud mot användning av papp och konstläder i skodon tidigare bort uppmjukas, varigenom lättnader i försörjningsläget kunnat åvägabringas: Avser statsrådet att nu taga några initiativ i denna fråga?

2) Anser statsrådet, att den beslutade skoransoneringen icke kunnat genomföras smidigare och att de olika intresserade parterna såsom sko- och gummiindustrien och skohandeln hade bort få medverka vid bestämmelsernas utformning?

3) Är statsrådet i tillfälle att lämna de faktiska uppgifter som legat till grund för bestämmandet av tilldelningen och ransoneringstidens längd?

Anser statsrådet i detta sammanhang, att poängvärderingen av olika skodon gjorts på ett sådant sätt, att befogade justeringar äro uteslutna, eller vill statsrådet lämna industrikommissionen direktiv att snarast vidtaga en nödvändig revision av poängvärderingen, avseende i första hand att bättre tillgodose den växande ungdomens och den utearbetande befolkningens behov — och att denna göres i samförstånd med sko- och gummiindustrien samt representeranter för detaljhandeln och konsumenterna?

4) Är statsrådet i tillfälle att lämna riksdagen upplysningar om vilka åtgärder som vidtagits för att kunna ge de anställda inom skoindustrien möjligheter till nya sysselsättningar liksom andra åtgärder till mildrande av de sociala verkningarna av skoransoneringen?

5) Kan det tänkas, att skoindustriens skärnings- och nåtlingsspersonal i större utsträckning än vad som skett kan få medverka vid utförandet av militära beställningar av andra skinnföremål än skodon, såsom flygarhuvor, skinnvästar etc., och vill statsrådet medverka till att offentlig upphandling äger rum härav även från marin- och flygförvaltningens sida, vilket enligt erhållna uppgifter inte nu synes vara fallet?

De framställda frågorna synas mig vara av den art, att de bäst besvaras genom att jag redogör för bakgrunden till den genomförda skoransoneringen

Ang. skoransoneringen. (Forts.)

samt de skäl som föranlett densamma. I samband därmed kommer jag att behandla olika av interpellanten berörda detaljspörsmål.

Den nu genomförda ransoneringen av läder och skovaror är i första hand betingad av knappheten på bottenläder. Före kriget tillgodosågs behovet av bottenläder i allt väsentligt genom import av tunga sydamerikanska hudar. Jämsides därmed utfördes från landet avsevärda mängder lättare nöthudar och kalvskinn. Exportförbud utfärdades emellertid omedelbart efter krigsutbrottet, och sedan dess hava de inhemska nöthudarna helt behållits för den inhemska konsumtionens behov och i stor omfattning beretts till bottenläder.

Vid krigsutbrottet var lagerställningen i Sverige i fråga om importerade nöthudar och bottenläder jämförelsevis god. Under halvåret närmast efter krigsutbrottet intensifierades hudimporten så att läget hade ytterligare förbättrats, när importspärren kom i april 1940. Denna hade till följd, att lagren nedgingo trots den under hösten 1940 till följd av missväxten starkt stegrade inhemska slakten av storboskap. I oktober 1940 motsvarade lagren av grövre hudar och färdigt bottenläder ungefär två tredjedelar av årsförbrukningen före kriget. Lejdtrafikens igångsättande under 1941 samt den då alltså mycket omfattande inhemska slakten hade emellertid till följd en jämförelsevis riklig tillförsel av hudar å den svenska marknaden, vilket i förening med ett flertal restriktiva åtgärder beträffande förbrukningen av bottenläder resulterade i en förbättring av lagerställningen. Även under 1942 var importen fullt tillräcklig för att jämte tillförseln av inhemska grövre hudar täcka det nedskurna behovet. Avbrottet i lejdtrafiken på nyåret 1943 medförde emellertid en nedgång i lagren. Denna var dock icke större än att i april 1943 våra sammanlagda lager av grövre hudar och färdigt bottenläder motsvarade ungefär tre fjärdedelar av årsförbrukningen före kriget.

Givet är att i det ovissa läge, vari landets bottenläderförsörjning hela tiden efter kriget befunnit sig, frågan om införande av ransonering å skor och läder vid upprepade tillfällen varit föremål för övervägande. Av vad jag nyss anfört rörande lagerställningen för hudar och läder framgår, att denna undergått förskjutningar under kriget beroende på skilda omständigheter, men variationerna ha på det hela taget varit små och tillgångarna — fränsett tiden före aprilspärren 1940 — jämförelsevis knappa. Under dessa förhållanden är det uppenbart, att man vid införande av en ransonering städse måst räkna med ytterst menliga verkningar. För det första kommer en ransonering att verka mycket ojämnt. Förbrukningen av skor växlar ju inom mycket vida gränser för olika personer. Konsumtionen av färdiga läderskor i medeltal för person och år torde under krigsåren ha utgjort ungefär ett par. För många särskilt äldre personer och personer med stillasittande arbete torde förbrukningen vara ej obetydligt mindre. För andra personer däremot, särskilt för barn, är förbrukningssiffran mycket högre. Vidare är utgångsläget för de olika konsumenterna vid införande av en skoransonering mycket skiftande. Till alla dessa olikheter är det icke möjligt att taga hänsyn vid en skoransonering, därest denna ej sker i form av allmän behovsprövning. Genomförande av en sådan möter emellertid hart när överstigliga praktiska svårigheter. En annan och mycket betydelsefull olägenhet med en skoransonering är vidare de mycket menliga verkningar, som ransonerings införande måste befaras få på skohandeln och skoindustrien. Varje skoransonering måste i nuvarande krisläge bygga på att även lagren av färdiga skor skola utnyttjas inom ransoneringen. För att åstadkomma detta erfordras att nytillverkning av skor begränsas. Vidare har man att utgå från att den enskilde konsumenten söker i största möjliga omfattning reparera sina gamla skor. Våra tillgångar av bottenläder böra därför i behövlig utsträckning utnyttjas för reparationsändamål. Även med hänsyn härtill måste tilldelning av bot-

Ang. skoransoneringen. (Forts.)

tenläder för nytillverkning av skor beskäras. Verkningarna av en skoransonering komma därför att drabba de inom skoindustrien anställda mycket hårt. Även skohandeln kommer helt säkert att kännbart påverkas av de minskade inköpen. Med hänsyn till de skadliga verkningar i olika avseenden, som en skoransonering sålunda måste få, är det helt förklarligt att den myndighet, som närmast har att svara för landets försörjning av skor och läder, ej utan tvingande skäl velat föreslå en sådan åtgärd. Så mycket större anledning till en sådan ståndpunkt har förelegat, som lagerställningen i fråga om läder och hudar, enligt vad jag nyss framhållit, från senare hälften av 1940 intill slutet av 1942 på det hela taget förbättrats. Lejdtrafikens upphörande medförde ett avbrott i denna utveckling. Införande av en skoransonering omedelbart efter lejdtrafikens avbrytande skulle emellertid ha inneburit att ransoneringen kommit att igångsättas mitt under vintern. Vilka påfrestningar som då skulle ha uppstått ligger i öppen dag. Möjlighet att vid denna tid erhålla ersättningsskodan lämpliga med hänsyn till årstiden torde ha förelegat endast i ringa utsträckning. Vad det vidare skulle ha betytt för skoindustriens arbetare, därest industrien måste stoppa mitt under vintern, lär ej heller behöva särskilt ordas om. Införande av en skoransonering omedelbart vid avbrottet i lejdtrafiken var därför knappast tillrådligt: detta så mycket mindre, som man vid tidpunkten i fråga ansåg sig ha anledning hoppas, att avbrottet icke skulle bli så långvarigt som dessvärre blev fallet. I det läge, vari vår försörjning med läder och skor så småningom kom på grund av det långa avbrottet, men alldeles särskilt med hänsyn till de ovissa framtidsutsikterna, ansågs det emellertid ofrånkomligt med en allmän ransonering av läder och skor. Att vänta därmed till dess värförsäljningen var över kunde icke ifrågakomma. Detta skulle nämligen ha inneburit att de tillgångar, varmed vi hade att räkna vid ransonernas bestämmande, blivit mindre och som följd därav ransonerna måste ytterligare beskäras.

I detta sammanhang anser jag mig böra något beröra den anmärkning, som från skilda håll riktats mot den nu genomförda ransoneringen, nämligen att den borde ha genomförts på ett långt tidigare skede, då importen var öppen. Jag vill då först erinra om att importmöjligheterna allt sedan april 1940 varit begränsade. I den mån sådana förelegat ha de utnyttjats. Efter inträdet av importspärren har dock lagerställningen hela tiden varit sådan att, vid vilket tillfälle ransoneringen än genomförts, grundransonerna ej kunnat göras rikligare än vad nu är fallet. En tidigare genomförd ransonering skulle naturligtvis ha medfört en besparing i läderförbrukningen, som direkt motsvarat nedpressningen av allmänhetens skoförbrukning. Det är uppenbart att denna besparing under förutsättning av oförändrade importmöjligheter skulle haft till följd en förbättring av de nuvarande lagren. Fördelarna därav böra dock vägas mot de nackdelar, som ransoneringen under den gångna tiden skulle ha medfört för förbrukarna samt icke minst för skoindustrien och skohandeln.

Klart är att arbetet med att tekniskt förbereda skoransoneringen pågått allt sedan frågan om dess införande blev på allvar aktuell. Vid detta har särskilt hänsyn måste tagas till faran av skohamstring. Lagren av läderskor finnas i huvudsak i detaljhandeln. Dessa äro visserligen rätt goda men dock ej större än att en allmän hamstringsvåg skulle kunna på ett mycket kännbart sätt förrycka hela skoförsörjningen. Under sådana förhållanden är det helt naturligt att den krets av personer, som sysselsatts med förberedelsearbetet, måste begränsas till den minsta möjliga. Givetvis följa åtskilliga nackdelar med ett dylikt förfarande. Alla detaljbestämmelser kunna sålunda ej bliva föremål för den allsidiga prövning, som vore möjlig att företaga, därest en större mängd branschrepresentanter bereddes tillfälle deltaga i förberedelse-

Ang. skoransoneringen. (Forts.)
arbetet. Vidare blir det ofrånkomligt att till det sista uppskjuta färdigstäl-landet av alla trycksaker m. m. Detta i sin tur medför, att ett försäljnings-stopp av icke alltför kort varaktighet måste föregå ransoneringen. Vidare kan det ej undvikas att behandlingen av vissa frågor, som för sitt slutgiltiga av-görande kräva konferenser och samråd med ett större antal sakkunniga, måste anstå till efter regleringens införande. Dessa nackdelar, som jag icke vill förringa, anser jag emellertid vara betydligt mindre än de, som skulle hava uppstått, därest ransoneringsplanerna i förtid nått ut till offentligheten.

Vad därefter angår ransoneringsplanen har denna självfallet utformats med utgående från de tillgångar av skor och läder, som förelågo vid ransonering-ens införande, samt den tillförsel därav som med säkerhet eller med största sannolikhet kan väntas ske under ransoneringsperioden. Detta innebär att man ej ansett sig böra räkna med någon import av hudar. På tillgångssidan har kunnat upptagas endast dels förefintliga lager av grövre hudar och färdigt sulläder ävensom hudarna från den slakt av storboskap, som beräknas komma att ske under ransoneringstiden, dels i handel befintliga lager av färdiga lä-derskor i den mån dessa lager kunna beräknas nyttiggöras under ransonerings-perioden, dels ock slutligen lagren av färdiga gummiskor och den beräknade produktionen därav. Av flera skäl har det ansetts nödvändigt att intaga även gummiskodon under ransoneringen. Redan nu föreligger knapphet på vissa gummiskor. Skulle ransonering ha genomförts för enbart läderskor, torde efter-frågan av gummiskor ha stegrats avsevärt och lagren som följd därav ha tömts på kort tid. Att lämna gummiskodon utanför ransoneringen anser jag därför uteslutet.

Interpellanten synes utgå från att lagren av färdiga skor skola i sin hel-het kunnat medräknas som en tillgång vid ransoneringen. Detta har emeller-tid ej varit möjligt. Inventeringen den 31 december 1942 av lagren av alla olika slag av skor visade, att vi då hade 2.6 miljoner par av gummiskodon samt över 1.7 miljoner par av sandaler, sandaletter, tofflor och liknande skodon. Lag-ret av egentliga läderskor omfattade endast 5.5 miljoner par. Till icke obetyd-lig del bestodo dessa av icke kuranta skor. Man har därför i ransoneringspla-nen ej vågat räkna med att av skolagren kunna disponera mera än 4.3 miljo-ner par läderskor och 1.8 miljoner par gummiskor. Detta blir tillsammans 6.1 miljoner par och icke 10 miljoner par, vilken siffra nämnes i interpellatio-nen. Utslagen på hela befolkningen motsvarar denna tillgång cirka 7 poäng för person eller nära 50 procent av den fastställda grundransonen 15 poäng.

Även vid beräkningen av vad som inom ransoneringens ram står till för-fogande av tillgångarna på hudar och färdigt läder ha kraftiga reduceringar befunnits nödvändiga. Mycket betydande reservationer för militära ändamål ha sålunda måst vidtagas. Efter avdrag för dessa reservationer skulle åter-stå en kvantitet hudar och färdigt läder motsvarande cirka 6 poäng i genom-snitt för person. Återstående 2 poäng av grundransonen samt eventuella till-läggstilldelningar motsvaras enligt ransoneringsplanen av den nytillverkning av gummiskor som kan beräknas komma till stånd under ransoneringsperioden.

Jag anser det uppenbart att med de förutsättningar, som man sålunda hade att utgå från vid ransoneringens igångsättande, grundransonen ej kunde gö-ras större än vad som skedde. Interpellanten har visserligen framfört den uppfattningen, att ransoneringsperioden bort bestämmas till ett år i stället för ett och ett halvt år. Detta skulle ha inneburit att ransonen under en och samma tidsenhet bort tillmätas cirka 50 procent högre än vad fallet blivit. Ovan anförda siffror torde visa det omöjliga i att vidtaga en sådan höjning av grundransonen i det försörjningsläge, varmed vi hade att räkna vid ran-soneringens införande.

Ang. skoransoneringen. (Forts.)

I den mån däremot försörjningsläget förbättras genom att exempelvis hudimporten åter kommer i gång på allvar eller genom att inhemsk tillverkning av ersättningsmaterial kommer till stånd i större omfattning blir det givetvis även möjligt att öka ransonen. Detta synes mig emellertid icke böra ske i första hand genom att förbättra grundransonen. Denna utgör ju en minimitilldelning, som tillkommer varje person. Vid detta förhållande anser jag att de förbättringar av ransonerna, som till äventyrs kunna åstadkommas, böra främst åtnjutas av personer i de åldrar eller inom de yrken, där förbrukningen av skor är särskilt hög. Att i dessa fall tilläggstilldelningar till den fastställda grundransonen äro nödvändiga synes uppenbart. Vidare anser jag det önskvärt, att vid en förbättring i försörjningsläget möjlighet öppnas för envar, som visar sig hava särskilt trängande behov av skor eller reparationsläder, att erhålla extratilldelning härav. Detta skulle innebära, att utöver den fastställda grundransonen och tilläggstilldelningar, som kunna komma att medgivnas enligt mer generella regler, extratilldelning skulle kunna lämnas efter individuell behovsprövning. Denna måste självfallet i nuvarande läge bliva ytterst sträng. Det är emellertid omöjligt att nu slutgiltigt uttala sig om huru dessa frågor skola lösas.

Vad beträffar skovarornas poängvärden så är det av vikt att dessa så anpassas att en ej minst med hänsyn till tillgången på färdiga skor ändamålsenlig inriktning av efterfrågan erhålles. Det har också befunnits lämpligt att vidtaga vissa ändringar i den vid ransonerings igångsättande fastställda poängskalan. Dessa innebära främst att antalet poäng för gummiskodon sänkts. Vidare har antalet poäng för visst slag av sommarskor samt för vissa ersättningsskodon nedsatts. Ytterligare jämkningar kunna måhända i fortsättningen visa sig möjliga att genomföra. Jag anser mig emellertid i detta sammanhang böra betona att vid själva poängsättningen hänsyn ej kan tagas till önskvärdheten att anpassa ransonerna efter de olika förbrukarnas behov. Man har nämligen därvid att utgå från att varje individ bör erhålla en tilldelning med ett och samma bruksvärde. Poängsättningen kan sålunda ej ske så att poängberäkningen för de förbrukare, som i högre grad förslita skor, blir gynnsammare än för andra. Varje försök i sådan riktning måste ofrånkomligt leda till en snedvridning av ransoneringen och därmed försvåra genomförandet av en rättvis fördelning av sko- och lädertillgångarna. Så t. ex. skulle en lägre poängsättning för barnskodon under nr 36 innebära en orättvisa mot de barn, som behöva skor med högre nummer. Frågan om ett bättre tillgodoseende av skobehovet för ifrågavarande grupper måste, som jag redan framhållit, lösas genom tilläggstilldelningar.

Vid poängsättningen har man även sökt beakta önskvärdheten av att främja avsättningen av ersättningsvaror. Sedan lång tid har arbete pågått att få fram ett för läder lämpligt ersättningsmaterial. Att sätta i gång en industriell tillverkning av sådant material har dock ej varit möjligt så länge sko- och lädermarknaden varit fri. Därest man kan erhålla läder eller laderskodon, blir det givetvis ringa efterfrågan på ersättningsvaror. Att lagstiftningsvägen påbjuda tillverkning av ersättningsskodon har ej heller varit möjligt, utan att samtidigt avsättningen av laderskodon reglerades. Varje åtgärd, som varslade om en knapp tillgång på laderskor, skulle för övrigt med säkerhet ha utlöst en hamstringsvåg, vilket, enligt vad jag tidigare uttalat, måst få till följd försäljningsförbud med åtföljande ransonerings.

Interpellanten har särskilt framhållit, att bestämmelser i förordningen den 9 maj 1919 och den 11 oktober 1920 angående förbud mot användning av papp och konstläder i skodon bort tidigare uppmjukas.

I anledning härav vill jag först erinra om att Kungl. Maj:t, sedan ifråga-

Ang. skoransoneringen. (Forts.)

varande spörsmål varit föremål för en interpellation i andra kammaren av herr Åqvist den 7 juni 1940, uppdragit åt kommerskollegium att i samråd med statens provningsanstalt och statens industrikommission verkställa undersökning rörande frågan, i vad mån ändring i förordningen den 9 maj 1919 angående användning av papp och konstläder i skodon borde vidtagas i syfte att möjliggöra en utdrygning av lädertillgången inom landet, utan att någon väsentlig försämring av kvaliteten å skodon, som salufördes i riket, därigenom behövde uppstå. I sitt utlåtande den 18 juni 1941 anförde kollegium, som vid sin utredning berett representanter för sko- och läderindustrin tillfälle att deltaga, att kollegium kommit till den uppfattningen, att en revision av pappförordningen måhända vore önskvärd, men att under nu rådande krisförhållanden och med den utveckling, ersättningsmaterial för läder under denna tid kunde komma att få, det icke kunde anses lämpligt att föreslå ändrade bestämmelser för en förordning, som vore avsedd att gälla under mera normala tider. Därest emellertid framdeles ett försämrat försörjningsläge för skoindustrin skulle nödvändiggöra tillverkning av en mer krisbetonad skotyp, varvid anspråken på en fullgod kvalitet icke längre kunde upprätthållas, ville kollegium förorda, att ersättningsmaterial — utöver vad nuvarande förordning medgäve — tillätes ingå åtminstone i viss av kollegium närmare angiven utsträckning.

Industrikommissionen har för sin del beträffande det av interpellanten framförda spörsmålet förklarat, att även om försörjningsläget i fråga om bottenläder länge varit knappt, har industrikommissionen icke tidigare ansett förhållandena motivera, att särskilda åtgärder vidtoges för tillverkning av kris-skor. Utslagsgivande för kommissionens uppfattning har därvid varit att produktionen av skodon, trots den genomförda inskränkningen i tillverkningen, i stort sett svarat mot konsumtionsbehovet. Så länge problemet att framställa konstläder, användbart till yttersulor och mellansulor, ej lösts, har vinsten ur försörjningssynpunkt av en ändring av pappförordningen icke ansetts uppväga de olägenheter som en eftergift i fråga om kvalitetskraven i olika hänseenden skulle inneburit. Kommissionens uppfattning i denna fråga torde hava delats av flertalet branschmän. Att tiden icke varit mogen för en uppmjukning av pappförordningen synes måhända bäst framgå därav, att skoindustrin icke utnyttjat de möjligheter att använda ersättningsmaterial som förordningen redan i sitt nuvarande skick tillåter genom tillverkning av B-stämplade skor.

I och med genomförandet av ransoneringen ha förhållandena i ifrågavarande hänseende givetvis radikalt förändrats. Industrikommissionen är också sysselsatt med utarbetande av nytt förslag till ändring av pappförordningen. Jag har även goda förhoppningar, att arbetet på att få fram användbart ersättningsmaterial skall ge resultat inom en nära framtid. Fördelarna därav böra dock, som jag redan framhållit, främst komma de befolkningsgrupper till godo, där förbrukningen av skor är särskilt stor.

Vad därefter angår de av interpellanten berörda spörsmålen om vad som kan göras för att mildra verkningarna av skoransoneringen för de inom skoindustrin anställda, vill jag först erinra om att arbetsmarknadskommissionen sedan lång tid haft sin uppmärksamhet riktad på arbetsförhållandena inom denna industri, speciellt med hänsyn till den omfattande korttidsarbetslöshet, som där varit rådande. Vid ett flertal tillfällen har kommissionen haft överläggningar med skofabrikanterna och representanter för skoarbetarnas fackförbund och arbetslöshetskassa ävensom med myndigheterna i Örebro stad, där problemet är av betydande omfattning. Härvid ha diskuterats såväl olika sysselsättningsmöjligheter för skoarbetare som även lämpligaste tillvägagångssätt vid överflyttning av arbetskraften till andra näringsområden.

Ang. skoransoneringen. (Forts.)

En av de utvägar, som tillgripits, har varit att uppmana skoindustrien att uppsätta riksarbetslag för skogsarbete. Kommissionens upprepade framställningar i detta syfte ha hittills endast hörsammats av tvenne företag i branschen. Vissa andra företag ha genom rationalisering av driften och successiva avskedanden i förening med en mycket restriktiv nyintagningspolitik reducerat sin personal och därigenom nedbringat korttidspermitteringarna till ett minimum. Den personal, som sålunda entledigats, har nästan utan undantag uppsugits av arbetsmarknaden.

I syfte att underlätta en mera omfattande omplacering av arbetskraft, som kan visa sig nödvändig efter skoransoneringens genomförande, har arbetsmarknadskommissionen anbefallt nyregistrering av samtliga skoarbetare och tjänstemän för att komma fram till en mera ingående kännedom om arbetarnas individuella kvalifikationer, försörjningsplikt och övriga familjeförhållanden, bostadsförhållanden m. m. Kommissionen säger sig ha anledning förvänta att genom de uppgifter, som inflyta vid denna registrering, placeringsmöjligheter även inom andra områden än de som hittills kommit i fråga skola yppa sig. Informationsmöten ha vidare hållits på ett flertal platser, däribland Örebro och Kumla, varvid arbetarna erhållit utförliga upplysningar om vilka arbetstillfällen marknaden för närvarande har att erbjuda och vart man bör vända sig med sin ansökan etc. Vid arbetsförmedlingarna i Örebro och Kumla ha särskilda tjänstemän tillsatts för att underlätta skoarbetarnas överflyttning till nya arbetsområden. En omfattande ackquisition har med gott resultat bedrivits inom samtliga län i riket för att uppleta nya arbetstillfällen, och rapporter inkomma dagligen till länsarbetsnämnderna om företag, som äro villiga anställa skoarbetare. En betydande omskolningsverksamhet pågår även bland skoarbetarna. Cirka 390 manliga och 400 kvinnliga elever äro för närvarande intagna i beredskapskurser. Vid utökning av antalet beredskapskurser på orter, där kurser nu äro anordnade och lokalutrymmen det medgiva, torde ytterligare ett hundratal elever kunna intagas.

Beträffande utplaceringen av redan avskedad arbetskraft har arbetsmarknadskommissionen meddelat följande uppgifter för Örebro och Kumla. I Örebro hade den 1 juni sammanlagt 190 manliga arbetslösa skoarbetare anmält sig hos arbetsförmedlingen. Av dessa hade nämnda dag 21 ej kunnat placeras. Sammanlagda antalet kvinnliga arbetssökande utgjorde 116, varav 17 ej placerats. I Kumla ha hittills 40 skoarbetare anmält sig, vilka samtliga placerats. Enligt vad kommissionen vidare upplyst, väntar man att i Örebro län omkring 1,000 å 2,000 skoarbetare skola permitteras före midsommar. I övriga län beräknas motsvarande antal till sammanlagt 1,000. En icke ringa del av dessa arbetare ha dock förklarat sig själva kunna skaffa sig sysselsättning över sommaren. Därest permitteringarna komma att stanna vid dessa jämförelsevis låga siffror — inom skoindustrien sysselsättas för närvarande något över 10,000 arbetare — torde detta i stor utsträckning bero på att åtskilliga skofabriker komma att i fortsättningen hållas i gång med tillverkning av ersättnings-skodon.

I anledning av interpellantens sista fråga om möjligheten av att skoindustriens personal i ökad utsträckning bereddes tillfälle medverka vid militära beställningar av andra skinnföremål än skodon, vill jag framhålla att arméns upphandlingar av beklädnadspersedlar av läder och skinn i regel ske genom införande av anbud från firmor, som tidigare sysslat med dylik tillverkning. Att anskaffa skinnkläder av olika slag från skofabriker anses av vederbörande militära myndighet knappast lämpligt, enär man icke med säkerhet kan påräkna samma goda tillverkning som då yrkesmän handhava tillverkningen. Råvaran är alltför dyrbar och svåråtkomlig för att den skall släppas i händerna

Ang. skoransoneringen. (Forts.)

på icke fackmän. Härtill kommer att en anskaffning från skofabriker dessutom medför, att motsvarande personal vid skinnbeklädnadsföretagen bleve utan arbete, varigenom arbetslöshet torde uppkomma i orter med koncentrerad dylik tillverkning.

Beträffande beställningarna av ovan omförmälda artiklar för marin- och flygförvaltningarnas räkning har en undersökning givit vid handen, att marinen behöf av läder- och skinnartiklar helt täckes genom arméförvaltningens industribyrås försorg. Detta är även fallet vid flygvapnet, dock att flygarhuvor anskaffas genom flygförvaltningens egen försorg med användning av gällande krigsleveranskontrakt, som tecknats redan i fredstid. Flygvapnets motorbyxor och motorrockar samt handskar och remtygsmateriel upphandlas av industribyrån enligt i gällande upphandlingsförfordning angivna grunder.

Herr Äqvist: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet för det omfattande svar, som givits mig, ävensom för att jag fått taga del av svaret i förväg.

Min interpellation framställdes främst i syfte att dels söka åstadkomma lättnader i ransoneringsbestämmelserna genom ändringar i poängvärderingen så snabbt som möjligt och dels för att söka vinna klarhet i hur statsmakterna ämnat stödja den stora mängden av skofabriksarbetare, som synas drabbas så hårt av ransoneringsbestämmelserna, och i vad mån det låter sig göra att genom ersättningsproduktion behålla kärntruppen av yrkesskickliga skoarbetare kvar inom skoindustrien.

Jag gläder mig åt att kunna konstatera, att redan en revision av poängvärderingen i fråga om vissa grupper av skor och gummiskor genomförts. Men samtidigt måste jag konstatera, att statsmakterna och därvid i främsta hand industrikommissionen visat en alltför negativ inställning till många av de problem som uppstått kring skoransoneringen, vilket är mycket beklagligt ur samhällsnyttigt synpunkt.

Bakgrunden till skoransoneringens genomförande samt skälen för densamma har statsrådet tydligt klarlagt — och jag har därvid inga invändningar att göra, enär jag är fullt ense med statsrådet, att en ransonering var ofrånkomlig.

Statsrådet hävdar emellertid sedan, att tiden för ransoneringens genomförande varit den lämpliga liksom att hela ransoneringens uppläggning varit så bra som möjligt. Jag delar icke statsrådets uppfattning härvidlag. Det hade ur flera synpunkter varit förmånligare om ransoneringen införts omedelbart vid den tidpunkt, då statsmakterna visste att lejdåts- och trafikens avbrytande var ett faktum, och jag föreställer mig, att det därför varit möjligt att ha det hela klart den 1 februari eller senast den 1 mars.

Statsrådet säger: »Införande av en skoransonering omedelbart efter lejdåts- och trafikens avbrytande skulle emellertid ha inneburit att ransoneringen kommit att igångsättas mitt under vintern. Vilka påfrestningar, som då skulle ha uppstått, ligger i öppen dag. Möjligheter att vid denna tid erhålla ersättningsskodon lämpliga med hänsyn till årstiden, torde ha förelegat endast i ringa utsträckning.»

Detta försvar visar ringa förtrogenhet med kända branschförhållanden. Skohandeln säljer ytterst litet vinterskodon under februari och mars månader, och skofabrikanterna tillverka då ännu mindre. Februari tillhör skohandelns mest »tysta» månader. Under mars däremot börja vårskoförsäljningarna så smått. Det hade därför *ingalunda* inneburit några påfrestningar för allmänheten, om ransoneringen kommit tidigare — utan tvärtom.

Vad skoindustrien beträffar så börjar i allmänhet tillverkningen av sommar-

Ang. skoransoneringen. (Forts.)

skor under januari och februari. Det hade givetvis varit förnuftigare, om skofabrikanterna då kunnat stoppa större delen av sin tillverkning av sommarskor och i stället använt befintliga läderresurser för slitskor, som nu efterfrågas i första hand. Givetvis har jag därvid förutsatt att sysselsättningen inom skoindustrien skulle ha blivit minst lika stor som nu, ty om ransoneringen kommit 2 månader tidigare, så skulle väl för den skull inte lädertilldelningen ha behövt göras knappare intill den 1 juli i år än vad nu blivit fallet. Jag beklagar att industrikommissionen icke bättre förmått överblicka situationen och göra det bästa av rådande förhållanden.

Vad beträffar förberedelsearbetet så har jag aldrig ansett att *en större mängd* branschrepresentanter skulle beretts tillfälle att deltaga i detta arbete. Jag har blott menat att branschmän med vidare erfarenhet från mer omfattande tillverkningar samt med kännedom om skodetaljhandel borde ha kunnat tänkas komma i fråga. Vidare har jag särskilt framhållit det felaktiga i att gummiindustrien inte alls varit representerad. Att vidare diskutera denna fråga batar dock föga, när vederbörande tydligen anse, att ransoneringsplanen liksom dess tekniska utformning blivit den bästa tänkbara. De vidtagna åtgärderna efteråt visa dock, att ransoneringsplanen och dess utformning tydligen icke till alla delar varit tillfredsställande. Faktum synes vara, att industrikommissionen »glömt bort», om jag får uttrycka mig så, att t. ex. gummiindustrien till största delen själv ordnat sin råvaruförsörjning genom att avkräva skohandlarna och därmed indirekt allmänheten gummiskrot.

Vad beträffar de siffror angående skohandelns lager den 1 januari 1943, som framläggas av statsrådet, så framgår härav, att lagren i verkligheten voro cirka 10 miljoner par av laderskor inklusive sandaler och tofflor samt gummiskor. Lagren ha de senaste tre årsskiftena tydligen varit ungefär lika stora. Det kan därför med hänsyn härtill förefalla egendomligt, att ransoneringen måste bli så hård nu. Den reducering industrikommissionen konstruerat fram har föga samband med verkligheten. Sandaler t. ex. ha givetvis sitt värde ur skoförsörjningssynpunkt, därigenom att de användas 2 å 3 månader under sommaren, då de s. k. slitskodonen få vila sig från nötingen. Kommissionen har ju också tydligt visat, att man räknat härmed, ty i poänglistan voro dessa sandaler värderade till 4½ respektive 6 poäng, beroende på utförandet, och nu 4 poäng.

Statsrådet säger också, att man gjort vissa reduktioner, emedan en del skodon varit okuranta. Gäller det okuranta ur modehänsyn, så kan man ju säga att de därför nu icke behöva vara okuranta ur försörjningssynpunkt. Enligt den erfarenhet, jag har av skohandeln från det företag jag representerar och dess minutaffärer, så finnas inga okuranta lager, och man lär nog svårigen kunna påstå, att skohandeln i allmänhet dras med okuranta lager. I varje fall måste det vara omöjligt att siffermässigt uppskatta detta — annat än gissningsvis.

Då industrikommissionen redan visat, att den tydligen gjort avsevärda felberäkningar vid sin poängsättning, så anser jag inte alls — i motsats till statsrådet — »att det varit uppenbart, att grundransonen icke kunnat göras större». Eftersom kvantiteterna för ransoneringen äro givna, så är det ju ganska lätt att sätta ransoneringsperioden kortare, t. ex. 1 år. Skulle det visa sig att svårigheterna vid ransonerings genomförande vore bestående efter detta års förlopp, så kunde man då ändra ransonerna.

Statsrådet säger också »att man utgått från att varje individ bör erhålla en tilldelning med ett och samma bruksvärde». Ja, det låter acceptabelt, men jag ifrågasätter, om man dragit konsekvenserna av denna princip rätt. För barnen — såväl de allra minsta, som snabbt *växa ur* sina skor, liksom de skoslitande äldre, som snabbt *nöta ut* sina skor — har *ett* par skor inte alls samma bruksvärde som för en äldre människa. Jag hävdar, att det är en betydande

Ang. skoransoneringen. (Forts.)

skillnad härvidlag. Ett par herrkängor betinga 8 poäng, och så gör även ett par små barnkängor. Barnen kunna givetvis inte använda herrkängor, men en lätt barnkänga har icke tillnärmelsevis samma slittid, som en herrkänga. Detta har industrikommissionen icke velat beakta. Om barnskodonon poängsattes avsevärt lägre, så kan jag inte inse, att detta äventyrar ransoneringsplanen. De vuxna kunna ju inte använda barnskor.

I Schweiz, där jag anser att man varit avsevärt förnuftigare vid ransonerings genomförande — vilket skedde redan i november 1940 — har man t. ex. stadgat, att skor för barn i åldern 3 år och därunder skola vara helt poängfria. Jag tror att vi mycket väl skulle kunna gå på samma linje i vårt land.

Jag vill i förbigående nämna, att ransonen numera lär vara 2 par skor per år och individ i Schweiz, enligt uppgifter som jag erhållit genom utrikesdepartementet.

I övrigt har jag tacksamt noterat de nedsättningar i poängvärderingen, som skett på bl. a. gummiskor, sommarskor och träbottnade skor. Jag beklagar blott, att denna poängsättning icke skedde från början, varigenom man undvikit orättvisorna mot dem, som under maj månad gjort sina inköp av skor.

Att poängen på träbottnade skor satts ned, värderar jag särskilt, enär det säkerligen torde stimulera användningen av dessa skodon, i fråga om vilka jag hyser stora förhoppningar ur skoförsörjningssynpunkt. Det skulle emellertid verka ännu mer stimulerande på tillverkningen av dessa skor, om t. ex. arbetsskor och arbetskängor samt skolskor och barnskor med träbottnar bleve helt poängfria — något som jag härmed framför mina förhoppningar om till herr statsrådet.

De olika slag av tilläggstilldelningar, som statsrådet ställt i utsikt, hoppas jag snart kunna bli bestämda och offentliggjorda. Ty det är av stor betydelse såväl för konsumenterna som för oss fabrikanter, att vi kunna inrätta oss här efter. Vi behöva få veta, om det blir någon lädertilldelning till fabrikena för de olika extratilldelningarna eller om avsikten är att dessa skola gälla träbottnade skodon o. dyl.

Statsrådet behandlar sedan frågan om ersättningsproduktionen och möjligheterna att genom uppmjukning av gällande tillverkningsbestämmelser kunna lätta på försörjningsläget i fråga om skor. Den negativa hållning till hela detta problem, som framgår av svaret, synes mig ligga fullt i nivå med industrikommissionens inställning, något som varit och alltfört är till stort men för såväl allmänheten som fabrikanter och anställda inom skoindustri och skohandel.

Den uppmjukning av gällande tillverkningsbestämmelser, som jag efterlyste redan år 1940, har icke kommit till stånd, och detta har motiverats bl. a. med att det icke kunde anses lämpligt att föreslå ändrade bestämmelser för en förordning, som vore avsedd att gälla *under mera normala tider*. Men varför inte ändra på den enbart under kristiden? Varför inte lämna dispens ifrån den, som man gjort i Danmark — där man ännu inte behövt införa någon skoransonering?

Statsrådet meddelar också, att industrikommissionen förklarat, att även om försörjningsläget i fråga om bottenläder länge varit knappt, *har industrikommissionen icke tidigare ansett förhållandena motivera att särskilda åtgärder vidtagas för tillverkning av krisskor*. Här vill jag med skärpa säga ifrån, att jag aldrig talat om eller förordat någon tillverkning av krisskor.

Att såsom krisskor benämna skor med annat material än läder i klackar och bakkappor samt till mellansulor och i vissa fall även till bindsulor, dock ej för randsyddas skor, visar en mycket stor okunnighet hos vederbörande myn-

Ang. skoransoneringen. (Forts.)

dighet — ja, en oförmåga och bristande branschinsikt, som visat sig bli mycket ödesdiger för hela vår skoförsörjning liksom för skoindustrien och dess arbetare.

Hade vi för tre år sedan börjat använda en del konstläderprodukter på sådana ställen i skodonen, som icke äro direkt utsatta för nötning, alltså till bakkappor, mellansulor, klackar och i viss utsträckning även bindsulor — observera att jag *icke* talar om yttersulor och stiftlappar till klackar och ej heller om bindsulor i randsyddas skor etc. — då skulle vi i dag ha haft läder användbart för yttersulor för ytterligare minst ett års skoproduktion.

Om man nämligen beräknar, att det tillverkats cirka 8 miljoner par skor här i landet per år och att den utstansade läderåtgången är mellan 6 och 7 hektogram per par, så skulle landets behov av utstansat bottenläder ha varit cirka 5 miljoner kilogram per år. Detta bottenläder användes icke enbart till yttersulor utan även till bakkappor, klackar, mellansulor och bindsulor. En noggrann beräkning av huru läderåtgången fördelar sig på *å ena sidan* yttersulor, stiftlappar och bindsulor till randsyddas skor och *å andra sidan* klackar, bakkappor, mellansulor och vissa slag av bindsulor visar att lågt räknat en tredjedel kommer på den senare gruppen av material, som kan ersättas med en högvärdig konstläderprodukt. Detta innebär en besparing på cirka 1.7 miljoner kilogram utstansat läder per år. Och jag har då inte alls räknat med något konstläder till arbetskängor och sportkängor.

Under tre år skulle vi alltså ha kunnat spara ihop 5 miljoner kilogram bottenläder, som i mycket stor utsträckning skulle ha kunnat användas till yttersulor. Man hade därigenom kunnat frigöra användningen av framdelar och bukar, som kunnat garvas och användas till ovanläder och framför allt till foderskinn, vartill skobranschen haft oerhört svårt att anskaffa material.

Jag vill tydligt framhålla, att användningen av konstläder givetvis måste kringgärdas av *kvalitetsbestämmelser*, varigenom garantier skapas för att icke underhålliga produkter komma i bruk.

Att använda konstläder till yttersulor har jag aldrig föreslagit, och om industrikommissionen avser att vänta med att rucka på sin inställning till konstlädrets användning överhuvud taget, till dess man löst problemet konstläder till yttersulor — då lär man nog få vänta. Ty enligt min uppfattning är lädret en oförliknelig produkt såsom slityta betraktad på grund av dess hållbarhet, smidighet, vattenbeständighet och porositet, som ger »andningsförmåga».

Det är fullkomligt felaktigt att säga, att en konstläderprodukt i vissa delar av skon gör den krisbetonad eller innebär någon eftergift i kvalitetshänseende. I England, Förenta staterna, Belgien och Tyskland och många andra länder, har man i fredstid länge använt annat material än läder till vissa delar av skodonen. Och därvid har man såväl i England som i Amerika, Belgien samt även i Tjeckoslovakiet — hos världens största skofabriker, Bata — i stor utsträckning använt sig av en svensk vara — från Nol-Tingstads fabrik intill Göteborg och från Nissaströms fabriker — intill dess Skagerackspärren hindrade ytterligare export.

Medan vi svenskar ratat detta utmärkta material, har utlandet gärna använt svenskt konstläder till vissa delar av sina skor under fredstid. Och våra myndigheter ha icke kunnat vara ovetande härom, ty förstnämnda fabrik har alltsedan september 1939 uppvaktat olika statliga myndigheter, men breven ha lämnats utan avseende.

När statsrådet säger, att våra nuvarande tillverkningsbestämmelser ge skoindustrien möjligheter att använda ersättningsmaterial genom tillverkning av s. k. B-skor och att industrien icke utnyttjat detta förhållande, så vill jag säga, att det är en försvinnande liten skillnad ur ekonomisk och läderbesparings-

Ang. skoransoneringen. (Forts.)

synpunkt mellan A-stämplade och B-stämplade skor, ty det är praktiskt taget endast i klackarna, dock ej närmare slitytan än 12 millimeter för mansskor och 15 millimeter för damskor, som konstläder får användas i B-skor.

I detta sammanhang vill jag uttrycka en förhoppning om att den ändring i tillverkningsbestämmelserna, som industrikommissionen är sysselsatt med, må bli så formulerad, att vissa kvalitetsbestämningar fordras av konstlädret, så att garantier för högvärdig kvalitet härvidlag skapas och samma möjligheter för olika fabrikat finnas.

De ansträngningar, som nu sent omsider göras för att få fram ersättningsmaterial icke blott för vissa *delar* av läderskodon utan även för yttersulorna, ha, såvitt jag kunnat bedöma detta problem, ännu icke lett till några praktiska resultat — om jag undantager träsulorna och det konstläder Nol-Tingstad tillverkar. I detta konstläder ingår enbart läderavfall och gummiprodukter, vartill dock den svenska thiokolen från Mo-Domsjö kan användas, blott industrikommissionen söker lämna sin medverkan positivt härtill.

De uttalanden, som framförts från industrikommissionen angående olika ersättningsprodukter, ha visat sig vara ganska överdrivet optimistiska — vilket ger anledning till förvåning.

Det är möjligt att man kan få fram ett material, som kan användas för reparationsbruk, men det blir säkerligen inte ens fullgott härför. Jag undantager härvid Nol-Tingstads »läderit», vilken produkt dock förutsätter, att gummi eller gummiersättning i någon form kan anskaffas.

Det material, som för yttersulor hittills visat sig vara pålitligast ur slit-synpunkt, är vissa träbottnar av bok eller björk. Men härvidlag förefinnes en del tillverkningssvårigheter, som vi dock hoppas kunna övervinna. Och skofabrikerna komma säkerligen att kunna tillfredsställa både allmänhetens behov av slitskor och dess krav på eleganta modeskor med träbottnar, såväl med fasta sulor som ledande typer.

Om vi emellertid hade sparat vårt läderavfall under alla dessa krisår i stället för att elda upp det — ibland t. o. m. genom att installera särskilda värme pannor — så skulle vi i dag ha haft bättre möjligheter att få fram goda ersättningsprodukter. Det är en ren nationalekonomisk förlust, att man måst elda upp läderavfallet, då man i stället faktiskt kunnat använda det för att förbättra vårt försörjningsläge i fråga om skor.

Jag tackar statsrådet särskilt för den ingående redogörelse, som lämnats över vad som göres för att mildra verkningarna av skoransoneringen för de anställda inom skoindustrien.

Det är fullkomligt riktigt att skoindustrien torde ha varit överdimensionerad — speciellt under krisåren med dess inskränkta produktion. Det har därför även för mig synts anmärkningsvärt, att skofabrikerna visat så ringa intresse för att bilda riksarbetslag.

Vid en av de fabriker, jag representerar, ha vi vissa tider haft 5 riksarbetslag om ett sextiotial man ute, och det har visat sig gå mycket bra att förhandla med arbetarna härom. Och förtjänsterna för arbetarna ha varit goda liksom det arbetsresultat de uppnått.

Omplaceringen av arbetskraften från skofabrikerna är dock ett tveeggat svärd. Vi önska i största möjliga mån bevara vår gamla, yrkesskickliga arbetarstam, som givetvis har stor betydelse för tillverkningen av en förstklassig produkt. Det är därför så nödvändigt, att skoindustrien hålles i gång med ersättningsproduktion — nu närmast med träbottnade skor — och att en del av dessa produkter helst bli helt poängfria samt att skoindustrien får vara med om att utföra arméns skoreparationer i ökad omfattning och om möjligt även får andra lämpliga arbetsobjekt.

Ang. skoransoneringen. (Forts.)

Vidare är det av allra största vikt att vi få veta huru långt uppehåll det kan bli i lädertilldelningen — om det kan röra sig kring 6 månader eller längre eller kortare tid. Det är enligt mitt förmenande möjligt att lämna vissa upplysningar angående lädertilldelningen för skofabrikerna genom att samtidigt säga ut, att de endast gälla under förutsättning, att nu kontrakterade lejdåtar inkomma och att lejdåtsstrafiken fortgår. På detta sätt skulle fabrikanterna åtminstone få något att hålla sig till vid sina beräkningar för planeringen av arbetet i fabrikerna. Jag väddar därför till statsrådet att medverka till att dylika upplysningar lämnas snabbt.

Slutligen vill jag sammanfattningsvis säga, att skoindustrien och vår skoförsörjning är beroende av importen på tunga hudar avsedda för bottenläder, medan vi ha riklig tillgång inom landet på lätta kalvskinn för ovanläder och mindre god tillgång på kraftigt sportläder till arbetsskor och sportkängor. Alltifrån krigsutbrottet ha vi haft svårigheter med importen av hudar — jag kan blott nämna, att vi en tid måste taga hem dem över Petsamo och en annan tid den långa vägen över Vladivostok genom hela Ryssland.

Det synes mig därför, att det bort ha legat industrikommissionen varmt om hjärtat att på bästa sätt söka minska försörjningssvårigheterna genom att bidra till att mildra tillverkningsbestämmelserna och därigenom skapa en plattform för frambringandet av högvärdiga ersättningsprodukter. Detta har man underlåtit, vilket visat sig vara mycket ödesdigert.

I nuvarande läge är det av största vikt att ersättningsproduktionen stimuleras på så sätt, att den icke poängbelägges mer än vad som är absolut nödvändigt. Härigenom skapas också de bästa förutsättningarna för skoindustrien att vidmakthålla sin kärna av yrkesskicklig arbetskraft. Samtidigt får skohandeln arbetsmöjligheter och, slutligen, det allra viktigaste, allmänhetens skoförsörjning säkerställes.

Allra sist vill jag säga, att det är anmärkningsvärt att hygienens förespråkare icke alls fått göra sig hörda vid skoransoneringens genomförande. Och dock får vår omtanke om hälsan icke negligeras. Om i stor utsträckning vårt folk dagligen måste lida av våta fötter under höst, vinter och vår, blir följden säkerligen långvariga förkylningar och grunden till livslång ohälsa kan läggas. Jag hoppas att statsrådet på allt sätt vill medverka till att stimulera skoindustrien att göra sitt bästa för skoförsörjningen — och icke såsom en hög representant för industrikommissionen, som varnat skoindustrien för att experimentera sig fram med ersättningsproduktionen.

Justerades protokollen för den 4, 5 och 8 innevarande månad.

Herr andre vice talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge tillkännagiva, att en gemensam omröstning komme att anställas vid kamrarnas sammanträden lördagen den 19 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes sammansatta stats- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 291, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till Häradsrätterna: Resecrsättningar till nämndemän m. m., dels ock en väckt motion;

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken i 1734 års lag, m. m.; samt

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förberedande åtgärder för inrättande av en hovrätt för Nedre Norrland.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293); samt

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till Veterinärinrättningen i Skara;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för undersökningar rörande förbättrad vattenavrinning från Ringsjön i Malmöhus län;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse om leverans av mul- och klövsjukevaccin från Danmark till Sverige;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa lektorsprebendefastigheter;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående det statsunderstödda bekämpandet av smittsam kastning hos nötkreatur;

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskilda åtgärder för främjande av skogsbrandskyddet;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal rörande gruvskogarna i riket jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Andrén* m. fl. väckta motionen, nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1943/44.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Björkman* och friherre *Beck-Friis* väckta motionen, nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående auktoriserad mätning av ved och annat virke, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Nilsson, Bror*, m. fl. väckta motionen, nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1943/44.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, statsutskottets utlåtanden nr 158—167, bankoutskottets utlåtande nr 54, första lagutskottets utlåtanden nr 43 och 44, andra lagutskottets utlåtande nr 45 samt första särskilda utskottets utlåtande nr 2.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 327.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 324, av herr *Holmström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Göta pansarlivgardes förläggning m. m.; och

nr 325, av herr *Anderson*, *Axel Ivar*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Anmälades och bordlades

sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om magistrats skiljande från rådstuvurätt;

statsutskottets utlåtanden:

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till utbyggnad av samt anskaffning av maskiner och utrustning för vissa fabriker och anläggningar;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1943/44 till vissa byggnadsföretag för armén och marinen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa sjukvårds- och förläggningsfrågor i Karlskrona;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående om- och tillbyggnad av garnisonssjukhuset i Boden;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter för försvarsändamål å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande från anslaget till oförutsedda utgifter av vissa kostnader;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående träffande av visst avtal med Eksjö stad;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag m. m.;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående iordningställande av ett för västkusten avsett bärgningsfartyg;

nr 177, i anledning av väckt motion angående tjänstgörings- och ekonomiska förhållanden för personal på övergångsstat vid armén och marinen;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för förvärv av aktierna i aktiebolaget Ceaverken, svenskt fotografiskt papper och film, m. m.;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till anordnande av en mät- och avmagnetiseringsstation i Göteborg;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av

utrikesrepresentationen och effektivisering av upplysningsverksamheten i Amerika m. m.;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till inköp av fastigheter för beskickningen i Washington och konsulatet i Minneapolis;

nr 183, i anledning av väckta motioner om ersättning åt enskilda personer och företag för förlust till följd av förbudet mot försäljning av flygfotografier m. m.;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till skolöverstyrelsen jämte en i ämnet väckt motion;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1943/44 till dövstumskolorna m. m.;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens bösättningslån jämte i ämnet väckta motioner;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till pensionsstyrelsen;

nr 189, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för bidrag till anordnande av erkända alkoholistanstalter m. m.;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till Medicinalstyrelsen: Beredskapsorganisation;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till länsstyrelserna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till landsfiskalerna m. fl.;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till tullverket jämte i ämnet väckta motioner;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till återbäring av erlagda stämpelmedel i vissa fall;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av visst äldre reservationsanslag; samt

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner dels med förslag till kungörelser om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m., dels ock angående lönetsregler vid tillsättandet av vissa befattningar vid statens järnvägar jämte i dessa ämnen väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att förordna om uttagande av viss tilläggstull å druv- och stärkelsesocker m. m.;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m.;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillämpning av vissa särskilda bestämmelser rörande taxeringsförfarandet år 1942 i fråga om taxeringsförfarandet år 1944;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad för tiden 1 oktober 1943—30 september 1944;

nr 42, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder för åstadkommande av kontroll över självdeklarationsplikten riktiga fullgörande;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning

angående ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 5 § förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän omsättningsskatt jämte en i ämnet väckt motion; nr 44, i anledning av väckta motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt; samt

nr 45, i anledning av väckt motion angående viss begränsning av rätten till avdrag vid inkomstbeskattningen för premier, som erläggas för pensionsförsäkring;

sammansatta bevillnings- och första lagutskottets memorial nr 3, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av visst ärende anlitat biträde;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 59, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkamarväxlar m. m.;

nr 60, angående ersättning till två hos 1943 års riksdag anställda vaktmästare vid inkallelse till militärtjänstgöring;

nr 61, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängt bemyndigande att genomföra krisadministration vid riksdagens verk;

nr 62, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kristillägg, såvitt angår tolfte huvudtiteln;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;

nr 65, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om pension åt eldaren och gårdskarlen vid riksbankens avdelningskontor i Linköping Anders Petter Qvists änka; samt

nr 66, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster m. m.;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 5 och 6 §§ lagen den 24 mars 1916 (nr 90) angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff; samt

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.; samt

nr 47, i anledning av väckta motioner angående åläggande för icke krigstjänstskyldiga medborgare att tjänstgöra inom särskilda militära arbetsområden, företrädesvis inom luftbevakningen;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo jämte i ämnet väckta motioner;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skogsstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till dels jordbruksekonomisk undersökning och dels svenska smörprovningarna;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning med hänsyn till försvaret i rätten att avverka skog; samt

nr 59, i anledning av väckta motioner om anordnande av ekonomiska driftsanalyser av vissa typiska jordbruk;

första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående centralisering av underhållstjänsten i fråga om intendenturmateriel m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1943/44 jämte i ämnet väckta motioner;

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor jämte i ämnet väckta motioner; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av motioner om tillsättande av en kommission att utreda och förbereda lösningen av efterkrigsproblemen, om tillsättande av ett auktoritativt organ för ekonomisk och social försvarsberedskap, om utredning av de ekonomiska och sociala efterkrigsproblemen och om tillsättande av speciella organ för ekonomisk fredsberedskap.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.13 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 16 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollen för den 9 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av tandläkarinstitutet m. m.;

nr 311, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för främjande av medicinsk forskning m. m.; samt

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 322, till Konungen i anledning av väckt motion angående revision av grundlagarnas bestämmelser om beskattning, statsreglering och därmed sammanhängande ämnen m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Holmströms* motion, nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Göta pansarlivgardes förläggning m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Anderson, Axel Ivar*, väckta motionen, nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Föredrogs och bordlades ånyo sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 168—196, bevillningsutskottets betänkanden nr 32, 33, 38, 39 och 42—45, sammansatta bevillnings- och första lagutskottets memorial nr 3, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 59—66, första lagutskottets utlåtanden nr 45—47, andra lagutskottets utlåtanden nr 46 och 47, jordbruksutskottets utlåtanden nr 54—59, första särskilda utskottets utlåtanden nr 3 och 4, andra särskilda utskottets utlåtanden nr 2 och 3 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med avseende å föredragningslistan för morgondagens sammanträde hemställer jag, att kammaren måtte besluta, att de två gånger bordlagda ärendena skola uppföras i följande ändrade ordning: statsutskottets utlåtanden nr 181 och 182, andra särskilda utskottets utlåtanden nr 2 och 3, statsutskottets

utlåtanden nr 169 och 196, första särskilda utskottets utlåtanden nr 2—4, statsutskottets utlåtanden nr 158—167, bankoutskottets utlåtande nr 54, första lagutskottets utlåtanden nr 43 och 44, statsutskottets utlåtanden nr 168, 170—180 och 183—195, bevillningsutskottets betänkanden nr 32, 33, 38, 39 och 43, sammansatta bevillnings- och första lagutskottets memorial nr 3, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 59—66, jordbruksutskottets utlåtanden nr 54—59, första lagutskottets utlåtanden nr 45—47, andra lagutskottets utlåtanden nr 46, 45 och 47, konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, bevillningsutskottets betänkanden nr 42, 44 och 45 samt andra tillfälliga utskottets utlåtande nr 13.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.17 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 17 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr **talmannen** yttrade: Hans Maj:t Konungen har uppdragit åt mig att till kammaren framföra hans djupt kända tacksamhet för de lyckönskningar, som kammaren genom den för ändamålet utsedda delegationen under gårdagen framburit i anledning av 85-årsjubileet.

*Ang. civilför-
valtningens
skyldigheter
vid krig m. m.*

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Axel Ivar Andersons interpellation angående civilförvaltningens skyldigheter vid krig m. m., erhöi ordet och anförde: Herr talman! Under årets remissdebatt lämnade jag meddelande rörande överbefälhavarens order ifråga om motstånd till det yttersta mot angrepp och ställde i utsikt vissa anvisningar till de civila myndigheterna. Med hänvisning härtill har herr Ivar Anderson till mig ställt följande frågor:

1) Har regeringen för avsikt att låta till de civila myndigheterna utfärda bestämmelser och föreskrifter motsvarande dem, som i nyssnämnda högkvartersorder meddelats de militära myndigheterna, eller ha måhända sådana bestämmelser redan utfärdats men icke bringats till allmän kännedom?

2) Är statsministern i tillfälle att meddela kammaren om åtgärder vidtagits för att på grundval av verkställd utredning meddela bestämmelser rörande polisens ställning vid krig?

3) Har regeringen övervägt att till ledning för civilbefolkningen utfärda en instruktion rörande civila medborgares skyldigheter i händelse av krig och invasion?

Till svar å den första frågan vill jag meddela, att bestämmelser av åsyftad art givits i ett brev till samtliga länsstyrelser den 5 mars. Då brevet nu kommer att offentliggöras skall jag här endast beröra dess viktigaste punkter. Liksom i den bekanta högkvartersordern är utgångspunkten, att vid angrepp

Ang. civilförvaltningens skyldigheter vid krig m. m. (Forts.)

skall motstånd göras i alla lägen. Varje meddelande att motståndet skall nedläggas är falskt.

De civila myndigheterna skola lämna de militära allt möjligt understöd vid motståndets organiserande. I händelse förbindelserna med centralmyndigheten avbrytes ankommer det på länsstyrelserna att, med bistånd av underordnade stats- och kommunalmyndigheter och såvitt möjligt i samråd med vederbörande militära chefer, *självständigt* genomföra samtliga de åtgärder, som kunna av civil myndighet vidtagas för att organisera ett så effektivt motstånd som möjligt.

Länsstyrelse skall begagna alla lämpliga tillfällen att hos civilbefolkningen och hos de inom länet verksamma civila statliga myndigheterna samt kommunala organ av olika slag ingjuta starkast möjliga motståndsvilja och en fast föresats att även i svåra situationer uppehålla motståndet till det yttersta. Särskilt bör hos civilbefolkningen inskräpas vars och ens ofrånkomliga plikt att på allt sätt understödja det militära och civila försvarets organ av olika slag.

Länsstyrelserna skola, så länge förhållandena det medgiva, bedriva sin verksamhet i residensorten. Därest någon del av riket utsättes för invasion skola, där ej särskilda skäl annat föranleda, statliga och kommunala myndigheter och organ kvarstanna å sina verksamhetsorter och fullgöra sina åligganden.

Till förekommande av att med exekutiv makt beklädda myndigheter av fienden utnyttjas i hans intresse skall vid överhängande ockupationsshot länsstyrelse flytta sin verksamhet till annan ort inom eller utom länet. Vidare skola de magistrater, å vilka 4 kap. lagen om kommunalstyrelse i stad äger tillämpning, kommunalborgmästare ävensom landsfiskaler i enlighet med av länsstyrelsen därom i förväg givna direktiv, lämna sina verksamhetsorter.

Denna föreskrift får emellertid ej ha till följd, att länsstyrelse eller annat allmänt organ, som här avses, inför risk att falla i fiendens händer lämnar sin verksamhetsort, så länge uppgifter, vilka sammanhålla med försvarets uppehållande, påfordra myndighetens kvarstannande å orten.

Civil myndighet, som kommit att befinna sig inom ett av fienden ockuperat område, skall så långt omständigheterna det medgiva verka för uppehållandet av svensk rättsordning inom området samt i övrigt tillvarata befolkningens rättigheter och intressen gentemot ockupationsmakten. Därest från fiendens sida till myndigheten riktas framställning om vidtagande av åtgärd, som innebär ett understödande av fiendens mot riket riktade verksamhet, skall myndigheten vägra att efterkomma framställningen.

Panikartade eller eljest okontrollerade befolkningsförflyttningar från områden, som beröras av fientliga invasionsföretag, eller från orter, som utsätts för luftanfall, kunna inverka allvarligt försvårande med avseende å försvarsmaktens verksamhet samt i övrigt medföra desorganisation av samhällslivet. Länsstyrelserna böra därför hos civilbefolkningen inskräpa vikten av att envar, även om ett farofyllt läge skulle inträda, kvarstanna å sin bostadsort intill dess han erhåller order eller uppmaning att bortflytta. Länsstyrelserna skola därjämte i samråd med vederbörande militära chefer samt inom länet verksamma utrymnings- och inkvarteringsorgan vidtaga erforderliga åtgärder för att förhindra befarade okontrollerade befolkningsförflyttningar, vilka kunna medföra olägenheter av ovan angiven art.

Med anledning av den andra frågan vill jag meddela: Den utredning, som berört bl. a. frågan om polisens ställning i krig har varit föremål för sedvanlig remissbehandling, vilken var avslutad den 22 februari 1943. Behandlingen av erforderliga författningsförslag synes icke erbjuda några tekniska svårigheter. Däremot har det ansetts nödvändigt, att ytterligare överväganden göras med

Ang. civilförvaltningens skyldigheter vid krig m. m. (Forts.)

hänsyn till frågan, huruvida förslagen stå i överensstämmelse med gällande folkrättsliga principer. Avsikten är att slutliga förslag i ämnet skola bli färdigställda till hösten.

Till svar å tredje frågan vill jag upplysa, att en handledning för allmänheten rörande vad som är att iakttaga i händelse av krig är färdigställd och kommer att snarast tryckas och distribueras.

Dessa åtgärder äro, lika litet som tidigare liknande, föranledda av någon särskild oro med hänsyn till ett aktuellt läge. De äro blott led i vår beredskap för alla eventualiteter. Och de äro framförallt uttryck för vår fasta vilja att till det yttersta värna vårt land.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr statsministern få framföra mitt tack för interpellationssvaret. Jag vill också uttala min glädje över att svaret givits en så positiv innebörd.

Det framgår av statsministerns redogörelse att ett kungl. brev redan så tidigt som den 5 mars utsändes till länsstyrelserna med instruktioner hur de skola förfara i händelse av krig och ockupation. Detta brev kommer nu att offentliggöras. Statsministern har här relaterat dess huvudsakliga innehåll. Det slutliga omdömet om innebörden av denna mycket betydelsefulla skrivelse till länsstyrelserna får väl anstå till dess man fått tillfälle att taga del av detta dokument in extenso.

Några reflexioner ber jag dock att få knyta till statsministerns redogörelse. Det framgår av denna, att man vid utformandet av dessa föreskrifter sökt så långt sig göra låter förena befolkningens intresse av att så länge som möjligt få behålla de civila myndigheternas stöd och hjälp under invasion och ockupation med det totala försvarets krav på att ockupationsmaktens förehanden med alla medel måste förhindras och försvåras. I sådant syfte ha de civila myndigheterna uppmanats att lämna de militära allt möjligt understöd vid motståndets organiserande. Myndigheternas kvarstannande å orten skall i främsta rummet ha till uppgift *försvarets uppehållande*. Därmed har klart och tydligt sagts ifrån, att hela folket och statsmaktens alla organ måste vara med i motståndet och att under inga förhållanden svenska förvaltningsmyndigheter få, av vällovlig omsorg om civilbefolkningens bästa, ställa sig i en ockupationsmaktens tjänst.

Detta är den huvudsakliga innebörden av svaret på den första frågan, och jag ber att få uttala tillfredsställelse med detta svar.

Lika tillfredsställd är jag icke med svaret på frågan nr 2 rörande polisens ställning i krig. Det framgår av statsministerns redogörelse, att denna fråga redan sedan lång tid tillbaka varit föremål för utredning. Ett resultat av denna utredning har redan förelegat för ett halvt år sedan, och det har därefter varit föremål för sedvanlig remissbehandling. Då detta obestriddigen är en fråga av stor vikt och betydelse och av en angelägenhetsgrad, som inte gärna kan sättas i fråga, måste jag beklaga, att inga åtgärder tidigare vidtagits för att komma fram till ett positivt resultat. Enligt det förslag som utarbetats skall polisen vid krigstillfälle anses tillhöra krigsmakten. En bestämmelse av sådan innebörd skulle, om den utfärdats, väsentligen ha underlättat polisens arbete och skulle säkerligen också ha bidragit till att lösa åtskilliga svåra problem, som nu föreligga för ordningsmakten under de förhållanden, varom här är fråga. Dröjsmålet är beklagligt och kan svårigen ursäktas med de av statsministern åberopade skälen.

Jag vill uttala den förhoppningen, att det icke skall behöva dröja ytterligare med vidtagandet av erforderliga åtgärder i detta hänseende. Statsminis-

Ang. civilförvaltningens skyldigheter vid krig m. m. (Forts.)

tern har ställt i utsikt att förslag i ärendet skall föreligga till hösten.

Statsministerns svar på frågan nr 3 innebär att en handledning för allmänheten rörande vad som är att iakttaga i händelse av krig är färdigställd och kommer att snarast tryckas och distribueras. Även här måste jag beklaga, att icke denna åtgärd redan är verkställd. Nog hade detta varit mera angeläget än färdigställandet av åtskilliga andra tryckalster, som emanera från det statliga informationsverket och andra liknande myndigheter. Jag kan ju inte gärna tänka mig att det kan vara på grund av brist på papper, som man underlåtit att trycka denna synnerligen välbehövliga vägledning för allmänheten.

Jag hänvisar här liksom i interpellationen till Schweiz' exempel. Den vägledning, som de schweiziska statsmyndigheterna på ett mycket tidigt stadium läto utsända till befolkningen, har säkerligen haft den allra största betydelse för att klargöra för en och var, hur han skall förfara i händelse av krig och invasion. Denna åtgärd har också haft en stark moralisk verkan på det schweiziska folket och bidragit till att stärka dess motståndskraft.

Jag vill ännu en gång uttala min tillfredsställelse med att regeringen ägnat dessa viktiga frågor sin uppmärksamhet och givit dem en ingående prövning. Jag hoppas att resultatet härav snarast måtte komma till uttryck i *handling*. Det gäller här ett nödvändigt led i det totala försvaret. Jag vill instämma i statsministerns slutord, att vad det här gäller att utföra framför allt skall vara ägnat att ge uttryck för vår fasta vilja att till det yttersta värna vårt land.

Upplästes två till kammaren ankomna protokoll, så lydande:

År 1943 den 16 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1943—1946 efter herrar C. P. V. Gränebo och A. I. Anderson, vilka voro i tur att avgå, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1943—1946:

herr Gränebo, Carl Petrus Valdemar, ledamot av riksdagens första kammare	med 46 röster,
» Anderson, Axel Ivar, ledamot av riksdagens första kammare	» 45 » ;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1944 försiggått:	
herr Magnusson, Harald Theodor, bankråd	med 42 röster,
» Ekman, Johan Fritjof, ledamot av riksdagens första kammare	» 40 » .
» Bergvall, John Helmer, ledamot av riksdagens andra kammare	» 37 » .

Karl Wistrand.

Oscar Carlström.

Axel Löfvander.

Erik Fast.

År 1943 den 16 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1943—1946 efter herrar K. H. Magnusson och K. A. Ryberg, vilka voro i tur att avgå, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1943—1946:

herr Magnusson, Karl Hilding, ledamot av riksdagens andra kammare	med 43 röster,
» Ryberg, Karl Arthur, ledamot av riksdagens andra kammare	» 42 » ;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1944 försiggått:

herr Persson, Gunnar, ledamot av riksdagens andra kammare..	» 44 » ,
» Strand, Axel Wilhelm, ledamot av riksdagens första kammare	» 42 » ,
» Svensson, Gustav Hjalmar, ledamot av riksdagens andra kammare	» 41 » .

Karl Wistrand.

Oscar Carlström.

Axel Löfvander.

Erik Fast.

På framställning av herr talmannen beslöts att de nu upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelser till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av utrikesrepresentationen och effektivisering av upplysningsverksamheten i Amerika m. m.; samt

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till inköp av fastigheter för beskickningen i Washington och konsulatet i Minneapolis.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Lagförslag
om allmänna
vägar m. m.*

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

I en den 30 april 1943 dagtecknad proposition, nr 223, vilken hänvisats till andra särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om allmänna vägar;
2) lag om ändring i vissa delar av stadsplanlagen den 29 maj 1931 (nr 142);

3) lag om ändrad lydelse av 1 kap. 8 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom;

4) lag om ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation;

5) lag om vad iakttagas skall i anledning av kronans övertagande av den allmänna väghållningen på landet; samt

6) lag om vägnämnder, länsvägnämnder och riksvägnämnd;

dels föreslagit riksdagen att godkänna vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om statsbidrag till väg- och gatuhållningen i städer och stadsliknande samhällen, som äro väghållare; samt

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

2) förordning om statsbidrag till städer och stadsliknande samhällen, där kronan är väghållare, för tillhandahållande av mark för allmän väg m. m.;

dels ock anhållit om riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till stadga angående behandlingen av vissa vägfrågor (vägstadga).

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft ett flertal i anledning av propositionen väckta motioner, som jämväl hänvisats till utskottet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen — med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom förevarande proposition framlagda lagförslagen — måtte för sin del antaga under punkten införda förslag till

1) lag om allmänna vägar;

2) lag om ändring i vissa delar av stadsplanelagen den 29 maj 1931 (nr 142);

3) lag om ändrad lydelse av 1 kap. 8 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom;

4) lag om ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation;

5) lag om vad iakttagas skall i anledning av kronans övertagande av den allmänna väghållningen på landet;

6) lag om vägnämnder, länsvägnämnder och riksvägnämnd;

B) att riksdagen, med förklarande, att riksdagen funnit vissa jämkningar böra vidtagas i det vid propositionen fogade förslaget till stadga angående behandlingen av vissa vägfrågor (vägstadga), måtte uttala, att stadgan borde givas en lydelse i överensstämmelse med ett under denna punkt infört förslag till stadga angående behandlingen av vissa vägfrågor (vägstadga);

C) att riksdagen, med förklarande, att riksdagen icke funnit sig kunna i oförändrat skick godkänna övriga vid propositionen fogade författningsförslag, måtte för sin del godkänna under förevarande punkt införda förslag till

1) förordning om statsbidrag till väg- och gatuhållningen i städer och stadsliknande samhällen, som äro väghållare;

2) förordning om statsbidrag till städer och stadsliknande samhällen, där kronan är väghållare, för tillhandahållande av mark för allmän väg m. m.;

D) att motionerna I: 262, 266, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 284, 288, 293, 299 och 300 samt II: 377, 378, 382, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 405, 406, 415, 416, 417, 425, 426 och 427 i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), B) och C), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Björkman*, friherre *De Geer*, *Staxäng* och *von Seth*, vilka anfört följande:

»Då undertecknade fattat ståndpunkt till de i propositionerna nr 223 med förslag till lag om allmänna vägar m. m. samt nr 224 angående den statliga vägorganisationen m. m., upptagna frågorna ha vi utgått ifrån att enligt riksdagens beslut 1942 vägväsendet skall förstatiseras och en reform i sådant hänseende genomföras snarast möjligt. Vårt ställningstagande får således icke tolkas såsom innefattande ett godkännande av detta beslut. I fråga om nödvändigheten eller lämpligheten av ett förstatisande av vägväsendet ansluta vi oss i stället till de uttalanden, som gjordes i den vid 1942 års riksdag vid andra särskilda utskottets utlåtande nr 2 fogade reservationen. Enligt vår mening har nämligen det nu slutförda utredningsarbetet lämnat stöd för rik-

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

tigheten av de erinringar, som gjordes mot förslaget om ett förstatligande av vägväsendet. Den långt gående centralisering och byråkratisering, vilka utmärka den blivande vägförvaltningen, komma att medföra åtskilliga olägenheter. Framför allt torde man få räkna med att kostnaderna för vägväsendet icke, såsom förutsatts, komma att hålla sig inom den hittillsvarande ramen utan i stället komma att stiga vida utöver de nu gjorda beräkningarna. Redan föreliggande anslagsäskanden, vilka dock med hänsyn till nu rådande förhållanden fått hållas inom en ganska snäv ram, ge en antydning härom. Om vi således anse ett förstatligande av vägväsendet i och för sig onödigt, finna vi en sådan åtgärd så mycket mera betänklig i nu rådande läge, då stora krav ställas på den statliga förvaltningsapparaten och den yttersta sparsamhet med allmänna medel är synnerligen nödvändig.»

Dessutom hade vid utlåtandet fogats reservationer beträffande vissa av de under punkten A upptagna lagförslagen.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Andersson, Elon**: Herr talman! I avseende på föredragningen av andra särskilda utskottets utlåtande nr 2 får jag hemställa, att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att de däri tillstyrkta lagförslagen föredragas vart för sig, de med 1 och 6 betecknade, i den mån så erfordras, paragrafvis med ingresser och rubriker sist, varefter och sedan alla lagförslagen blivit genomgångna utskottets hemställan i punkten A föredrages; att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres; att för den händelse något av författningsförslagen komme att helt eller delvis återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt att utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer äga vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A.

I utskottets under 1 upptagna förslag till lag om allmänna vägar voro 1 och 2 §§ så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

1 §.

Denna lag avser sådan för den allmänna samfärdseln upplåten väg, som enligt vad nedan sägs hålles genom det allmännas försorg (allmän väg).

2 §.

Till väg höra vägbana och de områden därinvid, som stadigvarande tarvas för vägbanans bestånd och underhåll, såsom slänt, bankett, dike och upplagsplats, ävensom trumma, skyddsvärn, vägmärke och annan för vägens bestånd eller brukande utförd anordning.

Såsom väg anses bro och färja med färjläge ävensom för den allmänna samfärdseln allenast vintertiden avsedd körled (särskild vinterväg). *Lika med väg anses till väg ansluten brygga, bro eller färja med färjläge, så ock för den allmänna samfärdseln allenast vintertiden avsedd körled (särskild vinterväg).*

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

Enligt en vid 2 § avgiven reservation hade herrar *Elon Andersson, Carl Edmund Eriksson, Karl August Johanson, Severin* och *Lindahl* ansett, att utskottets yttrande beträffande paragrafen i fråga bort hava den lydelse, reservationen visade, samt i anslutning därtill hemställt, att 2 § i förslaget till lag om allmänna vägar måtte erhålla den ordalydelse, som innefattades i Kungl. Maj:ts förslag.

I det under 6 upptagna förslaget till lag om vägnämnder, länsvägnämnder och riksvägnämnd hade 1, 25 och 26 §§ samt den till de båda sistnämnda paragraferna hörande rubriken följande avfattning:

1 §.

I varje län skola finnas vägnämnder och en länsvägnämnd för att i vägfrågor företräda de lokala väginresserna på landet och i de städer, där kronan är väghållare.

För hela riket skall därjämte finnas en riksvägnämnd såsom rådgivande centralt organ i frågor av särskild betydelse för vägväsendet.

Om riksvägnämnden.

25 §.

Riksvägnämnden har till uppgift att till Konungen eller väg- och vattenbyggnadsstyrelsen avgiva infordrade yttranden ävensom att själv framställa förslag i viktigare ekonomiska och organisatoriska frågor rörande vägväsendet och vägtrafiken, såsom grunderna för den allmänna vägpolitiken ur ekonomisk, trafikteknisk och väggeografisk synpunkt eller med hänsyn till riksförsvarets behov, ävensom i lagstiftningsfrågor beträffande vägväsendet, vägtrafiken och trafiksäkerheten.

26 §.

Närmare bestämmelser rörande riksvägnämndens sammansättning och verksamhet meddelas av Konungen.

Beträffande ifrågavarande lagförslag hade reservation anförts av herrar *Heiding, Forslund, Johan Bernhard Johansson, Eklund, Carl Edmund Eriksson, Karl August Johanson, Velander, Herman Ericsson, Staxäng* och *Andersson* i Falkenberg, vilka på återopade grunder hemställt, att 1 § andra stycket samt 25 och 26 §§ i förslaget till lag om vägnämnder, länsvägnämnder och riksvägnämnd måtte utgå ävensom att till följd därav den föreslagna lagen måtte erhålla följande rubrik: »Lag om vägnämnder och länsvägnämnder.»

Nu föredrogs

Utskottets under 1 upptagna förslag till lag om allmänna vägar.

1 §.

Herr **Andersson, Elon**: Herr talman! Jag torde icke behöva i annan mån erinra om fjolårets beslut i denna fråga än det uttalade önskemålet att reformens genomförande skulle ske snarast möjligt. När Kungl. Maj:t har föreslagit dess genomförande från den 1 januari 1944 står denna snabba handläggning således i överensstämmelse med riksdagens i fjol uttalade önskan. Utskottet har också utan tvekan kunnat ansluta sig därtill.

Vid fjolårets riksdag uttalades också önskemål om att departementschefen skulle iakttaga all möjlig försiktighet vid organisationens utarbetande. Fastän frågan om vägförvaltningens organisation icke direkt beröres i nu föreliggande

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

utlåtande kan jag måhända redan nu få anmärka, att departementschefen i det föreliggande förslaget vid sitt fullföljande av ärendet synes ha tagit tillbörlig hänsyn till detta av riksdagen uttalade önskemål inom den ram, som är nödvändig för att organisationen skall på ett tillfredsställande sätt kunna fylla sitt ändamål. Även de författningar, som Kungl. Maj:t har förelagt riksdagen, äro enligt utskottets mening i stort sett väl avvägda och ägnade att läggas till grund för en ny lagstiftning på vägförvaltningens område.

Det skulle givetvis, herr talman, ha varit för mycket begärt att förutsätta att det principiella motstånd, som förslaget om vägförstatligandet i fjol väckte, redan i år skulle ha upphört. Några av utskottets ledamöter ha också känt behov av att tillkännagiva, att de alltjämt vidhålla sin avvikande uppfattning i detta stycke. Detta är givetvis deras ensak och bör icke förmenas dem. Jag skall bara tillåta mig en liten stillsam erinran emot deras argumentation. Jag har nämligen den uppfattningen att den dom, som de värderade ledamöterna avkunna mot vägförstatligandet, är för tidigt avsgd. Detta gäller såväl den statliga vägförvaltningens sätt att verka som även de ökade kostnader, som man befarar som en given följd av vägförstatligandet. Det är nu såvitt jag förstår alldeles omöjligt att med någon säkerhet bedöma de kostnader, som vägväsendet kommer att åsamka staten när organisationen blivit fullt utbyggd och fått tillfälle att träda i full effektivitet. Såvitt hittills har kunnat utrönas finns det emellertid inga bevis för att den i fråga om de administrativa kostnaderna skulle överstiga vad som tidigare har kunnat beräknas. I propositionen nr 224 meddelas, att inom kommunikationsdepartementet med ledning av nu tillgängliga uppgifter om vägdistriktens administrationskostnader under 1942 har gjorts en approximativ uppskattning av årskostnaderna för den nuvarande lokala vägorganisationen. Det har därvid befunnits att dessa kostnader överstiga de årliga utgifterna för den nu föreslagna organisationen med i runt tal en miljon kronor. I vad det därutöver gäller vägväsendets kostnader för vägbyggnader och vägunderhåll — och detta är dock den väsentliga delen av denna fråga — beror ju dessas storleksordning på beloppet av de anslag, som riksdagen ställer till förfogande. Där är det riksdagen själv, som har prövningsrätten, och om dessa kostnader stiga utöver de förutvarande, beror detta uppenbarligen på om riksdagen anser de statsfinansiella förhållandena medgiva ett ökat tillgodoseende av de vägbehov, som finnas ute i bygderna.

Jag har därmed givetvis — det kan jag lika litet som någon annan — velat ikläda mig någon garanti för vägförstatligandets vare sig organisatoriska eller ekonomiska verkningar, men jag har velat säga, att enligt min uppfattning är det för tidigt att redan nu avsäga en fällande dom däröver.

Som jag redan har påpekat har utskottet i sin granskning av de av Kungl. Maj:t föreslagna författningarna kunnat i stort sett tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag. Det är endast några smärre jämkningar som utskottet har vidtagit, och jag skall be att i allra största korthet få redogöra för deras innehåll.

I förslaget till lag om allmänna vägar har utskottet i 2 § föreslagit en utvidgning av Kungl. Maj:ts förslag. I anledning av väckta motioner förordar nämligen utskottet, att till allmän väg även räknas sådana bryggor, som äro anlagda i anslutning till allmän väg och där prövningen huruvida bryggorna äro för den allmänna samfärdseln nyttiga och nödvändiga — huruvida de således uppfylla de kvalifikationer som tarvas för att intagas till allmänt underhåll — skall försiggå efter samma grunder som gälla för enskilda vägars intagande till allmänt underhåll. Jag skall be att senare få återkomma med ett par ord rörande denna paragraf.

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

I 36 § i lagen om allmänna vägar föreslår utskottet att den röjningsplikt, som hittills har ålegat fastighetsägaren, i stället skall överflyttas på väghållaren. Utskottet förmenar att därmed ingenting annat sker än att en redan tillämpad praxis lagfästes.

I 65 § i samma lag föreslår utskottet viss ändring rörande sättet för meddelande av vissa beslut, varigenom vetskapen därom skulle bli lättare tillgängliga för större menigheter. I samband därmed föreslås också en utökning av besvärstidens längd för menigheter från 30 till 45 dagar. Denna ändring fullföljes sedan i vägstadgan.

I 72 § föreslår utskottet, att tiden för förlängning av tidigare av länsstyrelse meddelat beslut angående anläggande av vägar skall sättas till den 1 januari 1950 i stället för enligt departementschefens förslag den 1 januari 1947. Utskottet motiverar denna ändring med en hänvisning till att varken det statsfinansiella läget eller tillgången på arbetskraft torde göra det möjligt att före utgången av 1949 företaga några väganläggningar av större mått i landet.

I det förslag till ändring av stadsplanlagen, som Kungl. Maj:t förelagt riksdagen i detta sammanhang, har utskottet inte ansett sig kunna föreslå den ändring, som i väckta motioner har påyrkats. Det har visat sig att den påyrkade ändringen är så osäker med hänsyn till sina konsekvenser och så omstridd med hänsyn till sitt innehåll, att den icke utan föregående ingående utredning torde kunna behandlas. En sådan utredning bör enligt utskottets mening lämpligen ske genom stadsplaneutredningens försorg, och utskottet har i varje fall inte haft möjlighet att inom den begränsade tid, som stått till dess förfogande, företaga den undersökning som varit erforderlig. Utskottet uttalar således här den meningen, att frågan bör underkastas den utredning, som är nödvändig, och att detta bör ske genom den arbetande stadsplaneutredningens försorg.

I den till betänkandet fogade promulgationslagen föreslås endast den ändringen i 7 §, att den efterbeskattning, som Kungl. Maj:t har satt i fråga för den händelse att något vägdistrikt har så förfarit, att kronan åsamkats skada, eller försummat sitt vägunderhåll i avsikt att på kronan övervältra kostnader, som borde ha burits av vägdistriktet, skall äga rum endast för försummelser som inträffat efter år 1942. Kungl. Maj:t hade här föreslagit efter 1939, men utskottet har ansett att 1942, d. v. s. det år under vilket beslutet om förstatligandet fattades, skulle vara en riktigare tidpunkt för att fastställa denna efterbeskattning.

I förslaget till lag om vägnämnder, länsvägnämnder och riksvägnämnd föreslås i 2 § ett förtydligande, som ger den lokala vägnämnden ökad möjlighet att bevaka det lokala intresset i fråga om vägunderhållet. I 13 § har föreslagits en ändring, som avser att uttryckligen stadga rätt för vägnämndens ordförande att alltid föra ordet i vägnämnden. I 19 § har i anledning av väckta motioner föreslagits en höjning av arvudet för de lokala vägnämndsledamöterna från 12 till 18 kronor, och man motiverar detta med hänvisning till att de lokala vägnämndernas arbetsområden bli så pass vidsträckta, att en del av ledamöterna kunna komma att få vidkännas rätt betydande kostnader för deltagande i nämndernas sammanträden. I 21 § i vägnämndslagen föreslås en ändring som endast har lokal innebörd; de särskilda förhållandena på Gotland ha förefallit utskottet berättiga ett tillstyrkande av en i ämnet väckt motion med syfte att de lokala vägnämnderna på Gotland skola få utse vardera två ledamöter i länsvägnämnd för att därigenom stärka det lokala inflytandet i densamma. I 23 § föreslås slutligen den ändringen, att länsvägnämnd

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

själv skall få utse sin ordförande i stället för, som av Kungl. Maj:t föreslås, få densamma utsedd av länsstyrelsen.

I förslaget till vägstadga föreslås i 13 § den ändringen, att länsvägnämnd bör få rätt att yttra sig även i fråga om avvikelse från flerårsplan, som beslutats av de överordnade myndigheterna, och det säges dessutom att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen icke bör ha rätt att besluta om avvikelse från sådana flerårsplaner, som ha fastställts av Kungl. Maj:t.

I förordningen om bidrag till vissa samhällen för upplåtande av mark till allmänna vägar har slutligen föreslagits den ändringen, att den statsbidragsprocent, vilken som regel skall tillämpas, skall utgöra 80 i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 60. Däremot har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka motioner som haft till syftemål att befria municipalsamhällen och andra mindre samhällen från skyldighet att fritt tillhandahålla mark för anläggning av allmän väg.

I två avseenden har utskottet varit av skiljaktig uppfattning. Det ena gäller frågan om inrättande av en riksvägnämnd, där ett betydande antal av utskottets ledamöter i en reservation hemställt, att riksvägnämnden icke skulle för närvarande inrättas. Man har motiverat denna uppfattning därmed, att riksvägnämnden skulle vara ett onödigt organ, som skulle åstadkomma en byråkratisering av vägväsendet utöver vad som vore nödvändigt, och att de kostnader som den skulle komma att draga följaktligen skulle vara tämligen onödiga. I fråga om riksvägnämndens inrättande vill jag erinra om att den ingick i den organisation, som diskuterades vid fjolårets riksdag i samband med det principiella beslutet om vägförstatligandet. Det ansågs att den skulle utgöra en ingalunda oviktig integrerande del i den apparat, som bildades, för att ge lekmannaintressena möjlighet att inverka på vägfrågornas behandling. I det utlåtande som andra särskilda utskottet då förelade riksdagen sades det om riksvägnämnden, att då en sådan nämnd skulle bereda målsmännen för de lokala intressena möjlighet att medverka vid planläggningen i stort av vägbyggnadsverksamheten och handläggningen av övriga för vägväsendet i dess helhet betydelsefulla frågor samt underlätta samråd mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och representanter för de i nämnden företrädde intressena, så ville utskottet förorda inrättandet av den föreslagna nämnden. Utskottet har även i år haft den uppfattningen, att riksvägnämnden skulle komma att fylla de ändamål, som fjolårets riksdag förutsatte att den skulle fylla. I det förslag till instruktion för riksvägnämnden, som finns med i det senaste sakkunnigutlåtandet, har utskottet funnit stöd för den uppfattningen, att riksvägnämnden skulle vara till gagn för lekmannaintressenas tillgodoseende, och att dess arbete skulle komma att organiseras efter sådana linjer att de av reservanterna befarade olägenheterna icke skulle komma att inträda.

Meningen är ju att riksvägnämnden skall organiseras på olika utskott, vilka på nämndens vägnar skola ha att avge yttranden i frågor som underställas dem eller som på annat sätt kunna bli aktuella. Med ett sådant arbetssätt behöver man väl knappast befara att någon fördröjning eller någon onödig byråkratisering av vägärendenas handläggning skulle komma till stånd.

Enligt utskottets mening har således riksvägnämnden en uppgift att fylla och det är därför som utskottsmajoriteten, trots de delade meningar som i utskottet förekommit, har vidhållit sin uppfattning om att den bör inrättas.

Den andra punkten, i vilken skiljaktiga meningar kommit till synes, gäller den föreslagna ändringen i 2 § i lagen om allmänna vägar, där utskottet, som jag förut erinrade om, föreslår den ändringen i Kungl. Maj:ts förslag att även bryggor, som ligga i anslutning till allmän väg, skola kunna intagas

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

till allmänt underhåll. Jag skall om den saken, eftersom jag därvidlag själv antecknat en reservation, be att få säga ett par ord. Jag vill då påpeka att departementschefen har varit angelägen om att i det sammanhang, som nu föreligger, icke föreslå andra ändringar i lagstiftningen än sådana som bli en följd av vägväsendets förstatligande. Detta har berott dels på att den knappa tid, som stått till förfogande för att riksdagens i fjol uttalade önskan skulle kunna förverkligas, icke har tillåtit upptagandet av spörsmål, som tarvat vidlyftigare överväganden, och dels på angelägenheten av att i nuvarande statsfinansiella läge icke belasta statskassan med ökade utgifter. Den ståndpunkten borde enligt mitt förmenande uppskattas av riksdagen och inte minst av dem som hysa farhågor inför vägförstatligandets ekonomiska konsekvenser. Utskottsmajoriteten har emellertid accepterat den av motionärerna föreslagna utvidgningen av departementschefens förslag, en utvidgning som enligt min uppfattning ur båda de nyss angivna synpunkterna förefaller något äventyrlig. Det rör först och främst en principfråga som icke kan sägas vara nödigt genomdiskuterad. Frågan om i vilken utsträckning båtbyggkor skola anses utgöra del av allmän väg är ett omstritt spörsmål, och de olika synpunkter, som man hos vederbörande myndigheter har anlagt härpå, är det bästa beviset för att frågans principiella innebörd icke blivit tillräckligt utredd. Det rör sig här om ett område, där de enskilda intressena äro mycket starkt engagerade och där det är skäl att iakttaga försiktighet, när det gäller dessas uppgående i det allmännas förpliktelser. Detsamma gäller också frågan om de ekonomiska konsekvenserna av förändringen. Jag tror att man kan förutsätta att dessa kunna bli ganska betydande. De undersökningar, som på sin tid verkställdes av skärgårdsutredningen, ge i varje fall vid handen att här komma att anmäla sig mycket vittgående önskemål. Ingen kan i detta nu säga, vad denna utvidgning av begreppet allmän väg kommer att kosta i nybyggnader och årligt underhåll. Så mycket är emellertid uppenbart att väghållningen kommer att fördyras, när det allmänna därigenom åtager sig ett besvär som för närvarande åvilar inte bara enskilda och kommuner utan också transportföretag, för vilka dessa kostnader hittills ha utgjort en naturlig och beräknad del av driftkostnaderna. Det bör också sägas ut, att om riksdagen accepterar denna utökning skall i varje fall de ökade kostnader som därmed förorsakas icke läggas förstatligandet till last. Det är ett ekonomiskt ansvar som riksdagen i så fall själv får ta.

Det har förefallit mig oriktigt att utan grundligt övervägande besluta om en åtgärd med så oberäkneliga principiella och ekonomiska konsekvenser. Jag vill visst icke förneka, att åtskilligt talar till förmån för den motivering som motionärerna ha anfört och som utskottsmajoriteten har givit sitt gillande. Men saken är dock icke mera brådskande enligt min uppfattning än att den nu kunnat anstå i avvaktan på en grundligare prövning, som givit riksdagen möjlighet att överblicka konsekvenserna av det beslut som den nu går att fatta.

Det finns många andra aktuella problem både av organisatorisk och annan art som höra samman med vägtrafiken, men som nu ha fått anstå av det skälet att man har velat inskränka sig till åtgärder som höra direkt samman med vägförstatligandet. De angelägenheterna komma att tagas upp när tiden bättre medger deras bearbetande och de statsfinansiella förhållandena bli lämpligare. Enligt min uppfattning hör också denna fråga till dem som kunnat anstå i avvaktan på en vidare undersökning och bearbetning.

Jag kommer därför, herr talman, att i fråga om 2 § i förslaget till lag om allmänna vägar yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och i övrigt ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

Herr **Heiding**: Herr talman! Utskottets ärade ordförande har redogjort för de avvikelser som utskottet har vidtagit beträffande vissa punkter i den kungl. propositionen. Jag tror för min del, att de mindre ändringar som ha vidtagits endast ha varit till fördel och att herr statsrådet därför kan känna sig rätt nöjd med det förslag som nu föreligger. Det är blott på två punkter som meningarna ha gått mera avsevärt isär, nämligen beträffande frågan huruvida man även skall taga med bryggorna under allmänt underhåll och beträffande lämpligheten av att nu tillsätta den s. k. riksvägnämnden.

Jag har ansett att man borde vänta med att taga ställning till frågan om inrättandet av riksvägnämnden, och jag tror att starka skäl tala för att på denna punkt se tiden an. I en reservation på denna punkt framhålles, att »ett definitivt ställningstagande till frågan om inrättande av en riksvägnämnd synes därför i vart fall kunna anstå, tills någon erfarenhet vunnits om de lokala nämndernas verksamhet och tills man hunnit se om det kommer att föreligga något verkligt behov av även en riksvägnämnd». När man på andra områden velat bereda möjlighet att höra de lokala organen, har man ju i stor utsträckning kunnat ordna detta på annat sätt, t. ex. genom attordförandena och kanske även tjänstemännen, i de lokala organen kallats till överläggningar. Egnahemsstyrelsen t. ex. har ordnat årliga konferenser, till vilka man i regel kallat ordförandena i egnahemsnämnderna samt egnahemsdirektörerna, varvid man sedan under de dagar då de varit samlade kunnat diskutera olika frågor. På samma sätt har man ordnat saken inom skogsstyrelsen, där man kallat ordförandena i skogsvårdsstyrelserna och länsjägmästarna till överläggningar. Dylika konferenser ägde för övrigt rum redan innan den nya skogsstyrelsen tillkom. Då samlade nämligen Skogsvårdsstyrelsernas förbund representanter från skogsvårdsstyrelserna till överläggningar, där man kunde diskutera de föreliggande frågorna. På vägväsendets område borde man väl kunna ordna saken på så sätt, att man sammankallade en representant för de olika länsvägnämnderna jämte vägdirektörerna till konferens. Jag anser att den organisation med en särskild riksvägnämnd, som man här tänkt sig, kommer att bli alldeles för dyrbar i förhållande till den nytta som den kommer att medföra. Om riksvägnämnden skall samlas här i huvudstaden en gång om året, kan den ju inte under den korta tid då den är samlad hinna med att yttra sig i alla de frågor som kunna förekomma. Meningen är ju också, att man skall utse utskott eller delegationer, som skola få i uppdrag att avgiva yttranden över de frågor som hänskjutas till dem. Jag kan inte finna att det kan vara lämpligt att skapa en så stor apparat som det här skulle bli fråga om. När vi ha organisationen med vägnämnder och länsvägnämnder, bör man väl genom dessa kunna få fram de önskemål som kunna finnas ute i bygderna. För övrigt är det väl inte meningen att riksdagen på något sätt skall avsäga sig sin rätt att även på vägväsendets område dryfta och besluta om vad som kan anses vara det rätta. Det kan ju mycket väl hända, att det även i framtiden kan uppstå frågor på detta område, som behöva tagas upp och diskuteras i riksdagen, och avsikten är väl att detta skall kunna ske i fortsättningen på samma sätt som hittills. Även länsstyrelserna komma ju alltså att ha med vägförslagen att göra, och enligt det föreliggande förslaget få de rätt mycket att säga till om. Om vederbörande länsstyrelse och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till äventyrs icke kunna ena sig om vissa frågor, blir det ju i sista hand Kungl. Maj:t som får avgöra saken. Jag är därför av den uppfattningen, att den mellaninstans, som riksvägnämnden skulle bli, åtminstone till en början icke har någon uppgift att fylla, varför man gott kan se tiden an och pröva sig fram, innan man inrättar densamma. Det har ju talats så mycket om kostnaderna, och man har framfört betänkligheter mot att den nya vägorganisationen skulle bli alltför dyrbar. Om

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

man då på någon punkt kan spara, kan det väl inte skada att man utnyttjar denna möjlighet att göra en besparing.

Den andra mera viktiga punkt i utskottets utlåtande, om vilken det rätt delade meningar, gäller bryggorna. Jag måste erkänna, att jag, när de föreliggande motionerna behandlades i utskottet till en början ställde mig mycket betänksam, ty man kunde inte då se, vad det skulle leda till för konsekvenser och hur stora kostnaderna skulle bli, om man även tog med bryggorna under den allmänna väghållningen. Jag tyckte för min del att frågan borde ha varit mera utredd än vad som var fallet. Sedan vi fått diskutera frågan i utskottet, har jag emellertid med den formulering som förelåg, då vi skulle justera utskottets utlåtande, kunnat gå med på förslaget att även bryggor skola kunna intagas till allmänt underhåll. I de direktiv, som komma att lämnas, bör det ju tydligt uttalas, vilka bryggor som det kan bli fråga om. Man kan inte taga med alltför många, utan det blir närmast de bryggor, som äro anslutna till allmän väg och som äro behövlige för den allmänna samfärdseln. Jag har i så fall ingenting att invända mot detta. Många som fått betala vägskatt, och som även i framtiden få bidra med skatter till det allmänna, bo ute på öar och måste anlita en överfart för att komma till fastlandet, och därför kan det vara lämpligt att bryggorna både på fastlandet och ön underhållas av det allmänna. Kan man således bara få klarhet om vilka bryggor som skola tagas med till allmänt underhåll, är det inte något orätt att man tar med dem. Men jag är fullt överens med utskottets ärade ordförande därom, att man icke får lägga förstatligandet av vägarna till last, att det nu blir ännu större kostnader än vad man från början beräknat, ty det är ju uppenbart att medtagandet av bryggorna kommer att draga med sig rätt väsentliga kostnader.

I fråga om bryggorna har jag således, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Jag anser dock, att man bör pröva sig fram och att det skall lämnas sådana direktiv, att man får full klarhet om vilka bryggor som skola ingå under det allmänna vägunderhållet. I övrigt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation angående inrättandet av en riksvägnämnd, som är fogad till utskottets utlåtande och som återfinnes på sid. 82.

Herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! De förslag rörande vägväsendets organisation, som här föreligga till behandling, innebära en genomgripande omvandling av hela förvaltningsområdet. Från att ha varit en kommunal angelägenhet kommer ansvaret för vägväsendet hädanefter, om riksdagen bifaller det föreliggande förslaget, att bli en helt och hållet statlig angelägenhet. Principbeslutet fattades ju redan i fjol, och de förslag som nu framlagts i de båda propositionerna innebära allenast en detaljutformning och ett fullföljande av de riktlinjer som förlidet år utstakades.

Självfallet möta vid en dylik omläggning en hel del problem som måste lösas utan något stöd av tidigare erfarenheter på området. Jag förutsätter därför, att man i viss mån måste pröva sig fram till de bästa och lämpligaste formerna för den nya förvaltningen. Härav följer att de föreliggande förslagen böra behandlas med sikte på att på vissa punkter sedermera ändringar få vidtagas. Man måste utgå ifrån att det icke i alla avseenden är möjligt att så att säga på känn komma fram till det som är det bästa och lämpligaste.

Vad nu förslaget till väglag och vägstadga angår, har jag ansett det önskvärt att i detta sammanhang icke föreslå andra ändringar än de som ha direkt samband med övergången till den nya förvaltningsformen. Det kan vara möjligt att jämväl i andra avseenden vissa ändringar äro behövlige i väglagen, men sådana krav få upptagas och prövas i ett annat sammanhang. Utan

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

tivel måste det underlätta övergången till den nya ordningen att man icke samtidigt med förstatligandet gör dispositioner som mer än nödigt rubba sammanhanget med det förflutna.

Beträffande förslaget till statlig vägorganisation har min strävan varit att hålla förvaltningsapparaten inom så snäva gränser som möjligt. Detta har ansetts så mycket mer befogat som vägväsendet just nu är starkt nedskuret. Expansionen har helt enkelt avstannat på grund av den ringa tillgången på medel. Men skulle utvecklingen på vägväsendets område framdeles komma att taga en sådan omfattning som den hade under åren närmast före kriget, håller jag det för sannolikt, att organisationen icke blir tillräcklig och att personalökningar flerstädes kunna bli nödvändiga. Jag har velat understryka detta uttalande, som också göres i propositionen, för att man icke framdeles skall kunna komma och säga att statsmakterna blevo förda bakom ljuset och att den organisation som föreslogs 1943 var otillräcklig för de verkliga behoven.

Jag vill uttala min tillfredsställelse över resultatet av den behandling som propositionerna ha rönt i det särskilda utskottet. Flertalet av de av utskottet förordade ändringarna kan jag utan vidare acceptera. Beträffande de punkter, där jag anser att propositionerna innefatta bättre lösningar av de föreliggande frågorna än utskottsförslaget, skall jag senare utveckla mina skäl. I ett av herr J. B. Johansson m. fl. avgivet särskilt yttrande vidhålla dessa reservanter sin redan i fjol uttalade uppfattning att ett förstatligande av vägväsendet icke borde ske. Ja, därom tjänar det ju icke mycket till att diskutera nu, sedan riksdagens båda kamrar i fjol med stora majoriteter accepterat själva principen. Men jag kan dock icke låta vissa uttalanden i reservationen stå alldeles oemotsagda.

Reservanterna säga bl. a., att det fortsatta utredningsarbetet har lämnat stöd för riktigheten av de invändningar mot ett förstatligande som gjordes vid 1942 års riksdag. Detta påstående är icke närmare verifierat. Jag har en alldeles motsatt uppfattning. Det har gått vida lättare och bättre än jag vågade förmoda att sätta form på den statliga vägorganisationen, och jag har icke funnit att kritiken mot förstatligandet på någon enda punkt skulle ha hämtat stöd och ny styrka ur det som förekommit efter förlidet års riksdags behandling av ärendet. Jag skulle vara tacksam om reservanterna närmare ville utveckla, varpå detta deras uttalande stöder sig, således i vilka avseenden i de nu föreliggande propositionerna svagheter och blottor ha kommit i dagen, som respektive reservanter redan i fjol påtalade.

Vidare räkna reservanterna med att kostnaderna för vägväsendet skola bli vida större än som förutsatts. De tro att dessa kostnader komma att stiga till betydligt större belopp än vad som skulle ha blivit fallet om man bibehållit den gamla organisationen. Även därutinnan efterlyser jag de närmare skäl som reservanterna kunna anföra för ett sådant antagande. Den siste ärade talaren rörde sig endast med lösa uttalanden. Något stöd för den uttalade uppfattningen kan icke vinnas i de nu föreliggande propositionerna. Beträffande de effektiva anslagen, d. v. s. de belopp som gå till vägbyggnader och vägunderhåll, har ju riksdagen alltid i sin hand att bestämma storleken av dem, och dessa belopp komma väl i fortsättningen som hittills att få avvägas med hänsyn till den allmänna finansiella situationen. Huruvida dessa kostnader bli större eller mindre har, såvitt jag kan se, inte ett spår med organisationsformen att skaffa, utan de verkliga kostnaderna för vägväsendet bero av vilka anslagsmedel som staten kan ställa till förfogande. Hädanefter blir det väl snarare så, att staten som den ensambestämmande på området bättre har i sin hand att avväga kostnaderna för vägväsendet.

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

Återstå då kostnaderna för organisationen. Utskottsordföranden har redan pekat på att nu möjliga kalkyler snarast utvisa, att den nya organisationen skulle bli billigare än den gamla. Även om, som jag förutsätter, en viss utvidgning av organisationen framdeles kan komma att ske, finns dock en betydande marginal, innan man kommer upp till de nuvarande kostnaderna. I det sammanhanget vill jag vidare erinra om ett uttalande, som jag gjorde i fjolårets proposition, att även om den nya organisationen skulle komma att kosta något mer än den gamla, kan det inte vara något avgörande skäl att ej genomföra reformen, därest denna ur andra synpunkter är lämplig och ändamålsenlig.

Slutligen finna reservanterna det betänkligt att genomföra denna reform just nu, då så stora krav ställas på den statliga förvaltningen i övrigt och då den yttersta sparsamhet med allmänna medel är nödvändig. Denna invändning kan naturligtvis ej helt och hållet fränkännas giltighet, och jag vill erinra om att jag i fjolårets proposition icke gjorde något bestämt uttalande om tidpunkten för reformens genomförande. Däremot gjorde riksdagen i det hänseendet ett bestämt uttalande. Med hänvisning till risken av ett alltför långt uppehåll mellan principbeslutet och verkställigheten uttalade riksdagen önskemålet att reformen borde genomföras snarast möjligt och helst den 1 januari 1944, och det är efter de anvisningarna jag sedan handlat. Det har också blivit möjligt att framlägga propositionen i sådan tid, att statsmakterna kunna fatta beslut i år, och om riksdagens beslut i dag blir positivt, tror jag också det skall bli möjligt att föra ut reformen i det praktiska livet inom förutsatt tid.

Jag vågar alltså tro att farhågorna äro överdrivna, då man förmodar att den vägreform, som riksdagen i dag beslutar, icke skulle kunna fylla sin uppgift och att olägenheterna komme att motväga fördelarna. Jag har under arbetet med denna fråga blivit mer och mer övertygad om att det steg, som togs i fjol och som fullföljes i år, är riktigt och att den nya organisationen skall komma att visa sig både lämplig och ändamålsenlig.

Jag skall nu säga några ord om ett par frågor som varit föremål för delade meningar inom utskottet. Den första avhandlas i väglagens 2 §. Man har där utvidgat begreppet väg till att omfatta jämväl sådan brygga som ligger i anslutning till väg men som icke har direkt sammanhang med färja — bryggorna vid färjläge anses redan enligt nu gällande bestämmelser såsom tillhörande vägen. Utskottsordföranden har här utvecklat skälen för sin reservation, och jag kan i allt väsentligt understryka vad han har sagt. Denna utvidgning av vägbegreppet grundar sig icke på någon som helst utredning. Man vet icke vilka ekonomiska och praktiska konsekvenser som komma att följa därav. Det är alldeles omöjligt att överblicka dem, och herr Heiding har tydligen själv en känsla av detta. Man har inte försökt ge någon bestämd definition av vilka bryggor som skola anses nödvändiga för allmänna samfärdseln, utan det föreföll på herr Heiding som om han ville överlämna det spörsmålet till den framtida tillämpningen. Men just därför är det förslag, som utskottet här för fram, ett steg ut i det ovissa.

Att denna utvidgning av begreppet väg kommer att betyda ökade kostnader är en självklar sak. Följden måste bli mycket stora krav på ny- och ombyggnad av bryggor, och utgifterna härför komma att återspeglas i de årliga kostnaderna för vägväsendet. Det förvånar mig att samma ledamöter av utskottet, som i sin reservation framhållit nödvändigheten av den yttersta sparsamhet med allmänna medel i dessa tider, i nästa andedrag äro färdiga att gå med på en utvidgning av vägbegreppet, om vars ekonomiska konsekvenser de själva icke ha någon aning.

Jag vill ingalunda bestrida skäligheten av att vissa bryggor, som äro vik-

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

tiga för den allmänna samfärdseln, hänföras till allmän väg eller på annat sätt tagas om hand av det allmänna, men detta borde icke ske utan föregående utredning. Egentligen borde man kanske för ändamålet anvisa ett särskilt anslag på riksstaten, på samma sätt som redan är fallet för olika slag av vägar.

Jag vill alltså bestämt avråda riksdagen från att taga detta steg ut i det ovissa, med de konsekvenser i kostnadshänseende som det för med sig. Innan man tar ett sådant steg måste man ha en säkrare definition av själva begreppet och således veta, vilka bryggor och vilket slag av samfärdsl som avses.

Vidare har det rätt delade meningar om lämpligheten av att inrätta den s. k. riksvägnämnden, och ett antal reservanter ha yrkat avslag på förslaget därom. Under diskussionen om vägväsendets förstärkande har från motståndarnas sida med styrka framhållits, att man därigenom skulle förlora det värdefulla lekmannainflytandet på vägväsendets gestaltning. Därför har det varit angeläget både för de utredningskommittéer, som arbetat med ärendet, och även för mig att så långt möjligt säkra ett lekmannainflytande i den nya förvaltningsformen. Detta har man trott sig göra genom det system för menighetsrepresentation, som återfinnes i propositionens förslag om nämnderna, den lokala nämnden, länsvägnämnden och riksvägnämnden.

Någon kritik mot de två första av dessa nämnder har icke yppats här i riksdagen, men däremot anser man nu att riksvägnämnden är överflödig. Jag vågar därvidlag hävda den uppfattningen, att riksvägnämnden har en naturlig plats i systemet. De lokala vägnämndernas och länsvägnämndernas verksamhetsområden äro lokalt begränsade. Deras inflytande kan alltså icke sträcka sig längre än till detaljavgöranden som gälla vägväsendet inom respektive landsdelar. Riksvägnämndens uppgift åter blir att åstadkomma en allmän översikt över utvecklingen på vägväsendets område. Jag vill därvidlag nämna en sak, som varit föremål för mycken diskussion, nämligen den lämpligaste avvägningen i anslagshänseende mellan rikshuvudvägarna och de övriga vägarna. Vore det icke all anledning antaga, att just i en riksvägnämnd, där såväl vägväsendet som övriga intresserade parter inom transport- och kommunikationsväsendet äro representerade, de olika synpunkterna borde få tillfälle att bryta sig mot varandra och på så sätt leda till ett lämpligt resultat? Arbetsuppgifterna för riksvägnämnden äro närmare utvecklade i det senaste kommittébetänkandet, och avsikten har varit att en instruktion för nämndens verksamhet skulle utfärdas.

Nu rekommendera reservanterna, om jag förstår dem rätt, att man i stället för riksvägnämnden skulle inkalla representanter för länsvägnämnderna på tid, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen eller Kungl. Maj:t bestämde. Såvitt jag kan förstå komme detta att innebära, ett försvagande av institutionen, som helt och hållet skulle förlora den karaktär den fått enligt förslaget. Den skulle med andra ord degraderas till att få en rent konsulterande uppgift och tagas i anspråk av myndigheterna endast när dessa själva ansåge det lämpligt. Om man återigen organiserar en verklig nämnd, måste denna få en starkare ställning. Den kan också ge uttryck för en opinion och ta initiativ på ett helt annat sätt än en konferens, som är sammankallad endast för ett bestämt syfte.

Det föreföll mig som om herr Heiding hyste vissa farhågor för att riksdagen och den sakkunskap, som där till äventyrs är till finnandes, skulle komma att skjutas åt sidan genom tillskapandet av riksvägnämnden. Det är en synpunkt som jag har svårt att förstå och som jag måste tillbakavisa såsom obefogad.

I övrigt har jag, herr talman, som sagt ingen anledning att gå in på detaljerna i det nu föreliggande lagförslaget. Vid behandlingen av propositionen om den statliga vägorganisationen får jag tillfälle att återkomma. Helhetsintrycket av utskottsbehandlingen är för min del sådant, att jag vill rekomen-

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

dera lagens antagande med de ändringar i fråga om 2 §, som jag här har berört, och med bifall till propositionen i vad den avser inrättande av en riksvägnämnd.

Herr Forslund: Herr talman! Jag tror att man är inne på rätt väg, när man nu också från riksdagens sida står i begrepp att taga ett ytterligare steg i fråga om vårt lands vägorganisation. I det förslag, som här upprättats, har all möjlig hänsyn tagits till de lokala förhållandena, eftersom vårt vägväsende har så starka rötter i dem. Den organisation, som man nu bygger upp, är säkert den för dagen lämpligaste, men så småningom bör det givetvis bli fråga om att justera den med hänsyn till erfarenheter, vunna vid den praktiska tillämpningen ute i livet. Jag vill således för min del endast ge uttryck åt den meningen, att det är rätt när man nu går in för att centralisera vägväsendet på det sätt som här är föreslaget.

Jag har begärt ordet i anledning av den här framkomna detaljkritiken på ett par punkter, framför allt då den punkt, som vår ordförande i utskottet har tagit upp till diskussion och som även statsrådet nu sist var inne på, nämligen den jämkning som utskottet företagit i fråga om vad som skall betecknas såsom allmän väg. Jag vill först säga att de små jämkningar, som här ha vidtagits, ju icke äro många, och jag tror att statsrådet själv icke uppfattar dem såsom uttryck för något omskapande av den proposition, som har förelagts riksdagen, utan såsom jämkningar som man kan ta med jämnmod.

Utvidgningen av begreppet allmän väg avser, kan man säga, bryggor och förbindelser i övrigt för den kustbefolkning, som har behov av kommunikationer och som då helt naturligt måste ha landförbindelse. Den nuvarande lagtexten är så skriven, att begreppet väg endast innefattar en viss typ av dessa förbindelser, nämligen där det förekommer färja med färjläge. Det står ingenstans skrivet, att bryggor av annat slag kunna komma i åtnjutande av dessa understöd från statens sida eller anses utgöra del av väg. I tillämpningen har emellertid även bryggor, om icke äro kombinerade med färjlägen, kommit att få bidrag. Det praktiska livets män ha funnit det vara en naturlig sak att de bryggor, som äro av någon betydelse och ha anslutning till en väg av den karaktär, att vederbörande myndighet låtit den gå in under rubriken allmän väg, också skola betraktas såsom del av allmän väg. När man nu går in för en ny vägorganisation med åtföljande kompletteringar även i fråga om vad man skall hänföra till allmän väg, är det enligt mitt sätt att se ganska naturligt att man tillgodogör sig den erfarenhet i fråga om den praktiska tillämpningen, som här finnes. Utskottets förslag innebär således icke en utvidgning i vanlig mening, mina herrar, utan endast att i lagtexten numera inskrivas orden »till väg ansluten brygga». Jag måste därför säga att utskottets komplettering i detta fall är mycket stark och logiskt grundad.

När statsrådet å sid. 62 i propositionen behandlar denna detalj på några få rader, spåra vi där nästan ett uttryck för att man skall gå ännu försiktigare fram än vad man tidigare har gjort. Där står nämligen följande: »Vidare torde en brygga, som är utgångspunkt för båttrafik av samma karaktär som färjtrafik, kunna betraktas såsom färjläge och följaktligen hänföras till väg.» Några andra bryggor skulle således icke komma i åtnjutande av detta bidrag och frågan är väl då, om icke detta faktiskt innebär en inskränkning i förhållande till den nuvarande tillämpningen.

Nu är det så att Kungl. Maj:t på sin tid, jag tror det var 1938, efter motioner i riksdagen tillsatte en särskild kommitté för att utreda, huruvida man icke skulle kunna tillgodose skärgårdsbefolkningens behov av trafikförbin-

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

delser bättre än som tidigare varit fallet. Denna kommitté har avlämnat ett betänkande, och däri har ytterligare understrukits vikten och betydelsen av att man hjälper dessa människor till bättre trafikförbindelser. De sakkunniga äro också inne på samma spörsmål som det här gäller, och de beteckna denna utveckling såsom ganska naturlig. De ha också byggt upp en plan för trafikväsendet, som skulle komma att kosta staten en del pengar. Detta göra de i medvetande om att skärgårdsbefolkningen kommit att få för liten del av de anslag, som gå till det allmänna vägväsendet, och att den således skulle vara berättigad att få något större bidrag från statens sida. Jag anser för min del att även detta är ett skäl för att nu komplettera förevarande stadgande och ge det en något större tydlighet.

Nu har man talat om att detta skulle kunna få så oanade konsekvenser, framför allt då ekonomiskt. Jag undrar om det verkligen är så. För att en brygga skall kunna hänföras till allmän väg måste den ju, som man sagt i utskottets utlåtande, ha anslutning till allmän väg och vara till synnerligt gagn för det allmänna. Det är med hänsynstagande till dylika uttalanden som vederbörande myndighet vid den vanliga prövningen får avgöra, huruvida bryggan är av den betydelse för samfärdseln att den bör inräknas såsom del i allmän väg. Skulle myndigheten därvid finna, att så är fallet, får jag säga att denna brygga kan komma att tjäna många, många människor ute i kustbandet eller på öarna utan att egentligen kosta mer än några meter av en vanlig väg. Om det vore möjligt att åstadkomma vägförbindelser ut till dessa öar, är jag tämligen säker på att kostnaderna härför skulle bli oerhört mycket större. Men då skulle vi anse det ganska naturligt, att eftersom det finns väg, bör man lämna bidrag till dem, oavsett om den är allmän eller enskild.

En sådan liten brygga har mycket stor betydelse för öbefolkningen, och även för oss på fastlandet är den av stort värde, därför att människorna där ute frakta in mat till oss i stora mängder, och framför allt i dessa tider borde vi sätta utomordentligt stort värde på att de fullgöra sin traditionella uppgift, nämligen ombesörjandet av fisket o. s. v. Dessa människor måste ju också ha några förbindelser med fastlandet, och när man nu anser det för enligt med god allmän hushållning att de få en väg ned till kusten, är det väl rimligt att också den brygga, som är erforderlig för förbindelsen, intages såsom del av den allmänna vägen. Jag måste för min del uttala förvåning över att man ens har kunnat gå på en reservation mot denna lilla utvidgning. Den är mera ett förtydligande av vad som redan har tillämpats. Vi ha endast velat få detta klarare utsagt i lagtexten.

Det är således ingen ny princip som här införes, och ej heller ur kostnadsynpunkt är det enligt min mening att räkna med att den skall få de ofantligt stora konsekvenser, som några talare söka göra gällande. Jag vill ännu en gång giva uttryck för den meningen, att vad vi göra på detta område äro vi pliktiga till gentemot denna befolkning, som får kämpa med så ofantligt många svårigheter, vilka icke vi, som bo på fastlandet, ha den minsta kännning av. Detta är inte bryggor för sommarnöjesresande, utan under nuvarande förhållanden icke oviktiga anstalter för folkförsörjningens tryggnad. Just i samband med denna omorganisation av vår vägförvaltning kunna dessa spörsmål förtjäna att bli ihågkomna från riksdagens sida, framför allt med hänsyn därtill, att som jag nämnt, en mycket ingående utredning om denna sak tidigare blivit verkställd och föranlett vida längre gående förslag än vad det här gäller, förslag som i detta sammanhang helt naturligt icke kunnat upptagas till prövning.

Jag anser alltså för min del, att även herr statsrådet borde kunna finna utskottets ståndpunkt ganska förklarlig, dels med hänsyn till motionerna och

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

dels med hänsyn till att vi litet var i utskottet haft klar blick för dessa förhållanden. Han borde kunna finna utvidgningen förenlig även med sin syn på tingen och medgiva, att detta icke är någon sådan rubbning av propositionens förslag som behöver leda till tvist eller strid oss emellan. Det är såvitt jag förstår bara en naturlig komplettering.

Härefter vill jag säga ett par ord om den detalj i förslaget, som förts på tal här tidigare av herr Heiding och sedermera också behandlats av herr statsrådet. Det har väckt betänksamhet hos ett stort antal reservanter, att man skall bygga ut organisationen alltför mycket med olika nämnder. Det är givet att man kan diskutera nyttan och nödvändigheten av nämndsystemet sådant det kommer att bli infört här, men vad beträffar de lokala nämnderna och länsvägnämnderna, anser jag det finnas skäl för att man låter dem verka på det sätt som kan vara möjligt för dem. När man däremot kommer fram till denna överbyggnad, riksvägnämnden, som skulle utgöra ett naturligt led i systemet, tror jag att man inte kan finna någon uppgift för den.

Jag skulle vilja ställa en fråga beträffande en motsvarande institution på kommunikationsväsendets område, nämligen järnvägsrådet: finns det någon med praktisk erfarenhet härav, som kan säga, att detta råd, som dock spänner ut över så ofantligt mycket mera och har att syssla med så mycket viktigare detaljer, än det kan bli tal om här, kommit att få någon verklig betydelse för ställningstagandet i den ena eller andra riktningen? Har man någon gång ens under de svåra krisåren från denna organisation inom järnvägstrafikväsendet kunnat förmärka några avgörande insatser i vårt trafikväsendes taxepolitik eller ekonomiska politik? Jag har för min del inte märkt detta under den tid jag verkat på området. Järnvägsrådet har kommit att bli en institution, som sammanträder och diskuterar, men resultatet blir oftast litet, och ändå finns det där så ofantligt många experter, under det att det i riksvägnämnden endast kommer att bli en representant från varje län och tio representanter, vill jag minnas, som Konungen skall utse. Är det någon som inbillar sig, att detta kan bli av någon verklig betydelse för den ekonomiska prövningen av anslagen till vägväsendet? Sannolikt icke. Det är väl i stället så, att den här nämnden, vilken jag tror inte upptogs i det stora förstatligandebetänkandet utan först vid den senare sakkunnigberedningen, måste ha tillkommit mera därför att man trott, att det fanns ett så starkt motstånd mot hela förslaget ute i landet och att man därför ansåg sig böra bygga ut systemet med en mängd nämnder. Men riksvägnämndens uppgift måste bli ganska mager, och jag tror, att herr statsrådet i fortsättningen som hittills kommer att finna så mycken praktisk sakkunskap i riksdagen, att prövningen av ärendena här kommer att gå så pass förnuftsmässigt till som man kan begära.

Det finns inte heller något landsbygdsintresse för att få en riksvägnämnd, vilket man först trodde att det var. Då landsbygden inte har något särskilt intresse av saken, vet jag inte, varför man nästan skall tvinga fram denna nämnd. Vi veta för övrigt så litet om dess verksamhet, och vi reservanter ha därför yrkat, att man nu låter det anstå med riksvägnämnden, tills vi fått se, om det i framtiden möjligen kan bli ett behov av en sådan. För det kommande året synes man mycket väl kunna undvara den, och man sparar ju på det sättet ungefär 20,000 kronor, vilket ju är en liten vacker slant även det, änskönt det här gäller ett så stort område som vägväsendet.

Jag tror däremot att den praktiska handläggningen av ärendena, som kan ske hos länsvägnämnderna i samråd med den lokala vägförvaltningen och länsstyrelserna, skall kunna ge både den centrala vägförvaltningen och Kungl. Maj:t så värdefulla råd som det är möjligt att erhålla. Någoting däröver tror jag inte att det behövs. Emellertid bör det ju vara en helt naturlig sak,

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

att den centrala myndigheten som regel bör låta representera sig vid länsvägnämndernas sammanträden och därigenom få tillfälle att lämna alla erforderliga upplysningar. Vid dessa sammanträden få då den centrala myndigheten, länsstyrelsen, den lokala vägförvaltningen och länsvägnämnden tillsammans pröva det för dagen aktuella läget. Därigenom tror jag att man skulle kunna få ut något av värde. Men om man sammankallar 30 à 40 personer och gör upp ett arbetsschema för en eller två dagar, tvivlar jag på att man på den vägen skall få något resultat, som blir till ledning för Kungl. Maj:t och den centrala vägförvaltningen. Vi reservanter ha ansett, att man för närvarande endast bör godtaga de lokala nämnderna, nämligen vägnämnderna och länsvägnämnderna. Skulle det visa sig lämpligt, har för övrigt regeringen möjlighet att tillkalla ledamöter av länsvägnämnderna för samråd; ett sådant förfaringssätt tillämpas ju i många andra fall, och det kan ske även på kommunikationsdepartementets område. Men det är onödigt att redan från början skapa ett särskilt organ, som skall ha regelbundna sammanträden och dessutom genom utskottsbehandling handlägga vissa frågor. Jag undrar, om det inte blir en väl tungrodd apparat.

Jag har i detta sammanhang intet annat yrkande än om bifall till 1 §, och jag får väl återkomma med yrkanden sedermera vid de övriga paragraferna.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag har väckt en motion på uppdrag av Stockholms stad tillsammans med övriga ledamöter på Stockholmsbänken, och jag vill yttra något om denna motion, då den ju ganska ingående har behandlats av utskottet i tre paragrafer i dess utlåtande men avstyrkts över hela linjen.

Innan jag går in på detta, vill jag emellertid säga, att när vi i riksdagen fattade vårt beslut om förstatligande av vägväsendet, var det egentligen två önskemål man ville tillgodose, nämligen dels att åstadkomma större rättvisa och dels att åstadkomma större effektivitet. När man nu studerar denna fråga, finner man, att medan landsorten onekligen tidigare haft en missgynnad ställning, har det nu slagit över, så att det enligt det föreliggande förslaget i stället blir städerna och framför allt de större städerna, som bli missgynnade i flera avseenden. Så småningom torde denna orättvisa behandling av städerna leda därtill att en mycket lång och seg kamp mellan stads- och landsbygdsintressena kommer att läggas till de övriga olyckliga strider mellan land och stad, som tidigare ha pågått och ännu pågå. Detta kan inte vara till någon glädje, enligt mitt förmenande och, såvitt jag förstår, även enligt städernas förmenande. Det är nämligen inte bara Stockholms stad utan också representeranter för Malmö och Göteborgs stad, som ha skrivit under denna motion, och vi stödjade oss alla på Svenska stadsförbundet, som omfattar hela landets städer. Det har tagits alltför ringa hänsyn till städernas intressen vid utskottets liksom tidigare Kungl. Maj:ts handläggning av frågan, och överhuvud taget ha städerna haft mycket litet att säga till om vid utformandet av de bestämmelser, som nu skola bli gällande. Detta kommer att sätta spår efter sig, och det kommer inte att bli till fördel för genomförandet av denna stora reform.

Den behandling av ärendet, som har ägt rum sedan riksdagen beslöt att gå in för centraliseringen, visar, att utvecklingen redan går i en byråkratiserande och ännu mer centraliserande riktning än vad man från början tänkt sig. Denna byråkratisering kan icke medföra någon ökning i effektiviteten. Vi ha tillika sett, att en orättvisa mot städerna håller på att genomföras, som säkerligen kommer att sätta mycket starka spår efter sig, och som kommer effektiviteten att minskas genom en onödig byråkratisering och omgång. För att åstadkomma ett s. k. förenhetligande, ett slags likriktning, skola städernas väg-

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

frågor nu gå till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som skall ha allting under sin handläggning. Jag tror att det särskilda yttrande, som herr J. B. Johansson m. fl. fogat till utskottets utlåtande, tyvärr kommer att bli besannat. Det heter i detta yttrande: »Den långt gående centralisering och byråkratisering, vilka utmärka den blivande vägförvaltningen, komma att medföra åtskilliga olägenheter. Framför allt torde man få räkna med att kostnaderna för vägväsendet icke, såsom förutsatts, komma att hålla sig inom den hittillsvarande ramen utan i stället komma att stiga vida utöver de nu gjorda beräkningarna.» Ja, jag tror, att vi, på grund av vad som nu kommer att beslutas, inom en icke alltför avlägsen framtid komma att få uppleva att vi ha lagt grunden till rikets största, tyngsta och dyrbaraste ämbetsverk. Detta ämbetsverk kommer att växa lavinartat, om det skall kunna arbeta snabbt och icke verka hejdande i stället för befordrande på vägväsendets och trafikens utveckling.

Detta var endast några allmänna reflexioner. Jag hoppas, att jag inte skall bli sannspådd, men det vilar ett tungt ansvar över herr statsrådet, som har lagt fram detta förslag, därest det i framtiden skulle visa sig, att vi få ett jättelikt byråkratiskt ämbetsverk, som är mera till hinder för trafikens utveckling än till dess befordran.

I den motion, som jag närmast skulle vilja säga några ord om, nr 284 i första kammaren, utgår man från 20 § i nu gällande väglag. Enligt denna äger stad bygga allmän väg, som enligt fastställd stadsplan, stomplan eller avstyckningsplan skall ingå i gata eller allmän plats, utan att arbetsplan för företaget blivit fastställd av statlig myndighet. När utskottet redogör för motionen, säger utskottet att i densamma hemställes, att »riksdagen i sitt yttrande angående förslaget till vägstadga måtte påyrka sådan ändring av förslaget, att fastställelse av arbetsplan icke kräves för byggande av allmän väg, som enligt fastställd stadsplan, stomplan eller avstyckningsplan skall ingå i gata eller allmän plats», och utskottet yttrar för sin del, att »av skäl som i propositionen anförts anser även utskottet, att alla arbetsplaner beträffande vägföretag i städerna böra granskas och fastställas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Den olägenhet och det dröjsmål som härav föranledas kunna icke uppväga fördelarna av en dylik ordning.»

Man kan alltså icke förneka, att väsentliga olägenheter och dröjsmål komma att uppstå för städerna, men dessa nackdelar komma att uppvägas av fördelarna av den föreslagna ordningen. Jag tror att man här har misstagit sig. Det vore emellertid glädjande, om de, som nu skola handha denna sak, inte förföre rent ämbetsmannamässigt utan praktiskt, inte förforo byråkratiskt, utan toge omgången rent formellt och läte städerna ordna sitt gatuväsen i stort sett efter vad de finna vara praktiskt och riktigt. Men skola alla små och stora planer prövas mera ingående, då, herr statsråd, befara jag, att herr statsrådet får lägga fram förslag till nya väldiga utgifter för detta ämbetsverk.

Utskottet har emellertid gjort ett uttalande, som, om det skulle tas efter ordalydelsen, praktiskt taget skulle vara detsamma som att motionen godkändes. Utskottet säger nämligen: »Utskottet förutsätter» — märk väl *förutsätter*; det är ett mycket starkt och kraftigt ord — »emellertid att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens granskning och fastställelse av arbetsplaner beträffande vägföretag i städerna ske med största möjliga skyndsamhet. En snabb behandling av dessa ärenden betingas av samma skäl, som föranlett vidtagande av särskilda åtgärder för vinnande av en skyndsam handläggning av stadsplaneärenden.» Kunde man vara säker på att det verkligen skulle komma att ske så i realiteten, tror jag inte att städerna skulle behöva befara så stora olägenheter av denna lag. Men med kännedom om den svenska förvaltningen,

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

vilken, samtidigt som den är ett mönster för en förvaltning i många avseenden, dock är oerhört långsam i sin arbetstakt, tror jag inte att man kan hoppas på att utskottets förutsättning här kommer att i alla avseenden bli beaktad. Jag tror inte den goda viljan kommer att saknas. Tvärtom! De svenska ämbetsmännen ha — det säger mig min långa erfarenhet — en utomordentligt god vilja, men de kunna ofta inte rå på svårigheter. Det är många svårigheter, som här tornas upp, och som delvis innebära en dubbelbehandling. Städernas fullt kompetenta vägmän ha nämligen, innan ärendena komma till statens förvaltning, redan behandlat dem, och det är egentligen ganska onödigt att en ytterligare behandling äger rum från statens sida, när det gäller sådana planer.

Då jag förstår att det är hopplöst att söka vinna beaktande för städernas synpunkter i en fråga som denna, där landsbygden tycks 80-procentigt dominera i utskottet, och då jag förstår att det är hopplöst att kunna tänka sig någon ändring, skall jag emellertid när vi komma till 38 §, som det i detta fall gäller, icke framställa något yrkande. Men jag vill uttala den förhoppningen, att herr statsrådet måtte allvarligt beakta, att man åtminstone inte från början slår in på en sådan väg att man därigenom kan komma att stoppa städernas trafik- och vägutveckling och fördröja arbetet i oanad grad.

Om 17 § i förslaget gäller i själva verket detsamma som jag nu har anfört. Beträffande denna paragraf framhålles det i motionen, att byggande av en trafikled såsom gata innebär, att den utföres i full överensstämmelse med gällande stadsplan. Att för detta fall påfordra väg- och vattenbyggnadsstyrelsens godkännande av arbetsplan synes icke fylla något förnuftigt ändamål men är däremot ägnat att medföra onödiga tvister mellan styrelsen och städerna.

Jag är övertygad om att det kommer att bli oändligt många tvister mellan styrelsen och städerna i denna sak. Här kommer man rent av att inbjuda till tvister alldeles i onödan, och det är obegripligt varför man skall göra det.

Men då säger utskottet: »Stadsplanebeslut innehåller icke, såsom motionärerna synas förutsätta, bestämmelser i alla avseenden om huru gata skall byggas. Sålunda hava städerna och samhällena tämligen fria händer» — ordet tämligen är ju ett sådant kautschukbegrepp, som man kan tyda och tolka hur som helst — »i fråga om sättet för gatas byggande. Det är emellertid uppenbart, att sättet för arbetets utförande är av största betydelse för kostnaderna för företaget och därmed även för statsbidraget till gatans byggande och underhåll. Med hänsyn härtill torde de skäl, som av utskottet anförts till stöd för att arbetsplan beträffande väg inom stadsplanlagt område skall granskas och fastställas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, tala för att även arbetsplan beträffande gata, till vars byggande eller underhåll statsbidrag skall utgå, granskas och godkännes av styrelsen. Föreskriften härom i förslaget innebär, såsom departementschefen framhåller i propositionen, icke något nytt. Redan nu skola arbetsplaner beträffande sådana gatubyggnadsföretag, till vilka statsbidrag skall utgå, granskas och godkännas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.»

Men det är ju en väsentlig ändring eftersom hädanefter så ofantligt många flera förslag komma att löpa in. Den ändringen medför en byråkratisering och en fördyring av hela apparaten alldeles i onödan och kommer dessutom inte att leda till någon skyndsam behandling av ärendena. Jag vill emellertid hoppas att man redan från början skall kunna komma in på en riktig linje, d. v. s. att kommunikationsdepartementet och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inte slå in på en byråkratisk väg med en byråkratisk tolkning av bestämmelserna, som leder till en granskning med iakttagande av otaliga petitesseer, utan att man endast principiellt ser till att allt är riktigt. Gör man det, kan det möjligen

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

tänkas, att riskerna inte bli så stora, men skall man i minsta detalj granska och nagelfara allting, kommer effektiviteten att utebli — ja, vi komma sannolikt att få det mycket sämre än vi nu ha det. Olyckan kommer att gå ut över städerna och möjligen även över landsbygden, och det hela leder till en motsatt effekt mot den som beräknades, när beslutet fattades.

Slutligen, herr talman, har det i motionen nr 284 även krävts en rimligare ersättning i vissa fall åt städerna i fråga om kostnaderna. Jag förstår väl att det i det avseendet är ännu omöjligare att vinna någon bättring i förslaget än i fråga om de förut berörda punkterna.

Det är mycket märkligt, att det skall behöva bli denna ständiga strid mellan stad och land. Landsbygden har onekligen tidigare varit missgynnad i många avseenden även i fråga om vägväsendet — det vill jag understryka och erkänna — men nu är det uppenbarligen så, att det skall bli städerna, som skola bli orättfärdigt behandlade, ty dithän kommer detta förslag att leda. Jag kan inte se att det finns någon möjlighet att ge stadskommunerna den rättvisa, som de kunna fordra.

Det skulle ha varit mycket bättre, om man hade gått fram på ett enklare sätt, när denna sak nu skall förverkligas. Om man hade byggt på det bestående, låtit den kommunala självstyrelsen vara mera orubbad, under det att staten däremot hade lämnat större ekonomiska bidrag, hade vi sluppit denna byråkratisering och sluppit denna centralisering. Såväl stad som land skulle säkerligen ha haft det mycket bättre på så sätt. Nu få vi med höga omkostnader för ett jättelikt ämbetsverk betala den minskade effektivitet, som kommer att uppstå genom detta besluts förverkligande, och därvidlag komma städerna att sitta värst emellan.

Herr talman! Jag skall inte, när vi komma till de olika punkterna i förslaget, framställa något yrkande om bifall till motionen, eftersom jag finner det hopplöst att så göra, då det inte finns någon enda reservant för motionen och då även ett par av stadsrepresentanterna — det finns ju inte så många sådana i utskottet — ha gett upp striden. Men låt oss i varje fall slippa den där extra krokanen, som herr Forslund mycket befogat har vänt sig emot och som kommer att innebära ännu mer av omgång och fördröjande i arbetet. Den betyder väl inte så mycket ekonomiskt. I det avseendet kan jag inte finna att herr Forslund har rätt i att 20,000 kronor är någon stor summa — i dessa tider är ju det beloppet en spottstyver. Därför tycker jag inte att dessa kostnader för riksvägnämnden äro något att tala om, men vi skulle, om vi inte bifölle förslaget i den delen, slippa få en instans, som ännu mer kommer att hindra effektiviteten och öka byråkratiseringen i arbetet. Av den anledningen är jag med på att stryka denna extra och fullkomligt illusoriska demokratiska krokan på denna byråkratiska organisation. Den är bara till för att förvända synen på folket i städerna och på landsbygden. Den kommer att bli fullkomligt betydelselös, och då är det bättre, att vederbörande ämbetsverk inte har något att krypa bakom utan får stå till svars inför riksdagen för hur det sköter dessa utomordentligt viktiga och betydelsefulla angelägenheter. Jag är därför emot riksvägnämndens inrättande.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag hörde ju till dem, som förra året, när det gällde att fatta ett principbeslut om vägväsendets förstatligande, hävdade den meningen att man inte borde så hastigt som skett gå in för en dylik anordning.

Nu ha emellertid under det gångna året, efter det att detta principbeslut fattats, åtskilliga åtgärder redan vidtagits för genomförandet av det väntade beslutet om förstatligande. Direktiv ha givits vägstyrelserna i vissa avseenden,

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

och även andra åtgärder ha vidtagits, vilket gör att det i det läge, vari frågan nu ligger, icke finns någon annan möjlighet än att gå in för att fullfölja det redan fattade principbeslutet. Jag har därför också i utskottet lojalt medverkat till utformandet av de bestämmelser, som innehållas i utskottets nu föredragna förslag till utlåtande.

Emellertid ha jag och några med mig inte kunnat underlåta att till detta utlåtande foga ett särskilt yttrande. Vi ha velat göra detta därför att man inte skulle få den uppfattningen, att vi hade fränfallit vår tidigare uttalade mening.

Jag hade inte tänkt att hålla något anförande i anledning av detta särskilda yttrande, utan jag hade endast tänkt tala om några detaljer i betänkandet. Men vad som här har sagts av utskottets ärade ordförande och ännu mer av herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ger mig anledning att uppehålla mig vid detta.

Den förste ärade talaren i denna fråga, herr Elon Andersson, nämnde, att vi i detta vårt yttrande, när vi där tala om kostnaderna, fällt vår dom för tidigt, och herr statsrådet gick ännu längre och försäkrade, att den föreslagna anordningen komme att bli billigare än den nuvarande, och uttryckte sin tillfredsställelse över det verk han här har effektuerat och som han ansåg hade blivit bättre än han vågat tro.

Särskilda utskottets ordförande var ju något försiktigare än herr statsrådet, när han sedermera yttrade, att det är för tidigt att kunna bestämt uttala sig om kostnaderna.

Emellertid begärde herr statsrådet att få några uppgifter, som kunna bestyrka ett uttalande i reservationen på denna punkt. Jag vill då först hänvisa till det förhållandet, att vi för närvarande befinna oss i en period, där vägtrafiken har nedgått i mycket hög grad, och att under normala förhållanden återföra vägtrafiken till vanlig omfattning måste kräva en utökning. Vidare ber jag att få framhålla, att i de avgivna yttrandena över kostnaderna — särskilt yttrandena över den proposition, som kommer att behandlas närmast efter denna — betydande åskanden gjorts om utökningar av organisationen, vilka åskanden statsrådet dock under hänvisning till det nu rådande läget på vägtrafikens område har kunnat tillbakavisa i betydande omfattning.

Men det finns också andra kostnader, som jag skulle vilja beteckna såsom dolda kostnader. Dit räknar jag dock inte, ehuru jag vill påpeka förhållandet, att det utgiftsförslag, som föreligger i fråga om organisationen i nästföljande proposition, på vissa punkter icke omfattar ett helt budgetår. Till de dolda kostnaderna måste emellertid räknas t. ex. försäkringskostnaderna. Vägdistrikten ha nu försäkrat sin maskinpark och sina byggnader. De ha olycksfallsförsäkringar för sin personal, försäkringar för skador som vållas vägfärdande etc. Dessa försäkringar skulle nu upphöra att gälla. Staten skall själv överta ansvaret. Men detta betyder väl icke att motsvarande utgifter helt komma att försvinna. I de sakkunnigas utlåtande förekommer följande uttalande rörande vissa pensionsfrågor: »På grund av nu gällande pensionsbestämmelser komma efter ett förstatligande av vägväsendet icke blott alla ordinarie och extra ordinarie tjänstemän utan även alla mera stadigvarande anställda arbetare vid den statliga vägorganisationen automatiskt i åtnjutande av såväl tjänste- som familjepension. I samband härmed uppkomma vissa pensionsfrågor som påkalla överväganden.» Det upplyses att statskontoret håller på att utreda dessa spörsmål, och senare talas i de sakkunnigas betänkande om att sådana utgifter för försäkringar och pensioner och dylikt hädanefters skola påföras tolfte huvudtiteln och således icke komma att redovisas i kommunikationsdepartementets huvudtitel.

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

Vidare komma de nya vägförvaltningarna att få tjänstebrevsrätt, vilket de nuvarande vägstyrelserna icke ha. Detta betyder ju icke, att det allmännas kostnader för porto upphöra, utan det betyder, att på sjätte huvudtiteln måste anslaget till postverket höjas för att motsvara postverkets ökade kostnader på grund av tjänstebrevsrätten. Jag skall här icke ingå på den höjning med 50 % av arvodet till vägnämnderna, som särskilda utskottet har beslutat föreslå.

Jag har observerat, att i avgivna yttranden ha från vägingenjörer och vissa andra ställts långt gående krav på utbyggnad av organisationen. Jag har inte hunnit gå igenom så många yttranden, men i ett av yttrandena har jag funnit, att vederbörande vägingenjör yrkat, att en avdelning inom vägförvaltningen i länet måtte inrättas med särskild, vägdirektören tillgänglig personal för föredragning av ärenden i länsstyrelsen. Det är ju orimligt, att sådana krav kunna framkomma — ifrågavarande personal bör ju länsstyrelsen ställa till förfogande — och det vittnar om vilka krafter som arbeta för att utbygga och fördyra organisationen på olika områden. Vägdistriktet betala nu skatter för sina fastigheter. Kommer detta att ske efter statens övertagande?

Åtskilliga engångskostnader uppstå. Jag skall blott nämna kostnader för lokaler åt vägförvaltningarna. Vi ha redan under denna riksdag i åtskilliga propositioner i samband med byggnadsfrågor fått behandla utvidgningar av ämbetslokaler med motivering, att de varit nödvändiga för de blivande lokala vägförvaltningarna, och på listan står upptaget ett utlåtande från statsutskottet över en särskild proposition om anslag till lokaler för vägförvaltningar. När man läser yttrandena från länsstyrelser och vägingenjörskontor, där det allmänt klagas över bristen på lokaler, finner man det mycket anmärkningsvärt, att dessa frågor försumrats i yttrandena över 1938 års kommittés betänkande rörande principerna för vägväsendets förstatligande. Frågorna rörande engångskostnaderna för lokaler och den stora lokalbristen tappades bort förra året, när det gällde att fatta principbeslut i vägfrågan.

Vissa andra förhållanden kunna påpekas. Sålunda har marklösen till vissa städer och samhällen höjts från 60 till 80 %. Vidare måste jag redan nu påpeka en sak, fastän den tillhör nästa utlåtande. Det är själva organisationen, där man enligt min uppfattning gått in för en alltför stark utbyggnad av topporganen och i viss mån tappat bort de synpunkter, som böra vara vägledande för arbetena ute på fälten, i det man t. o. m. minskat på antalet vägmästare och arbetsledare. Enligt min mening ha vi att såsom en nödvändig utbyggnad emotse en utvidgad arbetsledning på fälten. Detta synes mig ofrånkomligt, om arbetets effektivitet skall upprätthållas. Vägarbetarna äro spridda på olika håll utefter vägarna, och det måste finnas en arbetsledning, som leder och fördelar arbetet, och denna måste vara tillräcklig. Jag tror, att den organisation som i detta avseende har framlagts, icke kommer att hålla, utan att man har att emotse utvidgningar på detta område.

Ja, detta var några synpunkter. Det torde bli tillfälle att framdeles, när organisationen har varit i gång en tid, återkomma och närmare peka på verkningarna i ekonomiskt hänseende, men det fordras ett visst arbete för att göra jämförande uppställningar, då nu utgifterna skola slås ut på olika huvudtitlar och därtill under olika anslagsrubriker.

Jag skall i detta sammanhang också be att få säga några ord om förordningen om statsbidrag till väg- och gatuhållningen i städer och stadsliknande samhällen, som äro väghållare. Eftersom herr Ström nyss yttrade, att städerna äro särskilt missgynnade och ha föga att säga till om vid utformandet, kan det vara intressant för honom att få höra också dessa uppgifter. Jag hade i varje fall tänkt säga någonting härom.

I 1 § stadgas: »Till de städer och stadsliknande samhällen, som äro väg-

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

hållare, utgår enligt vad nedan sägs statsbidrag till byggande och underhåll av allmänna vägar och för biltrafiken viktiga gator.» Förra årets beslut innebär, att statsbidraget höjdes till 95 procent för byggande och underhåll av sådana vägar och gator. Den första förstatligandekommittén hade föreslagit en höjning till 90 procent. Departementschefen föreslog i propositionen förra året 95 procent, och det är detta procenttal som nu återkommer i den föreslagna förordningen, mot vilken ingen reservation har avgivits.

När jag i alla fall tar upp denna detalj, är det därför, att under behandlingen inom särskilda utskottet efterlystes, hur det kommer att tillgå att bestämma, vilka gator i städerna som anses vara »för biltrafiken viktiga gator». Det fanns anledning att göra detta, ty man hade i tidningarna sett, att vissa stadsfullmäktige hade yttrat sig över en förteckning på sådana gator, vilken länsstyrelsen hade tillställt dem. Efterlysningen gav anledning till en föredragning inom utskottet från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Därvid fingo vi veta, att inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen redan uppgjorts en förteckning över dessa gator. Denna har skickats ut till länsstyrelserna, för att dessa efter städernas hörande skola avge yttrande till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, och vi fingo också veta vad denna förteckning innehåller. Redan nu finnas vissa bestämmelser i förevarande hänseende, och vi fingo veta, att dessa komma att justeras uppåt. Det är också att märka, att det har skett en justering uppåt ifråga om statsbidraget, som höjts till 95 procent för såväl byggande som underhåll.

Det lämnades vidare den upplysningen, att dessa för biltrafiken viktiga gator komma att utgöra i medeltal 50 procent av städernas gator. Procentsatsen kan i vissa städer bli lägre, beroende på deras belägenhet, och i andra städer kan den bli högre. Men såvitt jag antecknade riktigt skulle medeltalet för samtliga städer bli omkring 50 procent, och för Stockholm skulle, om jag inte missminner mig, procentsatsen bli 49.6 procent av stadens gatunät. En stad hade kommit upp i ett statsbidrag för 87 procent av sitt gatunät. Det är uppenbart, att här måste dölja sig betydande utgifter för det allmänna, och vad som synes mig betänkligt är, att detta förhållande torde komma att skapa en spänning mellan städer och landsbygd, när det gäller statsbidragens fördelning, i synnerhet i tider, då det statsfinansiella läget inte tillåter anslagsbeviljande i alltför stor utsträckning. Det synes därför synnerligen önskvärt, att vederbörande håller ett vaksamt öga på tillämpningen av bestämmelserna i denna förordnings 1 §, så att icke det allmänna här får utgifter, som kunna bli alltför höga.

De uppgifter, som vi på detta sätt fingo, voro säkerligen en överraskning för oss alla i utskottet. Jag för min del hade ingen kännedom om dem, och såvitt jag kunde förstå ingen annan heller. Och det var heller ingen som kände till dem förra året, när vi fattade principbeslutet.

Nu är att märka, att städerna skola få 95 procent i statsbidrag, men de skola själva sköta sin bokföring och själva handha väg- och gatuväsendet. De fem procenten skola de betala för att få ha denna frihet. Jag vill emellertid begagna tillfället att understryka, att det måste anses nödvändigt, särskilt efter de uppgifter jag nyss har lämnat, att från det allmännas sida, från väg- och vattenbyggnadsstyrelsens och vederbörande ämbetsverks sida tillses, att bokföringen i städerna rörande väg- och gatuhållning mycket noga särskiljes från annan bokföring och att från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen utövas kontroll, en lika sträng och noggrann kontroll som den, som har utövats över vägstyrelserna under gångna år. Detta behöver ju inte innebära något mistroende, utan torde, enär det här gäller ett statsbidrag av 95 procent, vara i full konsekvens med det krav på kontroll, som har förefunnits från det allmän-

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

nas sida redan när vägdistrikten haft 85 procent i statsbidrag. Jag har velat nämna detta i debatten också därför, att vi enligt departementschefen haft orätt, när vi i vårt särskilda yttrande ha talat om ökade kostnader, som kunna uppkomma efter ett förstatligande. Jag tror att jag nu redan bevisat att så kommer att ske.

Jag vill också beröra ett annat uttalande i vårt särskilda yttrande, där vi säga: »Om vi således anse ett förstatligande av vägväsendet i och för sig onödigt, finna vi en sådan åtgärd så mycket mera betänkelig i nu rådande läge, då stora krav ställas på den statliga förvaltningsapparaten och den yttersta sparsamhet med allmänna medel är synnerligen nödvändig.» Jag tror, att detta uttalande står sig, trots att kommunikationsministern icke ville instämma i denna uppfattning.

Vidare ha vi en passus i samma yttrande, där det heter: »Den långt gående centralisering och byråkratisering, vilka utmärka den blivande vägförvaltningen, komma att medföra åtskilliga olägenheter.» Jag tror, att vi kunna stå för också detta uttalande. Vi känna väl alla till, att statens kvarnar mala långsamt och att det tar tid att få ärendena avgjorda hos myndigheterna. Under de 45 år jag arbetat på vägväsendets område har jag haft rika tillfällen att iakttä den långa väntetid, som många gånger har erfordrats, innan man har kunnat få besked och slutligt avgörande i olika vägärenden. Jag tror inte, att det kommer att bli bättre, sedan statsförvaltningen helt övertagit dessa spörsmål, ty det finns därefter ingen, som på samma sätt som vägstyrelserna dock ha gjort efterlyser ärendena och påminner om att de måste expedieras.

Denna befarade byråkratisering är också ett av skälen till att jag för min del har anslutit mig till den reservation mot förslaget om riksvägnämnd, som har fogats till utskottets utlåtande. Liksom herr Heiding och övriga, som yttrat sig, hyser jag den uppfattningen, att tillkomsten av denna riksvägnämnd på 30 à 40 personer kommer att ytterligare byråkratisera och fördröja ärendenas handläggning. Och att den huvuduppgift, som man tillmätt riksvägnämnden, icke skulle komma att fyllas i samma utsträckning som propositionen ville ge intryck av, blev för mig alldeles klart, när jag i utskottet fick höra att denna stora riksvägnämnd skulle sammanträda en gång om året och välja utskott, underutskott på 6 à 7 personer, som å nämndens vägnar skulle avgiva yttranden och förslag. Då blev som nämnts åtminstone min ställning alldeles klar. Ty vad är det som garanterar, att ett inom riksvägnämnden valt utskott får en sådan sammansättning, att de stora rikssynpunkterna, som riksvägnämnden skulle ha hävdad, bli på samma sätt tillvaratagna inom utskottet? Det utskott, som handlar å riksvägnämndens vägnar, kan bli så sammansatt, att det får en lokalbetonad prägel, som i stället kan försvåra behandlingen av vägärendena ur en större synvinkel. Jag har således anslutit mig till reservationen, den mycket manstarka reservationen om avslag på förslaget om riksvägnämnd.

Jag skall vidare, herr talman, be att få säga ett par ord om 2 § i den nu föredragna lagen, i vilken paragraf bryggor behandlas. Det är ju så, att redan med de nuvarande bestämmelserna det lär ha förekommit intagning till allmänt underhåll av vissa bryggor. Men detta har, det måste sägas, skett i oerhört begränsad omfattning, vilket beror på att bestämmelserna för närvarande äro så stränga, att man snarare kan säga, att, i de fall bryggor ha blivit dömda till intagning till allmänt underhåll, det har varit mycket tveksamt, om detta överhuvud taget stått i överensstämmelse med författningarna. Det har därför synts mig och utskottsmajoriteten riktigt att med tanke på sådana fall ändra Kungl. Maj:ts förslag. Låt mig ta ett exempel. Det allmänna bygger en allmän väg med statsbidrag, som på vanligt sätt är dömd av veder-

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

börande myndigheter och som går ned till en strand, där den slutar. Det allmänna deltar också i tillkomsten och underhållet av en brygga, då ju vägens tillkomst var avsedd att tjäna den allmänna trafiken ner till denna strand. Följaktligen måste det väl, förefaller det mig, vara riktigt, att då också ingår en brygga, så att båtarna kunna lägga till. Det har omvittnats, att enskilda personer, kommuner, ångbåtsbolag och andra ha fått träda emellan och sörja för bryggan, genom att skaffa pengar. Utskottets förslag innebär emellertid icke, att de bryggor, som icke äro allmänna, omedelbart skola förstatligas, utan förslaget innebär, att myndigheterna skola göra en prövning, huruvida skäl föreligga för intagning till allmänt underhåll av bryggor. Prövningen skall ske från fall till fall efter samma grunder och på samma sätt som prövningen av intagning eller byggande av allmän väg. Dessa bryggor skola tjäna den allmänna samfärdseln, och det förefaller mig, att man bör kunna ge vederbörande myndigheter befogenheten att från fall till fall pröva och avgöra, huruvida en brygga har en sådan belägenhet att den verkligen tjänar den allmänna samfärdseln.

Ett par talare ha sagt, att utskottets utlåtande endast innebär små justeringar i den kungl. propositionen. Jag har en annan uppfattning. Den som vill granska utskottsutlåtandet närmare och jämföra det med Kungl. Maj:ts proposition skall finna, att det på flera punkter har vidtagits ganska värdefulla och betydelsefulla förbättringar i Kungl. Maj:ts förslag. Detta kommer till synes inte endast direkt i vederbörande lagparagrafer, utan även i utskottsutlåtandets motiveringar till de olika paragraferna, såväl de paragrafer som ändrats som vissa andra paragrafer, vilka uttalanden från utskottet skola gälla som direktiv vid tillämpningen.

Jag vill skänka mitt erkännande åt det utskottsarbete som nedlagts på denna fråga, i vilket jag haft äran och förtroendet att deltaga, och för det hänsynstagande till olika intressen, som där har skett. Detta utskottsarbete har uteslutande tagit sikte på att gagna den sak som utskottet haft att arbeta med, och det har därför varit mycket angenämt att deltaga i detta utskottsarbete. Jag har velat säga detta, även om jag, såsom jag tidigare sagt, hyser mycket stora betänkligheter mot utskottets förslag på vissa betydelsefulla punkter och i fråga om förslaget om inrättande av en riksvägnämnd avgivit en reservation.

Jag ber, herr talman, att få sluta med att instämma i yrkandet om bifall till den reservation, som avstyrker inrättandet av en riksvägnämnd. Jag instämmer likaså i det yrkande, som gjorts beträffande införande av begreppet *brygga* i 2 § i lagen.

Friherre De Geer: Herr talman! Det är inte min avsikt att försöka förlänga debatten genom att gå in på den föreliggande frågan i dess helhet. Jag har ju tillsammans med herr J. B. Johansson m. fl. avgivit ett särskilt yttrande, i vilket jag givit till känna min åsikt i denna fråga. Jag vill inte ingå på någon närmare utläggning av yttrandets detaljer, utan jag vill endast som min mening säga, att jag tror, att framtiden kommer att visa, att vad som sägs i detta särskilda yttrande antagligen tyvärr i mycket stora delar kommer att besannas.

Jag har emellertid, herr talman, egentligen begärt ordet för att säga något om den så mycket omdiskuterade riksvägnämnden. Jag anser att denna fråga blåsts upp litet väl mycket. Vid förra årets riksdagsbeslut i själva huvudfrågan var ju oppositionen särskilt inriktad på att framhålla, att vägväsendets förstatligande skulle medföra ett tillbakasättande av det lokala intresset. Man hoppades då i alla fall, att dessa olika vägnämnder skulle komma att bevara

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

åtminstone något inflytande åt de lokala intressena, framför allt landsbygdens. Det är ju då kanske för många litet förvånande, att vi redan i år skola få se, att den ena av de tre föreslagna nämnderna skall slopas, om nu reservanterna få sin mening igenom. För min del är det inte så särdeles förvånande, då jag alltid väntat mig att dessa krafter, som finnas i landet för att försöka få bort det lokala inflytandet, skulle göra sig gällande ganska snart. Jag hade dock knappast väntat mig, att man redan i år skulle vilja avskaffa en av dessa tre omdiskuterade nämnder, och vad som, herr talman, förvånar mig högeligen är, att det finns landsbygdsrepresentanter, som kunna vara intresserade av att avskaffa detta organ, som ändå i någon liten mån skulle kunna medverka till att landsbygdsintressena bleve tillgodosedda. Det är ju alldeles tydligt och klart för var och en som känner till vägväsendet, att det kan ha sin betydelse, att det finns även en riksvägnämnd, där representanter från länsvägnämnderna tillsammans med övriga tänkta representanter i denna riksvägnämnd kunna få tillfälle att dryfta spörsmål på vägväsendets område. Detta organ kan bli ett sammanhållande organ av ganska stor betydelse.

Från reservanternas sida har det både under diskussionen i utskottet och i kammaren anförts en del motiveringar för deras önskan att avskaffa riksvägnämnden redan nu, innan den ens hunnit få tillfälle att visa sina möjligheter. Man säger, att kostnaderna för denna riksvägnämnd skulle vara avskräckande, men, mina herrar, det är väl ingen som på fullaste allvar anser, att en årskostnad av 16,000 kronor skulle ha den ringaste betydelse, i jämförelse med de utomordentligt stora summor pengar, som vi snart skola se, att vägväsendet kommer att kosta. Kostnadsskälet kan därför knappast vara någonting att fästa avseende vid.

Det sägs i reservationen märkvärdigt nog även, att riksvägnämnden skulle komma att öka byråkratiseringen och verka fördröjande på ärendenas avgörande. Detta framstår för mig såsom någonting fullständigt gåtfullt. Skulle byråkratiseringen öka genom att ett antal landsortsrepresentanter och andra få tillfälle att i allmänhet en gång om året säga sin mening i vissa för hela landet viktiga vägfrågor? Är det verkligen troligt, att den kvarn, som herr J. B. Johansson talade om, den stora statliga kvarnen som mal så långsamt, skulle komma att mala långsammare genom att riksvägnämnden finge yttra sig i vissa ärenden?

Man säger vidare, att riksvägnämnden skulle arbeta på utskott och sektioner. Jag är, mina herrar, alldeles övertygad om att var och en som vill tänka sig in i saken skall förstå, att den omständigheten, att dessa utskott få förbereda ärendena och avgiva yttranden även i vissa detaljer, icke kan vara av någon sådan betydelse, att det kan verka avskräckande.

Det har även från reservanternas sida sagts, att man i stället för en riksvägnämnd skulle kunna tänka sig, att man inkallade vissa representanter från landsorten en eller ett par gånger om året. Men det är ju föga sannolikt, att man, då man redan nu gör så starkt motstånd mot inrättandet av en riksvägnämnd, kan hysa någon större förhoppning om att dessa representanter skulle bli inkallade i någon nämnvärd utsträckning, då detta inkallande skulle ske så att säga fullt frivilligt och då man kunde stödja sig på att riksdagen avslagit tanken på en riksvägnämnd!

Jag tror för min del, att det måste finnas vissa okända krafter i rörelse, som tyckas vara intresserade av att förhindra tillskapandet av detta mycket omtalade organ — riksvägnämnden. Jag kan för min del nämligen inte förstå, att de mycket enkla skäl som anförts, bland annat de stora kostnaderna etc., verkligen kunna vara av avgörande betydelse. Det måste finnas en ganska allmän

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)
olustkänsla, en önskan av obegripliga, otydliga skäl att man inte skall få detta organ, vars betydelse man inte tror på. För min del beklagar jag mycket om riksdagen skulle gå reservanternas väg. Det skulle för många i landet vara beklagansvärt om man redan nu, efter riksdagens beslut förra året, skulle vara på väg att rasera det lilla surrogat av kommunalt inflytande som finns kvar.

Jag ber, herr talman, att beträffande frågan om inrättande av en riksvägnämnd få förorda, att riksdagen och denna kammare ville besluta i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag.

Häri instämde herrar *Gustavson* och *Friggeråker*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, godkändes den nu föredragna paragrafen.

2 §.

Herr **Andersson, Elon**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu förevarande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Elon*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 2 § av andra särskilda utskottets i utlåtande nr 2 framställda förslag till lag om allmänna vägar, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Återstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

De under 2—5 upptagna lagförslagen.

Godkändes.

Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)

Utskottets under 6 upptagna förslag till lag om vägnämnder, länsvägnämnder och riksvägnämnd.

1 §.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Heiding m. fl. vid detta utlåtande fogade reservationen, vilken innebär, att de paragrafer i lagen, som innehålla bestämmelser om riksvägnämnd, måtte utgå.

Herr **Andersson, Elon**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den ändring, att andra stycket utginge; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § i det av andra särskilda utskottet i utlåtande nr 2 tillstyrkta förslaget till lag om vägnämnder, länsvägnämnder och riksvägnämnd, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den ändring, att andra stycket utgår.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

2—24 §§.

Godkändes.

25 och 26 §§.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Beträffande de föredragna paragraferna 25 och 26 ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, vilken står i överensstämmelse med det beslut, som kammaren nyss fattat.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på de nu föredragna paragraferna endast yrkats, av herr **Johansson, Johan Bernhard**, att nämnda paragrafer skulle utgå ur lagförslaget.

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av ifrågavarande paragrafer samt vidare enligt herr Johan Bernhard Johanssons yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

*Lagförslag om allmänna vägar m. m. (Forts.)**27—33 §§ samt ingressen.*

Godkändes.

Rubriken.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Heiding m. fl. avgivna reservationen, vilken innebär att bestämmelserna om riksvägnämnd måtte utgå.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande rubriken samt vidare, i enlighet med herr Johan Bernhard Johanssons yrkande, därpå att rubriken skulle godkännas med den ändring, som påyrkats i den av herr Heiding m. fl. beträffande förvarande lagförslag anförda reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslagen.

Punkterna B—D.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande andra särskilda utskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor jämte i ämnet väckta motioner.

Anslag till Punkten 1.

väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. I en till riksdagen avlåten proposition, nr 224, hade Kungl. Maj:t under punkten föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för tiden den 1 juli—31 december 1943 fastställa den ändring i personalförteckningen för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som betingades av i propositionen tillstyrkt förslag om inrättande från och med den 1 juli 1943 av en befattning såsom biträdande luftfartsinspektör i lönegraden Eo 24, dels godkänna av departementschefen angiven personalförteckning för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med den 1 januari 1944, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen förordats meddela beslut om tillsättande av vissa i personalförteckningen upptagna befattningar redan före utgången av år 1943, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i den omfattning, som i samband med vägväsendets förstatligande prövades erforderlig, till övergångsstat överföra ordinarie tjänstemän vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att tillämpas under budgetåret 1943/44, dels ock till Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 1,006,000 kronor, därav 503,000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 301, av herr *A. Forslund*, hade hemställts, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 224 dels uttala, att bearbetningen av polischefernas rapporter rörande vägtrafikolyckor från och med den 1 januari 1944 borde äga rum inom väg- och vatten-

Anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. (Forts.)

byggnadsstyrelsen, dels ock vidtaga sådan ändring i det genom nämnda proposition framlagda förslaget rörande anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som härav föranleddes.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen, med anledning av Kungl. Maj:ts förslag, måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att för tiden den 1 juli—31 december 1943 fastställa den ändring i personalförteckningen för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som betingades av det av utskottet under punkten tillstyrkta förslaget om inrättande från och med den 1 juli 1943 av en befattning såsom biträdande luftfartsinspektör i lönegraden Eo 24;

b) godkänna under punkten införd personalförteckning för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med den 1 januari 1944;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad under punkten förordats meddela beslut om tillsättande av vissa i nämnda personalförteckning upptagna befattningar redan före utgången av år 1943;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att i den omfattning, som i samband med vägväsendets förstatligande prövades erforderlig, till övergångsstat överföra ordinarie tjänstemän vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen;

e) godkänna under punkten införd avlöningsstat för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att tillämpas under budgetåret 1943/44;

f) å driftbudgeten under sjätte huvudtiteln till Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 1,003,000 kronor, därav 501,500 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen;

II. att motionen I: 301 måtte anses besvarad med vad utskottet under punkten anför.

I motiveringen hade utskottet bland annat framhållit angelägenheten av att i motionen I: 301 berörda spørsmål från Kungl. Maj:ts sida ägnades uppmärksamhet.

Den av utskottet under I b) förordade personalförteckningen upptog bland annat en befattning såsom förste revisor i lönegrad A 24.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herr *Elon Andersson* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen, med anledning av Kungl. Maj:ts förslag, måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t — — — Eo 24;

b) godkänna i reservationen införd personalförteckning för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med den 1 januari 1944;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t — — — år 1943;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t — — — väg- och vattenbyggnadsstyrelsen;

e) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att tillämpas under budgetåret 1943/44;

f) å driftbudgeten under sjätte huvudtiteln till Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 1,004,000 kronor, därav 502,000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen;

II. Att motionen — — — anför.

I den av reservanten under I b) föreslagna personalförteckningen hade i stället för nyssnämnda förste revisorsbefattning upptagits en befattning såsom revisionskommissarie i lönegrad A 26.

Anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. (Forts.)

Herr **Andersson, Elon:** Herr talman! Jag har till utskottsutlåtandet vid punkten 1 fogat en reservation, och jag skall be att få med ett par ord motivera dess innebörd.

Jag vill erinra om att till de principiella erinringar, som vid fjolårets riksdag gjordes mot förslaget om vägväsendets förstatligande, hörde även en anmärkning om den minskade effektivitet i det allmännas kontroll över vägväsendets ekonomiska handhavande, som skulle bli en följd av förslaget genomförande. Såväl i den reservation, som då avgavs, som i den i kamrarna följande debatten erinrades det om att den revision, som hittills verkställts inom de lokala vägdistriktet, såväl av dessas egna revisorer som genom vägingenjörskontoren, skulle komma att försvinna. Man fäste således, och enligt min mening med all rätt, stor vikt vid att vägförvaltningen skulle kunna underkastas den ekonomiska kontroll, som ett väl utvecklat revisionsystem kunde medföra. Så mycket egendomligare ter det sig därför, att man nu vill försvaga den revision, som departementschefen föreslagit, genom att såsom utskottet gjort, placera dess chef i en löneställning, som uppenbarligen avser en mindre kvalificerad tjänst än den departementschefen förutsatt. Enligt min mening har man därvidlag icke tagit tillbörlig hänsyn till omfattningen av det arbete, som kommer att åvila revisionskontoret. Jag vill erinra om att för närvarande samtliga utgifter för vägväsendet granskas dels av vägdistriktens egna revisorer och dels av vägingenjörerna. Från väg- och vattenbyggnadsstyrelsens sida förekommer det för närvarande i stort sett endast en stickprovsgranskning. Det är således uppenbart, att efter vägväsendets förstatligande väg- och vattenbyggnadsstyrelsens revisionsverksamhet kommer att erhålla en helt annan omfattning och innebörd. Då skall ju väg- och vattenbyggnadsstyrelsen företa icke endast den stickprovsgranskning av vägdistriktens räkenskaper, som hittills förekommit, utan revisionen inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skall avse samtliga räkenskaper från vägförvaltningarna och dessutom från de städer och stadsliknande samhällen, som åtnjuta statsbidrag till gatu- och väghållning. Inte minst med hänsyn till det intresse, som senast i dag ådagalagts här i riksdagen för att städernas handhavande av statsbidrag till vägväsendet skall underkastas en noggrann och ingående kontroll, är det av vikt, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till sitt förfogande får tillräckligt med arbetskraft för att kunna verkställa denna kontroll. Härtill kommer även revisionen av hamnbyråns hamnbyggnadsavdelningar och luftfartsavdelningens distriktsförvaltningar och byggnadsarbeten samt bilbesiktningsmännens redovisningar. Det är således uppenbart, att granskningen kommer att omfatta räkenskaper, som både till antal och ekonomiskt omfång bli av synnerligen stora mått, och det medelsbelopp, som det kommer att röra sig om, torde komma att utgöra omkring 150 miljoner kronor per år. Det bör även bemärkas, att revisionen har förutsatts bli inte bara av formell natur, utan att räkenskaperna skola granskas även sakligt. Revisionsavdelningens arbete skall emellertid inte inskränkas endast till denna räkenskapsgranskning. Det är meningen att chefen för revisionskontoret skall vara föredragande i anmärkningsmål. Han skall tillsammans med kansli- och kameralbyråchefen såsom ledamot deltaga i avgörandena av nämnda mål. Revisionskontoret skall dessutom av de tekniska byråerna kunna anlitas för vissa specialundersökningar i räkenskaperna, exempelvis för att utröna medelkostnaderna för gruskörslor eller andra liknande saker. Det är således uppenbart, att det revisionsarbete, som framdeles kommer att åvila revisionsbyrån, kommer att ställa mycket stora krav på den person, som närmast skall svara för ledningen av byråns arbete.

Man har inom utskottet gjort gällande att det skulle vara en relativ nyhet

Anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. (Forts.)

i vår civilförvaltning både att den tjänsteman, som det är fråga om, skulle ges titeln av revisionskommissarie och att han skulle placeras så högt upp som i 26 lönegraden. Jag vill här till erinra om att det redan nu inom arméförvaltningen finns två revisionskommissarier, i marinförvaltningen en, i flygförvaltningen en och i riksräkenskapsverket fyra. Samtliga dessa äro placerade i 26 lönegraden. Det finns dessutom i både telegrafstyrelsen och järnvägsstyrelsen en förste revisor som också har placering i 26 lönegraden. I det förslag till omorganisation av försvarsväsendets centrala förvaltning, som kammaren snart skall gå att besluta om, föreslår man införandet av fem revisionskommissarietjänster i 26 lönegraden. Det beräknas att försvarsutgifter na skola komma att uppgå till omkring 750 miljoner kronor årligen. Det betyder således att på var och en av dessa fem revisionskommissarietjänster skulle falla ett anslagsbelopp på omkring 150 miljoner kronor. Det motsvarar således ganska väl de anspråk, som böra ställas på revisionskommissarien i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, enär även hans granskningsområde skulle få en omslutning på ungefär 150 miljoner kronor årligen.

Jag har således, herr talman, den uppfattningen att departementschefens förslag om att revisionskontoret inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skall förestås av en revisionskommissarie med placering i lönegrad A 26 mycket väl motsvarar de förhållanden, som redan nu äro rådande inom vissa delar av statsförvaltningen och som komma att bli rådande, därest, såsom jag förmodar, omorganisationen av försvarsväsendets civila förvaltning kommer till stånd. Jag kommer således, herr talman, att för min del yrka bifall till min reservation, som innebär ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på att det förekommer en passus i utskottets motivering, som enligt mitt förmenande är ägnad att inge ganska allvarliga betänkligheter. Den förekommer i samband med ett uttalande angående behandlingen av övertalig personal. Utskottet har som regel uttalat sig för att där personalen inte kan tas i anspråk, utan ordinarie tjänstemän i anledning av vägförstatligandet måste överföras på övergångsstat, bör Kungl. Maj:t ha rätt att besluta därutinnan. I fråga om tre tjänstemän, den nuvarande förste revisorn, kamreraren och sekreteraren, har utskottet emellertid redan nu uttalat, att dessa befattningshavare icke skola överföras på övergångsstat.

Jag skall icke uppta till diskussion, vilka motiv som innerst inne ha kunnat vara avgörande för utskottets sätt att skriva, men jag vill påpeka, att det torde kunna sättas i fråga, om inte utskottet här gör ett förhandsuttalande, som innebär en ganska betydande inskränkning i vad som annars måste anses vara Kungl. Maj:ts rätt, nämligen att utnämna tjänstemän. Det uttalande, som utskottet här har gjort, förefaller mig ganska riskabelt till sin innebörd och till sina konsekvenser. I den reservation, som jag har avgivit, återfinnes inte denna mening. Skulle kammaren inte bifalla mitt yrkande, kommer jag, herr talman, att i andra hand yrka bifall till den av herr Severin m. fl. avgivna reservationen, som innebär att den av mig klandrade meningen utgår ur utskottets motivering.

Jag ber, herr talman, att i första hand få yrka bifall till min reservation vid punkt 1, vilket innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Den stora majoritet inom utskottet, som står för utskottets uttalande, är fullt ense med den siste ärade talaren om att det är önskvärt, att all möjlig kontroll utövas över vägförvaltningen i dess nya gestaltning. Men utskottet har velat gå försiktigt fram när det gäller inrättandet av nya tjänster. Helt visst finns det möjligheter att,

Anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. (Forts.)
där det framdeles skulle visa sig att behov föreligger, göra erforderliga kompletteringar. Utskottet har därför gått mot förslaget om inrättande av en revisionskommisarietjänst och nöjt sig med att det liksom förut skall vara en förste revisor, som skall vara chef för revisionskontoret.

Detta står i full samklang med vad riksräkenskapsverket yttrar enligt propositionen nr 224, där följande uttalande återfinnes: »I samband med omorganisationen av vägväsendet har uppkommit fråga om överförande av viss personal till övergångsstat. Därvid hava berörts de å de föreslagna kansli- och kameralbyråernas stater upptagna tre tjänsterna som förste revisor, kamrerare och sekreterare, vilka enligt de sakkunnigas mening skulle få annan karaktär än motsvarande tjänster vid den nuvarande kameralbyrån. Riksräkenskapsverket vill i anledning härav göra det uttalandet, att nyssnämnda befattningshavares arbetsuppgifter efter omorganisationen icke torde komma att bliva av artskild natur och att befattningarna i fråga således icke behöva överföras till övergångsstat.» Jag delar riksräkenskapsverkets uppfattning, att arbetet inte kommer att undergå någon förändring. Revisionen i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har ju, visserligen genom stickprovsgranskning, haft till uppgift att granska vägstyrelsernas förvaltning och räkenskaper. Det blir samma uppgifter även när det gäller förvaltningarnas räkenskaper.

Man har gått in för att upprätta en övergångsstat för viss personal. Utskottet har emellertid velat åtminstone i någon mån hävda den principen, att en övergångsstat i här förevarande fall icke skall upprättas i vidare mån än som kan anses nödvändigt och utskottet har inte funnit tillräckliga skäl föreliggande att just i det här förevarande fallet föra vederbörande på övergångsstat.

När det talas om angelägenheten av att få en effektivare kontroll och revision, bör det påpekas, att utskottets förslag ju icke innebär någon försämring i förhållande till den nuvarande ordningen, men det kan också erinras om att enligt det föreliggande förslaget kommer det även att inrättas överrevisorstjänster i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Man får inte heller förbise utan snarare ta med i räkningen, att riksdagen endast för några veckor sedan fattat beslut om inrättande av en statens sakrevision, ett ämbetsverk som uppenbarligen får till uppgift att också granska vägväsendets, såväl väg- och vattenbyggnadsstyrelsens som vägförvaltningarnas, åtgärder. Vidare ha vi riksräkenskapsverket och slutligen även statsrevisorerna. Särskilt statsrevisorerna och statens sakrevision komma säkerligen att ägna vägväsendet stor uppmärksamhet i fortsättningen, och vi ha därför ansett oss kunna göra den lilla avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag, som utskottets hemställan innebär, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Den ändring i Kungl. Maj:ts proposition, som utskottet har föreslagit, kan synas liten, men jag måste i alla fall beteckna den såsom rätt betänkelig. Det skulle inte ha förvånat mig, om utskottet på en eller annan punkt hade föreslagit en sänkning i lönegradsplaceringen i fråga om den stora stab av tjänstemän, som enligt propositionen skall finnas. Men jag måste uttrycka min synnerliga förvåning över att utskottsmajoriteten har funnit det lämpligt att göra en sådan nedskärning beträffande revisionsavdelningen, ty om någonting måste det vara betydelsefullt, att man från början söker få en ordentlig räkenskapsgranskning till stånd.

De försök, som nu göras att utmåla läget på ett sådant sätt, att det intes skulle inträda någon förändring i fråga om revisionens omfattning, äro dömda att misslyckas. Med hänsyn till den ofantligt mycket större omslutning, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förvaltning får efter förstatligandet, blir revi-

Anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. (Forts.)

sionen av en helt annan karaktär än den förut varit. Därom vittnar ju också det faktum, att antalet tjänstemän på revisionsavdelningen fördubblas.

Chefen för en sådan revisionsbyrå måste enligt min uppfattning ha en sådan löneställning, att man till den befattningen kan locka verkligt kvalificerade krafter, vilket sannolikt inte blir fallet vid ett bifall till utskottets förslag.

Utskottets ordförande påvisade, att man i andra verk har befattningshavare i 24 lönegraden, vilka ha en motsvarande uppgift som den befattningshavare, varom här är fråga. Jag brukar inte eljest vara den, som ivrar för en hög lönesättning åt tjänstemän, men den sparsamhet, som utskottet här har försökt att ge sig in på, anser jag vara missriktad. Jag måste bestämt säga ifrån, att det är riksdagen som får ta ansvaret för vad som här sker. Skulle det framdeles visa sig, att revisionen blir ineffektiv på grund av att man icke till chefsposten kan förvärva en tillräckligt kvalificerad kraft, så fransäger sig Kungl. Maj:t allt ansvar härför. Egentligen borde det vara riksdagens sak att ivra för en så effektiv revision som möjligt. I varje fall borde inte riksdagen försöka försämrå möjligheterna härtill för Kungl. Maj:t.

Jag finner det vidare synnerligen anmärkningsvärt, att utskottet har inbjudit riksdagen att binda Kungl. Maj:t jämväl i fråga om de befattningshavare, som det här är fråga om. Jag måste fråga, vilka motiv som kunna ligga bakom det ganska enastående uttalande, som utskottet har gjort. Jag är inte säker på att herr J. B. Johansson helt och fullt redovisade de skäl, som ha dikterat utskottsmajoritetens beslut. Jag tror att det kunde vara all anledning, att han ytterligare utvecklade, vad saken i själva verket gäller.

Vad beträffar lämpligheten att sätta tjänstemän på övergångsstat, tillåter jag mig deklarerå en motsatt uppfattning mot herr J. B. Johansson. Jag anser att man med hänsyn till den stora förändring, som omorganisationen innebär i förhållande till nuvarande ordning, inte får ta några personliga hänsyn, då det gäller att utse befattningshavare i den nya organisationen. Det väsentliga är att förvaltningsapparaten blir så ändamålsenlig och effektiv som möjligt och inte att tjänstemän få sitta på den post, där de nu sitta. Tjänstemännen äro garanterade att inte berövas sin löneställning, men Kungl. Maj:t bör ha befo-genhet att placera dem, där de bäst kunna fylla sin uppgift.

Jag måste alltså fästa kammarens uppmärksamhet på de försök som här göras och som jag rent av vågar beteckna såsom inkonstitutionella, att binda Kungl. Maj:ts handlingsfrihet då det gäller att placera tjänstemän på de poster, där Kungl. Maj:t anser att de böra sitta.

Med det sagda har jag velat fransåga mig allt ansvar för vad som kan komma att inträffa, därest revisionen framdeles skulle visa sig vara ineffektiv.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**, erhöil nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! När jag yttrade mig om placeringen av tjänstemän på övergångsstat, blev jag tydligen missförstådd av herr statsrådet. Jag uttalade mig endast om det speciella fall, som avses i den av herr Elon Andersson avgivna reservationen. För att inte någon missuppfattning skall uppkomma på den punkten, vill jag förklara, att jag helt och hållet delar statsrådets uppfattning, att i fråga om denna stora och betydelsefulla organisation bör man försöka erhålla de bäst kvalificerade krafterna. När det gäller besättandet av tjänsterna såsom vägdirektörer i de olika länen och de olika posterna i ledande ställning bör det och får det inte tagas personliga hänsyn, utan man bör uteslutande inrikta sig på att få verkligt goda och lämpliga krafter på dessa platser. En övergångsstat i detta speciella fall är ju endast en liten detalj gentemot den övergångsstat, som i övrigt kan uppkomma i den nya

Anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. (Forts.)
organisationen, men därom yttrade jag mig inte. Jag har velat säga detta för att det inte skall uppstå någon missuppfattning.

Herr Forslund: Herr talman! Utskottet har vid granskning av den uppgjorda tjänsteförteckningen företagit jämkningar beträffande lönesättningen i två punkter utöver vad som här har behandlats. Det gäller dels generaldirektörens lön och dels lönen till de vägdirektörer, som skola stationeras uppe i de tre norra länen.

När det gäller lönegradsplaceringen för den befattningshavare det här gäller och utskottets uttalande i samband därmed, tycker jag att det är litet för mycket begärt, om statsrådet driver den satsen, att det enda avgörande skall vara vederbörandes duglighet för tjänsten när det nu gäller att uppehålla motsvarande tjänst till den nuvarande, och att riksdagen i detta fall skulle påtaga sig ett större ansvar än eljest. Utskottet har vid prövningen av detta ärende funnit sig böra följa riksräkenskapsverket, som ju är granskande myndighet även i fråga om vägväsendet. Riksräkenskapsverket har uttalat sig om frågan om inrättandet av en övergångsstat — det är därför man överhuvud taget kommit in på frågan — och därvid förklarat, att några ändrade arbetsuppgifter icke föreligga och att tjänstemännen därför icke böra flyttas över på övergångsstat. Jag skulle ansett att det varit en brist från utskottets sida, om det inte redovisat detta riksräkenskapsverkets uttalande och tagit ställning till det.

Vi ha funnit att vi i det uttalandet ha fått stöd för att den revision, som skall förekomma inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens verksamhetsområde, även i fortsättningen skall kunna förestås av en förste revisor. När den nuvarande förste revisorn tillhör 24 lönegraden och något förslag om ändring därutinnan icke föreligger, utan Kungl. Maj:ts förslag innebär slopande av förste revisorstjänsten samt införande av en helt ny befattning såsom revisionskommisarie med placering i en annan lönegrad, får jag säga, att det är ganska naturligt, att utskottet stannar vid att vilja bibehålla den gamla ordningen, när det därvidlag får stöd av riksräkenskapsverket. Enligt mitt sätt att se, är man även vid en stor omorganisation skyldig att iaktta all möjlig försiktighet i fråga om att överflytta personal på övergångsstat. Vad betyder det, att man flyttar över personal till övergångsstat? Jo, det innebär, att personal i en viss löneställning icke uppehåller den däremot svarande tjänsten, utan får utföra arbete tillhörande en befattning, som i vanliga fall innebär placering i en lägre lönegrad. Om något är väl det en riksdagens angelägenhet att varna för att för många överföras till övergångsstat.

Jag har under tider som gått med bekymmer sett, att det finns verk som gärna föra över befattningshavare på övergångsstat, fastän det inte är absolut nödvändigt. Att en befattningshavare med bibehållande av sin lön uppehåller en lägre befattningshavares tjänstealliganden, är ett slöseri, som jag anser inte skall få förekomma annat än när skälen därtill äro absolut tvingande. Man bör vid omorganisationen av vägväsendet beakta även denna sak.

Departementschefen har dessutom själv givit uttryck åt den förmodan, att denna revision icke, hur önskligt det än är att den skall bli allomfattande, kan göras fullständig för varje år. Man får i stället nöja sig med ett rörligt system och för varje år göra grundligare revision i vissa distrikt, men endast stickprov i andra. Den saken har departementschefen tydligt och klart redogjort för å sid. 50 i den föreliggande propositionen. Det är också ganska klart att vi under långa tider framåt icke ha råd att lägga ned mera pengar på vägväsendet än vi gjort tidigare, och knappt det. Då frågar jag mig varför omorganisationen skall behöva rubba revisionskontorets arbetsuppgifter till den grad, att man skall införa både högre löneställning och en högre tjänstetitel än tidigare för kontorets chef?

Anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. (Forts.)

En annan sak är att i vanlig ordning pröva, om förste revisorn skall tillhöra en högre lönegrad. Den frågan får emellertid behandlas i den för löneärenden gällande ordningen och behöver icke upptagas i detta sammanhang.

Förste revisorn skulle icke vara självständig chef, utan sorterar under kameralbyrån och har en byråchef över sig. Meningen är tydligen att vid revisionsavdelningen utöver byråchefen skulle finnas en förste man. Men han är icke fristående och självständig, utan är skyldig att rådgöra med sin byråchef om frågor som kunna vara tvistiga. Det bör kunna ske inom detta verk lika väl som det får lov att ske i andra. Skall han däremot bli en verkligt självständig chef, stannar det nog icke vid vare sig 24 eller 26 lönegraden, utan då skall han placeras mycket högre upp på löneskalan.

Enligt min mening finns det således ingen anledning att söka överflytta ansvaret och skapa nya ansvarsställningar. Här har man bara att från riksdagens sida pröva och avgöra, huruvida man vill nöja sig med ett uttalande från det högsta organ vi ha här i landet för revisionsväsendet, nämligen riksräkenskapsverket, eller om man skall gå på en annan linje.

Jag yrkar bifall till vad utskottet här har hemställt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Elon Andersson vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Elon*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 3 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Elon Andersson vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 2—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

I anslutning till det i propositionen nr 223 framlagda förslaget till lag om vägnämnder, länsvägnämnder och riksvägnämnd hade i propositionen nr 224 under punkten 6 framlagts förslag om anvisande av för angivna nämnders verksamhet erforderliga medel. Vidare hade under samma punkt föreslagits, att medel måtte anvisas till ersättningar åt två överrevisorerna vid vägväsendet

*Anslag till
de lokala väg-
nämnderna
m. m.*

Anslag till de lokala vägnämnderna m. m. (Forts.)
ävensom till övriga med en överrevision förenade utgifter. Det under denna punkt åskade beloppet uppgick till sammanlagt 106,000 kronor.

I de likalydande motionerna I:278 och II:381 hade hemställts, att förevarande anslag måtte anvisas med endast 97,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»Enligt utskottets mening bör sakgranskningen av väg- och vattenbyggnads- väsendet principiellt ankomma på statens sakrevision. Av skäl som departementschefen anfört anser emellertid utskottet, att en särskild överrevision för ifrågavarande verksamhet övergångsvis bör inrättas. Utskottet tillstyrker därför Kungl. Maj:ts härutinnan framlagda förslag.

Vid granskningen av Kungl. Maj:ts proposition nr 223 med förslag till lag om allmänna vägar m. m. har utskottet avstyrkt i motionerna I:277 och II:378 framfört förslag, att riksvägnämnd icke måtte komma till stånd. Vid dylikt förhållande avstyrker utskottet jämväl förenämnda motioner I:278 och II:381, vari — under hänvisning till förstnämnda motioner — föreslagits, att det i förevarande anslag inräknade beloppet å 9,000 kronor till riksvägnämnden icke måtte anvisas.

Då utskottet vid behandlingen av propositionen nr 223 ansett någon ned-sättning av de av 1942 års vägsakkunniga förordade arvoden till vägnämndernas ordförande och ledamöter icke böra ske, bör anslaget för nästa budgetår, vilket i övrigt icke föranlett någon erinran från utskottets sida, anvisas med det av de sakkunniga föreslagna beloppet av 111,000 kronor.

Utskottet hemställer, att riksdagen, med anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I:278 och II:381, måtte å driftbudgeten under sjätte huvudtiteln till Riksvägnämnden och de lokala vägnämnderna m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 111,000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.»

Reservation hade avgivits av herrar *Heiding, Forslund, Johan Bernhard Johansson, Eklund, Carl Edmund Eriksson, Karl Emil Johanson, Ahlkvist, Oskar E. Mattsson, Björkman* och *Andersson* i Falkenberg, vilka ansett, att utskottet, med anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I:278 och II:381, bort hemställa, att riksdagen måtte å driftbudgeten under sjätte huvudtiteln till Riksvägnämnden och de lokala vägnämnderna m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 102,000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! I överensstämmelse med det beslut som fattades vid behandlingen av föregående utlåtande får jag framställa ett yrkande om att det anslag, som beräknats åt riksvägnämnden, måtte utgå ur denna punkt. Emellertid är det inte möjligt att enbart yrka bifall vare sig till reservationens eller utskottets hemställan oförändrat. Beträffande rubriken till punkten 6 i utskottets förslag hemställer jag att orden »Riksvägnämnden och» måtte utgå, så att rubriken får följande lydelse: »6. De lokala vägnämnderna m. m.» och beträffande klämman att samma ord, »Riksvägnämnden och», måtte utgå samt att »De lokala vägnämnderna m. m.» måtte stå kvar. Vidare yrkas i fråga om anslagsbeloppet bifall till den vid punkten avgivna reservationen, där detta beräknas till 102,000 kronor.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare, i anslutning till herr Johan Bernhard Johanssons yrkande, därpå att riksdagen skul-

Anslag till de lokala vägnämnderna m. m. (Forts.)

le å driftbudgeten under sjätte huvudtiteln till De lokala vägnämnderna m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 102,000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 7—25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1943/44 till vissa byggnadsföretag för armén och marinen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
vissa bygg-
nadsföretag
för armén och
marinen
m. m.*

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet hemställt,

I) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts i innevarande års statsverksproposition ävensom i proposition nr 222 framlagda förslag och motionerna I: 260 och II: 372 samt med avslag å motionen I: 3, måtte

a) till Vissa byggnadsarbeten m. m. å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, för budgetåret 1943/44 anvisa ett investeringsanslag av 24,000,000 kronor,

b) medgiva, att ifrågavarande anslag finge överskridas — förutom med belopp, som erfordrades för bestridande av merkostnader på grund av prisstegring i förhållande till prisnivån den 1 juli 1941 — inom ramen av ett för budgetåren 1943/47 för byggnadsföretag m. m. under arméförvaltningens delfond beräknat belopp av 93,988,000 kronor, i den mån så erfordrades för tillgodoseende av medelsbehovet för de byggnadsföretag m. m., som enligt riksdagens beslut i anledning av vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 4 januari 1943 under nämnda delfond eller i särskild proposition anförts skulle komma till utförande med anlitande av berörda anslag,

c) till Vissa byggnadsarbeten m. m. å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, marinförvaltningens delfond, för budgetåret 1943/44 anvisa ett investeringsanslag av 10,000,000 kronor,

d) medgiva, att ifrågavarande anslag finge överskridas — förutom med belopp, som erfordrades för bestridande av merkostnader på grund av prisstegring i förhållande till prisnivån den 1 juli 1941 — inom ramen av ett för budgetåren 1943/47 för byggnadsföretag m. m. under marinförvaltningens delfond beräknat belopp av 33,623,000 kronor, i den mån så erfordrades för tillgodoseende av medelsbehovet för de byggnadsföretag m. m., som enligt riksdagens beslut i anledning av vad i nyssnämnda statsrådsprotokoll eller i särskild proposition anförts skulle komma till utförande med anlitande av berörda anslag,

e) medgiva, att i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 april 1943 ävensom i motionerna I: 260 och II: 372 angivna byggnadsföretag m. m., i den mån riksdagen icke så redan beslutat eller särskilt anslag för ändamålet anvisats, finge komma till utförande med anlitande av dels de i årets statsverksproposition under försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1943/44 äskade investeringsanslagen till Vissa byggnadsarbeten m. m., dels ock, i den omfattning som i samma statsrådsprotokoll angivits, de av riksdagen för budgetåren 1941/42 och 1942/43 anvisade anslagen till inom försvarsbeslutets kostnadsram ingående byggnadsarbeten m. m.,

Anslag till vissa byggnadsföretag för armén och marinen m. m. (Forts.)

II) att motionerna I:154 och II:115 måtte anses besvarade genom vad utskottet förut i utlåtandet anförde.

Reservation hade anmälts av herr *von Heland*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr von Heland: Herr talman! Jag har intet annat yrkande än utskottet, men anser, då riksdagen i dessa tider icke för ofta kan upprepa sina maningar om återhållsamhet beträffande statliga investeringar i ej absolut nödvändiga byggnadsföretag, att utskottet även i detta utlåtande bort framföra sin restriktiva uppfattning och lämna en redovisning för statens utgifter i dessa hänseenden.

Förra året skrev tredje särskilda utskottet i sitt utlåtande nr 2 bl. a.: »Utskottet förutsätter, att största möjliga sparsamhet iakttages vid byggnadsprogrammets förverkligande och att endast de byggnadsåtgärder, som äro ur militär synpunkt oundgängligen nödvändiga, komma till utförande under femårsperioden. För en sådan återhållsamhet beträffande den militära byggnadsverksamheten tala, förutom rent ekonomiska skäl, jämväl de svårigheter med avseende å materielförsörjningen, som under nu rådande förhållanden föreligga. Utskottet vill slutligen framhålla angelägenheten av att de särskilda byggnadsprojekten, innan de föreläggas riksdagen, som regel underkastas särskild granskning ur besparingssynpunkt av 1940 års militära byggnadsutredning eller ock att i annan ordning säkerhet skapas för att sparsamhetsintresset tillbörligen tillgodoses.»

Det är givetvis nästan omöjligt för ett riksdagsutskott att bestämt avgöra, huruvida Kungl. Maj:t följt ett sådant riksdagsuttalande. Jag är också övertygad om att Kungl. Maj:t ofta ställes inför både svåra och bekymmersamma avgöranden beträffande alla dessa byggnadsprojekt, som ha blivit nödvändiga med hänsyn till den nya försvarsorganisationen.

Emellertid måste man konstatera, att statsmakterna själva handla föga konsekvent. När det gäller arbetsmarknadsproblemen och materialfrågorna vill man, då ärendena komma från socialdepartementet, vara synnerligen restriktiv, så att byggnadsverksamheten icke skall svälla ut. Man har exempelvis infört bestämmelserna om byggnadstillstånd och arbetsförmedlingstvång just för att bromsa byggnadsverksamhetens utsvällning. Men när det gäller statens pengar rulla de ju i stället i synnerligen hastigt tempo.

Jag har här fått en sammanställning rörande denna penningrullning för byggnadsverksamheten, som synes mig vara av intresse och som jag skall be att få återge. Den avser löpande budgetår och vad som redan blivit anvisat för det följande. Under statens allmänna fastighetsfond har för dessa två år anvisats ett belopp av 32,515,500 kronor och under försvarsväsendets fastighetsfond 228,847,700 kronor. Därutöver blir det i år troligen en tilläggsstat för denna senare fastighetsfond. Jag har icke kunnat få uppgift på de summor för anläggningar, som eventuellt kunna finnas upptagna i driftbudgeten. Om man till detta lägger lån och subventioner för bostadsbyggnadsverksamheten, som uppgå till 180 miljoner kronor, kommer man till statliga utgifter för byggnadsverksamheten på en halv miljard kronor. Därtill är att märka, att dessa 180 miljoner till byggnadsverksamheten ligga över 70 och i vissa fall över 90 procent av byggnadsvärdet. För att få dessa byggen i gång tarvas alltså mångfaldigt större penningssummor.

Jag har bara i anslutning till det föreliggande utlåtandet, givetvis utan att ha något som helst yrkande, velat redogöra för det betänkliga i penningrullningen när det gäller dylika arbeten.

Anslag till vissa byggnadsföretag för armén och marinen m. m. (Forts.)

Till slut vill jag också konstatera, att det kanske är beklagligt att dessa byggnads- och arbetsmarknadsfrågor behandlas på olika avdelningar inom statsutskottet. Det kan på grund härav icke bli något sammanhang mellan behandlingen av dessa spørsmål om bostadssubvention samt arbetsmarknads- och materialfrågor å ena sidan och denna enorma byggnadsverksamhet på det militära området å andra sidan.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Lindström: Herr talman! Jag skall endast be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Jag kanske får tillfoga att herr von Helands farhågor äro betydligt överdrivna. När utskottet inte särskilt har betonat sparsamhetssynpunkterna, beror det på att statsrådet gått före utskottet och visat en stark återhållsamhet i fråga om byggnadsanslag till försvaret. Den som läser Kungl. Maj:ts framställningar i detta ärende och går igenom utskottets utlåtande skall finna, att detta påstående är riktigt. Om Kungl. Maj:t i fortsättningen lika noga iakttaga vad riksdagen uttalade förra året, tror jag icke det finns anledning att hysa några överdrivna farhågor.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölles vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5—15.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner dels med förslag till kungörelser om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m., dels ock angående lönetursregler vid tillsättandet av vissa befattningar vid statens järnvägar jämte i dessa ämnen väckta motioner.

*Ang. vissa
ändringar i
civila avlö-
ningsregle-
mentet m. m.*

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

A. att riksdagen måtte

I. godkänna Kungl. Maj:ts i propositionerna nr 168 och 285 framlagda förslag till ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet och manskapsavlöningsreglementet,

II. med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 168 framlagda förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 mars 1943 förordats

a) meddela bestämmelser angående avlöning till ferieberättigade befattningshavare under värnplikts tjänstgöring, som infölle under ferietid,

b) meddela föreskrifter om löneklassplacering i vissa fall för personal, som under år 1940 eller senare i samband med statens övertagande av enskild järnväg övergått i statens järnvägars tjänst,

c) för budgetåret 1943/44 meddela särskilda avlöningsföreskrifter vid eventuell övergång till krisadministration,

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet m. m. (Forts.)

III. med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 285 framlagda förslag

1) besluta, att barntillägg skulle övergångsvis utgå till häradshövdingar enligt i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 14 maj 1943 förordade grunder,

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i sistnämnda statsrådsprotokoll förordats

a) i fråga om befattningshavare i domsagorna meddela erforderliga bestämmelser angående övergången till civila avlöningsreglementet,

b) besluta om undantag beträffande landsfogdar, landsfiskaler och deras assistenter ävensom vissa biträden i landsfiskalsdistrikten från de i civila avlöningsreglementet meddelade bestämmelserna angående tjänstedräkt,

c) besluta om flyttnings- eller reseersättning tillställningshavare vid försvarsväsendet, vilken efter egen ansökning förflyttades i samband med nyuppsättning eller omorganisation av förband eller formation,

d) medgiva förening av civil befattning med reservstatsbeställning och besluta om reglering av avlöningen för civil befattning, som innehades samtidigt med reservstatsbeställning,

IV. bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva ersättning för flyttningskostnad vid kommandering till jämväl annan än i 31 § militära avlöningsreglementet avsedd utbildningskurs,

V. med bifall till propositionen nr 11 samt motionerna I: 115 och II: 113 besluta, att civila avlöningsreglementets bestämmelser om löneklassplacering vid befordran skulle tillämpas beträffande samtliga de befattningshavare, som blivit eller komme att bli innehavare av nyinrättad eller till högre lönegrad uppflyttad tjänst i anledning av tjänsteförteckningsrevisionen eller den av personalkommissionen vid statens järnvägar verkställa undersökningen, ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga i anledning av riksdagens beslut erforderliga åtgärder,

VI. med bifall till motionerna I: 310 och II: 161 bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser i enlighet med vad utskottet i utlåtandet anför,

B. att motionerna II: 93, II: 238, II: 243 och II: 304, motionerna II: 93 och II: 304 i vad de avsåge rörligt tillägg, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motionen II: 93, av herr *K. E. Hansson* i Skediga m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att rörligt tillägg och kristillägg icke skulle utgå å högre belopp på lön än 6,000 kronor per år räknat.

I motionen II: 304, av herr *G. Fröderberg*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att rörliga tillägg och kristillägg de tre återstående kvartalen 1943 och första kvartalet 1944 skulle beräknas på grundlönerna för E-ort i alla löneklasser.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Persson* i Skabersjö, *Hansson* i Rubbestad och *Olsson* i Kullenbergstorp ansett, dels att utskottets yttrande beträffande motionerna II: 93 och II: 304 bort hava den lydelse, reservationen visade, dels ock att utskottet i sin hemställan bort tillstyrka bifall till motionen II: 93, i vad densamma avsåge rörligt tillägg.

Herr *Persson*: Herr talman! Genom levnadskostnadernas stegring under senare tid ha ju de särskilda tillägg, som utgå till statstjänstemännen dels i form av rörligt tillägg och dels såsom kristillägg, stigit till synnerligen betydande belopp. Dessa tillägg ha nämligen räknats procentuellt på grundlönen, och på så sätt har skillnaden mellan de olika lönegraderna blivit betydligt större än som från början varit meningen.

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet m. m. (Forts.)

Tjänstemännen i de högre lönegraderna ha på så sätt enligt reservanternas mening fått en mera gynnad ställning än som synes motiverad. Jag vill erinra om att tilläggen i vissa lägre lönegrader uppgå till cirka 800 kronor, under det att de, när man kommer åtskilligt högre upp på löneskalan, kunna utgöra ända till 3,300 kronor om året.

Vi anse detta vara en alltför ojämn kompensation för levnadskostnadernas stegring. Vid behandlingen av kristillägget tidigare under denna riksdag gävo vi också denna vår mening till känna. Majoriteten, som visserligen i någon mån beaktade våra synpunkter, ansåg likväl att den främsta principen borde vara att ej beröva någon något som han redan hade uppnått. När det gäller ytterligare tillägg som skulle kunna komma i fråga, blev beslutet att underlaget skall räknas lägre än nu, d. v. s. i stället för 900 kronor per månad vara just vad vi ha yrkat i denna motion och reservation, nämligen högst 500 kronor per månad. Denna princip, att man icke skall beröva någon något som han redan har erhållit, kunna vi reservanter icke finna vara av så oerhörd tyngd, att den kan tillåtas bli helt och fullt utslagsgivande. Däremot vilja vi uppställa det kravet, att uppenbara orättvisor — och vi mena att detta är en orättvisa — böra rättas till, och det ju förr dess hellre.

Beträffande det nu ifrågavarande s. k. rörliga tillägget, som ävenledes är inryckt i lönereglementet, anser utskottsmajoriteten, att den ändring vi föreslagit icke kan få någon omedelbar verkan, då den icke hör till sådant som statstjänstemän, vilka redan ha sin fullmakt, äro skyldiga att underkasta sig ändring i. Man menar således på majoritetens sida, att denna ändring bara skulle komma att gälla för extra tjänstemän och för sådana som nyutnämnas.

Gentemot detta vill jag erinra om att rätten till kristillägg ingalunda är tjänstemännen tillförsäkrad enligt lönereglementet, och enligt vår mening böra dessa båda saker, rörligt tillägg och kristillägg, ses i ett sammanhang och tillämpas gemensamt, d. v. s. att endast den, som vill finna sig i en ändring av lönereglementet, skulle få rättighet att uppbära kristillägg. Jag tror mig veta att man på vissa håll, åtminstone inom det kommunala området, har tillämpat en dylik sammankoppling, och jag kan icke finna att det skulle vara på något sätt obilligt om även staten följde en sådan linje.

Enligt reservanternas sätt att se vore det ingen orättvisa om de högre statstjänstemännen finge nöja sig med dessa tillägg, beräknade på högst 500 kronor per månad, alltså 6,000 kronor per år. Med nu gällande tillägg av 31 procent skulle dyrtidskompensationen i alla fall bli 1,860 kronor, och det anse vi för vår del icke vara så litet. För många människor i detta land, icke minst på landsbygden, utgör i varje fall det nämnda beloppet en mycket betydande del, ja för åtskilliga avsevärt över hälften av hela deras årsinkomst.

Vad en ändring på denna punkt skulle betyda i besparing för statsverket ha vi inom utskottet icke haft tid att närmare utreda, men det torde icke bli några så små belopp. För min del anser jag att man på regeringshåll tacksamt borde mottaga även besparingar på mindre belopp.

När vi reservanter tagit ståndpunkt, är det emellertid icke de statsekonomiska skälen som varit avgörande, utan övervägande rättvisesynpunkter och sociala skäl. Vi mena att dessa tillägg utgöra en extra ersättning till statens tjänstemän för att kompensera kostnadsstegringarna å vad som hör till livets nödtorft. Att vissa personer ha en standard, som tillåter avsevärd lyxkonsumtion, bör ju icke få vara utslagsgivande i detta sammanhang. När det alltså gäller kostnaderna för livets nödtorft, anse vi icke att kompensationen bör variera inom så vida gränser som för närvarande. Parollen i dessa dagar är ju för övrigt att alla böra sänka sin levnadsstandard. Det kan då icke vara rim-

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet m. m. (Forts.)

ligt att de, som redan från början haft en betydligt högre standard, skola få så mycket större kompensation i jämförelse med dem som ha den lägre löneställningen och den lägre levnadsstandarden och som alltså icke rättvisligen kunna tåla en sänkning av sin standard i sådan grad som de högre inkomsttagarna.

Med detta har jag, herr talman, velat motivera den av mig med flera avgivna reservationen och ber att få yrka bifall till densamma.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Det spörsmål, som här upptagits i reservation till utskottets utlåtande, har ju varit föremål för överläggningar i kammaren flera gånger tidigare, och det är inte så länge sedan vi hade en liknande diskussion om gränsen för tilläggets beräkning. Ståndpunkterna torde vara för kammaren väl kända, och jag gör måhända en tjänst genom att inte upptaga någon lång diskussion i ämnet.

Detta utlåtande innehåller en hel del spörsmål föranledda av de kungl. propositionerna och av i kamrarna väckta motioner. Inom statsutskottet ha vi ansett att dessa ganska betydelsefulla ärenden, som ha sammanfogats till ett utlåtande, förberedelsevis borde behandlas av sammansatta tredje och fjärde avdelningarna. Det är således halva statsutskottet som ingående granskat dessa ärenden och, såsom framgår av utlåtandet, blivit helt ense, utom på den punkt, där reservation nu har anmälts av herr Persson i Skabersjö m. fl.

Reservationens innehåll torde, som jag sagt, i sak vara så väl känt, och även de skäl som tala mot reservationen äro så väl kända att jag, herr talman, begränsar mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag skulle ju ha kunnat avstå från ordet, men jag vill i korthet påpeka att riksdagen förra året behandlade denna fråga och ställde sig på samma ståndpunkt som utskottet nu har gjort. Dessutom säges i utskottets motivering nederst å sid. 14, att statsutskottet »icke ansett sig kunna tillstyrka, att den ifrågasatta minskningen i utgående löneförmaner genomfördes under löpande löneregleringsperiod». Detta är en löneregleringsfråga, som bör tagas upp i samband med lönereglering. Tjänstemännen anse sig även berättigade till dessa tillägg på grund av gällande bestämmelser. Därför bör man icke utan vidare göra en sådan ändring.

Jag ber alltså att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr Persson, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som förordats i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr Persson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 196, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Perssons yrkande i ämnet.

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning.

Genom en den 12 mars 1943 dagtecknad proposition, nr 180, vilken överlämnats till första särskilda utskottets behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att besluta, att försvarsväsendets centrala förvaltningsmyndigheter skulle från och med tidpunkter, som av Kungl. Maj:t bestämdes, organiseras efter i huvudsak den plan, som av föredragande departementschefen i anförande till statsrådsprotokollet angivits, samt att de enligt berörda plan till försvarets fabriksverk anslutna fabrikeras tillgångar och skulder skulle från och med budgetåret 1944/45 upptagas till redovisning å en särskild i rikshuvudboken uppförd kapitalfond, betecknad försvarets fabriksfond.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts följande sexton motioner, nämligen

inom första kammaren:

- nr 234 av friherre *De Geer* m. fl.,
- nr 235 av herr *von Heland* m. fl.,
- nr 236 och 237 av herr *Nilsson, Bernhard*, m. fl., samt
- nr 238 och 239 av herrar *Aqvist* och *Åkerberg* ävensom

inom andra kammaren:

- nr 340 av herr *von Seth* m. fl.,
- nr 342 av herr *Olsson* i *Kullenbergstorp* m. fl.,
- nr 343 av herr *Ekdahl*,
- nr 344 av herr *Dickson*,
- nr 345 av herr *Birke* m. fl.,
- nr 346 av herr *Birke*,
- nr 347 av herr *Nolin* m. fl.,
- nr 348 av herr *Håstad*,
- nr 349 av herrar *Håstad* och *Svedman* samt
- nr 350 av herr *Fast*.

Utskottets nu föreliggande utlåtande var indelat i fyra särskilda avdelningar, nämligen

Avd. I. Inledning.

Avd. II. Principer för förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet.

Avd. III. Förvaltningsmyndigheternas organisation m. m.

Avd. IV. Utskottets hemställan.

Envar av avdelningarna I—III omfattade ett flertal underavdelningar eller punkter. Under nämnda avdelningar hade utskottet i motiveringsform uttalat sig beträffande i respektive avdelningar och underavdelningar behandlade frågor. Under avdelningen IV hade utskottet hemställt,

1) att riksdagen måtte besluta, att försvarsväsendets centrala förvaltningsmyndigheter skulle från och med tidpunkter, som av Kungl. Maj:t bestämdes,

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)
organiseras efter i huvudsak den plan, som innefattades i Kungl. Maj:ts proposition nr 180, med de avvikelser därifrån, som av utskottet i det föregående angivits;

2) att de enligt berörda plan till försvarets fabriksverk anslutna fabriker-
nas tillgångar och skulder skulle från och med budgetåret 1944/45 upptagas
till redovisning å en särskild i rikshuvudboken uppförd kapitalfond, betecknad
försvarets fabriksfond;

3) att riksdagen i anledning av motionen II: 350 måtte i skrivelse till
Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning rörande frågorna om rationali-
sering av inspektionsverksamheten på den militära sjukvårdens område utöver
vad i propositionen nr 180 föreslagits och om sammanförande av den militära
läkarpersonalen till en för försvaret gemensam kår under generalläkarens
chefskap ävensom i samband härmed stående spörsmål samt om framläggande
för riksdagen av de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda; samt

4) att motionerna I: 234, 236, 237, 238 och 239 samt II: 340, 343, 344, 345,
346, 347, 348, 349 och 350 ävensom I: 235 och II: 342 — de båda sistnämnda
utom i vad de avsåge undersökning rörande garnisonsvis ordnade reparations-
anstalter — i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemstäl-
lan under punkterna 1), 2) och 3), icke måtte föranleda till någon riksdagens
åtgärd.

Vid utlåtandet funnos fogade åtskilliga reservationer.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Andrén**: Herr talman! Med avseende å föredragningen av första sär-
skilda utskottets utlåtande nr 2 får jag hemställa, att detsamma må före-
tagas till avgörande på det sätt, att först föredragas i den ordning,
vari de i utlåtandet förekomma, utskottets under de skilda avdelning-
arna och underavdelningarna i motiveringsform gjorda uttalanden, vilka
därvid må kunna efter talmannens beprövande sammanföras i smärre
grupper och vilkas text icke må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av
någon kammarens ledamot begäres; att vid behandlingen av den del av utlå-
tandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess
helhet; samt att sedan utlåtandet blivit på angivet sätt genomgånget, utskottets
hemställan föredrages punktvis.

Vad herr Andrén sålunda hemställt bifölls.

I enlighet härmed föredrogos nu

Utskottets uttalanden under avd. I. Inledning.

Under denna avdelning hade utskottet anfört bland annat:

»Frågan om lämpligheten av att i rådande läge genomföra en förvaltnings-
reform har från vissa håll ställts under debatt. Sålunda har i de likalydande
motionerna I: 235 och II: 342 — under hänvisning såväl till faran för att ge-
nom en omorganisation åstadkomma en svaghetsperiod i förvaltningen som
till vissa enligt motionärernas mening föreliggande oklarheter i propositionen
— ifrågasatts, om icke riksdagen borde avslå förevarande proposition och an-
hålla om nytt förslag i ärendet vid en senare tidpunkt, då den för fredstid av-
sedda förvaltningsorganisationen kunde bestämmas bättre än för närvarande.

Enligt utskottets mening är det önskvärt, att de påräknade fördelarna med
den nya organisationen snarast möjligt tillgodogöras. Utskottet vill vidare
erinra, att ett omfattande nydaningsarbete under hela beredskapstiden bedri-

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)
vits på de flesta områden inom försvarsväsendet. För närvarande pågår genomförandet av den förra året beslutade femårsplanen. Även inom den militära förvaltningen ha provisoriskt genomförts åtskilliga organisatoriska förändringar, till vilka det nu framlagda förslaget anknyter. Två av de i propositionen förordade nya verken, krigsmaterielverket och försvarets fabriksstyrelse, utgöra i huvudsak en ombildning av de under rådande beredskapstid tillskapade statens krigsmaterielnämnd och försvarets verkstadsnämnd. Även i vissa andra delar syftar förslaget till att giva fastare former åt nu tillämpade provisoriska anordningar. För utskottet framstår det såsom angeläget att omedelbart kunna bygga vidare på den redan lagda grunden med utnyttjande av vunna erfarenheter och skolad personal, av vilken åtminstone de mera kvalificerade befattningshavarna knappast i längden kunna förväntas kvarbli i statens tjänst, om icke en något fastare ställning kan erbjudas dem. Om så förefares, minska eller försvinna även riskerna för att omorganisationen skall medföra en tillfällig svaghetsperiod för försvarsförvaltningen. Utskottet vill i detta sammanhang även framhålla, att överflyttningen av arbetsuppgifter på krigsmaterielverket avses skola ske successivt efter grundliga förberedelser i varje särskilt fall samt att omorganisationens genomförande även i övrigt skall ske med iakttagande av försiktighet. Genomförandet skall äga rum under medverkan av en särskild organisationsnämnd, på vilken skall ankomma att avgiva eller deltaga i utarbetandet av förslag rörande bland annat de viktiga personal- och lokalfrågorna. I betraktande av det anförda kan utskottet för sin del icke förorda, att förvaltningsreformen med hänsyn till rådande tidsläge ställas på framtiden.»

I fråga om utskottets uttalanden under berörda avdelning hade reservation anmälts av herrar *Gränebo, von Heland, Svensson* i Grönvik och *Olsson* i Kulenbergstorp, som ansett, att utskottets utlåtande i angivna del bort hava den lydelse, reservationen visade. I det av reservanterna föreslagna yttrandet hade anförts bland annat följande:

»Utskottet har alltså funnit sig kunna i princip tillstyrka den av departementschefen föreslagna omorganisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. När det gäller genomförandet av den nya organisationen har utskottet emellertid en avvikande uppfattning. I anslutning till vad som anförts i de likalydande motionerna I: 235 och II: 342 finner utskottet nämligen önskvärt, att Kungl. Maj:t tager frågan om omorganisationen under förnyat övervägande. Det synes utskottet kunna ifrågasättas, huruvida det icke vid en sådan omprövning skall visa sig, att med omorganisationen kan anstå, till dess större möjligheter än för närvarande förefinnas att bedöma omfattningen av de olika ämbetsverkens ordinära arbetsuppgifter och även att beräkna behovet av för ämbetsverken avsedd personal. I dessa avseenden lämnar den nu föreliggande propositionen enligt utskottets mening icke tillräckligt underlag för ett säkert bedömande. Såsom skäl för ett anstånd med genomförandet av den nya organisationen må även åberopas vad i de nämnda motionerna anförts, att de nya verkens lokalfrågor för närvarande icke torde kunna lösas på tillfredsställande sätt, medan lokalbehovet möjligen kan lättare tillgodoses efter återgång till fredsförhållanden. Utskottet har även kommit till den uppfattningen, att den nuvarande förvaltningsorganisationen, i vilken jämväl de provisoriskt inrättade krigsmateriel- och verkstadsnämnderna ingå, tills vidare kan på ett tillfredsställande sätt fylla sina uppgifter. En omorganisation synes också kunna, om den genomföres i rådande läge, medföra risk för att försvarsförvaltningen skulle komma in i en svaghetsperiod, och detta bör enligt utskottets mening undvikas.»

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)

Herr von Heland: Herr talman! Jag önskar först deklarerera, att jag tillhör dem, som anse, att propositionen är synnerligen skickligt uppgjord och att grunderna för den nya förvaltningsorganisationen i stort sett äro lämpliga. Emellertid är jag i vissa avseenden betänksam, och jag hänvisar då i första hand till den första reservationen i utskottsutlåtandet, vilken jag anser tala för sig själv, men härutöver skulle jag önska tillägga ett par synpunkter, då mina betänkligheter nästan helt gälla krigsmaterielverket.

En central ställning i propositionen intaga förslagen om inrättande av ett krigsmaterielverk och en försvarets fabriksstyrelse. Båda dessa verk avses skola omhänderha förhållandet mellan försvaret och industrien. Enligt propositionen skall krigsmaterielverket ombesörja planläggningen för krigsindustrien i dess helhet och de stora anskaffningarna för denna, medan fabriksstyrelsen skall handha ledningen av försvarets egna fabriker.

Vid bedömandet av det föreliggande förslaget borde först klargöras, om och i vad mån den nuvarande förvaltningsorganisationen, jämte krisorganisationerna, är behäftad med så stora brister, att man icke på förevarande område bör beträda de partiella reformernas väg i stället för att gå in för en genomgripande omläggning av hela förvaltningsorganisationen.

Departementschefen har framhållit, att de militära förvaltningarna vid krigsutbrottet stått inför nödvändigheten att med begränsade resurser lösa problem av en art och en omfattning, som tidigare icke förutsetts. De bristfälligheter, som kommit till synes, kunna sålunda enligt min uppfattning icke uteslutande och knappast ens till övervägande del tillskrivas den nuvarande organisationen. Kan det för övrigt vara lämpligt att tillskapa ett ämbetsverk — jag talar nu om krigsmaterielverket — för fullgörande av huvudsakligen vissa planerings- och anskaffningsuppgifter, av vilka åtminstone de sistnämnda endast med svårighet kunna avskiljas från den verksamhet, som under alla förhållanden måste bedrivas inom de olika försvarsgrensförvaltningarna?

De arbetsuppgifter, som i framtiden komma att åvila krigsmaterielverket med avseende å anskaffning av materiel och utrustning åt försvaret, måste enligt min mening få synnerligen begränsad omfattning. Vid sådant förhållande borde det icke vara motiverat att för nyssnämnda ändamål ha för bråttom med att inrätta ett permanent ämbetsverk med omfattande personalorganisation, ej ens om detta verk skulle väsentligt reduceras i jämförelse med den föreliggande planen. Att mellan försvarsgrensförvaltningarna och industrien inskjuta en ny mellanhand för ombesörjande av materielanskaffningen torde enligt min mening medföra ökad »pappersexercis» och dubbelarbete. Den sakkunniga personal, som kan anses erforderlig för förstärkning av försvarsförvaltningen, torde, sedan försvarets upprustning är genomförd, möjligen i stället kunna inplaceras i redan befintliga permanenta förvaltningsorgan eller i den nya fabriksstyrelsen. Centralisering av anskaffningsuppgifterna i den utsträckning, som kan anses erforderlig och önskvärd, bör kanske ske på så sätt, att likartad materiel för samtliga försvarsgrenars räkning upphandlas av endast en av försvarsgrensförvaltningarna.

Krigsmaterielverkets begränsade uppgifter framträda med särskild skärpa mot bakgrunden av kostnaderna för det tillämnade verket. Redan kostnaderna för den för upprustningen provisoriskt tillskapade krigsmaterielnämnden belöpa sig till 2,200,000 kronor under innevarande budgetår. För det nya krigsmaterielverket har beräknats ett medelsbehov av sammanlagt 2,810,000 kronor för nästa budgetår, varav för avlöningar 2,160,000 kronor och för omkostnader 650,000 kronor. Medgivas må dock, att i dessa belopp ingå beredskapskostnader till betydande delar. Härtill torde i sinom tid komma betydande byggnadskostnader för beredande av ämbetslokaler åt verket.

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)

Detta nya dyrbara ämbetsverk måste väl, när vi åter få fredliga förhållanden, bli en svår belastning för hela vårt försvarsväsen, då man kommer att mer än nu granska de gemensamma kostnaderna för hela vår försvarsorganisation och då alltså detta verk även kommer att taga en relativt större del av det anslag, som man då vill tillerkänna hela försvarsväsendet.

Den omständigheten, att upprustningen inom en snar framtid kan beräknas i det väsentliga vara slutförd, innebär vidare enligt min mening ett starkt skäl för att ställa sig avvaktande, även om man godkänner i princip detta krigsmaterielverks organisation, vilket jag inte har något emot att göra, om det senare skulle anses erforderligt att få det till stånd, åtminstone i någon del. Den nu befintliga, provisoriskt inrättade krigsmaterielnämnden borde kunna fungera även i fortsättningen, intill dess klarhet vunnits rörande dithörande spörsmål. Härtill kommer svårigheten att i nuvarande läge, då försvarsförvaltningens personal tillfälligt svällt ut till betydande omfattning, träffa ett avgörande om behovet av personal för en nyorganiserad förvaltning. Slutligen är förhållandet mellan det föreslagna krigsmaterielverket och ett blivande allmänt beredskapsorgan, enligt propositionen avsett att ersätta Rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap, icke klarlagt.

Det kan för övrigt i detta sammanhang ifrågasättas, huruvida icke skäl föreligga att undersöka möjligheterna att till ett enda statligt verk för hela statsförvaltningens räkning förlägga upphandlingen av likartade artiklar och materiel, som utan svårigheter böra kunna standardiseras. Det må i sammanhanget erinras om att skrivmaskiner samt papper och kuvert m. m. numera genom postverkets försorg upphandlas för samtliga statens myndigheter, och att detta visat sig vara till fördel.

Nu anförda omständigheter tala sålunda enligt min mening för att man inte borde ha alltför bråttom med att enligt planen organisera krigsmaterielverket, men att Kungl. Maj:t efter nytt bedömande bör ha möjlighet att vid lämpligare tidpunkt kunna sätta även krigsmaterielverket eller en del därav i funktion.

I andra hänseenden än de nu anförda torde de i propositionen hävdade principerna om centralisering och rationalisering av förvaltningstjänsten enligt min mening vara i högsta grad beaktansvärda. Jag har sålunda intet att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag om sammanförande av verksamheten på fortifikations- och byggnadsförvaltningens, sjukvårdsförvaltningens samt civilförvaltningens områden fackgrenvis till särskilda för hela försvarsväsendet gemensamma ämbetsverk. Jag har ej heller något att erinra mot inrättandet av en särskild fabriksstyrelse, men kommer att tala härom i ett senare anförande vid en annan punkt, där jag har en fråga utskottet avvikande uppfattning beträffande en detalj i fabriksstyrelsens organisation.

Det synes mig emellertid önskvärt, att riksdagen går försiktigt fram med denna nya förvaltningsorganisation. Det är därför, med hänvisning till vad som ytterligare har anförts i reservationen, som jag ber att få yrka bifall till den av herr Gränebo m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Andrén**: Herr talman! Då den föregående ärade talaren yttrade sig mycket kortfattat angående sin reservation, skall jag inte heller bli utförlig angående den saken. Jag skall emellertid tillåta mig att framföra några mera allmänna reflexioner med anledning av den proposition, som nu ligger på kammarens bord.

Jag ber då först och främst att få uttala min stora tillfredsställelse över att denna stora och svåra fråga om försvarets centralförvaltning äntligen kan få en lösning. Den sista reformen genomfördes 1907. Mycket har hänt sedan

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)
dess, och det ligger i sakens natur, att en ordning, som genomfördes det året, inte kan tillfredsställa mera moderna behov. Herr von Heland ansåg, att vi även denna gång borde gå på de partiella reformernas väg, såsom vi tidigare ha gjort ända sedan 1907. Jag tror för min del, herr talman, att det svenska försvaret för närvarande har fått en sådan omfattning, att vi nu måste gå till en storstädning på förvaltningens område, med ledning av de erfarenheter, som vi ha gjort under de sista åren, och på grundval av de vidlyftiga och stora utredningar, som nu föreligga. Det är inte tid längre att traska vidare på den väg, som herr von Heland rekommenderar.

Jag behöver ju inte särskilt understryka frågans vikt. Ett effektivt försvar förutsätter en effektiv militärförvaltning. Försvarsomkostnaderna ha också nått en sådan storleksordning, att det blir en ekonomisk angelägenhet av den allra största vikt att få en tillfredsställande central militärförvaltning. Frågan har också mognat till en lösning på ett sätt, som man ännu för några år sedan kanske inte har räknat med. Erfarenheterna från det första krigsåret gävo den första stora stöten till en förvaltningsreform. Men låt oss inte vara alltför orättvisa vid vårt bedömande av de erfarenheter, som vi då gjorde! Det var en svältfödd organisation från en idyllisk tid eller i varje fall från en tid med idylliska föreställningar, som ganska oförmedlat fick möta den nya stora stormtidens svåra påfrestningar. Hade förut restaureringen av Kungälv's gamla fäste varit ett av de största fortifikatoriska byggnadsarbeten som vi hållit på med, så fick man plötsligt bygga fort och bunkers för flera tiotal miljoner kronor. Det hade varit ett under, om den gamla, lilla militära apparaten på ett tillfredsställande sätt hade kunnat bemästra dessa stora uppgifter. Vi få minnas, att på mycket kort tid svälde försvarsutgifterna ut till en helt annan storleksordning än tidigare. De tiodubblades, ja femtondubblades mycket hastigt. Det blev under sådana förhållanden nödvändigt att vidtaga organisatoriska improvisationer, och jag tror man får säga, att många av dessa improvisationer ha varit mycket lyckade. Sålunda tillkom statens ammunitionsnämnd, sedan förvandlad till statens krigsmaterielnämnd. Så upprättades försvarets verkstadsnämnd och statens industrikommission. Så inrättades ett byggnadskontor inom arméförvaltningens fortifikationsstyrelse m. m. Dessa nybildningar ha givit mycket goda erfarenheter och ha säkerligen varit en tacksam grund att bygga vidare på, och herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har också i mycket stor utsträckning byggt vidare på denna grund.

En reform har emellertid blivit nödvändig inte blott på grund av försvarsmaktens expansion utan också på grund av dess ändrade karaktär. Det nya starkt tekniskt betonade kriget har tvingat fram maskinarmén, och denna kräver ett stort uppbåd av tekniker. Men denna maskinarmé fylles av ett folk i vapen, och det betyder, att upphandlingsfrågorna för försvarets ändamål alltfört ha en mycket stor betydelse. Därför fordras det också ett uppbåd av kommersiellt skolade krafter. Det gamla samhället, där allt civilt sköttes av jurister och allt militärt leddes av officerare, håller på att uppluckras. Det är inte minst i detta sammanhang, som man måste se det förslag till en ny militär förvaltningsreform, som nu ligger på kammarens bord.

Man har denna gång haft förmånen att kunna bygga på beredskapstidens mångahanda erfarenheter. — Jag säger förmånen, ehuru jag vet, att erfarenheterna många gånger ha varit allt annat än glädjande. Kungl. Maj:t har också kunnat bygga på två mycket värdefulla utredningar, den nothinska och den värnska. Jag tror, att man kan säga, att det föreliggande förslaget på ett lyckligt sätt har tagit upp det bästa ur dessa två utredningar och att förslaget i sådana frågor, där tvivel och tvekan ha kunnat råda, har gått en

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)

lycklig medelväg mellan de båda förslagen, dock med stark dragning åt det nothinska förslaget med dess mera långtgående centralisering. Principerna ha också utvecklats i den nu föreliggande propositionen med en klarhet och en reda, som man knappast är van att finna i vår tids kungl. propositioner.

Vilka äro då dessa principer? Jo, principerna ha varit att uppdelat funktionerna efter deras art, de militära för sig, de industriella för sig, de kommersiella för sig, de administrativa för sig, att i stor utsträckning centralisera ledningen för dessa funktioner och att låta dem skötas av fackmän och specialister. Militärerna skola alltså icke längre göra allt inom försvarsförvaltningen. Åtgärden är av stor betydelse även därför, att vi ha ont om officerare. För egen del är jag fullt och helt övertygad om dessa principers riktighet och har därför utan någon tvekan kunnat giva min anslutning till propositionen.

Två anmärkningar av mera allmän art skulle jag dock i detta sammanhang vilja framställa. Förslaget innebär onekligen en rationalisering men har icke lett till de personalbesparingar, som man kunnat vänta. Inför detta förhållande måste man fråga sig, om inte apparaten i någon mån är överdimensionerad. Det blir enligt propositionen en årlig kostnadsökning på omkring 1.4 miljoner kronor. Utskottet har naturligtvis observerat detta förhållande och gör på sid. 24 ett uttalande, som jag här skulle vilja understryka: »Det måste enligt utskottets mening jämväl förutsättas, att Kungl. Maj:t noggrant tillvaratager de möjligheter till begränsningar i organisationen, som kunna yppa sig. De förslag till personalstater, som i anslutning till omorganisationsförslaget förelagts riksdagen, böra sålunda betraktas såsom 'högst-stater'. För tillämpningen av dessa stater bör gälla, att Kungl. Maj:t skall äga befogenhet att besluta, såväl om de nya befattningarna skola tillsättas som när så skall ske.» Med denna synpunkt har utskottet också erkänt ett argument, som reservanterna använda, då de säga, att man för närvarande icke kan bedöma det kommande behovet, och därför vilja ha ett uppskov med hela frågan. Jag tror inte man behöver gå så långt. Saken är observerad av utskottet självt, och man har lagt i Kungl. Maj:ts hand att, med iakttagande av nödiga indragningar och besparingar, när så befinnes nödigt göra den övergång till en ny organisation, som utskottet i likhet med Kungl. Maj:t har tänkt sig.

Tidpunkten kommer alltså väsentligen att bero av Kungl. Maj:t; den kommer att bero på en ny prövning, företagen genom en särskild organisationskommitté.

Det är emellertid ännu en allmän anmärkning, som jag skulle vilja göra. Propositionen begränsar sig till den centrala förvaltningen, i motsats till vad förhållandet var 1907. Lars Tingsten, som var den föredragande departementschefen 1907, när alltså den sista stora reformen genomfördes, skriver i sina »Hågkomster» några ord, som det kan vara lämpligt att erinra om i detta sammanhang. Han säger: »Alltmer kom jag till den övertygelsen, att frågan gällde icke blott den centrala förvaltningen utan i lika, ja t. o. m. i högre grad, förvaltningen vid truppförbanden: vid arméfördelningar och regementen ända ned till kompanierna.»

Jag tror det hade varit önskvärt, om man denna gång hade kunnat förfara på samma sätt. I varje fall vill jag begagna tillfället att understryka ett uttalande, som utskottet gör på sid. 19, där det heter: »Frågan om formerna för expeditionstjänsten vid truppförbanden och övriga lokala enheter har ej i förevarande sammanhang gjorts till föremål för något förslag. Denna fråga är för närvarande under omprövning av en särskild utredning, militära expeditionstjänstkommittén. Det är utskottets förhoppning, att frågan snarast möjligt bringas till en lösning.»

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)

Då jag ser, att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet är närvarande här i kammaren, ber jag att till herr statsrådet få rikta den frågan, när man kan förvänta att denna utredning är färdig, och när man kan emotse ett förslag från Kungl. Maj:ts sida i denna viktiga angelägenhet.

För övrigt ber jag, herr talman, att få nöja mig med att på denna punkt yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Heland: Herr talman! Herr Andrén påstod, att jag ville gå de partiella reformernas väg. Herr Andrén borde ha vetat, och han kan se det i mitt anförande, att jag tvärtom inte alls vill gå de partiella reformernas väg, annat än möjligen när det gäller krigsmaterielverket, något som jag också har förfäktat i utskottet.

Jag behöver egentligen inte ge någon mer replik till herr Andrén, utan nöjer mig med den förklaringen. Jag kan emellertid få tillägga, att jag är litet rädd för att den färgrikt vackra blomknopp, som herr Andrén nu så ivrigt vill plantera, kan slå ut till en magnifik teknokratisk byråkratisk blomma, som kanske kommer att skymma viktigare blomster, detta i synnerhet om herr Andrén m. fl. få pyssla om denna blommas framtid.

Herr Andrén: Herr talman! Jag beklagar, om jag skulle ha missförstått det yttrande från herr von Helands sida, där han talade om de partiella reformernas väg. Jag befarar emellertid, att det var flera än jag, som förstodo hans yttrande i den riktningen, att det var hans mening att rekommendera just den vägen.

När nu herr von Heland särskilt kommer tillbaka till krigsmaterielverket, kan jag be att få säga ett par ord om den saken. Jag betraktar detta krigsmaterielverk som ett av de viktigaste leden i hela det nya förslaget, och jag vill erinra om att, såvitt jag nu kan minnas, icke en enda av de många myndigheter, som haft tillfälle att yttra sig, ha ansett, att detta verk icke vore nödvändigt. Vad man haft olika meningar om är omfattningen av detta verks verksamhet. Men Kungl. Maj:t har på denna punkt givit en mycket utförlig motivering för den ståndpunkt, Kungl. Maj:t har intagit. Det är en motivering, som uppfyller sid. 111—158 i propositionen. Jag tror, att utskottets medlemmar i gemen ha blivit kraftigt övertygade om riktigheten av den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t har intagit just på denna punkt.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr statsrådet Sköld: Herr talman! Efter det anförande, som utskottets ärade vice ordförande här hållit, finnes det inte någon anledning för mig att fördjupa mig i den principdebatt, som här kommit i gång. Jag vill endast säga, att jag kanske till och med går längre i mitt bedömande av herr von Helands yttrande än vad herr Andrén gjort. Jag fick det intrycket, att herr von Heland å ena sidan rekommenderade de partiella reformernas väg och å andra sidan förklarade sig i princip vara införestådd med den organisation av förvaltningen, som här förelåg, och jag fick uppriktigt sagt inte något begrepp om huruvida herr von Heland menade det ena eller det andra. Men jag har mycket svårt att förstå, att man kan ha *båda* dessa uppfattningar.

Jag kan heller inte riktigt förstå, att man i princip kan gilla det föreliggande förslaget och samtidigt utdöma krigsmaterielverket. Om inte krigsmaterielverket inrättas, blir det inte den organisation i princip, som här är föreslagen. Jag undrar, om herr von Heland egentligen har gjort riktigt klart för sig, hur han vill ha det. Jag har inte kunnat få något begrepp därom.

Härutöver vill jag endast svara på herr Andréns fråga. Den militära expedi-

'Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)
tionstjänstutredningen har framlagt ett förslag till provisoriska bestämmelser. Detta förslag prövas nu försöksvis på Upplands regemente. Man måste avvakta resultaten av dessa försök, innan kommittén kan komma fram till ett generellt förslag i ämnet. Jag kan därför inte med säkerhet utlova, när fortsättningen skall följa, om det kan vara möjligt, att den kommer att föreligga vid nästa års riksdag eller om det kan dröja ytterligare ett år.

Utöver detta vill jag emellertid fästa uppmärksamheten på att finansministern vid denna riksdag begärt pengar för en rationaliseringsutredning beträffande statsförvaltning överhuvud taget, där även den militära delen skall bli föremål för rationaliseringsundersökningar och då givetvis också hela den lokala förvaltningen. Vi få alltså räkna med att här kommer det dels att bli en generell reform, grundad på den militära expeditiönsutredningens förslag, dels en rad partiella reformer, allteftersom rationaliseringsutredningen hinner fortskrida.

Herr von Heland: Herr talman! Jag kan inte inse, att den nya sjukvårdsförvaltningen, civiltjänstförvaltningen och byggnadsförvaltningen bli beroende av om man får krigsmaterielverket eller ej. Jag har uttalat mitt stora gillande av hela det föreliggande förslaget utom i vad som gäller krigsmaterielverket, där jag anser, att man borde ytterligare bedöma, huruvida man *nu* skall behöva organisera ett sådant verk. Jag kan inte heller inse, att ens den nya fabriksstyrelsen skall behöva röna påverkan av att man omedelbart organiserar krigsmaterielverket.

Jag skulle därutöver vilja ställa en fråga till herr försvarsministern: är det inte faktiskt så, att den upphandling och anskaffning, som skall ske, med hänsyn till den nya försvarsorganisationen, enligt femårsplanen, praktiskt taget är slutförd, och att man alltså måste vänta sig, att de uppgifter, som skola åvila krigsmaterielverket, som ju skall ha planläggnings- och anskaffningsuppgifterna, måste bli väsentligt mindre inom en mycket, mycket snar framtid? Eftersom det hela hittills åtminstone något så när har fungerat, trots att man har fått forcera allt i en sådan väldig omfattning med de befintliga förvaltningarna, med tillhjälp av krisorganet krigsmaterielnämnden, synes det mig, att det skulle kunna fungera skapligt även en tid framåt, när uppgifterna bli så väsentligt mycket mindre.

Jag vill ännu en gång poängtera, att jag — och det kommer nog att framgå, när man läser mitt anförande — alltjämt har den uppfattningen, att en rationalisering och en centralisering är nödvändig, när det gäller förvaltningsorganisationerna. Jag har endast i mitt anförande varit betänksam mot att nu i en hast organisera detta dyrbara krigsmaterielverk, när uppgifterna för det samma måste bli väsentligt mindre.

Herr statsrådet Sköld: För att man skall kunna få någon riktig uppfattning om krigsmaterielverkets betydelse är det bäst, att man går tillbaka till tiden före kriget. Alla känna till, att då planlades de ekonomiska krigsförberedelserna av rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap i samverkan med de militära förvaltningarna. Den erfarenhet, som gjordes vid krigsutbrottet, var, att den planeringen var alltför teoretisk och att de planläggningar, som hade skett, icke höllo måttet och icke kunde inpassas i det läge, som då hade uppstått. Man vann då den erfarenheten, att om det skall vara möjligt att i framtiden göra en krigsplanering, som vilar på praktiska grunder, så måste det ske i ett verk, som har praktisk erfarenhet av näringslivet, framför allt av krigsindustrien. Detta kan lämpligast åstadkommas genom att anskaffningen, framför allt av standardvarorna, förläggas till samma ämbetsverk, som

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)
skall omhänderha planeringen. Endast genom den praktiska upphandlingen blir denna planerande myndighet i stånd att så följa industriens utveckling och kapacitet, att det är möjligt att göra en på praktiska grunder vilande planering. Det finnes därför ingen möjlighet att komma fram till en rationell ordning här utan krigsmaterielverket.

När herr von Heland frågar, om det blir några uppgifter i upphandlingsavseende för detta verk efter den nya upprustningens genomförande, så vill jag meddela, att jag har gjort den kalkylen, att 1942 års försvarsbeslut innefattar fredsmässiga anskaffningar, av natur att falla på krigsmaterielverket, på ungefär 60 miljoner kronor om året — en så pass stor anskaffningssumma, att den mycket väl lämpar sig som grundval för ett kombinerat anskaffnings- och planeringsverk.

Herr von Heland: Herr talman! Jag är fullt överens med herr statsrådet om behovet att ersätta rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap med ett annat organ. Men herr statsrådet skriver i sin egen proposition, att utöver krigsmaterielverket planeras ett nytt organ för att ersätta den tidigare rikskommissionen. Har herr statsrådet nu den uppfattningen, att krigsmaterielverket skall helt överta rikskommissionens verksamhet, får detta tydligen en uppgift, som motsvarar den tidigare rikskommissionens. Jag trodde dock inte, att krigsmaterielverket i så fall skulle behöva bli så stort, att det kostade cirka tre miljoner kronor om året.

Jag är också helt överens med herr statsrådet om att den framtida materielanskaffningen kommer att efter femårsplanen kosta cirka 60 miljoner kronor om året. Men det är känt, att under de år, som ha gått, ha de tidigare förvaltningsorganen jämte det fungerande krisorganet krigsmaterielnämnden haft en årlig anskaffning för en mer än tio gånger så stor summa. Jag tycker det är egendomligt, att fastän de organ, som finnas i forcerat tempo ha kunnat anskaffa materiel för mer än tio gånger så stort belopp som kommer att behövas i framtiden, skall man dock nu för de framtida anskaffningarna behöva skapa ett nytt permanent verk, som skall kosta nära tre miljoner kronor om året.

Det var den saken jag önskade, att man skulle överväga ännu en gång. Är det så, herr statsråd, att krigsmaterielverket kommer att överta rikskommissionens uppgifter, får det givetvis en uppgift, som jag tycker är mycket lämplig. Jag är dock tveksam om huruvida omfattningen av dess organisation är den riktiga.

Herr statsrådet Sköld: Herr von Heland ställer sig väl mera okunnig än han är. Det planeringsverk, som är omnämnt i den kungl. propositionen, avser det arbete i fredstid, som nu utföres av industrikommissionen. Det gäller alltså anskaffande av materiel åt näringslivet i dess helhet, icke bara åt krigsmakten.

Den andra sak, som jag vill svara på, gäller den stora materielanskaffningen. Den har ju i hög grad skett genom krigsmaterielnämnden. Denna blir det nya krigsmaterielverket. Att krigsmaterielnämnden nu kostar bortemot 3 miljoner kronor om året, säger ju ingenting om vad krigsmaterielverket skall kosta, när man kommer över till fredsförhållanden. Det måste bli en mycket blygsammare summa. Jag förstår inte, hur herr von Heland kan anse, att eftersom vi nu ha köpt för tio gånger mer än 60 miljoner kronor om året med hjälp av de nuvarande förvaltningsorganen plus krigsmaterielnämnden detta skall vara ett motiv för att vi i framtiden, då upphandlingen skall stanna vid 60 miljoner kronor om året, icke skulle behöva ett praktiskt planeringsorgan, som sköter upphandling och planering på en gång. Under förutsättning att vi skola ha ett försvarsväsen efter krigets slut, kommer väl behovet av detta verk att bestå.

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)
Men det får vid varje tidpunkt anpassas efter då föreliggande uppgifter, och dess storlek får också bestämmas därefter.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets yttrande under nu förevarande avdelning samt vidare på godkännande av den av herr Gränebo m. fl. därom anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets uttalanden under avd. II och avd. III punkten I.

Godkändes.

Utskottets uttalanden under avd. III punkten II. Försvarets fabriksstyrelse.

Första, andra, tredje och sjätte styckena av utskottets ifrågavarande uttalanden hade följande lydelse:

»Utskottet har ej funnit anledning till erinran mot de synpunkter, som i propositionen anlagts på frågorna om fabriks- och verkstadsledningens handhavande i form av statligt bolag eller statlig affärsdrift samt om fabriksledningens ställning till krigsmaterielverket.

I fråga om fabriksrörelsens omfattning ha delade meningar gjort sig gällande.

Vad först angår de anläggningar, som skola ställas under fabriksstyrelsens ledning, har i propositionen förutsatts, att dit skola hänföras de centrala tvätt- och reparationsanstalter, som föreslagits skola upprättas. I motionerna I: 235 och II: 342 har i stället förordats, att ledningen av dessa anstalter åtminstone tills vidare skall utövas av arméförvaltningens intendenturdepartement (intendenturavdelning). Enligt utskottets mening tala övervägande skäl för att, då nu avsikten är att tillskapa en fabriksstyrelse för att omhänderta ledningen av de nytillverkande statliga fabriker, som arbeta för försvaret, jämväl anstalter för reparations- och underhållsverksamhet underställas styrelsen i den mån sådan verksamhet kan bedrivas efter samma normer som en industrimässig serie- eller masstillverkning. Den omständigheten, att ledningen av reparationsverksamheten beträffande tygmateriel icke ansetts böra förläggas till fabriksstyrelsen, kan icke bli avgörande för besvarandet av frågan, hur det bör förfaras med motsvarande verksamhet i fråga om intendenturmateriel. Tygmaterielen, som i regel är utsatt för ojämn och olikartad förslitning samt ofta är tung, skrymmande och utsatt för skada under transport, torde nämligen i allmänhet icke lämpa sig för en starkt centraliserad reparationstjänst. Erfarenheterna från det ena arbetsområdet kunna sålunda icke utan vidare överflyttas till det andra. Utskottet kan med hänsyn till det anförda icke tillstyrka nyssnämnda motionsvis framställda yrkande.

Utskottet har ansett önskvärt, att fabriksstyrelsen med sina betydelsefulla arbetsuppgifter får en med övriga verk inom den centrala försvarsförvaltningen fullt jämbördig ställning, vilket enligt utskottets mening bör komma till uttryck på det sättet, att verkschefen erhåller tjänstetiteln generaldirektör i stället för, såsom i propositionen föreslagits, överdirektör. Någon förändring av löneställning för verkschefen behöver i och för sig icke följa av en sådan jämkning. I lönegrad C 13, som i propositionen föreslagits för fabriksstyrelsens chef, är för närvarande exempelvis generaldirektören och chefen för postverket placerad. Utskottet har ej heller eljest funnit tillräckliga

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)
skäl att förorda det i motionen II:346 framställda yrkandet om placering av chefen för fabriksstyrelsen i lönegrad C 14.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Andrén, Mannerskantz, Nordenson, Persson* i Falla och *Lundberg* i Hälsingborg, vilka ansett, att utskottets yttrande under nu förevarande punkt bort hava den lydelse reservationen visade;

2) av herrar *Gränebo, von Heland, Svensson* i Grönvik och *Olsson* i Kullenbergstorp, som ansett, att utskottets utlåtande i berörda del bort lyda så, som i denna reservation angivits.

I det av herr *Andrén* m. fl. föreslagna yttrandet hade sjätte stycket avfattats sålunda:

»Utskottet har ansett önskvärt, att fabriksstyrelsen med sina betydelsefulla arbetsuppgifter får en med övriga verk inom den centrala försvarsförvaltningen fullt jämbördig ställning, vilket enligt utskottets mening bör komma till uttryck på det sättet, att verkschefen erhåller tjänstetiteln generaldirektör i stället för, såsom i propositionen föreslagits, överdirektör. Generaldirektörens verksamhet kommer otvivelaktigt att bli av sådan art och omfattning, att en framstående kapacitet måste förvärfvas för ifrågavarande post. Denna kapacitet måste självfallet sökas i konkurrens med den enskilda företagsamheten. Med hänsyn härtill blir det enligt utskottets mening erforderligt att något höja lönen för fabriksstyrelsens chef. Utskottet vill för sin del — i anslutning till vad som föreslagits av 1941 års militära förvaltningsutredning för motsvarande befattningshavare enligt utredningens förslag — föreslå, att verkschefen placeras i lönegrad C 14, vilket i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag innebär en höjning av grundlönen med 2,000 kronor.»

Enligt den av herr *Gränebo* m. fl. avgivna reservationen skulle tredje stycket av utskottets yttrande utbytas mot följande uttalande:

»Vad angår de anläggningar, som skola ställas under fabriksstyrelsens ledning, har i propositionen förutsatts, att dit skola hänföras även de centrala tvätt- och reparationsanstalter, vilkas inrättande i annat sammanhang föreslagits. Mot detta förslag ha i väckta motioner rests vissa invändningar under hänvisning till bland annat, att reparation och tvätt äro av ren servicenatur och sålunda intimt höra ihop med vården av persedlarna och truppens utbildning i persedelvård samt att det måste vara till olägenhet för persedelvården och för det militära arbetet att flytta ledningen av reparations- och tvätttjänsten från försvarsgrensförvaltningarnas intendenturorgan till det nya ämbetsverket, fabriksstyrelsen, som skall handha ledningen av den helt artskilda verkstadsindustrien.

Med hänsyn till sålunda anförda skäl mot en överflyttning till fabriksstyrelsen av tvätt- och reparationstjänstens ledning synes det utskottet välbetänkt att låta denna av departementschefen förordade överflyttning tills vidare anstå. Innan överflyttning sker, bör man i vart fall avvakta, dels att fabriksstyrelsen vunnit stadga i sin organisation och erfarenhet av sina egentliga arbetsuppgifter, dels ock att full klarhet erhållits om tvätt- och reparationstjänstens slutliga utformning.

Utskottet anser sålunda i anslutning till vad i motionerna I:235 och II:342 anförts, att ledningen av tvätt- och reparationstjänsten alltjämt bör tills vidare vara förlagd till vederbörande centrala intendenturorgan.»

Herr Mannerskantz: Herr talman! På denna punkt finns en reservation av fem av utskottets ledamöter, vilken rör löneställningen för chefen för fabriksstyrelsen. Jag skall be att med några ord få motivera den.

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)

I propositionen föreslås, att chefen för fabriksstyrelsen skall kallas överdirektör och vara placerad i lönegraden C 13. Han skall alltså vara chef för försvarets fabriksverk med de olika industriföretag, som ingå däri. Även utskottet har funnit, att man bör göra någonting för att förmå en verkligt duktig man att söka denna befattning, och har därför utnämnt innehavaren till generaldirektör i stället för överdirektör. Detta kan utan tvivel ha en viss betydelse. Vi reservanter ha ansett, att skall man göra en centralisering och sätta alla dessa fabriker under en gemensam ledning samt tänka sig, att det i framtiden skall bli en verkligt modern uppläggning och fart på dessa industrier, måste man också anställa en modern industriledare, som har både kunnsighet, energi och kanske även en smula fantasi. En sådan man måste man söka i direkt konkurrens med näringslivet i övrigt. Vi ha den uppfattningen, att om man här skulle få en icke tillräckligt kvalificerad man, skulle det medföra sådana nackdelar, att man förlorade många gånger den löneökning, som här är på tal.

Man kan ju säga, att det inte är mycket större utsikt att få en bra kraft, om man lägger 2,000 kronor till lönen. Men varje sådan höjning måste öka möjligheten att välja rätt man. Då de allra flesta generaldirektörerna äro placerade i minst lönegraden C 14, ha vi funnit denna här vara den lämpligaste. Vi äro inte riktigt övertygade om att tillräckliga garantier annars skapas för att denna typiska industriledarebefattning blir besatt.

Jag ber, herr talman, att med denna motivering få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Andrén m. fl.

Herr von Heland: Herr talman! Vad beträffar de anläggningar, som skola ställas under fabriksstyrelsens ledning, har utskottet förutsatt, att dit skola hänföras de centrala tvätt- och reparationsanstalter, vilkas inrättande i annat sammanhang föreslagits. Enligt min uppfattning äro reparation och tvätt av ren servicenatur och böra sålunda intimt höra ihop med vården av persedlarna och truppens utbildning i persedelvård. Det måste enligt min uppfattning vara till olägenhet för persedelvården och för det militära arbetet att flytta ledningen av reparations- och tvätttjänsten från försvarsgrensförvaltningarnas intendenturorgan till det nya ämbetsverket fabriksstyrelsen, som skall handha ledningen av den helt artskilda verkstadsindustrien. Sammanföres tillverkningen av en mängd skiftande materiel och utrustning med reparationer och tvätt till ett enda industribetonat verk, föreligger det väl risk för att det arbetsområde för vilket chef och högre tjänstemän i detta verk icke äro utbildade och för vilket de icke kunna ha särskilt intresse, blir sämre tillgodosett än om ledningen av reparations- och tvätttjänsten förlägges till en myndighet, som måste ha verkligt intresse för utrustningens standard. Persedlarnas reparation vid centrala verkstäder måste höra ihop med den reparationstjänst, som alltid måste finnas kvar vid truppförbanden. Ett avskiljande av den ena grenen av reparationstjänsten och dess förläggande till fabriksstyrelsen måste medföra en dyrbarare organisation på förevarande område än den nuvarande samt förorsaka mera pappersexercis. Den sakkunniga personal, som anses behöfelig för förstärkning av reparations- och tvätttjänsten, kan väl lika bra inplaceras under vederbörligt intendenturorgan som under fabriksstyrelsen.

Med hänsyn till vad jag har anfört synes det mig välbetänkt att inte nu göra någon förhastad förflyttning av reparations- och tvätttjänsten till fabriksstyrelsen. Innan så sker, bör man väl åtminstone avvakta, dels att fabriksstyrelsen vunnit stadga i sin organisation och erfarenhet om sina arbetsuppgifter, dels också att full klarhet erhållits om tvätt- och reparationstjänstens slutliga utformning. Ingenting hindrar, att man senare överflyttar denna gren till fabriksstyrelsen, om man ser, att denna fått en god organisation, men man bör

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)
åtminstone till att börja med låta tvätt- och reparationstjänsten ligga under intendenturförvaltningen, i synnerhet som på många håll betänkligheter hysas mot att flytta den därifrån.

Vad sedan herr Mannerskantz' anförande beträffar, har jag samma uppfattning som utskottsmajoriteten, att det inte har någon betydelse, om fabriksstyrelsens chef får 22,000 eller 24,000 kronor om året. Den, som tar en sådan befattning, gör det inte för årsinkomstens skull utan av andra skäl. Herr Mannerskantz, som tillika med mig sitter i så många styrelser, borde veta, att i en privat institution av lika stor omfattning som denna fabriksstyrelse skulle man omöjligen kunna få en verkligt dugande kraft för 24,000 kronor, ja inte ens för 30,000 kronor. Därför synes det mig, att man i det avseendet bör bifalla utskottsmajoritetens förslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herr Gränebo m. fl. avgivna reservationen.

Herr Hage: Herr talman! Jag vill för min del säga, att då jag i utskottet har behandlat lönefrågorna, har jag kommit till den uppfattningen, att Kungl. Maj:t i sitt förslag i mycket stor utsträckning har gått in för de höga lönernas princip, när det gäller chefsbefattningarna. Men det är väl nödvändigt att finna sig i detta, om man skall få framstående personer inom näringslivet, ingenjörer och dylika, till en del ledande ställningar. Annars tycker jag nog, att lönerna på en del punkter ha tagits till väl högt. Men om jag har den uppfattningen, vill jag naturligtvis inte vara med om att dessa löner — som redan av Kungl. Maj:t ha satts ganska högt — nu skola ytterligare höjas. Därför är jag inte på något sätt benägen att vara med om den reservation, som här föreligger. Här har dock utskottet så till vida tillgodosett de synpunkter, som ha framförts från reservanterna, att man har föreslagit en höjning av befattningen från överdirektör till generaldirektör. Det är visserligen sant, att titlar inte äro allt här i världen, och pengar äro mera. Men jag tror, att det ändå kan ha en viss betydelse, när det gäller att få fram sökande, att man ger denna titel åt styrelsens chef.

För övrigt vill jag framhålla, att det finns åtminstone en generaldirektör, som har en ställning, vilken jag tycker är minst lika ansvarsfull, och som får nöja sig med lönegraden C 13. Det är generaldirektören för postverket. Jag skulle tro, att hans arbete är lika omfattande och ansvarstyngt som det, som denne nye generaldirektör skulle få.

Herr von Helands uttalande i fråga om förläggning av tvätt- och reparationstjänsten till materielverket ger mig anledning säga, att detta förslag från utskottets sida nog är ganska motiverat. Förhållandena äro inte desamma nu som förr beträffande dessa tvättanstalter. Att sköta en tvättanstalt ansågs förr inte som någonting märkvärdigt, men nu planeras på det området en viss rationalisering på olika håll. Det sker t. ex. vid landstingen. Tvätten centraliseras till stora anstalter, och det fordras en betydande sakkunskap på olika områden för att sköta och leda arbetet med tvätten på det rätta sättet. Det finns nu t. ex. någonting, som heter tvättingenjörer, vilka äro särskilt sakkunniga på detta område. Tvättväsendet har med ett ord sagt nu blivit någonting helt annat än förut. När det alltså gäller att åstadkomma bästa möjliga resultat och bringa ned priset för tvätten till lägsta möjliga belopp, fordras det en viss kvalificerad sakkunskap. Det fordras, att personer med högre kvalifikationer träda in, det fordras initiativ m. m. Jag tror, att sådana initiativ äro lättare att mobilisera genom att förlägga ledningen på sätt, som föreslagits av Kungl. Maj:t och utskottet, än efter den ordning, som herr von Heland önskar.

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att från denna utgångspunkt få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! De föregående talarna ha redan varit inne på vad jag hade tänkt att beröra, nämligen chefskapet för fabriksstyrelsen. Jag vill endast konstatera riktigheten av vad de ha framhållit. Enligt propositionen skulle styrelsen ledas av en överdirektör, men utskottet fann anledning att ändra titeln till generaldirektör. Därom blev utskottet till slut fullt enigt. Men beträffande lönen uppstod oenighet. Vi, som tillhöra majoriteten, ha emellertid ansett, att om denne man får samma lön som vissa andra generaldirektörer, bland andra chefen för postverket, så räcker det. Vi äro övertygade om att man då också skall få rätt man på den platsen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andrén: Herr talman! Jag skall först be att få säga några ord i fråga om den löneställning, som fabriksstyrelsens chef bör intaga.

Den, som något har satt sig in i den föreliggande propositionen, kan inte undgå att finna, att fabriksstyrelsen kommer att få synnerligen maktpåliggande uppgifter. Redan med hänsyn därtill är det av allra största vikt, att man som dess ledare får en man med mycket stor erfarenhet och duglighet. Denne man måste förvärfvas på den fria marknaden i konkurrens med den enskilda industrien, som ju är i tillfälle att åt duktigt folk betala mycket höga löner. Bägge dessa omständigheter tala för en högre lönesättning än den, som Kungl. Maj:t har föreslagit.

Nu har det anmärkts från två håll, att generaldirektören och chefen för postverket i alla fall inte står i högre lönegrad än C 13. Då vill jag erinra om att det åtminstone hittills ganska sällan har förekommit, att man till den befattningen har valt någon man utanför verket i konkurrens med den enskilda industrien, och jag tror, att denna synpunkt måste väga mycket tungt, när det gäller denna fråga.

Jag skall vidare be att få säga några ord med anledning av herr Gränebos m. fl. reservation, som här motiverats av herr von Heland. Även denna reservation lider av eftertankens kränka blekhet, vilket är överraskande med hänsyn till männen bakom reservationen. När det gäller reparations- och tvätttjänsten, är man i tillfälle att hänvisa till de många och starka argument, som nästan ha hopats i propositionen nr 179. En särskild utredning har arbetat — 1942 års militära reparationstjänstutredning — och denna har kommit till den bestämda uppfattningen, att en väsentlig förutsättning för en ekonomisk underhållstjänst är, att reparationstjänst och nytillverkning resp. anskaffning ställas under en enhetlig ledning. De kalkyler, som denna utredning har framlagt, visa också, att verkligt stora besparingar här kunna göras. Statens krisrevision, vars sammansättning dock borgar för stor erfarenhet på just detta område, säger, att de av utredningen framlagda kalkylerna över den ekonomiska vinst, som kunde förväntas uppkomma genom en centralisering av underhållstjänsten, vore, såvitt krisrevisionen kunde finna, försiktigt gjorda.

Jag kan tillägga, att i en hel rad avgivna yttranden har reparationstjänstutredningens förslag tillstyrkts. Det har tillstyrkts av överbefälhavaren, marinchefen, marinförvaltningen, statens krisrevision, försvarsväsendets verkstadsnämnd, statskontoret och riksräkenskapsverket. Det förefaller mig, som om herr von Heland hade bra stor otur, när han nu i sin iver att finna angreppspunkter på Kungl. Maj:ts proposition går emot densamma just i fråga

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)
om denna reparationstjänst. Naturligtvis kan det sägas, att det är av vikt att tillgodose även de militära synpunkterna, men jag vill erinra om att departementschefen — jag tror det är på sidan 21 i propositionen — lovar att taga all möjlig hänsyn till dessa synpunkter. Utskottet förordar likaledes ett hänsynstagande till de militära kraven.

På detta område kunna stora besparingar göras, och jag tror, herr talman, att det är av vikt, att man inte dröjer med att göra dem. Jag ber därför, herr talman, att även på denna punkt få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Den föregående talaren har redan gjort den jämförelse med generaldirektören för postverket, som jag hade tänkt att göra, så att därom skall jag icke vidare orda. Jag vill endast säga, att vi ha drivits av fruktan för att dessa fabriker skola sjunka ned i dådlös ro och stagnation. Vi ha genom vårt förslag velat bidra till att förhindra detta. Skulle vår farhåga bli besannad, kunna åtminstone vi, som velat den högre placeringen, inte lastas för den saken.

Herr von Heland: Herr talman! Jag måtte tala ottydligt i dag, eftersom jag ideligen skall behöva missförstås.

Flera talare yttra sig här om en proposition, som vi komma till om en stund, om betydelsen av en rationalisering och centralisering av tvätt- och reparationstjänsten. Jag har ännu inte yttrat mig om den saken. Jag instämmer fullständigt i allt vad herrarna här ha sagt om fördelen av att på detta sätt rationalisera tvätt- och reparationstjänsten. Jag instämmer också fullständigt i att man bör tillsätta sakkunnig personal för ledningen av dessa anstalter. Men det är ju inte den saken, som skall debatteras på denna punkt. Här är det ju fråga om under vilket topporgan denna tjänst skall lyda. Då har jag vågat hysa den uppfattningen, att den icke bör lyda under fabriksstyrelsen, som har med verkstadsindustrien och den kemisk-tekniska industrien att göra och alltså överhuvud taget inte sysslar med eller i sin ledning har någon kunskap på detta område, utan att den bör lyda under det organ, som måste syssla just med persedlarnas standard och som måste ha ett mycket stort intresse av denna standard. I statsrådets egen proposition säges ju också, att reparationstjänst måste finnas kvar även på truppförbanden. Här kommer alltså att bli en dubbelorganisation. Det kommer att bli reparationstjänst dels på truppförbanden, dels vid centralare anstalter, och dessa reparationsinrättningar komma att lyda under olika topporgan. Jag ifrågasätter, om detta är klokt. Men dessutom, herr Andrén, har jag sagt, att jag tycker, att man inte skall ha så bråttom med denna sak. Jag är villig att vara med om denna överflyttning, om man, sedan fabriksstyrelsen är fullständigt organiserad och har kommit i gång, har samma uppfattning, att man skall flytta över dessa frågor dit. Då är jag villig, herr Andrén, att medverka därtill. Men jag anser, att man inte nu skall förhastas sig på denna punkt. Detta är min uppfattning i denna fråga.

Herr Andrén: Herr talman! Jag får ju lov att konstatera, att det är ganska svårt att diskutera med herr von Heland. I sitt första anförande i dag hade herr von Heland t. ex. tre olika meningar; för det första ansåg han den nuvarande organisationen tillfredsställande, för det andra ansåg han principerna i den kungl. propositionen mycket tilltalande, och för det tredje undrade han, om man inte borde gå fram på de partiella reformernas väg.

I sitt sista anförande gjorde herr von Heland gällande, att han för sin del var en anhängare av centralisering när det gäller reparationstjänsten. Men om

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)
man skall behålla den nuvarande anordningen, så blir det ju inte någon centralisering. Då kommer denna reparationstjänst fortfarande att finnas kvar på intendenturavdelningarna under de olika försvarsgrensförvaltningarna.

Herr von Heland: Jag kan inte inse att det inte skulle gå för sig att verkställa en centralisering under de olika försvarsgrensförvaltningarna och ändå nå precis samma syfte som man här vill nå. Varför kan man exempelvis inte centralisera denna persedeltjänst till arméns intendenturförvaltning? Vid en centralisering är det väl inte nödvändigt att centralisera alla till arten vitt skilda objekt till ett och samma verk. Det är väl inte vad som vanligen menas med centralisering, utan centralisering innebär väl att man centraliserar vad som hör ihop med *ett* visst objekt under samma organ.

Herr statsrådet Sköld: Herr talman! Herr von Heland ville inte meddela kammaren, att de föreslagna reparationsanstalterna och tvättinrättningarna skulle vara gemensamma för alla tre försvarsgrenarna. Varje anstalt för sig skall tvätta och reparera åt både armén, marinen och flygvapnet. Därav följer helt naturligt att man bör centralisera ledningen. Ledningen kan ju inte ligga på tre ställen. Var skall då ledningen ligga? Herr von Heland anser att den skall ligga i arméförvaltningens intendenturavdelning, där det inte finns någon teknisk sakkunskap representerad. Den kungl. propositionen och utskottet föreslå att den skall ligga i fabriksstyrelsen, där man har en ekonomisk, merkantil och teknisk ledning redan färdig. Skulle man inte lägga ledningen där, varest man för dryga pengar har skapat de nödiga förutsättningarna?

Är det manne inte så, att herr von Helands rent militära ställning förvillar hans omdöme en smula i denna fråga?

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o att utskottets yttrande under nu ifrågavarande punkt skulle godkännas; 2:o att kammaren skulle godkänna den av herr Andrén m. fl. därom anförda reservation; samt 3:o att kammaren skulle godkänna herr Gränebos m. fl. därom avgivna reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets yttrande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av herr Andrén m. fl. reservation, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner första särskilda utskottets yttrande i utlåtande nr 2 under avdelningen III punkten II. Försvarets fabriksstyrelse, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Andrén m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)
sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Utskottets uttalanden under avd. III punkterna III—VIII.

Godkändes.

Utskottets uttalanden under avd. III punkten IX. Organisationens genomförande.

Under nämnda punkt hade utskottet yttrat:

»Utskottet har intet att erinra mot den i propositionen framlagda planen för genomförande av omorganisationen. I samband med övergången till den nya ordningen bör det ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda av omorganisationen föranledda föreskrifter om ändringar i vissa författningar och andra stadganden.»

Reservation hade anförts av, utom andra, herr *Mannerskantz*, som ansett, att utskottets yttrande bort avfattas sålunda:

»Utskottet har i huvudsak intet att erinra mot den i propositionen framlagda planen för genomförande av omorganisationen. Beträffande försvarets civilförvaltning kan dock övervägas, huruvida icke med dess inrättande kunde anstå åtminstone över hela nästa budgetår, varvid denna fråga kunde ytterligare begrundas. Utskottet har sålunda intet att erinra mot att Kungl. Maj:t uppskjuter verkställandet och eventuellt förelägger 1944 års riksdag nytt, modifierat förslag i detta hänseende.

I samband med övergången till den nya ordningen bör det ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda av omorganisationen föranledda föreskrifter om ändringar i vissa författningar och andra stadganden.»

Herr *Mannerskantz*: Herr talman! När det gäller genomförandet av denna organisation har jag för min del funnit, att man kunde gå något försiktigare fram beträffande civilförvaltningen. Jag märkte under alla de långa föredragningar, som vi hade i utskottet, att vederbörande beträffande en hel del av de olika förslagen hade delade meningar — somliga ansågo att det var klokt att genomföra dem, andra icke. Men när det gällde civilförvaltningen tyckte jag mig kunna märka att samtliga, som uppträdde inom utskottet, voro föga övertygade om att detta förslag var klokt att genomföra, åtminstone inte i det skick vari det nu föreligger.

Utskottet självt har också skrivit en hel del om civilförvaltningen, som vittnar om tveksamhet. Det har sagts, att personalorganisationen där är för stor, icke minst när det gäller revisionskontoren. När det gäller själva kassarelsen tror jag att det är en mycket opraktisk anordning, som här är föreslagen. Det måste t. ex. säkerligen finnas personal, som skriver utanordningspapper, vilka sedan skickas till den gemensamma kassan för utbetalning. Jag tror att utskottets förslag innebär onödiga omgångar, som inte bara fördyra det hela, utan som komma att ställa till besvär för alla de myndigheter, som beröras av denna sak. Riksräkenskapsverket har ju inte heller ställt sig särskilt entusiastiskt för en centralisering av revisionen.

Jag tycker att man mycket väl kan tänka sig att dröja något med denna reform, dels för att man inte skall få så mycket på en gång att organisera upp, dels därför att jag tror att man behöver fundera ytterligare på civilförvaltningens organisation. Det vore klokt att bida något litet, och det kan man göra utan att det på något sätt blir till förfång för de övriga organisationsförslagens genomförande.

Ang. organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning. (Forts.)

Vad jag i min lilla reservation velat framhålla och föreslå, det är att man beträffande civilförvaltningen borde överväga, huruvida det med dess inrättande kunde anstå åtminstone över hela nästa budgetår, varvid denna fråga kunde ytterligare begrundas. Men jag har inte för min del fullföljt reservationen så mycket, att jag låtit det ta sig uttryck i yrkanden beträffande anslagsbeloppen, utan jag har endast velat framhålla för Kungl. Maj:t att det vore önskvärt att man icke toge dessa belopp i anspråk. Man har ju nämligen sett att Kungl. Maj:t ibland handlar på egen hand. Det kanske kunde ske så även nu, och då är det lika bra att det är med riksdagens goda minne. Jag har sålunda här inte låtit mitt förslag taga någon annan form än att jag velat markera, att man inte behöver använda den stora summa som anslås till civilförvaltningen.

Jag kommer för min del inte att begära någon votering, herr talman, om jag inte skulle finna att en allmän entusiasm rådde för mitt förslag. Men jag yrkar i alla fall bifall till den reservation, som jag har avgivit på denna punkt.

Herr **Andrén**: Herr talman! Civilförvaltningen hör måhända inte till det föreliggande förslagets starkaste och bäst motiverade delar. Utskottet har också i modest form gjort vissa erinringar i denna punkt. Jag vill emellertid erinra kammaren om att Kungl. Maj:t har rätt att göra alla nödiga detaljusteringar i fråga om de föreliggande förslagen. Utskottets kläm innebär ingenting annat än att den centrala förvaltningsmyndigheten skall organiseras efter »i huvudsak den plan» som innehålles i det föreliggande betänkandet.

Till detta vill jag lägga, att herr Mannersskantz' reservation väsentligen avser ett *uppskov* med organisationen av civilförvaltningen. Vad den saken beträffar kan det framhållas, att det även vad tidpunkten beträffar ligger i Kungl. Maj:ts hand att bestämma, när övergången skall ske. Kan emellertid en effektivisering och en rationalisering ske utan några olägenheter, förefaller det mig vara en fördel, om den kan ske snart. Skulle emellertid organisationskommittén och Kungl. Maj:t komma till det resultatet vid sina undersökningar, att vissa olägenheter yppade sig, förutsätter jag att man skall vila på hanen.

När saken ligger till på detta sätt, tror jag inte att man behöver hysa någon betänksamhet mot att följa utskottet även i denna punkt. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av utskottets yttrande under nu förevarande punkt samt vidare på godkännande av den av herr Mannersskantz därom anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets uttalanden under avd. III punkterna X och XI.

Godkändes.

*Utskottets hemställan.**Punkten 1.*

Utskottets hemställan bifölls i vad den ej besvarats genom kammarens föregående beslut.

Punkterna 2—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående centralisering av underhållstjänsten i fråga om intendenturmateriel m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

1:o a) besluta, att centralisation av underhållstjänsten i fråga om intendenturmateriel skulle äga rum enligt i propositionen nr 179 förordade grunder med de avvikelser därifrån, som av utskottet förut i utlåtandet angivits;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen nr 179 förordats besluta om avskedsersättning eller årlig ersättning åt personal, som i samband med omorganisationens genomförande entledigades från sin anställning;

c) medgiva, att kostnaderna för uppförande, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen nr 179 förordats, av centrala tvätt- och reparationsanstalter i Stockholm och Boden samt på Gotland finge bestridas med 390,000 kronor utav av riksdagen för uppförande av tvättinrättningar vid Skaraborgs regemente, Gotlands infanteriregemente och Norrlands artilleriregemente anvisade medel samt med återstoden, 1,880,000 kronor, från de under försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1943/44 anvisade investeringsanslagen till Vissa byggnadsarbeten m. m., därav 1,230,000 kronor från det under arméförvaltningens delfond uppförda anslaget, 400,000 kronor från det under marinförvaltningens delfond uppförda anslaget och 250,000 kronor från det under flygförvaltningens delfond uppförda anslaget;

d) å kapitalbudgeten under Fonden för förslag till statsverket till Anskaffning av maskiner och annan utrustning för centrala tvätt- och reparationsanstalter för budgetåret 1943/44 anvisa ett investeringsanslag av 800,000 kronor; samt

2:o) besluta, att motionerna I: 233 och II: 341 samt I: 235 och II: 342 — de båda sistnämnda i vad de avsåge undersökning rörande garnisonsvis ordnade reparationsanstalter — i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under punkten 1:o), icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

I motionen I: 233, av herr *Äqvist*, hade hemställts,

att särskilda utskottet vid prövningen av frågan om försvarsväsendets skoreparationer, enligt propositionen nr 179, måtte taga hänsyn till i motionen anförda synpunkter och i anslutning till dessa låta undersöka, om icke den privata skoindustrien kunde åtaga sig försvarsväsendets skoreparationer på lika fördelaktiga villkor som staten själv;

att i fråga om tvätten för försvarsväsendet den privata tvättindustrin måtte lämnas tillfälle att genom anbudsförfarande visa sin konkurrensförmåga samt bidra till att denna fråga ytterligare utredes; samt

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till nybyggnader och nyanskaffningar av maskiner i vad gällde skoreparationsverkstäder och tvättanstalter för försvarsväsendet.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1 a.

Beträffande utskottets motivering till förevarande punkt hade reservation anförts av herr *Mannerskantz*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits.

Herr *Äqvist*: Herr talman! I detta utlåtande behandlas frågan om centralisering av reparationer och tvätt. Undertecknad har tillåtit sig att framföra en

Ang. centralisering av underhållstjänsten i fråga om intendenturmateriel.

Ang. centralisering av underhållstjänsten i fråga om intendenturmateriel.

(Forts.)

motion i detta ärende, vari jag hemställt att utskottet ville undersöka huruvida inte vattentvätt och kemisk tvätt i statlig regi skulle kunna genom ett samarbete med tvättindustrin ordnas på ett för staten fördelaktigt sätt. ävensom att skoindustrin skulle beredas tillfälle att få utföra skoreparationerna till konkurrensdugliga priser. Jag framhåller i motionen att besparings-synpunkterna böra vara avgörande för staten, även om man kan och bör taga hänsyn till läget på arbetsmarknaden.

Utskottet har nu behandlat denna fråga, och dess yttrande rörande reparationer av skodon återfinnes nederst på sidan 14 och överst på sidan 15 i utlåtandet. Beträffande frågan om skoreparationerna säger utskottet, att möjligheterna för skoindustrin att få skoreparationer för statens räkning bli beroende icke blott av svaret på frågan, om en sådan anordning ställer sig ekonomiskt lika fördelaktig som statlig drift. Och så slutar utskottet med att säga: »Utskottet vill emellertid med hänsyn till önskvärdheten av att icke i rådande läge öka svårigheterna på arbetsmarknaden inom skobranschen förorda, att det lägges i Kungl. Maj:ts hand att med beaktande av nämnda omständigheter bestämma tidpunkten för genomförande av centraliseringen såvitt angår skoreparationer.» Någon beskärning av byggnadsprogrammet som nu innebär utrymme för skoreparationer bör icke vidtagas, säger utskottet. Enligt vad utredningskommittén meddelade inom utskottet skulle kostnaderna för byggnaderna genom sådana utrymmen ökas med endast 10 procent, och det ansågs vara en så förhållandevis ringa ökning, att man icke borde vidtaga någon ändring i byggnadsprogrammet.

För min del har jag heller icke haft någonting att invända i detta avseende. Det finns skäl, som utredningsmännen förebragte inom utskottet, vilka tala för att man kunde förfara på det sättet. Men särskilt i nuvarande läge har jag ju ansett, att man kunde bereda skoindustrin möjligheter att få utföra skoreparationerna, under förutsättning att arbetet utfördes väl och att priserna bli minst lika fördelaktiga som om staten skulle utföra arbetet i egna verkstäder. Detta har också utskottet tillmötesgått på sätt, som jag förut nämnt, och jag ber att få framföra mitt tack till utskottet för detta tillmötesgående mot skoindustrin. Som känt är, ha också skoindustriens representanter uppvaktat vederbörande myndigheter med en begäran om att skofabrikerna skulle få utföra skoreparationerna. Det är i närvarande läge synnerligen behöfligt, då om endast en eller tre månader skofabrikerna inte längre få någon bottenläderstilldelning och således få det synnerligen svårt att uppehålla driften, även om detta kan ske i mindre omfattning med användning av ersättningsmateriel, såsom träbottnar och annat.

Det vore således en betydande arbetsmöjlighet som skulle kunna beredas skofabrikerna, om de finge utföra arméns skoreparationer. Jag är viss om att de skulle göra sitt bästa för att utföra arbetet väl och att de även kunna göra arbetet till sådana priser, att det inte kommer att finnas någon anledning att av kostnadsskäl lägga några hinder i vägen. Jag föreställer mig att skofabrikerna kunna utföra dessa reparationer till minst lika fördelaktiga priser — kanske till och med betydligt fördelaktigare — än vad staten kan göra. De ha ju redan nu sina fabriker, de ha sin fullständiga maskinuppsättning, de ha alla behöfliga läster för militärskodon, och de ha också en skicklig arbetarstam. Jag vill därför använda tillfället att uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t ville låta fabrikerna få denna möjlighet, naturligtvis under de förutsättningar som jag här förut har framhållit.

Det hade naturligtvis varit önskvärt, om man nu inte hade behövt lägga ned några belopp, som enligt vad jag räknat ut måste bli ganska stora, i

Ang. centralisering av underhållstjänsten i fråga om intendenturmateriel.
(Forts.)

byggnadskostnader. Då man emellertid inte vet, huru förhållandena kunna ställa sig i framtiden, har jag för min del inte så mycket att invända emot att de reparationsverkstäder, som komma att uppföras, även komma att inrymma utrymmen för skoreparationer. Behöva dessa utrymmen inte tagas i anspråk, om fabrikerne kunna utföra reparationerna till avsevärt lägre pris, så blir det väl alltid någon annan användning för dessa utrymmen.

Beträffande frågan om tvätten har vid de undersökningar och förfrågningar, som jag gjort hos den privata tvättindustrien, uttalats att denna industri skulle kunna åtaga sig tvätten till för staten förmånliga priser. Jag är emellertid inte så hemmastadd på detta område, att jag vågar göra något uttalande. Utskottet var inte intresserat för frågans ordnande på detta sätt, av olika skäl, bl. a. det skälet, att det skulle möta svårigheter att kontrollera arbetets utförande och tillse att tillräckligt goda tvättmedel användes. Jag vill inte uttala mig om den saken.

Jag har, herr talman, inte velat framställa något yrkande i enlighet med min motion, då jag ansåg det vara bättre att på detta sätt få in väsentliga och avgörande delar av motionen i den skrivning, som utskottet här stannat för. Jag vill endast understryka önskvärdheten av, när nu frågan lägges i Kungl. Maj:ts hand, att fabrikerne också måtte få tillfälle att visa vad de förmå i detta avseende. Jag är alldeles viss om att det kommer att bli till Kungl. Maj:ts fulla belåtenhet.

Jag har sålunda, herr talman, intet yrkande.

Herr Mannerskantz: Herr talman! I en av mig avgiven reservation har jag velat mjuka upp den skrivning, som utskottets majoritet kommit fram till, i så måtto att jag anser, att man inte kan driva rationaliseringen hur långt som helst och tro att man alltid måste vinna fördelar, som äro proportionella mot storleksordningen på fabrikerne.

Det var det ena. Det andra är, att jag tror att man i någon mån har räknat fel beträffande transportkostnaderna. Det tredje är, att man inte helt och hållet får bortse från truppförbandens krav på att om möjligt kunna stå i förbindelse med de olika reparationsverkstäderna.

Man har tänkt sig att man förutom verkstäder i Stockholm, Boden och Karlskrona samt på Gotland skulle ha ytterligare en i mellersta Norrland, en i mellersta Sverige, en i västra Götaland och en i södra Götaland. Jag kan ta ett exempel för att belysa, hur jag har tänkt mig att denna sak lämpligen borde ordnas. Man har avsett, att en sådan anstalt skulle förläggas till västra Sverige, t. ex. i Göteborg eller eventuellt i Skövde. Jag undrar emellertid, om det inte skulle vara fördelaktigare att ha en fabrik för Skövdegarnisonen, som ju har Sätenäs och Karlsborg i närheten, och dessutom även en i Göteborg, vilken säkerligen skulle få fullt upp att göra för att tillgodose de truppförband som ligga där. Jag tror följaktligen att det skulle vara fördelaktigare att inte driva centraliseringen så långt, att exempelvis Skövdes stora garnison skulle behöva sända sina reparationsvaror ända till Göteborg.

Det talades under en föredragning om att man tänkt sig en reparationsverkstad förlagd till Bräcke, där det inte finns någon förläggning alls, under det att i Östersund ligga åtminstone tre stora truppförband. I ett sådant fall tycker jag att det vore bättre att lägga anstalten i Östersund, om det inte blir omöjligt på grund av sådana skäl som att det inte finns tillräckligt mjukt vatten eller något dylikt.

På dessa grunder har jag föreslagit, att om det vid den fortsatta utred-

Ang. centralisering av underhållstjänsten i fråga om intendenturmateriel.

(Forts.)

ning, som ju faktiskt bedrives, skulle befinnas att det kunde ordnas utan alltför stora ekonomiska nackdelar, så borde man förlägga dessa anstalter till garnisonsorterna. Jag tyckte inte att det borde vara så synnerligen svårt för utskottet att gå med på en sådan skrivning. Men det som är skrivet, det är skrivet — den regeln tycks gälla i våra riksdagsutskott, och det är detta som gör att det är så svårt att få några ändringar till stånd. Jag har emellertid för min del velat markera denna min mening, då jag tror att denna anordning är den bästa ur truppförbandens synpunkt. Vid föredragningen och den frågestund som följde därpå tyckte jag mig märka, att utredningsmännen, som voro närvarande vid detta tillfälle, på sista tiden kommit till den uppfattningen, att man kanske borde ha ytterligare två, eller möjligen tre, verkstäder utöver vad som angivits i utredningen.

Jag vill med detta endast understryka, att det inte till hundra procent får läggas enbart industritekniska synpunkter på detta spörsmål, utan man får nog också ta någon hänsyn till servicen. Jag tror inte heller att det är så mycket att vinna på en ytterligare centralisering, om man kommer upp till en tillräcklig storlek på tvättanstalterna. Kommer man upp till en tvättmängd av 700,000 å 800,000 kilogram per år, är jag övertygad om att det inte är så mycket mer att vinna i kostnadsminskning per kilogram tvätt, om man gör tvättanstalten större.

Jag hoppas, herr talman, att de synpunkter, som framförts i min reservation och som ju inte direkt stå i strid mot utskottets mening, komma att bli beaktade.

Herr Andrén: Herr talman! Ingen kan bestrida den eminenta sakkunskap som herr Äqvist har när det gäller skodon, kanske dock mer i fråga om tillverkning än reparationer. Ingen kan heller förneka det stora intresse, som herr Äqvist lagt i dagen för denna fråga. Då han inte ställde något yrkande, hade jag kanske kunnat avstå från ordet, om han bara inte hade gett en bra ensidig uttolkning av vad utskottet skrivit.

Utskottet har förutsatt, att Kungl. Maj:t skall göra en fullt objektiv utredning med beaktande av alla de omständigheter som spela in vid frågans bedömande. Utskottet har således icke rekommenderat, att man t. ex. skulle skapa en viss arbetslöshet vid försvarets egna skoreparationsverkstäder för att i stället bota arbetslöshet någon annanstans. Jag vill erinra om de två meningar som stå överst på sid. 15 i utskottets utlåtande — meningar, som herr Äqvist utelämnade — och där det heter: »Möjligheterna att på denna utlägga beställningar av skoreparationer för försvarets räkning bli emellertid beroende icke blott av svaret på frågan, om en sådan anordning ställer sig ekonomiskt lika fördelaktig som statlig drift. Dessa möjligheter begränsas även av hänsyn till att arbetare i försvarets tjänst, som för närvarande sysselsätts med skoreparationer, icke genom en dylik anordning böra berövas möjligheter till arbetsanställning, som eljest skulle stått dem till buds.» Vad utskottet sålunda har begärt är en objektiv prövning och att Kungl. Maj:t efter en sådan skall fatta det beslut som prövningen kan motivera.

Vad herr Mannerskantz' reservation beträffar, tror jag inte att jag behöver uppta kammarens tid med de deliciösa nyanser, som skilja herr Mannerskantz från utskottet, så mycket mindre som herr Mannerskantz i sitt yttrande själv erkände, att de synpunkter som han anfört icke voro oförenliga med den skrivning, som utskottets medlemmar för övrigt ha enat sig om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. centralisering av underhållstjänsten i fråga om intendenturmateriel.
(Forts.)

Herr von Heland: Herr talman! Alla i utskottet torde vara fullt ense om att en övergång till industriell drift i rätt stor skala är önskvärd. Särskilt gäller detta beträffande tvätten, där väl utskottets samtliga ledamöter ha fått klart för sig att en mycket kraftig centralisering är det mest önskvärda. Vad beträffar reparationstjänsten, har ju något större tveksamhet förekommit.

Herr Andrén var i sitt anförande nyss beredd att svära på magisterns ord — magistern var i det fallet inte herr försvarsministern utan reparations-tjänstutredningen. Jag får säga, att jag inte är lika övertygad som herr Andrén om att de besparingar, som reparationstjänstutredningen anger i sitt utlåtande, också komma att uppnås. Jag tror för min del, att riksdagen kommer att få bereda sig på den missräkningen, att dessa beräkningar icke komma att hålla.

Reparationstjänstutredningen har inte heller gjort någon jämförelse med den lindrigare, om jag får använda det ordet, centralisering som redan har påbörjats av armeförvaltningens intendenturavdelning när det gäller reparationstjänsten.

Jag hyser för min del en liknande uppfattning som herr Mannerskantz. Beträffande skoreparationerna tror jag att en rätt kraftig centralisering är önskvärd, emedan man då bättre kan utnyttja maskinparken. Beträffande klädesreparationerna däremot har jag den uppfattningen, att en alltför kraftig centralisering icke är önskvärd, utan att man borde överväga vad herr Mannerskantz här framhållit, nämligen att eventuellt centralisera klädesreparationerna till städer, där flera truppförband ligga, och dit centralisera icke alltför långt avlägsna truppförbands reparationer. I den motion, som vi ha väckt, ha dessa synpunkter framförts. Emellertid har utskottet på sid. 13, längst ned, tillmötesgått vårt yrkande i rätt stor omfattning, och jag tror, att man med vad som där är skrivet kan vara förvissad om att herr statsrådet, innan han går in för fler centraliseringar än vad som föreslås i den föreliggande propositionen, kommer att ytterligare överväga frågan.

Vad sedan beträffar herr Äqvists uttalande, har herr Andrén förekommit mig genom sin replik, och jag vill endast förklara, att jag har samma uppfattning som herr Andrén i detta fall.

Jag ber, herr talman, även jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten 1 b.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 1 c.

Ang. uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter.

I motiveringen till förevarande punkt hade utskottet anført bland annat, att utskottet i likhet med departementschefen funne de av reparationstjänstutredningen framlagda förslagen om uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter i Stockholm och Boden samt på Gotland i allt väsentligt kunna godtagas.

Reservation hade anmälts av herrar Gränebo, von Heland, Svensson i Grönvik och Olsson i Kullenbergstorp, som ansett, att utskottets yttrande beträffande förslaget om uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter i Stockholm och Boden samt på Gotland bort hava den ändrade lydelse, reservationen

Ang. uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter. (Forts.)
visade. I den av reservanternas förordade motiveringen hade anförts bland annat följande:

»Vad angår förslaget om inrättande av en central reparationsanstalt i Boden synes det utskottet böra tagas under närmare övervägande av Kungl. Maj:t, om icke denna anstalt kan bli obehövlig med hänsyn till de rationaliseringsåtgärder med avseende å underhållstjänsten å nämnda ort, som redan vidtagits genom intendenturdepartementets försorg. Därest den föreslagna anstalten i Boden likväl skulle befinnas erforderlig, bör Kungl. Maj:t äga besluta om dess uppförande.»

Herr von Heland: Herr talman! Vi ha avgivit ytterligare en reservation, som gäller reparationsanstalterna i Stockholm och Boden samt på Gotland som stå angivna under moment 1:o c). Beträffande dessa reparationsanstalter kommer jag att yrka bifall till vår reservation, så vida icke herr statsrådet under debatten här kommer att meddela, att han har ögonen riktade på vad vi framhålla i vår reservation.

Det ligger nämligen så till, att arméförvaltningen redan har satt i gång med en centralisering av reparationstjänsten till Boden. Enligt uppgift från generalintendenten är denna reparationsanstalt i full gång. Om nu den centraliserade reparationstjänsten i Boden kan anses fullt duglig, synes det mig mycket oekonomiskt och opraktiskt, om riksdagen trots detta skulle nästan tvinga Kungl. Maj:t att bygga ytterligare en ny reparationsanstalt uppe i Boden. Vårt yrkande är därför, att man skall hemställa till herr statsrådet, att han, innan han disponerar dessa medel, undersöker, huruvida man icke skulle kunna utnyttja den centraliserade reparationsanstalt som redan nu finns där.

På en annan punkt ha vi också ett liknande önskemål, nämligen när det gäller tvättanstalterna. Enligt uppgift pågå nämligen försök för att utröna, om man inte skulle kunna få fram ett annat system för tvätt än den kemiska tvätten. Det har nämligen visat sig, att den kemiska tvätten inverkar på kommisstygerne på så sätt, att den uppluckrar ullfettet och således försämrar tygernas standard. Man gör nu tvättförsök för att söka komma fram till andra tvättmetoder. Om det skulle visa sig, att man kommer fram till en annan tvättmetod för kommisstygerne, komma ju dessa kemiska tvättanstalter icke att bli behövliga i samma omfattning som nu är beräknat. Vi ha därför det önskemålet, att herr statsrådet även skall uppmärksamma dessa tvättförsök och icke sätta i gång inrättandet av dessa anstalter för kemisk tvätt, förrän man kan vara övertygad om att de absolut äro behövliga.

Jag tycker, att utskottet har varit rätt oförsiktigt, då man icke velat gå med på våra små, enkla men ändå mycket viktiga önskemål och låta dem komma till uttryck i utlåtandet. Det skulle verkligen vara tacknämligt, om herr Andrén på denna punkt ville anföra, att han icke har något att invända mot att vår reservation får segra, ty vi äro i sak fullständigt överens. Det är bara fråga om att göra herr statsrådet uppmärksam på dessa två omständigheter, innan han disponerar de medel, som det nu gäller. Segrar utskottets förslag, innebär ju det att herr statsrådet, även om han sedermera finner, att det vore lämpligt att icke vidtaga dessa anordningar, dock enligt utskottets mening bör beträda denna väg.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herr Gränebo m. fl. avgivna reservationen.

Herr Andrén: Herr talman! Herr von Heland ställer enkla frågor åt olika håll, och en av dessa enkla frågor var riktad till mig.

Ang. uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter. (Forts.)

Självklart kan jag inte tala på utskottets vägnar i denna sak. Jag kan endast konstatera, att utskottet icke har gått med på herr von Helands yrkande. Detta kan ju ha berott på att man icke anser sig skyldig att i ett utskottsutlåtande taga in vad som helst — självklara saker och kanske mycket litet självklara saker.

Vad denna fråga beträffar, anser jag, att den ligger till på så sätt, att om Kungl. Maj:t med nödig sakkunskap låter företaga vissa kemiska undersökningar och om det vid denna utredning skulle bekräftas vad herr von Heland velat göra troligt, kommer Kungl. Maj:t icke att underlåta att draga de slutsatser som därav kunna vara betingade. Jag tror verkligen inte att man behöver skriva till Kungl. Maj:t om denna rent tekniska sak. Därför har jag, herr talman, inga betänkligheter mot att yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt med godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till utskottets hemställan med godkännande av den motivering, som förordats i den av herr Gränebo m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *von Heland* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 3 punkten 1 c med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med godkännande av den motivering, som förordats i den av herr Gränebo m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 1 d och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande första särskilda utskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1943/44 jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22.

*Ang. flyg-
vapnets av-
löningsanslag.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 235, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels för budgetåret 1943/44 fastställa de personalförteckningar för ordinarie tjänstemän samt för pensionerad personal i arvodesbefattning vid flygvapnet ävensom den förteckning å arvoden och övriga ersättningar utöver lön till ordinarie tjänstemän vid flygvapnet, vilka i särskild ordning överlämnats till riksdagen;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att med avseende å de av riksdagen fastställda personalförteckningarna meddela de särskilda föreskrifter, som kunde visa sig erforderliga i samband med genomförandet av den av 1942 års riksdag godkända planen för fortsatt utbyggnad och organisation av landets försvarskrafter under budgetåren 1942/47;

dels godkänna under punkten införd avlöningsstat för flygvapnets anslag till avlöningar till aktiv personal m. fl., att tillämpas under budgetåret 1943/44;

dels ock till Flygvapnet: Avlöningar till aktiv personal m. fl. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 18,400,000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att å personalförteckningen för ordinarie tjänstemän för nästa budgetår skulle upptagas 110 mästare i lönegraden Ca 12.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels en inom andra kammaren av herr *T. Ekdahl* väckt motion (II:387), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 235 måtte besluta att för nästa budgetår å personalförteckningen för flygvapnet uppföra 20 mästare av 1. klassen i lönegrad Ca 14 och 90 mästare av 2. klassen i lönegrad Ca 12;

dels ock en inom samma kammare av herr *V. Hedlund* i Östersund m. fl. väckt motion (II:374), vari hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 235 måtte besluta, att Kungl. Jämtlands flygflottilj i dyrortshänseende finge tills vidare räkna Östersund såsom förläggningssort.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) med avslag å motionen II:387 och med bifall till Kungl. Maj:ts förslag med den ändringen, att antalet majorer vid flygvapnet ökades med 1, för budgetåret 1943/44 fastställa de personalförteckningar för ordinarie tjänstemän samt för pensionerad personal i arvodesbefattning vid flygvapnet ävensom den förteckning å arvoden och övriga ersättningar utöver lön till ordinarie tjänstemän vid flygvapnet, vilka i särskild ordning överlämnats till riksdagen, dock att Kungl. Maj:t skulle äga i nämnda förteckningar vidtaga de smärre ändringar, som kunde visa sig erforderliga;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att med avseende å de av riksdagen fastställda personalförteckningarna meddela de särskilda föreskrifter, som kunde visa sig erforderliga i samband med genomförandet av den av 1942 års riksdag god-

Ang. flygvapnets avlöningsanslag. (Forts.)

kända planen för fortsatt utbyggnad och organisation av landets försvarskrafter under budgetåren 1942/47;

c) godkänna under punkten införd avlöningsstat för flygvapnets anslag till avlöningar till aktiv personal m. fl., att tillämpas under budgetåret 1943/44;

d) till Flygvapnet: Avlöningar till aktiv personal m. fl. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 18,400,000 kronor;

e) i anledning av motionen II:374 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under förnyat övervägande frågan om medgivande för all personal vid Jämtlands flygflottilj att tills vidare åtnjuta lön, beräknad såsom vid förläggning i Östersund.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Hage*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka motionen II:387, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att för nästa budgetår å personalförteckningen för flygvapnet uppföra 20 mästare av 1. klassen i lönegraden Ca 14 och 90 mästare av 2. klassen i lönegraden Ca 12, i stället för att tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag om att samtliga 110 mästare tills vidare skulle hänföras till lönegraden Ca 12, samt att utskottets hemställan under förevarande punkt alltså bort hava följande lydelse:

»att riksdagen må

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II:387 för budgetåret 1943/44 fastställa de personalförteckningar för ordinarie tjänstemän samt för pensionerad personal i arvodesbefattning vid flygvapnet även som den förteckning å arvoden och övriga ersättningar utöver lön till ordinarie tjänstemän vid flygvapnet, vilka i särskild ordning överlämnats till riksdagen, dock med de ändringarna, att antalet majorer vid flygvapnet ökas med 1 och att beställningarna för mästare vid flygvapnet uppdelas i enlighet med vad utskottet i det föregående förordat, samt bemyndiga Kungl. Maj:t att i nämnda förteckningar vidtaga de smärre ändringar, som må visa sig erforderliga;

b)—e) — — — (= utskottet);»

2) av herrar *Gränebo, von Heland, Svensson* i Grönvik och *Olsson* i Kullenbergstorp, vilka ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen, att motionen II:374 angående Jämtlands flygflottiljs placering i dyrortshänseende icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, enär en omprövning genom Kungl. Maj:ts försorg av berörda fråga i av utskottet avsett syfte synts kunna medföra icke önskvärda konsekvenser.

Herr *Hage*: Herr talman! Jag har vid denna punkt avgivit en reservation, i vilken hemställes, att mästarna vid flyget skola uppdelas i två grupper, nämligen första klassens mästare i lönegrad Ca 14 och andra klassens mästare i lönegrad Ca 12. Jag har avgivit denna reservation på grund av en motion, som väckts i andra kammaren. Inom utskottet debatterades denna fråga ingående, och det blev för övrigt votering, varvid en ganska betydande minoritet av utskottets ledamöter röstade för den föreslagna uppdelningen.

Såsom motiv för mitt ståndpunktstagande vill jag bl. a. peka på det förhållandet, att man inom en hel del av statens verk, där det existerar befattningshavare i motsvarande ställning, har gjort en dylik uppdelning i en högre och en lägre lönegrad. Jag kan inte komma ifrån att det måste vara fördelaktigt för staten med en sådan uppdelning, så att alla befattningshavare, eller åtminstone de bästa, ha möjlighet till befordran. Då spänna de sina krafter

Ang. flygvapnets avlöningsanslag. (Forts.)

på ett helt annat sätt, ty de veta, att om de sköta sig bra och göra sitt bästa, kunna de bli befordrade.

En hel del av de mästare, som det här är fråga om, ha kommit över till flyget från enskilda företag. Jag vet, att många av dem äro inställda på att kanske gå tillbaka till den enskilda företagarverksamheten på detta område, när det privata flyget efter kriget väl åter kommer i gång i större utsträckning än för närvarande är fallet. Jag tror, att det vore fördelaktigt för staten, om en stor del av dessa befattningshavare kunde förmås att stanna kvar i statens tjänst. De ha utbildat sig på detta område, och en del av dem äro synnerligen skickliga. Det skulle därför vara synnerligen fördelaktigt med en sådan uppdelning i två lönegrader som här föreslås, i synnerhet som denna uppdelning redan finns vid en hel del andra av statens verk.

När det gäller vissa högre befattningshavare anför man ju att man måste ge dem högre löner för att förmå dem att gå över till statens tjänst eller stanna kvar hos staten. Jag anser att detta motiv är lika vägande i fråga om dessa mästare. Deras yrkesskicklighet betyder säkerligen ganska mycket för säkerheten vid flyget. Vi veta ju alla, att det ofta inträffar olyckor på detta område, och dessa olyckor kunna möjligen i någon mån vara förorsakade av icke fullt tillfredsställande yrkesskicklighet hos dem, som ha hand om reparationer o. d. Kunde man bland dessa befattningshavare mobilisera upp ett stort antal med mycket god yrkesskicklighet och förmå dem att stanna kvar i sin tjänst, torde detta endast vara till fördel för hela försvaret och främst för flyget.

Jag ber, herr talman, att med denna motivering få yrka bifall till den reservation, som jag har avgivit på denna punkt.

Herr von Heland: Herr talman! Vid denna punkt har utskottet yttrat sig över en motion i andra kammaren angående förläggningsort för flygflottiljen på Frösön. Utskottet har uttalat sig mycket försiktigt, men trots detta kan utskottets uttalande medföra icke önskvärda konsekvenser, vilket är anledningen till den reservation som är fogad till utskottsutlåtandet.

Det är ytterst intressant att läsa denna motion av Östersunds representanter, i all synnerhet som motionärerna äro socialdemokrater. Som bevis för landsbygdens sämre förhållanden framhålles det nämligen i motionen, att priserna på Frösön snarare över- än understiga gängse Östersundspriser och att de berörda personalkategorierna helt äro hänvisade till inköp i Östersund av livsmedel och kläder. Detsamma gäller, säger man, beträffande sjuk- och hälsovård, kroppsvård och förströelser, vartill inga för befattningshavares familjemedlemmar tillgängliga möjligheter förefinnas inom flottiljens område eller i densammas närhet. Därest de vilja deltaga i utbildningskurser eller dylikt, måste detta ske i staden. För stadsbesök kunna huvudsakligen transporter med busslinjer eller droskbil till staden ifrågakomma. Tur och returbiljett på busslinjen betingar f. n. ett pris av kronor 1:50 och en enkel bilresa 10 kronor. Motionärerna tala vidare om de besvärligheter som äro förenade med skolgången på landsbygden och om den höga skatten på landsbygden som är betydligt högre än i städerna, om man räknar med vägsakten. De framhålla vidare, hur dyrt det är att skaffa sig telefon på Frösön mot i Östersund o. s. v.

Det är, som sagt, mycket intressant för oss att läsa denna motion, ty det är ju precis samma synpunkter som vi här i kammaren förgäves bruka ständigt återkomma till, när vi vilja motivera en omläggning eller fullständigt avskaffande av hela dyrortsgrupperingssystemet.

Skulle nu emellertid enligt utskottet frågan om dyrortsplaceringen av flottiljen på Frösön tagas upp till nytt övervägande av regeringen och regeringen

Ang. flygvapnets avlöningsanslag. (Forts.)

ånyo låta flygflotttiljen räkna Östersund som förläggningssort skulle man ju med detsamma få ett mycket farligt prejudikat. Därigenom skulle det nämligen bli prejudikat på att tjänstemän kunna bosätta sig på en så kallad dyrare ort än tjänstgöringsorten och få bostadsortens högre löneförmåner. Det troliga är väl att enskilda tjänstemän icke skulle kunna beveka statsmakterna till något sådant, men en hel grupp tjänstemän skulle kunna pressa fram ett sådant förhållande. Jag kan icke förstå annat än att det skulle bli ännu orättvisare och besvärligare med dyrortsgrupperingen än vad det nu är, om man skulle införa ett så ohållbart system. Kan emellertid denna motion visa riksdagen det ohållbara i det nuvarande dyrortsgrupperingssystemet, har motionen gjort mycket stor nytta.

Herr talman! Jag yrkar avslag på motionen, d. v. s. avslag på utskottets hemställan under punkt 22:o e).

Herr **Andrén**: Herr talman! Jag skall först be att få säga ett par ord med anledning av herr Hages reservation och hans yttrande.

Jag tror för min del, att det finns ganska starka skäl för den ståndpunkt, som herr Hage här har intagit. Hans förslag har också varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. När Kungl. Maj:t inte kunnat bifalla det, har det förmodligen berott på att man under nuvarande förhållanden inte vill gå på hans linje med hänsyn till den återhållsamhet som för närvarande måste iakttas vid prövningen av lönefrågor och liknande ärenden. Utskottet har inte kunnat undgå att ta starka intryck av detta skäl, men har icke desto mindre förordat, att frågan i sinom tid skall upptagas till förnyad prövning. Jag tror, att man i nuvarande läge icke bör gå längre än så i denna sak, med hänsyn till de skäl som sålunda anförts av Kungl. Maj:t.

Vad sedan herr von Helands anförande och herr Gränebos m. fl. reservation beträffar, får jag först uttala min förvåning över att herr von Heland nu gör motstånd, när det är fråga om att verkställa en utredning angående dyrortsgrupperingen, till på köpet med utgångspunkt från en motion, som han tror skulle kunna visa dyrortsgrupperingens felaktighet. Vad själva sakfrågan beträffar, har utskottet på denna punkt icke begärt något annat än att en utredning skall företagas. Skulle det vid denna utredning visa sig, att konsekvenserna skulle bli otillfredsställande och olyckliga, förutsätter jag, att det inte blir något mer av denna utredning än ett konstaterande att intet positivt resultat framgått av den.

Jag tror därför, herr talman, att kammaren utan någon djupare oro kan bifalla utskottets förslag även på denna punkt.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande mom. a, särskilt rörande mom. b—d och särskilt angående mom. e av utskottets i den nu förevarande punkten gjorda hemställan.

Sedermera gjordes i enlighet med de beträffande mom. a gjorda yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av motsvarande del av den av herr Hage vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i mom. b—d hemställt.

Slutligen gjordes enligt de i fråga om mom. e förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i detta moment hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 23—26.

Vad utskottet hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till kristidsnämndernas verksamhet;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1943/44 till fiskehamnsarbeten m. m.;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv för statens vattenfallsverks räkning av viss vattenrätt i Skellefte älv;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1943/44 till riksförsäkringsanstalten;

nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till bidrag till sjukkassor m. m.; samt

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till det civila luftskyddet.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av bostäder för försvarets personal m. m.;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigsmaktens reservpersonal jämte i ämnet väckta motioner;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Skånska pansarregementets förläggning m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till ersättning till Stockholms stad för underhåll av fångar i stadens rannsakningsfängelse;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till socialstyrelsens ortsombud;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till organisationsundersökningar m. m.;

nr 203, i anledning av väckt motion om effektivare tillvaratagande av det allmännas rätt inom statens bidrags-, understöds- och låneverksamhet;

nr 204, i anledning av väckta motioner om restitution av Knut och Alice Wallenbergs stiftelse samt Wenner-Grenska samfundet påförda skatter m. m.;

nr 205, i anledning av väckta motioner om inrättande av en fond för beredande av hjälp i särskilt ömmande fall åt familjer som oförvållat råkat i ekonomiska svårigheter;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1943/44 till kristillägg;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till vissa reservtelefonstationer m. m.;

Första kammarens protokoll 1943. Nr 24.

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till anordnande av vissa telefon- och telegrafförbindelser m. m.; samt

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ombyggnad av tågfarjan Starke;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 40, i anledning av väckta motioner om utredning rörande orsakerna till det försämrade nykterhetstillståndet i riket m. m.;

nr 41, i anledning av väckta motioner om skärpning av straffet för överlåtelse av motbokssprit till ungdom under 21 år;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skatt å vissa pålsvaror, m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 47, i anledning av väckt motion angående viss ändring i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnsskatt för budgetåret 1943/44 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om viss skattefrihet för krigsriskersättning till sjömän jämte i ämnet väckta motioner;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 17 juni 1938 (nr 370) om särskild skatt å förmögenhet, m. m.; samt

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående taxering för inkomst av under år 1943 stormfällad skog jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtande nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillsyn över hundar, dels ock väckta motioner angående lagstiftning om okynnes och skadegörande hundar;

andra lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän jämte i ämnet väckt motion;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 20 mars 1936 (nr 56) om socialregister;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o, 8:o, 14:o och 16:o lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 51, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 35 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om anställande av distriktsbarnmorskor m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m., såvitt den hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1942/43 m. m., i vad angår jordbruksärenden;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kristillägg samt till avskrivning av nya kapitalinvesteringar m. m., såvitt angår kristillägg under nionde huvudtiteln; samt

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av kronoegendomen Sveden nr 1 och 2 i Stockholms stad.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.08 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 17 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kulspruteskjutbana för Västerbottens regemente m. m.;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa krigsfrivilligas förmåner vid sjukdom m. m.;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande att låta Svenska sällskapet för räddning av skeppsbrutne övertaga verksamheten vid lotsverkets livräddningsstationer på Gotland;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till utförande av vissa gas-, vatten- och avloppsledningar å Norra Djurgården;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av byggnad för textilforskning m. m.;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till uppförande av byggnader för järn- och metallforskning m. m.;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag för budgetåret 1943/44 till nybyggnad för svenska träforskningsinstitutet;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till understöd åt privatflyget;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggande av skolhemmet Hammargården i Stockholms län m. m.; samt

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kostnader för årlig taxering m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av vissa äldre tjänstepensioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner m. m.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

A) att riksdagen måtte

1) med avslag å motionerna I: 84 och II: 122, likalydande, samt å motionen II: 256 bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner m. m. (Forts.)
i föreliggande proposition, nr 170, förordats meddela bestämmelser angående omreglering av vissa äldre tjänstepensioner;

2) medgiva, att dyrtidstillägg åt vissa tjänstepensionärer under budgetåret 1943/44 finge i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen förordade grunder utgå enligt de närmare föreskrifter, som meddelades av Kungl. Maj:t;

3) å driftbudgeten under tolfte huvudtiteln för budgetåret 1943/44 såsom förslagsanslag anvisa:

till Dyrtidstillägg m. m. å äldre pensioner vid det statliga pensionsväsendet 7,700,000 kronor;

till Reglering av äldre tjänste- och familjepensioner vid de statsunderstödda pensionsväsendet 2,750,000 kronor;

till Dyrtidstillägg m. m. å pensioner vid det statsunderstödda pensionsväsendet 5,750,000 kronor; samt

B) att motionen II:124 måtte anses besvarad genom vad utskottet förut i utlåtandet anfört och hemställt.

I de likalydande motionerna I:84, av herr *Holmström* m. fl., och II:122, av herr *Björklund* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att tilldela alla, som åtnjöt pension, vars sammanlagda belopp ej överstege 3,000 kronor, däri inräknat kris- och dyrtidstillägg, räknat från och med budgetåret 1943/44, samma pensionsförmåner som tillkomme de f. d. befattningshavare, vilka avgått med pension efter den 1 juli 1939.

Herr Holmström: Herr talman! Frågan om förbättring av de pensioner, som utgå till äldre f. d. befattningshavare i statens tjänst, har, som framgår av utskottets utlåtande, vid flera tillfällen med anledning av motioner varit föremål för riksdagens prövning. Och Pensionerade Statstjänstemäns Riksförbund har ofta och enträget vädjat till regering och riksdag om att behjärta de äldre pensionärernas sak.

Men allt har varit förgäves, tills riksdagen i december 1941 beslutade en reglering av pensionerna för de statens tjänstemän, som avgått efter den 1 juli 1939. Det är naturligtvis ingen av de äldre, som missunnar de yngre pensionsförbättringen. Men det är lika naturligt, att de äldre icke kunna förstå, varför icke även de skulle få komma i åtnjutande av samma förmån. Detta datum, den 1 juli 1939, kom att sätta en gräns, en onaturlig gräns, mellan i övrigt likställda medborgare. Lika väl som äldre tjänstemän vid en lönereglering komma i åtnjutande av de nyreglerade lönerna i samma omfattning som yngre tjänstemän, synas de äldre pensionärerna böra få liknande förmån.

Jag skall med ett exempel visa, huru detta kan verka. En kapten är född den 31 mars 1889. Han fyllde således 50 år den 31 mars 1939 och avgick med pension nästa dag, d. v. s. den 1 april och kom därför att tillhöra den äldre kategorien pensionärer. Hade han i stället varit född en dag senare, den 1 april, så hade han kommit att tillhöra den yngre kategorien — de militära avgångarna äro nämligen reglerade till två tillfällen årligen, den 1 april och den 1 oktober. Då skillnaden i pension i detta fall, oberäknat dyrtidstillägg m. m., är 1,068 kronor per år, är det lätt att räkna ut, vad utslutande en enda dags, ja kanske endast några minuters åldersskillnad — således utan någon som helst inverkan av fullgjord tjänstetid eller inbetalda pensionsavgifter — medför i ekonomiskt avseende under den återstående levnaden. Det ligger säkerligen ingen överdrift i motionärernas ord, att ett sådant förhållande är varken »rimligt eller rättvist».

Vid årets riksdag har i vardera kammaren lämnats en motion, i vilken det

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner m. m. (Forts.)

yrkas, att samma pensioner, som nu utgå till dem, som avgått efter den 1 juli 1939, skola beviljas dem, som avgått före denna dag. I motionen har emellertid den inskränkningen gjorts, att detta skall gälla endast dem, vilkas pensioner ej överstiga 3,000 kronor, kris- och dyrtidstillägg inräknat.

Motionärerna ha varit väl medvetna om att ett bifall till motionen således icke skulle skapa rättvisa åt *alla* äldre statspensionärer. Men den av motionärerna dragna gränsen är mindre onaturlig än den nuvarande. Motionärerna ha emellertid inskränkt sig till detta yrkande i medvetande om att det icke skulle röna mostånd från herr finansministerns sida.

Men så kom till stor överraskning och besvikelse en kunglig proposition och lade benknepp för motionen. Enligt denna proposition kommer ett mycket mindre antal pensionärer än vad motionärerna avsett att erhålla förbättring, och för många, som få förbättring, blir denna obetydlig. Och vidare kommer nu till ytterligare överraskning och besvikelse bankoutskottet och i huvudsak tillstyrker propositionen och avstyrker motionen. Utskottet skänker emellertid de gamla pensionärerna några tröstens ord.

Jag vill erinra om att liknande förhoppningar flera gånger tidigare uttalats av riksdagen. Men det har tyvärr icke blivit annat än ord, mer eller mindre vackra, som de äldre pensionärerna fått av riksdagen. Nu bör det dock äntligen vara tid att övergå från ord till handling.

Jag ber att till slut få påpeka en sak. Riksdagen fattar ibland beslut, som föranleda automatiskt *stigande* statsutgifter. När det gäller de äldre statspensionärerna, har man tvärtom att räkna med automatiskt *sjunkande* statsutgifter. De gamla statspensionärernas leder glesna, de dö undan. »Bort gå de, sakta skrida de en efter en till skuggornas värld.» De flesta av dem förtjäna benämningen »statens gamla trotjänare». Det bör vara en hederssak för arbetsgivaren — staten — att förljuva deras sista dagar med att ge dem, inte en nådegåva, men *rättvisa*. Det är ingenting annat de begära.

Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till motionen.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag instämmer i de vackra ord, som herr Holmström här har använt för att karakterisera de tjänster, som de f. d. tjänstemännen och arbetarna inom statens olika verksamhetsgrenar ha gjort samhället. Det skulle kunna berättiga till en honnör och även till efterhand förbättrade villkor. Det är sant, som herr Holmström har påpekat, att denna fråga ofta varit föremål för behandling här i riksdagen, antingen i form av motioner eller i form av besvarade interpellationer, och att det också har givits både hela och halva löften. Det är också sant, och det behöver man inte påpeka, att det rör sig om stora pengar, när man skall göra någonting för att tillgodose dessa grupper av tjänstemän och arbetare.

Jag vill också säga, att vi i bankoutskottet verkligen på allvar ha övervägt att göra en förbättring av regeringens förslag. Vi ha funderat att gå så långt som motionärerna eller rättare sagt den motionär, som satt gränsen vid 3,000 kronor, d. v. s. att inom ramen av den konstruktion som den kungliga propositionen har fått höja maximigränsen till 3,000 kronor. Det skulle innebära, att två nya lönegrader skulle komma med. Propositionen sträcker sig till och med sjunde lönegraden, och det skulle således tillkomma två nya. Även den nionde lönegraden skulle medtagas, men där skulle förbättringen bli så obetydlig, att den knappast förtjänar att medräknas. Jag vill nämna några grupper av f. d. befattningshavare, som genom ett sådant tillägg skulle komma i åtnjutande av en förbättrad pension. Bland dessa grupper märkas förste expeditionsvakter, brevbärförmän, reparatörer vid telegrafverket och statens järnvägar, lokeldare, banförmän, fyrvaktare, maskinister, konduktörer, kontorister,

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner m. m. (Forts.)

vagnförmän och småskollärare. Och det egendomliga inträffar att det är den allra sist nämnda gruppen, småskollärarna eller med andra ord småskollärarynorna, som skulle få den största delen av tillägget. Kostnaderna skulle öka från 850,000 kronor enligt propositionen till 1,900,000 kronor eller med 1,050,000 kronor, och därav skulle mer än hälften eller 575,000 kronor falla på gruppen småskollärare eller småskollärarynorna. Det har verkligen på allvar ifrågasatts inom utskottet, att man skulle utesluta denna grupp för att göra en lösning möjlig, men vi kunde faktiskt icke finna något motiv för att utesluta en viss grupp vilken som helst.

Också en annan lösning för att åstadkomma en förbättring har övervägts i utskottet. Den senaste stora pensionsregleringen skedde 1941. Då vidtogs bland annat den betydelsefulla förändringen, att medan samtliga pensioner förut hade räknats efter lägsta dyrt, d. v. s. efter A-ort, beslöts det nu, dock endast för de nya pensionerna, att man skulle räkna efter C-ort. Det ifrågasattes inom utskottet, att man även för de gamla pensionärerna, dock inom ramen för de 3,000 kronorna, skulle övergå till att räkna efter C-ort. Men vi kommo till det resultatet, att om man även för vissa äldre grupper skulle övergå till att räkna efter C-ort, så blir det inkonsekvent, om man icke låter denna reform gälla för samtliga äldre pensioner, och det skulle kosta så mycket, att utskottet icke vågade sig på en lösning efter denna linje. En övergång till C-ort för alla äldre pensioner skulle kosta 6,000,000 kronor, och med hänsyn till detta och de direktiv om lönestopp och prisstopp, som statsmakterna på riksdagens eget initiativ ha utfärdat, ansåg utskottet sig detta år icke kunna komma med något förslag, som kostade alltför mycket pengar. Efter verkligt allvarliga överväganden stannade utskottets majoritet alltså vid att förorda den kungliga propositionen, dock med, som det heter, en vacker skrivning, som ger ett finger åt att detta icke är den definitiva lösningen, utan att frågan vid en annan riksdag bör tas upp till ny behandling för att lösas till förmån för ett under alla förhållanden större antal grupper av befattningshavare, möjligtvis för alla.

Jag vill för egen del erkänna, att jag hörde till dem i utskottet, som på allvar reflekterade på att gå ytterligare ett steg upp till de 3,000 kronorna. Jag räknade nämligen med att om man toge detta steg skulle man få en lösning, som kanske kunde räcka under den närmaste tiden och i varje fall så länge kriget, avspärningen och de nuvarande ekonomiska förhållandena vara. Om man icke gör det, utan skriver som utskottet nu har gjort, så inbjuder man ju direkt till att låta frågan komma tillbaka nästa år, och läget kan omöjligen till dess ha förbättrats så, att den definitiva lösningen då ligger inom räckhåll.

Min uppfattning i denna fråga nödgades jag tränga tillbaka. Utskottet stannade vid att föreslå ett bifall till den kungliga propositionen. Denna innebär dock en ganska värdefull förbättring för de allra lägst ställda bland de f. d. befattningshavarna. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att det finns tusentals, ja hundratusentals människor här i landet, som befinna sig i långt mera brydsamma förhållanden än till och med dessa grupper, som nu komma att lämnas utanför genom det beslut riksdagen fattar, om den bifaller bankoutskottets förslag.

Jag nödgas, ehuru mitt hjärta helst skulle vilja tala ett annat språk, yrka bifall till bankoutskottets förslag.

Herr Hage: Herr talman! Jag har begärt ordet för att påpeka något som herr Akerberg kom in på, nämligen övergången från A-ort till C-ort vid beräkning av pensionerna. Det är i stor utsträckning denna övergång, som har åstadkommit det stora avståndet mellan pensionsbeloppen ifråga om de äldre och de nyare pensionerna. Ifråga om äldre pensioner kan man naturligtvis i nå-

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner m. m. (Forts.)

gon mån säga, att om det existerar vissa f. d. befattningshavare, som haft lägre löner än andra, så kan staten möjligen anföra något motiv för att de skola ha något lägre pensioner. Men det finns intet dylikt motiv, när det gäller övergången från A-ort till C-ort, som talar för att de äldre pensionärerna skola ha pensionsrätt enligt den förut tillämpade A-orten, i varje fall inte om man utgår från vanliga synpunkter, som kunna läggas på sådana ting.

Nu säger herr Åkerberg, att skulle man övergå till att beräkna alla de äldre pensionerna efter C-ort, skulle detta dra med sig, att även de äldsta pensionärerna med de lägsta pensionerna skulle få en sådan pension, således beräknad efter C-ort. Detta är naturligtvis riktigt. Men när det gäller att anpassa dylika pensioner, är det mycket svårt att nå fullständig rättvisa. För min del anser jag, att helst *alla* de gamla pensionärerna borde få komma i åtnjutande av denna fördel. Men om man nu skulle vara tvungen att inskränka fördelen till en del av dessa äldre pensionärer — de som gingo i pension de allra närmaste åren före den 1 juli 1939 — så kan man möjligen acceptera detta, även om denna lösning visst inte är idealisk. Då skulle åtminstone några bli hjälpta.

Nu är det klart, att den gränssiffra, 3,000 kronor, som herr Åkerberg här nämnde, och som skulle dra med sig en kostnadsökning av 1,050,000 kronor, har avskräckt utskottet från att tillstyrka och kommer att avskräcka ledamöterna i kamrarna från att bifalla motionen. Men man bör inte uppskatta dessa 1,050,000 kronor så, att man säger, att det här är fråga om en merutgift för flera år framåt på detta belopp. Så är naturligtvis inte fallet, ty mortaliteten bland dem som uppnått pensionsåldern är så stor, att det efter några år inte blir den kostnadsökning, som nämnts här i utskottsutlåtandet. Om några år är summan säkerligen betydligt mindre än 1,050,000 kronor.

Slutligen vill jag tillägga, att — såvitt jag förstår — borde statens moraliska förpliktelser att i pensionshänseende tillgodose de befattningshavare, som avgingo före den 1 juli 1939, vara lika stora, som när det gäller att tillgodose befattningshavare, som pensionerats *efter* denna tidpunkt.

Från denna utgångspunkt skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen I: 84; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till utbyggnad av samt anskaffning av maskiner och utrustning för vissa fabriker och anläggningar;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa sjukvårds- och förlägningsfrågor i Karlskrona;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående om- och tillbyggnad av garnisonssjukhuset i Boden;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter för försvarsändamål å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande från anslaget till oförutsedda utgifter av vissa kostnader;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående träffande av visst avtal med Eksjö stad;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag m. m.;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående iordningställande av ett för västkusten avsett bärgningsfartyg; samt

nr 177, i anledning av väckt motion angående tjänstgörings- och ekonomiska förhållanden för personal på övergångsstat vid armén och marinen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

*Anslag till
förvärf av
aktierna i
aktiebolaget
Ceaverken.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för förvärf av aktierna i aktiebolaget Ceaverken, svenskt fotografiskt papper och film, m. m.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 261 gjorda framställning hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

I. till Förvärf av aktierna i aktiebolaget Ceaverken, svenskt fotografiskt papper och film, å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 å kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor;

II. för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa

a) till Aktiebolaget Ceaverken: Inlösen av ett reverslån ett förslagsanslag av 52,500 kronor,

b) till Aktiebolaget Ceaverken: Upprätthållande av bolagets drift ett reservationsanslag av 45,000 kronor,

c) till Aktiebolaget Ceaverken: Vissa forskningsarbeten ett reservationsanslag av 75,000 kronor;

III. medgiva, att bolaget tillsvidare från och med den 15 maj 1942 befriades från skyldigheten att gälda ränta och amortering å tidigare erhållet statslån.

Herr Ekströmer: Herr talman! När frågan om bolaget Cea år 1941 förelades riksdagen, gällde det beviljande av ett lån på 400,000 kronor till förstärkande av bolagets likviditet. Jag var redan då mycket tveksam, ty i låneavtalet ingick det villkoret, att bolagets ägare skulle av lånesumman omedelbart få tillgodogöra sig icke mindre än 251,000 kronor som återbetalning av ett förlag, som han lämnat till bolaget, vilket med hänsyn till bolagets svaga ekonomiska ställning och starka behov av friskt kapital måste anses högst betänkligt. Emellertid blev lånet beviljat. Jag tror nog, att min tvekan varit ganska berättigad, ty departementschefen förklarar nu i propositionen, att detta lån på 400,000 kronor »måste anses utgöra snarare en börda för än ett stöd åt bolaget».

Bolagets senaste balansräkning visar också, trots att tillverkningen ökats, en mycket svag ställning, och jag tror att vi nog kunna komma överens om att aktiekapitalet existerar endast på papperet. Trots detta föreslås nu, att

Anslag till förvärv av aktierna i aktiebolaget Ceaverken. (Forts.)

staten skall inlösa aktierna till pari med en summa av icke mindre än 100,000 kronor. Och därjämte skulle bolagets ägare erhålla omkring 50,000 kronor som återbetalning av en försträckning till bolaget. Ägaren har således i två omgångar betingat sig tillsammans över 400,000 kronor för detta företag, som tydligen har ett mycket ringa realvärde. Jag måste säga, att ägaren ådagalagt vad man med ett lindrigt ord skulle kunna kalla en betydande företagsamhet, medan man från statsmakternas sida visat en naiv godtrogenhet, som inger ej ringa olust och varigenom man alldeles i onödan offrar betydande belopp.

Helst skulle jag ha velat yrka avslag på hela propositionen, men vi ha faktiskt genom statsmakternas göranden kommit in i ett tvångsläge. Både militära och vissa civila myndigheter ha nämligen ansett anläggningen nödvändig ur beredskapssynpunkt, och ordet beredskap har ju blivit en trollformel, som söver mycken opposition. Jag har därför intet annat att göra än att yrka bifall till utskottets hemställan, men jag har icke kunnat underlåta att nämna dessa ord för att lätta mitt samvete.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till anordnande av en mät- och avmagnetiseringsstation i Göteborg.

Ang. anordnande av en mät- och avmagnetiseringsstation i Göteborg.

I detta utlåtande hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 300 framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte till Anordnande av en mät- och avmagnetiseringsstation i Göteborg för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 850,000 kronor.

Herr **Franzon**: Herr talman! Från trovärdigt håll inom befälskretsar tillhörande den svenska handelsflottan har jag erhållit den upplysningen, att den svenska handelsflottan inte i den utsträckning, som skulle vara önskligt, använder den avmagnetiseringsstation som finns i Stockholm. Det är ingalunda befälhavarnas önskemål, att man inte skall använda denna station, utan det är redarna, som önska att befälhavarna inte skola använda den, på grund av den tid som går åt för avmagnetiseringen.

Det råder delade meningar om hur avmagnetiseringen verkar, men den torde verka sex veckor. Den tid som åtgår att avmagnetisera en båt är, enligt de uppgifter som jag har fått, cirka två timmar förutom den tid, som det tar att bogsera båten till stationen. Skulle man göra en undersökning, skulle man säkerligen också finna att de båtar, som på sista tiden krigsförlist i fraktfart till Tyskland, säkerligen varit båtar, som icke blivit avmagnetiserade.

Jag har inte velat underlåta att påtala detta förhållande just nu, när staten efter att tidigare ha ställt c:a $\frac{1}{2}$ miljon kronor till förfogande offrar ytterligare 850,000 kronor i syfte att undvika att båtar förlisa och människor om-

Ang. anordnande av en mät- och avmagnetiseringsstation i Göteborg. (Forts.) komma och last går förlorad. När redarnas profitintresse tar sig sådana uttryck, att de vilja använda tiden så väl endast för att tjäna pengar utan tanke vare sig på personalen, gods eller sina båtar, anser jag att man på något sätt bör ingripa från myndigheternas sida. Det är staten som i sista hand bär ansvaret för att krigsriskförsäkringen utbetalas. Man vet ju för närvarande inte om debet och kredit komma att gå ihop, men det skulle under alla förhållanden vara önskvärt, om staten kunde ställa vissa fordringar på redarna att låta avmagnetisera sina båtar, för att en krigsförsäkring skall gälla.

Det är inte endast i Sverige som vi ha avmagnetiseringsstationer, utan sådana finnas även i Tyskland, och svenska båtar kunna där utan kostnad avmagnetiseras. Det har emellertid hänt, att det rederi, som jag främst har åsyftat, genom telegrafisk order beordrat befälhavarna på sina båtar att inte gå in till avmagnetiseringsstation i Tyskland, därför att tiden inte räckt till för det.

Jag har velat påtala detta för att få det antecknat i riksdagens protokoll. Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 183, i anledning av väckta motioner om ersättning åt enskilda personer och företag för förlust till följd av förbudet mot försäljning av flygfotografier m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 232, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 21 april 1943, föreslagit riksdagen att

1. besluta inrättandet av en överstyrelse för yrkesutbildning i överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

2. godkänna av departementschefen angiven personalförteckning för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas i vad avsåge överdirektörstjänsten, en byråchefstjänst samt den extra ordinarie byrådirektörstjänsten tills vidare från och med den 1 juli 1943 och i övrigt tills vidare från och med den 1 januari 1944;

3. godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas under budgetåret 1943/44;

4. till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 138,300 kronor;

5. till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Omkostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 22,300 kronor;

6. till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Utrustning för budgetåret 1943/44 anvisa ett reservationsanslag av 50,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *K. Petersson* och *C. E. Ericsson* (I: 268) och den andra inom andra kammaren av herrar *S. Lundgren* och *C. Lindberg* i Stockholm (II: 386),

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

dels en inom andra kammaren av herr *J. A. Persson* i Tidaholm m. fl. väckt motion (II: 385),

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *J. Björck* m. fl. (I: 264) och den andra inom andra kammaren av fröken *Kerstin Hesselgren* m. fl. (II: 383).

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och motionen II: 385, måtte

1. besluta inrättandet av en överstyrelse för yrkesutbildning i överensstämmelse med vad utskottet i det föregående förordat;

2. godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas i vad avsåge överdirektörstjänsten, en byråchefstjänst samt den extra ordinarie byrådirektörstjänsten tills vidare från och med den 1 juli 1943 och i övrigt tills vidare från och med den 1 januari 1944;

3. godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas under budgetåret 1943/44;

4. till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Avlöningar för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 136,000 kronor;

5. till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Omkostnader för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 22,300 kronor;

6. till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Utrustning för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 50,000 kronor;

B) att motionerna I: 268 och II: 386 samt I: 264 och II: 383 måtte anses besvarade med vad utskottet förut i utlåtandet anfört och hemställt.

I motiveringen hade utskottet under rubriken I. Allmänna synpunkter rörande organisationen av den centrala ledningen av yrkesutbildningen anfört bland annat, att de praktiska skolorna i fråga om meddelande av allmänt medborgerlig bildning icke borde bli stående i motsatsförhållande till de i inskränkt mening allmänbildande läroanstalterna. Utskottet hade därefter yttrat:

»Även efter en utbrytning av yrkesskolavdelningen ur skolöverstyrelsen kommer inom detta ämbetsverks verksamhetsområde alltjämt att ligga den yrkesbetonade undervisningen inom sistnämnda skolor, i främsta rummet sådan undervisning vid de praktiska mellanskolorna, de praktiska realskolelinjerna och de yrkesbestämda högre folkskolorna. I tekniska undervisningsfrågor bör därför skolöverstyrelsen kunna hänvända sig till överstyrelsen för yrkesutbildning, medan det nyupprättade ämbetsverket å sin sida bör kunna påräkna motsvarande bistånd i allmänpedagogiska och andra spörsmål från skolöverstyrelsen. Utskottet förutsätter, att instruktionerna för vederbörande verk komma att så utformas, att detta samarbete säkerställes och en dyrbar dubbelorganisation härigenom i möjligaste mån undvikas.»

Under rubriken IV. Chefskapet för överstyrelsen; överstyrelsens sammansättning hade utskottet bland annat gjort följande uttalanden:

»Vad beträffar ämbetsverkets styrelse innebär departementschefens förslag att denna skulle bestå av verkets chef (överdirektören), generaldirektören och chefen för skolöverstyrelsen samt chefen för arbetsmarknadskommissionen såsom självskrivna ledamöter, av det nybildade ämbetsverkets tre byråchefer ävensom av sex representanter för näringsliv och arbetsmarknad, utsedda av Kungl. Maj:t på en tid av förslagsvis tre år efter förslag av respektive svenska

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

arbetsgivareföreningen, landsorganisationen i Sverige, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, handelskamrarnas nämnd, de anställdas centralorganisation (Daco) och representativa kvinnoorganisationer. Cheferna för skolöverstyrelsen och arbetsmarknadskommissionen skulle enligt departementschefens förslag äga rätt att vid förfall låta representera sig i styrelsen av den tjänsteman inom respektive verk, de därtill utse. Departementschefen har vidare förordat, att Kungl. Maj:t skulle få fria händer att bland styrelsens ledamöter utse ordförande liksom även vice ordförande.

I motionen II: 385 har på anförda skäl yrkats, att styrelsen skulle i enlighet med verkstadsskoleutredningens förslag bestå av överdirektören, vilken tillika borde fungera som styrelsens ordförande, samt av fyra av Kungl. Maj:t för förslagsvis tre år utsedda ledamöter, av vilka två borde företräda företag- och två arbetarintressen inom näringslivet.

Utskottet får för sin del framhålla, att utskottet funnit övertygande skäl tala för att ordförandeskapet i styrelsen förenas med chefskapet för ämbetsverket. Den av departementschefen förordade anordningen kan nämligen enligt utskottets mening leda till en icke önskvärd splittring i verkets ledning. Utskottet har däremot intet att erinra mot att vice ordförande i styrelsen utses av Kungl. Maj:t.

Departementschefens förslag om att cheferna för skolöverstyrelsen och arbetsmarknadskommissionen skulle såsom självskrivna ledamöter ingå i styrelsen anser utskottet sig icke böra biträda. Enligt utskottets mening bör i stället Kungl. Maj:t äga utse en representant för respektive skolöverstyrelsen och arbetsmarknadskommissionen att i styrelsen företräda nämnda ämbetsverk. Detta förefaller utskottet utgöra en smidigare och efter olika omständigheter bättre anpassbar lösning av förevarande fråga än den av departementschefen förordade anordningen.

I likhet med departementschefen håller utskottet före att verkets byråchefer böra tillerkännas ledamots ställning.

Vidkommande sammansättningen av styrelsen i övrigt finner utskottet i likhet med departementschefen det betydelsefullt, att vissa av näringslivets och arbetsmarknadens huvudorganisationer äro direkt representerade genom ledamöter i överstyrelsen, vilka ledamöter kunna förutsättas företräda jämväl allmänna erfarenheter och insikter om näringslivets och arbetsmarknadens förhållanden. Såsom departementschefen föreslagit bör antalet dylika ledamöter bestämmas till sex och utses av Kungl. Maj:t för en tid av förslagsvis tre år. Utskottet har emellertid funnit departementschefens förslag beträffande de förslagsställande organisationerna kräva en viss omjustering. I anslutning till vad i motionen II: 385 anförts finner utskottet nämligen, att arbetarsidans synpunkter enligt nämnda förslag skulle bliva alltför svagt företrädade, varför utskottet anser, att två representanter i styrelsen böra föreslås av landsorganisationen, varav den ene skulle företräda gruppen industri och den andre gruppen hantverk. Då utskottet icke finner sig böra föreslå, att styrelsen av denna anledning utökas med ytterligare en ledamot, torde en av de av departementschefen föreslagna organisationerna icke kunna erhålla någon representant i styrelsen. Enligt utskottets mening synes härvid de anställdas centralorganisation (Daco) vara den av nämnda organisationer, som bör träda tillbaka.»

Reservationer hade anförts

1) av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottets yttrande under rubriken I. Allmänna synpunkter bort erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade;

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

2) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Sundberg, Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Steneberg, *Lindholm* och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka, att det nya ämbetsverkets styrelse erhöles den av departementschefen angivna sammansättningen;

3) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Sundberg, Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Steneberg och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka departementschefens förslag om frihet för Kungl. Maj:t att utse ordförande i det nya ämbetsverkets styrelse;

4) av herrar *Bäcklund, Gustaf Iwar Anderson, Persson* i Tidaholm, *Mårtensson* och *Wallentheim*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå, att det nya ämbetsverkets byråchefer icke skulle tillerkännas ledamots ställning.

Den i herr *Oscar Olssons* reservation föreslagna ändringen i utskottets motivering innebar, att i det här ovan först återgivna yttrandet skulle näst föresista meningen göras följande tillägg: »Överstyrelsen för yrkesutbildning bör icke utestängas från varje pedagogiskt inflytande på undervisningen i de allmänna ämnena i de under skolöverstyrelsen fortfarande lydande praktiska skolorna, vilket å andra sidan också gäller skolöverstyrelsen i fråga om de praktiska ämnena i de under den nya överstyrelsen hörande skolorna. Vid ungdomens uppfostran kan inte i det ena eller andra slaget av ämnen undvikas att både teoretiska och praktiska synpunkter ofta måste beaktas, och därför är det av vikt att den skiftande allmänt pedagogiska erfarenhet som representeras av de båda styrelserna utnyttjas även på ämnesområden som närmast företrädas av den ena av dem.»

Herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Det föreliggande utskottsutlåtandet ger ett klart uttryck åt den stora betydelse, som statsutskottet tillmätt det framlagda förslaget om en förstärkning och effektivisering av den centrala ledningen för yrkesutbildningen, och detta kan endast vara en källa till tillfredsställelse för oss alla, som ha strävat efter att få denna viktiga samhällsfråga löst på ett lämpligt sätt.

Vi ha ju gjort åtskilligt under de senaste åren för yrkesutbildningen, men det är mycket som återstår ännu, och jag hoppas att den kommande överstyrelsen skall bli i stånd att bland annat åstadkomma en sådan organisation, att vi få en bättre avvägning mellan den teoretiska och den praktiska utbildningen här i landet, vilket ur många synpunkter är av mycket stor betydelse.

Enligt förslaget skall överstyrelsen inte heta överstyrelsen för yrkesskolorna eller någonting dylikt, utan överstyrelsen för yrkesutbildning. Redan i det föreslagna namnet ligger något av en programförklaring. Det är icke bara pedagogiska och undervisningstekniska spörsmål, som den nya överstyrelsen skulle få att behandla, utan dess uppgifter bli vidsträcktare än så. Den skall ställa in yrkesskoleproblemen i deras naturliga sammanhang med näringslivet och arbetsmarknaden, och meningen är att säkerställa den kontakt med det levande livet, som skolan i allmänhet och yrkesskolorna i synnerhet så väl behöva. Dessutom kommer det nya organet att få till uppgift att ta initiativ och lämna råd beträffande den utbildning av arbetskraft, som sker inom företagen själva och som inte är den minst viktiga. Det är en verksamhet, som redan nu har stor betydelse och som i framtiden kan väntas komma att spela en roll väl jämförlig med den utbildning, som man får i utbildningsanstalterna.

Jag har velat nämna detta, därför att härpå beror själva konstruktionen av den nya överstyrelsen. Man har i viss mån velat införa en ny form av förvaltningsorgan, för att detta skall kunna få en direkt förankring i det ekonomiska livet, på det sättet, att ett antal huvudorganisationer inom näringslivet och på

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

arbetsmarknaden skola bli representerade i överstyrelsen. Denna representation kommer emellertid att i viss mån bli av en särskild och annan karaktär än den vanliga. Men jag vill också betona, att det inte bara gäller att få kontakt med näringsliv och arbetsmarknad, utan det gäller även att få bibehålla kontakten mellan det allmänna skolväsendet och yrkesutbildningen. Det är mycket viktigt att det sambandet inte går förlorat, ty endast genom ett sådant samband kan man få en lämplig övergång från den allmänna teoretiska utbildningen till utbildningen för de praktiska yrkena. För att kunna få det, måste det vara en ömsesidig förtroenhet med kursplaner och utbildningsförhållanden hos de olika organ, som skola svara för skolväsendets skilda delar. Dessutom är det viktigt att anstalterna för yrkesutbildning få en position i samhället, som är fullt likvärdig med den, som de teoretiska skolorna nu inta i det allmänna medvetandet. Det är, tror jag, en huvudpunkt i de problem som möta på detta område. Yrkesskolorna få inte ens misstänkas vara någon sorts återvändsgränd för en ambitiös och kunnig elev, utan det skall vara möjligt att därifrån gå vidare på samma sätt som från de teoretiska utbildningsanstalterna. Man måste för att taga ett exempel vaka över att de praktiska erfarenheter, som yrkesskoleeleverna få, på ett riktigt sätt avvägas mot det teoretiska vetande, som eleverna från de allmänbildande skolorna ha, när det gäller att söka över till ett tekniskt läroverk.

Såsom jag ser saken, är det alltså ett viktigt spørsmål, hur man skall kunna åstadkomma en lösning av problemet att å ena sidan få den rätta förankringen i näringslivet och arbetsmarknaden och å andra sidan inte släppa sambandet med det allmänna skolväsendet utan uppehålla det, därför att annars kommer man inte att nå de syften som man vill nå.

Verkstadskoleutredningen, som gjort ett utmärkt arbete, på vilket jag i mycket kunnat grunda den framlagda propositionen, har emellertid väsentligen fäst sig vid den första sidan av problemet och mindre vid den andra. Den motion, som väckts och som innefattar vissa avvikelser från Kungl. Maj:ts proposition, har gått på verkstadsskoleutredningens linjer och därför inte tillräckligt beaktat den viktiga sida av saken, som sambandet med det allmänna skolväsendet utgör.

Vad statsutskottet beträffar har det understrukit vikten av ett fast organiserat samarbete mellan skolöverstyrelsen och den föreslagna överstyrelsen för yrkesutbildning och betonat, att de på speciell yrkeskunskap inriktade skolorna i fråga om meddelande av allmänt medborgerlig bildning icke bli ställda i motsatsförhållande till de i inskränkt mening allmänbildande läroanstalterna. Det är således samma inställning som jag har deklarerat i departementschefsytttrandet och som där är mycket utförligt motiverat och dokumenterat.

Men utskottet har inte av denna ståndpunkt dragit samma praktiska slutsatser som propositionen, utan har i ett hänseende, som jag åtminstone tillmäter en rätt stor betydelse, avvikit från regeringsförslaget. Enligt propositionen skulle Kungl. Maj:t ha fria händer att utse ordförande i styrelsen bland dess ledamöter. Utskottet har däremot funnit övertygande skäl tala för att ordförandeskapet i styrelsen bör förenas med chefskapet för ämbetsverket, och utskottet befarar att den av mig förordade anordningen skulle kunna leda till en inte önskvärd splittring av ämbetsverkets ledning. Jag har mycket svårt att förstå den argumenteringen. Jag skulle snarare vilja säga, att det inte är en svaghet utan en styrka, om man går på den av Kungl. Maj:t föreslagna linjen. Därigenom blir det möjligt att, om så är lämpligt, tillvarataga de huvudsynpunkter, som jag nyss talade om, genom att tillföra den nya styrelsen den tillgång, som skulle kunna ligga i att t. ex. ordföranden för styrelsen vore en med det allmänna skolväsendet väl förtrogen skolman, under det att

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

chefen för styrelsen vore en yrkesman. Det är mycket sannolikt att den nye överdirektören blir en ren yrkesskolman, och då behöver han onekligen det stöd, som en skolman såsom ordförande i styrelsen skulle utgöra. Nu vill jag ju inte påstå, att det alltid är möjligt att ordna det på det sättet. Det beror helt och hållet på personliga förhållanden, liksom det alltid gör vid sammansättning av en styrelse för att den skall arbeta väl. Det kan tänkas andra lösningar, som kunde vara lämpliga, men jag tycker att det vore ganska rimligt, om riksdagen ville lämna Kungl. Maj:t fria händer att bedöma den saken, och inte införa en så stel organisation, att inte Kungl. Maj:t skulle kunna vidta en åtgärd, som skulle befinnas praktiskt lämplig.

Vad beträffar talet om att en lösning efter propositionens linje skulle kunna medföra en splittring, har jag svårt att förstå den saken. Jag vet att förslaget i viss mån innebär en nyhet inom den svenska statsförvaltningen. Visserligen förekommer ett liknande arrangemang på en del håll redan nu inom den statliga förvaltningen, men det vanliga är, att chefen för verket också är ordförande i styrelsen. Men jag vill betona, att denna styrelse får en så alldeles säregen karaktär och uppgift, vilket visar sig i hela dess sammansättning i övrigt, att man inte borde draga sig för att här försöka ett annat arrangemang än det vanliga.

Jag är för min del konservativ till hela min läggning, men det finns som bekant olika slag av konservatism, och den konservatism, som aldrig kan pröva någonting nytt, har jag aldrig varit anhängare av, och jag har inte den uppfattningen, att en sådan konservatism kan vara fruktbar.

Jag skulle vilja vädja till dem av kammarens ledamöter, som ha låt mig säga erfarenhet från det kommunala livet, och fråga dem, var det har lett till någon splittring, om man har en person som är direktör för nämnd och en annan som är ordförande i nämnden. Jag har aldrig märkt, att ett sådant system behöver medföra splittring, *nota bene* om personvalet är lämpligt. Jag undrar om inte också de, som varit med i det ekonomiska föreningslivet eller suttit i en bolagsstyrelse, funnit det fullt naturligt, att *en* person varit ordförande i styrelsen och en *annan* verkställande direktör. Det betyder inte någon splittring eller svaghet utan en styrka, under förutsättning att de båda personerna tillföra företaget lämplig sakkunskap eller de besitta passande personliga kvalifikationer. Jag vill också understryka, att det är skillnad på att bara vara ledamot i en styrelse och att vara ordförande i styrelsen.

Jag tror att propositionens lösning ur alla synpunkter skulle innebära en synnerligen lämplig anordning, och jag har mycket svårt att förstå, varför inte statsutskottet har kunnat gå på den linjen. Det är ju inte något oresonligt man begär, utan bara att riksdagen inte skall så stelt binda Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t inte skall kunna få vidtaga ett arrangemang, som kan befinnas praktiskt lämpligt.

Även i ett annat avseende har utskottet avvikit från propositionens linjer. Det är när utskottet har strukit den i propositionen föreslagne representanten för Daco och ansett att i stället Landsorganisationen bör vara företräd i styrelsen av *två* ledamöter. Utskottet har därvid fäst sig vid att företagarintresset inom överstyrelsen skulle vara representerat dels genom en ledamot, utsedd på förslag av arbetsgivareföreningen, och en på förslag av hantverksorganisationen. Även om man skulle anlägga den synpunkten, att det är önskvärt med en så fullständigt paritetisk representation av företagare och anställda, som kommit till uttryck i utskottsutlåtandet, kan jag inte finna att utskottets förslag ur den synpunkten är nödvändigt, eftersom Daco är en organisation av anställda. Men i själva verket finns det enligt min uppfattning ingen anledning att betrakta den nya överstyrelsen såsom ett speciellt arbetsmarknadsorgan, där de

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

olika parterna måste ha lika många röster. Det blir ju inte fråga om sådana förhandlingar, som äro vanliga i en arbetsmarknadsorganisation, där arbetsgivar- och arbetstagarintressena komma att stå mot varandra. Vad man syftar till är ju att få sakkunskapen på näringslivets och arbetsmarknadens olika områden så väl representerad som möjligt. I det avseendet utgör enligt min uppfattning Daco ett synnerligen värdefullt tillskott bland annat genom de erfarenheter av kommersiell och teknisk utbildning, som organisationen skulle kunna förmedla till överstyrelsen. Jag tycker att det är ganska orimligt att sålunda utesluta den enda representant, som vi ha för de stora lager av befolkningen, som Daco representerar, och som har ett synnerligen kraftigt intresse av yrkesutbildningen och särskilt då den kommersiella och tekniska utbildningen. Det har varit mycket krångligt att sätta ihop denna styrelse, ty det är naturligtvis många olika grupper, som man skulle vilja se företrädda i den, men att gå och taga bort representanten för Daco tycker jag ur saklig synpunkt vore ytterst olämpligt. Jag skulle därför uppriktigt beklaga och finna det vara en betänkelig lucka, om Daco icke bleve företrädd inom styrelsen.

På dessa båda punkter har således statsutskottet avvikit från Kungl. Maj:ts förslag, men såvitt jag förstår finns det mycket goda skäl att följa Kungl. Maj:t i dessa frågor. Jag är inte den som propser på att få igenom allt vad jag lägger fram. Kommer det fram goda sakskaäl i riksdagen, böjer jag mig gärna. Jag kan emellertid icke se, att sådana sakskaäl blivit förebragta i detta fall, utan tvärtom skulle enligt min mening statsutskottsmajoritetens förslag medföra en väsentlig försämring av den nya överstyrelsen och dess möjligheter att kunna fylla sin viktiga uppgift.

Jag hoppas därför livligt, att kammaren skall finna det lämpligt och möjligt att följa de reservanter, som yrkat bifall till propositionen på dessa båda punkter.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Efter det anförande som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nyss hållit, kan jag fatta mig mycket kort. Jag instämmer till alla delar i de synpunkter på det föreliggande spörsmålet, som han utvecklade och som även framhållits i den kungl. propositionen.

Beträffande ledamöterna i styrelsen har Kungl. Maj:t föreslagit, att det skulle utses en representant för arbetsgivarna, en för hantverket, en för landsorganisationen, en för Daco, en för handelskåren och en för kvinnoorganisationerna.

Utskottet har som vi nyss hörde och som vi se av utlåtandet i sitt förslag strukit representanten för Daco och i stället föreslagit, att två representanter skulle utses för landsorganisationen. Jag har liksom de övriga reservanterna funnit detta vara ett anmärkningsvärt förhållande. Det måste utgöra en brist i den nya organisationen, att Daco inte där blir företrädd. Kungl. Maj:t har i propositionen givit denna styrelse den mest allsidiga sammansättning som överhuvud taget kan vara möjlig, medan utskottsmajoritetens förslag enligt min mening förrycker denna sammansättning. Daco är en sammanslutning av anställda tjänstemän och arbetsledare. Daco representerar således en sakkunskap, särskilt när det gäller arbetsledareutbildning, och denna utbildning utgör även ett viktigt led i den undervisning, som skall meddelas. Det förefaller mig som om utskottsmajoriteten velat likställa denna nya styrelses uppgifter med något slags förlikningsmannainstitution. Överstyrelsen är inte något arbetsmarknadsorgan, där parterna skola stå emot varandra, utan det är här fråga om att samla sakkunskap och upplysningar från olika håll.

Utskottsmajoriteten har gjort denna ändring i sammansättningen bland an-

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

nat med den motiveringen, som även statsrådet nyss pekade på, att de som företrädde arbetsgivar sidan hade fått två representanter i styrelsen, varvid landsorganisationen även borde ha två. Det är emellertid, som jag sade, inte här fråga om att dessa båda grupper skola stå emot varandra såsom parter, och för övrigt vågar jag nästan bestrida, att hantverksorganisationerna kunna betraktas såsom en arbetsgivarorganisation, jämförd med den industriella arbetsgivarorganisationen. Tusental och åter tusental hantverkare i vårt land äro ju icke arbetsgivare utan själva arbetare, och det vore väl ytterst märkvärdigt, om hela denna stora hantverkarkår icke skulle bli representerad i en styrelse av detta slag.

Vad sedan angår ordförandeskapet har ju herr statsrådet alldeles nyss utvecklat de synpunkter, som anförts i propositionen, till vilka jag helt och hållet ansluter mig. Jag skall därför inte upprepa vad i det avseendet redan sagts.

På grund av det anförda ber jag, herr talman, att i överensstämmelse med de två reservationer, som avgivits av undertecknad med flera, få hemställa att kammaren måtte besluta inrättandet av en överstyrelse för yrkesutbildning i överensstämmelse med vad departementschefen förordat.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Departementschefen började sitt anförande med att fastslå ett par allmänna synpunkter, som äro alldeles oemot-sägliga och som äro synnerligen belysande för den nya ordning vi här komma att besluta.

Statsrådet har i sin proposition inledningsvis anfört, att man vid bedömningen av frågan om organisationen av yrkesutbildningens centrala ledning måste utgå från två huvudsynpunkter. Det är ungefär detsamma som han sade här i kammaren. Den första av dessa huvudsynpunkter är, att undervisningsväsendet utgör en alla skolor omspannande organisk helhet. Därför är det även riktigt när statsrådet säger, att de skolorganisatoriska och pedagogiska frågorna i stort sett äro desamma inom skilda grenar av skolväsendet, oavsett utbildningens ändamål.

Den andra huvudsynpunkten, vilken statsrådet tryckte mycket starkt på även i sitt anförande, är önskvärdheten av en direkt förankring av den nya organisationen i näringslivet.

Efter dessa båda konstateranden ger sig en tredje synpunkt av sig själv. Trots konstaterandet av att undervisningsväsendet utgör en alla skolor omspannande organisk helhet föreslår departementschefen, att vi nu skola frångå den centrala organisationen — skolöverstyrelsen — för hela skolväsendet. Detta grundar han på sin andra synpunkt beträffande nödvändigheten av en förankring i näringslivet.

Det är naturligtvis inte utan rätt stora betänkligheter som man uppger en här i landet för hela skolväsendet skapad central organisation och slår sönder den i två delar. Ännu 1936 års utredning gick ut på att man borde bibehålla den gemensamma skolöverstyrelsen. Förankringen i näringslivet hade man tänkt sig på annat sätt med bibehållande av den avdelning för det praktiska skolväsendet, som redan finnes i skolöverstyrelsen. Varför gick inte det för sig? Nej, därför att i det allmänna medvetandet skolöverstyrelsen inte hade orkat med sin ställning som centralorganisation för hela skolväsendet. Det är verkstadsskoleutredningens kanske allra största förtjänst, att den lyckats fastslå detta på ett sådant sätt, att alla de myndigheter, som yttrat sig om verkstadsskoleutredningens förslag, utom statskontoret, instämt med verk-

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)
stadsskoleutredningen. Det är helt naturligt med stor tillfredsställelse som särskilt näringslivets män sett utvecklingen gå dithän, att Kungl. Maj:t i stort sett i sin proposition följt verkstadsskoleutredningen.

Näringslivet har således krävt, att de yrkesorienterade skolorna skola förankras i näringslivet. Tyvärr ha emellertid inte alla yrkesorienterade skolor fått denna förmån. Departementschefen säger, att först och främst komma skolor för hantverk och industri, handel och husligt arbete att inordnas. Därmed följer handelsgymnasierna och de tekniska läroverken. Ja, men det finns andra lika starkt yrkesorienterade skolor, som inte få följa med. De yrkesorienterade skolorna förenade med studentexamen, handelsgymnasierna och de tekniska gymnasierna skola inordnas i den nya överstyrelsen, men icke de yrkesorienterade skolorna förenade med realexamen, de kommunala mellanskolorna, i första hand de praktiska mellanskolorna. Ingen kan påstå att icke yrkesorienteringen i de praktiska mellanskolorna är minst lika stor som i de tekniska gymnasierna och handelsgymnasierna. Därtill komma de praktiska realskolorna i övrigt och de yrkesbetonade högre folkskolorna. Dessa följa inte heller med, utan de bli kvar under skolöverstyrelsen. Det lyckligaste för deras utveckling, likaväl som för handelsgymnasierna och de tekniska gymnasierna, hade varit, att de fått komma dithän de höra, nämligen under den nya överstyrelsen.

Jag förstår mycket väl, att det kan ha funnits tekniska svårigheter för att överföra även dessa skolor i detta svepet. Jag är inte tillräckligt insatt i förhållandena för att veta om svårigheterna ha varit oöverstigliga eller ej, men jag skulle vilja säga, att om det är nödvändigt — och tillsvidare är det väl det — att dessa skolor stanna kvar under skolöverstyrelsen, bör väl den nya praktiska överstyrelsen få tillräckligt inflytande på dem, eller att, som utskottet säger, representanter för näringsliv och arbetsmarknad få möjlighet att göra sina direkta erfarenheter och intressen gällande.

Statsrådet har givetvis rätt i att ingen dualism bör få tränga sig in i styrelsen av de olika slagen av skolor. Jag håller emellertid före att den nya överstyrelsen och skolöverstyrelsen skola vara jämställda i fråga om inflytandet på varandras områden när det gäller de praktiska skolorna. Statsrådet uttalar sig till min stora glädje mycket kraftigt för att man skall se till att kontakten mellan det allmänna skolväsendet och dessa yrkesorienterade skolor skall vara av den art, att båda skolorna komma att stå lika högt inför den allmänna opinionen, vilket som bekant inte nu är fallet. Då är det kanske även nödvändigt att båda överstyrelserna få samma värdeställning i den allmänna opinionen.

Verkstadsskoleutredningen har enligt departementschefen nästan för mycket betonat den direkta förankringen i näringslivet på bekostnad av bibehållandet av kontakten mellan styrelserna. Jag skulle vilja säga, att verkstadsskoleutredningen nog velat se till att den nya praktiska överstyrelsens inflytande inte skulle få bli på något som helst sätt försvagat i jämförelse med den ställning skolöverstyrelsen har. Departementschefens inställning till verkstadsskoleutredningen i det fallet tycker jag är belysande för att departementschefen inte tydligt och klart ser faran av det av honom föreslagna arrangemanget just i fråga om det anseende och den ställning som den nya överstyrelsen skall ha.

Departementschefen har mycket kraftigt hävdad, att ordföranden i den nya överstyrelsen skall tillsättas av Kungl. Maj:t, och han tillade i sitt anförande något som jag ber kammaren lägga märke till. Det syntes honom rimligt, att ordföranden skulle vara en skolman, vilket man inte kunde vara säker på att överdirektören för den nya överstyrelsen vore. Herrarna skola även lägga

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

märke till att departementschefen öppet har uttalat sig för att generaldirektören för skolöverstyrelsen skulle bli representanten i den nya överstyrelsen. En skolöverstyrelsens representant skulle således bli ordförande i den nya överstyrelsen för yrkesutbildning. Det finner jag orimligt utifrån de synpunkter som utskottet lagt på denna fråga. Vi ha i utskottet inte kunnat komma ifrån den uppfattningen, att överdirektören här som på andra håll är den naturlige ordföranden i styrelsen, och efter departementschefens yttrande synes detta vara ännu klarare.

Vad beträffar den andra synpunkten, som även utskottets ärade ordförande talade starkt för, nämligen att arbetsgivarintresset i den nya överstyrelsen skall vara representerat av två ledamöter, arbetarintresset både vad industrien och hantverket beträffar av en, varemot Daco skulle få en representant, är jag inte lika säker som utskottets ärade ordförande på att en arbetarrepresentant kan vara lika god representant för både industriarbetarna och arbetarna i hantverket som en representant för vardera parten.

Jag beklagar att det inte kan finnas plats även för Daco i överstyrelsen, men departementschefen och statsutskottets ärade ordförande äro väl överens med utskottet om att man inte kan ha en större styrelse. Jag får verkligen säga, att det då förefaller ganska naturligt att när arbetsgivarintresset får två representanter, arbetarintresset på arbetsmarknaden även får två representanter.

När det gäller de båda reservationer, som överensstämma med den kungl. propositionen, står jag helt på utskottets linje. Därvidlag är emellertid att märka en fråga som rör skolöverstyrelsens och den nya överstyrelsens inbördes ställning till varandra. Det har blivit en begränsning eller en inskränkning för överstyrelsen i fråga om jämställdheten i inflytandet. Om herrarna se på sid. 7 i utskottsutlåtandet, har utskottet där direkt tagit upp departementschefens uttalande på denna punkt. Utskottet säger: »I tekniska undervisningsfrågor bör därför skolöverstyrelsen kunna hänvända sig till överstyrelsen för yrkesutbildning, medan det nyupprättade ämbetsverket å sin sida bör kunna påräkna motsvarande bistånd i allmänpedagogiska och andra spörsmål från skolöverstyrelsen.» När det således gäller allmänpedagogiska och andra spörsmål, är det skolöverstyrelsen som får göra sitt inflytande gällande på de praktiska skolor, som komma under den nya överstyrelsen, under det att den nya överstyrelsen i allmänpedagogiska och dylika spörsmål inte får motsvarande inflytande på de praktiska skolor, som komma att fortfarande stå under skolöverstyrelsen. Man har sagt, att detta är hårddragning och att det är besvärligt att komma till rätta med dessa spörsmål. Jag skulle inte tro det. Skolöverstyrelsens inflytande på vårt skolväsende, speciellt på det praktiska skolväsendet, har lett fram till att den visat sig inte kunna behärska sin ställning som ledare av hela vårt skolväsen. Därför har det praktiska skolväsendet måst urskiljas. Skolöverstyrelsen har på detta område gjort sig skyldig till likriktningsförsök för att inte säga byråkratisering av den art, att det verkligen legat utvecklingen i fatet. Jag vill fästa herrarnas uppmärksamhet på att de mest ansedda mellanskolorna vi ha, de praktiska mellanskolorna, ha kommit till stånd på kommunalt initiativ tvärtemot skolöverstyrelsens planritningar. Vidare har skolöverstyrelsen stått hindrande i vägen, när det gällt att få till stånd den obligatoriska sjunde klassen, som i riksdagen hade starka sympatier just på grund av att man avsåg att göra sjunde och åttonde klasserna mera praktiskt inriktade.

Jag har, herr talman, inte så stora förhoppningar om att göra mig hörd här i kammaren, lika litet som i statsutskottet, men jag vill fästa uppmärksamheten på att de, som äro verkligt intresserade av att den yrkesorienterade

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

undervisningen erhåller de bästa möjligheter, stå tryggare, om de följa den av mig avgivna reservationen med dess tillägg till utskottsutlåtandets motivering, vilket lyder:

»Överstyrelsen för yrkesutbildning bör icke uteslutas från varje pedagogiskt inflytande på undervisningen i de allmänna ämnena i de under skolöverstyrelsen fortfarande lydande praktiska skolorna, vilket å andra sidan också gäller skolöverstyrelsen i fråga om de praktiska ämnena i de under den nya överstyrelsen hörande skolorna. Vid ungdomens uppfostran kan inte i det ena eller andra slaget av ämnen undvikas att både teoretiska och praktiska synpunkter ofta måste beaktas, och därför är det av vikt att den skiftande allmänt pedagogiska erfarenhet som representeras av de båda styrelserna utnyttjas även på ämnesområden som närmast företrädas av den ena av dem.»

Jag yrkar således, herr talman, bifall till statsutskottets utlåtande med tillägg till dess motivering av den av mig avgivna reservationen.

Herr Anderson, Gustaf Iwar: Herr talman! Då jag i en detalj i utskottets utlåtande biträtt en reservation, ber jag att med några ord få motivera mitt ställningstagande.

Som kammaren finner och redan hört under debatten har utskottet vidtagit den förändringen i Kungl. Maj:ts förslag, att den blivande överdirektören i styrelsen skall vara självskriven ordförande, men vidare föreslår både Kungl. Maj:t och utskottet, att de tre byråcheferna även skola vara självskrivna ledamöter i styrelsen.

Herr statsrådet gjorde nyss i annat sammanhang en jämförelse med den kommunala förvaltningen. Det slog mig då, att förhållandet inom den kommunala förvaltningen är det rakt motsatta. Därvidlag finns ju nämligen stadgat, att kommunala tjänstemän inte få väljas till vissa uppdrag. Trots detta är det ju rätt allmänt känt, att det är tjänstemännen som i mycket stor utsträckning dirigerar vår kommunalpolitik.

Såvitt jag kan förstå äro dessa byråchefer även självskrivna såsom föredragande och till att utreda ärenden, som komma på styrelsens bord. Nu vet man vilket stort inflytande en föredragande kan ha på ärendenas behandling och avgörande. Enligt utskottets förslag blir tjänstemannainflytandet, låt vara att det här gäller skolfrågor, alltför stort. Jag anser att det bör räcka om styrelsens överdirektör är ordförande, som utskottet föreslagit. Däremot anser jag att byråcheferna icke skola ha ledamots ställning. Jag hyser visserligen inte någon överdriven fruktan för tjänstemannainflytandet, men jag anser, att man genom att i detta fall ge dem detta inflytande delvis förfelar syftet med den nya organisationsformen. Syftet är ju att ge plats för lekmannainflytandet.

Jag ber således, herr talman, att få yrka att de två sista raderna på sid. 20 i utskottets motivering ändras på följande sätt: »I motsats till departementschefen håller utskottet före att verkets byråchefer icke böra tillerkännas ledamots ställning.»

Herr Pauli: Herr talman! Hitintills ha i debatten idel sådana talare haft ordet, som riktat anmärkningar mot utskottets förslag. Jag skall be att nu få säga några ord till försvar för utskottets förslag och motivering på de olika punkter det här gäller.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet var icke nöjd med att utskottet hade gjort två ändringar i regeringsförslaget. Den ena gällde ordföranden och den andra sammansättningen av styrelsen på en viss punkt. Jag har för min del litet svårt att förstå, att något väsentligt skulle vinnas genom att i den nya överstyrelsen för yrkesskolorna frånga den gamla form för äm-

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

betsverkets ledning, som alltid funnits inom skolöverstyrelsen, ur vilken den nya överstyrelsen så att säga födes fram genom en utbrytning av dess yrkes-skolavdelning. I skolöverstyrelsen har alltid chefen, generaldirektören, samttidigt fungerat som ordförande, och man har aldrig haft den minsta tanke på att detta skulle vara en nackdel. Jag tror inte heller att det blir en nackdel när det gäller den nya styrelsen, även om man kan medge att en måhända starkare dualism här framträder mellan den rent yrkesbetonade undervisningen och andra undervisningsgrenar. Denna dualism fanns dock redan i den gamla skolöverstyrelsen, och där har aldrig förnummits någon klagan från yrkesskolavdelningens sida över att klubban förts av den icke till det området hörande generaldirektören.

Herr statsrådet gjorde en jämförelse med vissa affärsorganisationer, nämligen bolag med en styrelseordförande och en verkställande direktör. Denna jämförelse synes mig icke riktigt tillämplig. Detta är dock väsentligen en skolöverstyrelse, liksom den redan existerande, men med en annan specialisering, och den har mycket ringa likhet med affärsföretagens organisation. Inom utskottsavdelningen och sedan inom utskottet ha vi från början funnit det vara en naturlig sak att på denna punkt följa samma linje som av gammalt varit rådande inom skolöverstyrelsen, att alltså förena chefskapet och ordförandeskapet på en hand.

Den andra anmärkning, som herr statsrådet framställde, gällde representationen inom den grupp av styrelseledamöter som skall företräda näringslivet och arbetsmarknaden. Där har en grupp motionärer framställt ett yrkande om att man skulle söka åstadkomma större paritet mellan arbetsgivarsidans och arbetarsidans representanter, och vi ha i utskottet funnit detta vara ett ganska naturligt önskemål. Det är visserligen, som herr J. B. Johansson nyss sade, här icke fråga om förhandlingar av arbetsmarknadskaraktär, men jag föreställer mig att det dock många gånger måste bli överläggningar där det gäller en avvägning av intressen och synpunkter i fråga om rekryteringen till olika industrier och andra näringsgrenar och där det kan vara av vikt att synpunkterna så att säga balansera varandra.

Den olyckliga följden av den justering, utskottet här har gjort, är att vi nödgats utesluta en organisation, nämligen Daco, från representation i denna överstyrelse. Liksom föregående talare anser jag att detta är beklagligt. Antalet styrelsemedlemmar är nu tolv, och om vi icke tvekat så mycket inför tanken att utöka antalet med ännu en, skulle vi ha berett Daco representation genom en sådan utökning. Det ha vi emellertid icke vågat oss på.

Vi tro inte heller att någon större olycka sker, om icke tjänstemännens och de anställdas organisation här får en representant. Herr J. B. Johansson ville göra gällande, att man därigenom förbisåg vikten av att handelsfackets synpunkter och intressen kunna göra sig gällande. Jag vill då påminna om att bland de organisationer, som även enligt utskottets förslag skola vara representerade, befinner sig handelskamrarnas nämnd, och den torde väl kunna betraktas som en mera direkt företrädare för de kommersiella yrkena än Daco. Daco skulle helt säkert kunnat bidra till de sakliga upplysningarna inom denna styrelse, men jag skulle dock tro att den i det hänseendet inte kan direkt jämföras med de organisationer, som enligt utskottets förslag komma att bli företrädare.

Kritik har vidare kommit från en helt annan grupp av reservanter. Dess kritik riktar sig mot utskottet därför att vi liksom departementschefen föreslagit att de tre byråcheferna — eller, som de hittintills ha kallats inom skolöverstyrelsen, undervisningsråden — skola vara ledamöter av överstyrelsen och inte bara föredragande tjänstemän. Även i detta fall tillåter jag mig hän-

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

visa till de förhållanden, som av gammalt rätt inom skolöverstyrelsen, till vilken den nya myndigheten kommer att utgöra en specialiserad sidostyrelse. Undervisningsråden ha där alltid varit ledamöter med säte och stämma, och någon nackdel därav har aldrig försports.

Det är två skäl jag har kunnat uppfatta för detta i mitt tycke märkvärdiga yrkande att byråcheferna icke skola få vara ledamöter. Det ena skälet, som jag inte hörde den siste ärade talaren nämna men som förekommer i vederbörande motion om saken, är att styrelsen skulle bli alltför stor och omfatta alltför många ledamöter, om dessa byråchefer komme med. Det skulle i enlighet med utskottets och Kungl. Maj:ts förslag bli tolv ledamöter. Jag vill då erinra om att den nuvarande skolöverstyrelsen består av femton ledamöter, och jag tror icke man har kunnat säga att dess maskineri klickat på grund av detta antal. Förhållandet är nämligen, och det blir säkert på samma sätt inom den nya överstyrelsen, att plenarsammanträdena, vid vilka samtliga ledamöter äro närvarande, inträffa ganska sällan, med långa mellanrum. Det mesta arbetet utföres av mindre grupper inom styrelsen. Även vid skolöverstyrelsens plenarsammanträden har man icke erfarit någon svårighet av att femton ledamöter varit med. Jag tror därför icke att dessa tolv komma att göra den nya överstyrelsen tungrodd. Byråcheferna skulle ju ändå vara närvarande som föredragande, och jag har svårt att se någon olägenhet av om de äro med även i egenskap av ledamöter.

Men nu säger herr Iwar Anderson, och det lyser fram även i motionen, att vad saken egentligen gäller är att man inte vill ha något »tjänstemannainflytande» i denna styrelse. »Plats för lekmannainflytandet!» sade den siste talaren. Nog finns det ett tillräckligt starkt lekmannainflytande i denna styrelse med dess rad av representanter för olika organisationer: svenska arbetsgivarföreningen en, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation en, landsorganisationen två, handelskamrarnas nämnd en och representativa kvinnoorganisationer en. Det är sex lekmannarepresentanter, och då kan man knappast säga att dessas inflytande icke tillgodosetts. Det är fullkomligt oriktigt att här tala om att ett byråkratiskt inflytande skulle göra sig gällande. Dessa byråchefer — eller undervisningsråd — äro ju i främsta rummet praktiska skolmän, och till och med en så utpräglad praktisk organisation som Sveriges köpmannaförbund har i sitt remissyttrande uttryckligen sagt, att den skulle finna det ytterst egendomligt om fackpedagogerna på yrkesutbildningens område uteslötes från ledamotskap i styrelsen.

Jag kan icke finna något av dessa två skäl vägande, medan det däremot förefaller vara en synnerligen naturlig sak att byråcheferna också bli ledamöter. Det kan visserligen vara sant att de kunna ha mycket att säga till om även om de bara äro föredragande; men jag vill framhålla att om de endast ha den rollen, berövas de någonting vid avgörandena ganska viktigt, nämligen känslan av ansvar för de beslut som fattas. Jag tror det är en mycket hälsosam och nyttig känsla att veta sig handla under direkt ansvar för besluten. Man skulle tillfoga denna nya, för vår yrkesutbildning och hela vårt näringsliv så utomordentligt viktiga institution ett allvarligt avbräck genom att på denna punkt följa reservanterna. Jag vill för övrigt tillägga att innebörden av denna punkt, liksom de övriga där utskottet har följt Kungl. Maj:t, enligt min uppfattning är av vida större betydelse än i de punkter, där vi tillåtit oss smärre avvikelser från departementschefens förslag.

Jag vill slutligen säga ett par ord om herr Oscar Olssons yrkande. Han erkände själv att han inom utskottet fått mottaga en del anklagelser för detta yrkande, som man hade funnit svårt att begripa. Fastän jag har hört honom utveckla sina synpunkter först i avdelningen, sedan i utskottet och nu i kam-

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

maren, så är det fortfarande svårt för mig att begripa vad det skall vara för glädje med ett sådant tillägg till motiveringen som han vill ha. I motiveringen har ju så tydligt som helst sagts ifrån, liksom också departementschefen gjort, att man önskar ett så intimt samarbete som möjligt mellan den nya tekniska överstyrelsen och den gamla skolöverstyrelsen. Detta samarbete bör ge möjlighet till att all saklig kunskap på ena hållet göres tillgänglig på det andra och vice versa. Men vi ha verkligen icke funnit det nödvändigt att som herr Oscar Olsson säga, att det icke minst är av vikt att yrkesskoleöverstyrelsen vakar över den teoretiska undervisningen inom läroverken eller att skolöverstyrelsen övervakar den praktiska undervisningen vid yrkesskolorna. Jag skulle vilja beteckna det såsom ett ganska överdrivet nit för samarbetstanken, och jag tror att vad som skrivits i utskottets utlåtande om denna sak är fullt tillräckligt såsom riktlinje för framtiden.

Om kammaren godtager utskottets förslag och dess motivering skulle jag, herr talman, tro att den bidrager till att lägga en effektiv grund för den blivande yrkesutbildningen här i landet och för den samverkan mellan skolutbildningen, näringslivet och arbetslivet, som är villkoret för en lycklig utveckling.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Jag har en särskild anledning att med synnerlig tillfredsställelse hälsa detta förslag om skapande av en överstyrelse för yrkesutbildning. Jag har nämligen under de senaste månaderna deltagit i arbetet inom en kommitté med uppgift att utreda, hur vi skola kunna omskola invalider, därest Sverige kommer i krig. Därvid ha vi oupphörligen kommit i kontakt med dessa mycket vittomfattande spörsmål rörande yrkesutbildningens ordnande. Jag är livligt övertygad om att det är i hög grad önskvärt, att den här föreslagna och nu även av statsutskottet förordade särskilda överstyrelsen kommer till stånd. Jag hyser de största förhoppningar om att den skall kunna utföra ett mycket betydelsefullt arbete, under förutsättning att den får en i alla avseenden lämplig sammansättning.

Det är då angeläget, att denna styrelse tillföres största möjliga sakkunskap på alla de områden den har att handlägga. Jag skall därvidlag tillåta mig att endast dröja vid en punkt, som redan berörts både av departementschefen och av statsutskottets ärade ordförande men som enligt min mening är av den vikt att den icke får komma i skymundan. Jag avser frågan om den ändring, som statsutskottet gjort i Kungl. Maj:ts förslag och som innebär att Daco icke skulle bli representerat i överstyrelsen. Kammarens ledamöter ha måhända icke tillräckligt uppmärksammat, att denna överstyrelse även skall handlägga en rad av frågor, som röra utbildningen av tjänstemän och anställda. Den skall nämligen ha hand om de tekniska läroverken och handelsgymnasierna samt den lägre handelsundervisningen. På de områdena gäller, att just de anställda ha ytterst betydande intressen att bevaka och äga en synnerlig sakkunskap, som de ensamma företräda. Det är heller ingen liten organisation man här vill utesluta från delaktighet i avgörandena och från möjligheten att göra sina synpunkter gällande. Daco omfattar för närvarande ungefär 75,000 medlemmar. Av dem äro 24,000 arbetsledare, ungefär 9,000 teknisk personal och 37,000 egentlig kontorspersonal, vartill kommer en del andra kategorier. Det är uppenbart att också denna personal bör vara företrädd och på något sätt ha möjlighet att få sina synpunkter och intressen beaktade inom en styrelse för hela yrkesutbildningen.

I de motioner, som föranlett statsutskottets ändringsyrkande, säges att arbetsgivarparten och med den likställda grupper äro företrädda av tre repre-

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

sentanter och arbetarparten, eller de anställda, av endast två. På den punkten blir det emellertid ingen ändring, om de anställdas båda representanter skola utses av landsorganisationen och ingen av de anställdas organisation. Vidare vill jag liksom statsutskottets ordförande framhålla, att det icke kan vara fråga om att skapa ett partförhållande inom styrelsen, där varje part skall vägas lika emot den andra. Vad det gäller är, som jag redan har sagt, att tillföra denna överstyrelse största möjliga sakkunskap och intresse för de arbetsuppgifter den har att förvalta. Därvid anser jag att staten icke har råd att undvara den särskilda sakkunskap och det intresse Daco representerar. För att åstadkomma en kraftigt och lyckligt verksam överstyrelse är det enligt min mening ett livsintresse att man icke försummar att ge denna organisation sin representant inom överstyrelsen.

Jag kan i mycket instämma i vad som förut är sagt, och jag skall därför inte upptaga tiden längre. Jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande, som framställts av herr J. B. Johansson och som överensstämmer med Kungl. Maj:ts proposition.

Häri instämde herrar *Ohlin, Gärde, Albertsson, Björck, Åqvist, Nisser, Bäckström, Näslund, Lindblom, Brandt, Andrén* och *Fahlander*.

Herr Strand: Herr talman! Jag har endast några ord att säga beträffande överstyrelsens sammansättning, och jag får kanske först dröja ett ögonblick vid frågan om ordföranden i överstyrelsen.

Naturligtvis finnas skäl som tala för båda de förslag, som här framförts i debatten, dels Kungl. Maj:ts förslag om utseende av en särskild ordförande och dels utskottets förslag att överdirektören skall vara självskriven såsom ordförande i styrelsen. Om man lyckas få fram den verkligt dugande överdirektören, är han enligt min mening också den lämpligaste att vara ordförande i överstyrelsen. Det är ju dock överdirektören som får taga initiativen, och han har även att svara för det mesta av vad som förelägges styrelsen. Då denna anordning dessutom närmast sammanfaller med den som i allmänhet tillämpas, synes det mig som om utskottet funnit en god lösning i sitt förslag.

Jag har emellertid icke så stort intresse av frågan på vilket sätt styrelsens ordförande tillsättes, om han skall vara självskriven eller utses genom särskilt val, utan jag har närmast begärt ordet för att säga något om styrelsens sammansättning i övrigt. Jag har lagt märke till att av de sex representanter, som skola utses i styrelsen, åtminstone fem enligt Kungl. Maj:ts förslag, skulle representera närmast företagariintresset. Arbetsgivarföreningen representerar industrien och dess önskemål, hantverksorganisationen företräder arbetsgivarna inom hantverket, handelskamrarnas nämnd torde väl närmast representera företagariintresset inom köpmannavärlden, och de kvinnoorganisationer, som skulle bli företrädare i denna styrelse, torde väl närmast komma att utses inom någon husmoderförening eller dylikt, alltså ett slags företagariintresse. Trots vad herr Sam Larsson tidigare anfört vill jag säga, att om någon representant utses från Daco, blir det alldeles säkert så, att han i denna styrelse kommer att företräda arbetsledariintresset och alltså stå närmast arbetsgivarna. Daco kan icke företräda arbetarna i en sådan styrelse, utan det blir landsorganisationens representant som ensam bland sex skall föra deras talan.

Jag vill för min del understryka att det finnes två parter, som verkligen kunna göra en insats för att bringa yrkesundervisningens här ifrågavarande problem till en lösning, nämligen företagen och arbetarna. Tidigare har det varit så att yrkesutbildningen uteslutande skett inom industrien och hantverket direkt. Men sedan det på grund av den industriella utvecklingen även inom

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

hantverket gått dithän att företagarna äro ovilliga att anställa lärlingar, har yrkesutbildningen i större utsträckning måst tagas om hand av skolorna. Men för skolutbildningen är det ett intresse att arbetsgivarna vilja erkänna skolorna såsom praktiska skolor, varigenom den som undergår utbildning där kan få tillgodoräkna sig skoltiden såsom yrkesutbildning och alltså få en kortare lärlingstid. Hur goda skolor man än skapar, kunna de icke göra sina elever till utbildade yrkesmän. De nå endast ett steg på vägen, och den fortsatta utbildningen måste ske inom företagen. Det är alltså företagarinresset i detta sammanhang. För arbetarna är det nödvändigt att stödja yrkesutbildningen på denna väg, ty endast genom att skolorna bli auktoriserade av arbetarnas organisationer är det möjligt att få undervisningen så lagd, att man kan nå ett verkligt resultat genom den form för yrkesutbildningen, som har blivit nödvändig på grund av utvecklingen inom såväl hantverket som industrien.

Om landsorganisationen i denna överstyrelse har endast en representant, skall denne företräda de utbildade inom handelsyrket gentemot representanten för handelskamrarnas nämnd, han skall representera hantverksintresset för dem som utbildas däri, och han skall representera industriintresset för dem, som utbildas i industrien. Det synes mig, att regeringen har varit ganska snål, då den utmätt representationen för arbetarna inom överstyrelsen för yrkesutbildning, eftersom den inte föreslagit plats för mer än en enda direkt representant för dessa. Jag ser för min del mycket gärna, herr talman, att Daco får en representant i överstyrelsen, ty även arbetsledningen har naturligtvis sitt intresse i yrkesutbildningen, och det är allra bäst, om detta intresse kan ta sig det uttrycket, att arbetsledarna inom sina företag föra fram dem, som komma från yrkesskolorna, och se till, att vederbörande få den fortsatta utbildning, som de äro i behov av för att kunna fylla sina platser inom hantverket, inom industrien eller inom handeln.

Jag har alltså för min del ingenting att erinra mot att det ordnas på det sättet — det är möjligt, att det nu är för sent — att Daco får en representant på bekostnad av någon av de fyra, som enligt mitt förmenande närmast representera företagarinresset, men icke på bekostnad av de två representanter för landsorganisationen, som utskottet föreslår och som skola företräda arbetarinresset i yrkesutbildningen.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Forslund*.

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag skall bara yttra mig rörande en detalj i det föreliggande förslaget. Men det är en ganska viktig detalj. Det gäller frågan om sammansättningen av den nya överstyrelsen för yrkesutbildningen. Jag har där på de skäl, som redan tidigare utvecklats av herr Sam Larsson, den bestämda uppfattningen, att det för denna överstyrelse skulle vara av stor betydelse, om man kunde bereda Daco representation i styrelsen. Denna skall ju inte bara syssla med utbildningsfrågor, som röra industri och hantverk. Under den komma också tekniska läroverk, handelsgymnasier och hela den lägre handelsundervisningen. Inom den skulle inrättas en särskild byrå för handelsundervisning och undervisning i husligt arbete. Överstyrelsen blir dessutom det centrala organet för all egentlig yrkesutbildning, alltså även för utbildning av tjänstemän och anställda. Under sådana förhållanden ter det sig åtminstone för mig ganska orimligt, om den organisation, som företräder tjänstemannaintressena och som räknar omkring 75,000 anslutna medlemmar, skulle ställas utanför det hela. Överstyrelsen skall ju också ha till uppgift att anpassa yrkesutbildningen efter näringslivets behov av arbetskraft samt efter föränd-

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

ringar i produktionsförhållandena, och att den på detta område skulle tillföras en betydande fond av sakkunskap, om Daco finge en representant, finner jag obestridligt. Dessutom har ju Daco ägnat tjänstemännens utbildningsförhållanden stor uppmärksamhet. Man har gjort noggranna statistiska undersökningar, som visa, att såväl den tekniska som den merkantila personalens utbildning för närvarande i många avseenden brister. En översyn av de förhandenvarande undervisningsformerna blir nödvändig, och den bör såsom jag ser saken ske i kontakt med tjänstemännens organisationer.

Nu har utskottet vidtagit en ändring i Kungl. Maj:ts förslag, vilken innebär, att landsorganisationen fått ökad representation, och detta har skett på Dacos bekostnad. Jag finner det av de skäl, som herr Strand nyss utvecklade, helt naturligt och ur många synpunkter önskvärt, att landsorganisationen får två representanter i den nya överstyrelsen. Landsorganisationen företräder ju å ena sidan industrien, å andra sidan hantverket, som båda lämpligen böra bli representerade från arbetstagarhåll. I den motion, som ligger till grund för utskottets utlåtande i denna del, har framhållits, att det bör råda större paritet mellan arbetsgivar- och arbetstagarrepresentanter i överstyrelsen. Av denna anledning har man föreslagit en utökning av landsorganisationens representation. Såvitt jag kan bedöma när man med det av utskottet framlagda förslaget i varje fall inte mer än till en del det mål, som man uttryckt med de av mig nyss anförda orden. Ty den nye representanten för landsorganisationen ersätter inte — och på den punkten har jag en annan uppfattning än herr Strand — någon från arbetsgivarsidan, utan det är en av de två representanter Kungl. Maj:t har tänkt sig för arbetare och anställda, som här har fått stryka på foten. Man får alltså en förändring i sammansättningen av arbetstagarrepresentationen, men man får inte någon förändring i relationen mellan arbetsgivare och arbetstagare. Vill man nå en sådan, kan man bara göra det på det sätt, som herr Strand antydde i sitt anförande, nämligen genom att låta utökningen i landsorganisationens representation ske på bekostnad av någon av de övriga representanter, som Kungl. Maj:t här har föreslagit, såvida man inte vill utöka representationen, något som det dock kan finnas ganska starka skäl för.

Jag skulle för min del anse det rimligast, om man inte vill utöka antalet ledamöter i överstyrelsen, att nå en lösning av frågan genom att låta Dacos representant ersätta den representant för handelskamrarnas nämnd, som är förordad i Kungl. Maj:ts förslag. Därigenom skulle landsorganisationen få den förstärkta representation, som utskottet tänker sig, och samtidigt skulle man bereda möjlighet för de anställda att bli företrädare här. Man fick också en lämpligare fördelning av de två intressegrupper, som här finnas. Man kunde då räkna med att arbetstagarintresset representeras av landsorganisationen och Daco med sammanlagt tre representanter, medan arbetsgivarföreningen, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation samt kvinnoorganisationerna satte in vardera en, vilka tre närmast företrädde arbetsgivarintresset. Det förefaller mig därför, som om denna lösning skulle vara den ur olika synpunkter lyckligaste i nuvarande läge. Ett yrkande i denna riktning kommer också att framställas i andra kammaren, och jag har förvissat mig om att det även inom statsutskottet finns en viss sympati för ett förslag av detta innehåll.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att med stöd av vad jag här anfört föreslå, att i utskottets motivering på sid. 21 i det tryckta utlåtandet sista meningen i första stycket utgår. Den lyder: »Enligt utskottets mening synes härvid de anställdas centralorganisation (Daco) vara den av nämnda organisationer, som bör träda tillbaka.» I stället skulle här insättas: »Enligt ut-

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

skottets mening synes härvid handelskamrarnas nämnd vara den av nämnda organisationer, som bör träda tillbaka.»

Herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Som jag sade i mitt förra anförande, måste det ju bli ett fasligt snickeri, när man skall försöka att inom en så trång ram som denna få in representanter för så många olika grupper, som man faktiskt gärna skulle vilja ha med här. Det är klart, att hur man än gör och vilket förslag man än lägger fram, kommer alltid någon grupp att tycka, att den borde ha blivit representerad eller representerad på något annat sätt. Denna sak har varit föremål för mycket övervägande i samråd med allehanda olika institutioner. Jag skulle verkligen vilja framhålla för kammaren, att det är litet vanskligt att så här på stående fot kasta fram förslag att ta bort den ene eller den andre, som man efter noggrann prövning har ansett sig inte kunna undvara i den nya styrelsen.

Vad beträffar det sist framkastade förslaget, att man skulle ta bort representanten för handelskamrarnas nämnd, får jag säga, att det förefaller mig synnerligen olyckligt. Handelskamrarnas nämnd företräder faktiskt en opartisk sakkunskap på hela handelsns område, vilken vi måste ha med på något sätt. På grund av denna sakkunskap har handelskamrarnas nämnd ju blivit anlitad i mångahanda olika avseenden — den får t. ex. utse en ledamot i järnvägsrådet o. s. v. Men för mig är framför allt avgörande, att beträffande den kommersiella utbildningen ha handelskamrarna redan nu gjort mycket betydande insatser, mycket mer betydande än många andra av de olika institutioner, som här äro föreslagna. Från handelskammarhåll har också kommit ett mycket betydelsefullt initiativ till ett organiserat lokalt och regionalt samarbete mellan näringslivet och arbetsmarknaden och yrkesskolorna för att stödja yrkesskolorna och yrkesutbildningen. För bara några veckor sedan var jag nere i Malmö och deltog i ett mycket intressant sammanträde, där Skånska handelskammaren hade tagit initiativ till att sammankalla folk från olika delar av näringslivet och arbetsmarknaden, arbetare, anställda, ingenjörer, företagare från olika områden. Där kom man överens om att man för att stödja den nya yrkesskolöverstyrelsen skulle åstadkomma ett regionalt samarbete, som skulle bygga under den nya överstyrelsens arbete. Att utestänga handelskamrarna vore därför, såvitt jag förstår, inte så litet avvita. Jag kan också tillägga, att på flera håll i utlandet har just främjandet av den kommersiella utbildningen blivit en av handelskamrarnas allra viktigaste uppgifter. Jag har sett en del därav i t. ex. Schwiez. Där ha handelskamrarna gjort ett mycket gott arbete på detta område, och för närvarande knyter man mycket stora förhoppningar till handelskamrarnas insatser där. Deras intresse sträcker sig även till andra områden än handelsutbildningen, som jag nyss har talat om.

Jag skulle vilja varna för att ta bort representanten för handelskamrarnas nämnd. Om jag nu har lyckats övertyga herrarna, ha vi här ett exempel på hur vanskligt det är att på stående fot rucka på den sammansättning, som har föreslagits.

Skall det nödvändigtvis vara två representanter för landsorganisationen? Jag tycker nog, att det kravet är en smula formalistiskt. Arbetsgivarföreningen har ju bara en representant. Vad man vill få fram är själva intresset hos den stora organisation, som landsorganisationen utgör, och den sakkunskap, som där kan finnas. Det syftet kan man ju nå också med en representant, kanske nästan lika bra som med två. Men om saken ligger herrarna särskilt om hjärtat, skulle jag för min del hellre se, att ni ökar ut styrelsen med en medlem än att ni på detta sätt riva sönder vad man här efter mycket noggranna undersökningar har lyckats åstadkomma.

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

Jag ber att få varna för att ta bort representanten för handelskamrarnas nämnd.

Herr Olsson, Oscar: Herr statsrådet angav mycket goda skäl för att inte på stående fot göra ändringar i sådana här frågor, och så föreslog han, att vi på stående fot skulle öka antalet representanter i den nya överstyrelsen med en. Det är farligt det också, skulle jag tro.

I tvisten om handelskamrarnas nämnd eller Daco helst bör vara representerad har jag verkligen ingen bestämd mening. Jag tycker, att de skäl, som ha anförts för Daco, låta mycket bra, men dem har jag hört förr, och då kunde jag inte böja mig för dem. Att jag ansåg mig förhindrad därtill berodde just på vad herr Strand så starkt underströk: här föreslås, att företagarna skulle få fem representanter och arbetarna en. Det var detta, som vi i statsutskottet inte kunde gå med på. Det går inte att säga, som herr statsrådet nyss gjorde, att en representant för arbetarna kanske kan vara lika bra som två. Man kan ju alltid anmärka, att två väl är dubbelt så mycket som en.

Således måste jag hålla på statsutskottets här föreliggande förslag, trots att jag, som jag sade redan i mitt första anförande, visst skulle vara intresserad av att också få Daco med.

Jag begärde emellertid ordet även för att en smula försöka klara upp för herr Pauli vad som var så svårbegripligt. Det var ganska överraskande, att han hade funnit min reservation innebära, att jag så starkt höll på att överstyrelsen skulle *övervaka* den teoretiska undervisningen i de praktiska skolorna. Jag har velat, att överstyrelsen inte skulle ställas *utan allt inflytande*, när det gäller den teoretiska undervisningen i de praktiska skolor, som ligga kvar under skolöverstyrelsen. Jag vill också fästa uppmärksamheten på att det inte bara i fråga om avvägningen mellan fordringarna i de praktiska och de teoretiska ämnena är av vikt, att den nya överstyrelsen får framföra sin erfarenhet. Det gäller också avvägningen mellan olika kursmoment i de teoretiska ämnena, t. ex. matematiken. De tekniska mellanskolorna ha och böra ha en helt annan kurs i matematik, i fysik och i kemi än de allmänna realskolorna. Är det så underligt, om man begär, att den praktiska överstyrelsen får ha sitt ord med vid bestämmandet av kurserna på det området? På samma sätt är det med handelsmellanskolorna. Där skall i första hand meddelas praktisk språkundervisning, och det är något annat än den språkundervisning, som förekommer i de allmänna realskolorna. Vidare bör man komma ihåg, att de praktiska ämnenas betydelse för allmänbildningen inte heller får alldeles underskattas. Kunskap i arbetslivet, d. v. s. kunskap exempelvis i verkstadslivet och jordbrukslivet, bör väl i allmänbildningsavseende kunna uppväga någon brist t. ex. i språklig bildning. Om det undervisas i ett språk mindre i sådana skolor, gör det väl inte ungdomen mindre allmänbildad, om den i stället har ordentligt reda på arbetslivet i Sverige.

Jag har litet erfarenhet av vad jag här talar om, därför att jag under de två senaste höstterminerna har undervisat vid praktiska mellanskolor. Skolöverstyrelsens tryck i fråga om uppehållandet av fordringarna i de teoretiska ämnena har där medfört, att lärarna faktiskt ha måst trots stränga instruktioner från skolöverstyrelsen tumma på de krav, som man enligt skolöverstyrelsen skulle vara skyldig att ställa för godkännande i realexamen i de rent teoretiska ämnena. Det är sådana synpunkter, som göra, att jag trots att det inte är så värst tacksamt att taga till orda i direkta undervisningsfrågor, när det gäller metoderna och avvägningarna på detta sätt, ändå har ansett, att det är av betydelse att försöka få fram mina synpunkter så långt det går.

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Blott en enda synpunkt på detta spörsmål! I den fråga, som det nu har blivit så mycket strid om, nämligen sammansättningen av styrelsen, må jag säga, att jag delar departementschefens uppfattning så tillvida, att det inte kan vara rimligt att låta handelsns främsta målsmän här i landet, handelskamrarna, utestängas från representation inom denna nya överstyrelse. Å andra sidan kan jag inte finna det rimligt, att den stora massan av den ungdom, som kommer att utbildas i dessa skolor — och det är och förblir de, som sedermera i egenskap av kroppsarbetare komma att tjäna industrien och hantverket och i viss utsträckning även handeln — blir företrädd av blott en representant. Jag kan inte finna annat än att såväl motionen som utskottets förslag på denna punkt och den motivering, som här i kammaren framförts av herr Strand, är av den vikt och den tyngd, att man inte rimligen bör gå emot kravet på en ökad representation. Därigenom skulle man motverka en mycket viktigt avsikt, som departementschefen med sitt för övrigt i detta avseende mycket kloka förslag har velat vinna. Men, säger man då, här finnes också en annan grupp anställda, Daco, på så och så många tiotal tusen, och den borde vara representerad. Jag tycker dock att det är en viss skillnad mellan å ena sidan representanterna för landsorganisationen, som känna de rent kroppsarbetande gruppernas förhållanden både vad beträffar själva utbildningen och de villkor, under vilka denna äger rum, och å andra sidan Daco, ty de, som komma att sitta i denna styrelse såsom representanter för arbetsgivarföreningen och handelskamrarna, komma med all sannolikhet att ha den utbildning, som de i Daco sammanslutna i allmänhet ha, eller också en utbildning av mycket likartat slag. De komma alltså att kunna giva uttryck för de erfarenheter, när det gäller utbildningsspörsmål och undervisningsspörsmål, som just representanterna för Daco skulle kunna komma fram med. Det förefaller inte heller omöjligt, när jag tänker på de representanter, som jag allt emellanåt har mött från hantverks- och småindustriorganisationen, att även de ha i sin utbildning en erfarenhet, som kan göra dem till talesmän för samma synpunkter, som Dacos representanter skulle kunna företräda. Av detta skäl finner jag, att man i nuvarande läge inte bör följa herr Wagnssons förslag och utesluta representanten för handelskamrarna, men att man å andra sidan icke bör låta den största gruppen, den överväldigande gruppen av dem, som nu skola utbildas i denna, som vi hoppas, växande organisation av yrkesskolor, blott representeras av en enda representant, utan det bör vara två, medan Dacos synpunkter kunna framföras, och böra framföras, av de representanter för arbetsgivarföreningen och handelskamrarna, eventuellt även för hantverk och småindustri, som komma att finnas inom denna styrelse.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets i denna punkt föreliggande förslag oförändrat.

Herr **Forslund**: Jag ber, i anslutning till vad herr Strand här yttrade, att få söka bekräfta behovet och nyttan av att landsorganisationen beredes representation till det antal, som utskottet har tänkt sig. Det är nämligen så, att landsorganisationen inom sig har stora grupper av dem, som gå till yrkesskolor eller inom respektive yrken få en utbildning, som svarar mot den de skulle kunna få i en yrkesskola. Då landsorganisationen bör ha en representant direkt för industriarbetarna, synes det komma att uppstå en ojämnhet, om den skulle få bara en representant, eftersom den ju omfattar både industriens arbetare och hantverkets arbetare. Vad beträffar t. ex. möbelsnickarna, förekommer det ständigt resonemang mellan fackförbundet och arbetsgivarna om dessa arbetares utbildning. Det är många, många andra yrken, som väl få räknas

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)
till hantverket, och det borde väl rimligen vara berättigat att det får utses en representant för dem. Jag tycker man skulle kunna slita denna tvist på det sätt herr statsrådet här nämnde, alla äro vi väl överens om att man bör göra styrelsen så stark som möjligt, och att man därför kanske skulle kunna ena sig om den tanke, som han framförde, nämligen att utöka styrelsen med en representant.

Jag ber därför att i anslutning till den tanken, att antalet representanter för näringsliv och arbetsmarknad i styrelsen skall bestå av sju ledamöter, få föreslå den ändring i utskottets utlåtande, att man å sid. 21 stryker följande ord, börjande på sjätte raden uppifrån: »Såsom departementschefen föreslagit bör antalet dylika ledamöter bestämmas till sex och utses av Kungl. Maj:t för en tid av förslagsvis tre år.»

I slutet av samma stycke skulle vidare följande meningar utgå: »Då utskottet icke finner sig böra föreslå, att styrelsen av denna anledning utökas med ytterligare en ledamot, torde en av de av departementschefen föreslagna organisationerna icke kunna erhålla någon representant i styrelsen. Enligt utskottets mening synes härvid de anställdas centralorganisation (Daco) vara den av nämnda organisationer, som bör träda tillbaka.» I stället skulle där införas: »Då utskottet icke anser, att någon av de i propositionen nämnda organisationerna bör träda tillbaka, föreslår utskottet således, att antalet representanter för näringsliv och arbetsmarknad bestämmas till sju. Dessa böra i enlighet med vad i propositionen förutskickats utses för en tid av förslagsvis tre år.»

Jag hemställer om en sådan ändring.

I herr Forslunds yttrande instämde herr *andre vice talmannen* samt herrar *Wagnsson, Herlitz, Axel Ivar Anderson, Johan Bärge, Elmgren, Ljungdahl, Anderberg, Sylwan* och *Sten*.

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag har inte blivit övertygad om riktigheten av de uttalanden, som gjorts under debatten, först av herr statsrådet och sedan av herr Sjödahl i Göteborg, rörande det olämpliga i det förfaringssätt, som jag har föreslagit. Handelskamrarnas sakkunskap kunde tillvaratagas i skolornas lokalstyrelser. Å andra sidan är jag angelägen om att man här når ett resultat, som gör det möjligt att bland representanterna i den nya överstyrelsen också Daco blir företrädd. Av denna anledning ber jag att få återkalla mitt tidigare yrkande och förena mig i det yrkande, som nu framställts av herr Forslund.

Herr Sjödahl: Efter mitt anförande har herr Forslund framställt ett nytt yrkande, och jag ber att få ansluta mig till detta.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet förekommit följande yrkanden:

1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas;

2:o), av herr *Johansson, Johan Bernhard*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att punkten A 1 avfattades sålunda: »besluta inrättandet av en överstyrelse för yrkesutbildning i överensstämmelse med vad departementschefen förordat»;

3:o), av herr *Anderson, Gustaf Ivar*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att sista stycket å sid. 20 i det tryckta utlåtandet avfattades sålunda: »I motsats mot departementschefen håller utskottet före att verkets byråchefer icke bör tillerkännas ledamots ställning.» samt

4:o), av herr *Forslund*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den

Ang. inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

ändring i motiveringen, att i första stycket å sid. 21 i det tryckta utlåtandet andra meningen utelämnades och de två sista meningarna utbyttes mot följande: »Då utskottet icke anser, att någon av de i propositionen nämnda organisationerna bör träda tillbaka, föreslår utskottet således, att antalet representer för näringsliv och arbetsmarknad bestämmes till sju. Dessa böra i enlighet med vad i propositionen förutskickats utses för en tid av förslagsvis tre år.»

Dessutom hade herr *Olsson, Oscar*, framställt ett särskilt yrkande beträffande utskottets yttrande under rubriken I. Allmänna synpunkter, till vilket yrkande herr talmannen ville återkomma efteråt.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt de under 1:o)—4:o) här ovan upptagna yrkandena och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Forslund* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 184, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som under överläggningen påyrkats av herr *Forslund*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I fråga om utskottets yttrande under rubriken I. Allmänna synpunkter, anförde nu vidare herr talmannen, hade herr *Olsson, Oscar*, yrkat, att i nämnda yttrande skulle å angiven plats införas ett tillägg av den lydelse, som angivits i den av honom vid utlåtandet anförda reservationen.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å herr *Oscar Olssons* berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till skolöverstyrelsen jämte en i ämnet väckt motion;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1943/44 till dövstumskolorna m. m.;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens boställningslån jämte i ämnet väckta motioner;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till pensionsstyrelsen;

nr 189, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för bidrag till anordnande av erkända alkoholistanstalter m. m.; samt

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till Medicinalstyrelsen: Beredskapsorganisation.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anslag till
länsstyrelserna.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till länsstyrelserna jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 301 framlagda förslag och med avslag å motionerna I:312 och II:443 samt I:313 och II:444

I) godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för länsstyrelserna, att tillämpas från och med den 1 januari 1944;

II) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas under tiden 1 juli—31 december 1943;

III) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas under tiden 1 januari—30 juni 1944;

IV) för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under femte huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

- a) till Länsstyrelserna: Avlöningar 8,725,000 kronor;
- b) till Länsstyrelserna: Sjukvård m. m. 35,000 kronor;
- c) till Länsstyrelserna: Reseersättningar 150,000 kronor;
- d) till Länsstyrelserna: Expenser 1,500,000 kronor;
- e) till Länsstyrelserna: Publikationstryck 100,000 kronor.

Reservation hade anmälts av, utom annan, herrar *Lindström*, *Ward* och *Nils-son* i Steneberg, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **Linnér**: Herr talman! Vid utskottets utlåtande har fogats en av herr Lindström m. fl. avgiven reservation, som berör en för länsstyrelsernas personal ganska viktig fråga, nämligen den om deras placering i lönegrad. Detta gäller personer, för vilka det är beräknat, att deras tjänstgöring skall vara av en mera kvalificerad beskaffenhet. Det är också personer, för vilka dessa tjänster komma att utgöra sluttjänster. Det är därför väl värt att överväga, om inte den i motionerna föreslagna lönegraden A 18 i stället för den av departementschefen föreslagna A 17 vore den riktiga. Då emellertid inte något yrkande om en höjning av anslagsbeloppet här är gjort, har jag ansett mig böra inskränka mig till att framhålla behovet av en ytterligare förbättring. Jag tar för givet, att motionärerna på denna punkt komma att närmare motivera sin ståndpunkt.

Men det är också en annan fråga, som i utskottets utlåtande knappast är omnämnd, och som av departementschefen är omnämnd på ett mycket summariskt sätt. Det är frågan om löneförbättring för de juridiska tjänstemännen i länsstyrelserna. Det är nu så, dess värre, att dessa jurister vid länsstyrelserna under de senare åren ha kommit i ett utomordentligt ogynnsamt läge. De ha måst ökas till antalet undan för undan på grund av länsstyrelsernas växande arbetsbörda, men befordringsposterna vid länsstyrelserna ha hållits vid samma låga nivå. Där finnes inte mer än en avdelningschef på varje avdelning, och under honom är det sedan assessorstjänster. Detta är hela den befordringsutsikt, som för närvarande finnes för juristerna. Tidigare, var det ju så, att det fanns andra möjligheter för juristerna, dels möjligheter att från kansliet befordras till kronofogdar, dels möjligheter att från både kansliet och kontoret befordras till häradsskrivare. Dessa möjligheter äro numera praktiskt taget borta — beträffande kronofogdarna äro de helt och hållet borta. Det blir så-

Anslag till länsstyrelserna. (Forts.)

ledes inte någon annan utsikt för dessa jurister vid länsstyrelserna än att större delen av dem få stanna i länsnotarie- resp. länsbokhållaregraden, d. v. s. i 21 resp. 24 lönegraden. Om nu människor med denna utbildning och den kostnad, som utbildningen åsamkat dem, skola gå till 65 års ålder i en så låg lönegrad, tror jag inte, att detta kommer att inverka fördelaktigt på arbetet vid länsstyrelserna.

Därtill kommer en annan omständighet, som jag här skulle vilja framhålla. En stor del av dessa får gå i extraställning och extraordinarieställning ända till en ganska hög ålder. I denna ställning ha de en avlöning, som är verkligt obilligt låg. Om jag tar ett exempel från landskansliet, så är man där i allmänhet angelägen om att få in jurister med tingsutbildning, för att de skola ha tillräckliga kvalifikationer och sedan kunna avancera och utföra det arbete, som begäres av dem. Det blir då i dessa extra ordinarie grader män, som uppnå en ålder av mellan 35 och 40 år. Jag vet åtminstone ett exempel, där en sådan mycket kvalificerad person får gå med en avlöning av 500 kronor i månaden. Annars kan man säga, att de komma upp till mellan 500 och 600 kronor i månaden, och en del torde verkligen komma upp till 600 kronor. De äro i den ålder, då många av dem äro gifta, och deras avlöning bör väl vara sådan, att de inte hindras att gifta sig.

Det blir därför, som jag ser saken, mycket angeläget, att man verkligen tar hand om dessa tjänstemän, både de ordinarie juristerna, som stanna i länsnotaries resp. länsbokhållares ställning, och dem, som för närvarande befinna sig i extra ordinarie eller extra ställning. De ha gjort en framställning till departementschefen, men han har avfärdat den i propositionen på tre rader, där han endast säger, att han anser sig böra avstyrka den gjorda framställningen om lönegradsuppflyttning. Och statsutskottet kostar ej ens på den tre rader — det kostar ej på den någon rad alls! Utskottet säger helt enkelt, att det »icke heller i övrigt funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag». I det där »i övrigt» ligger detta hundratal tjänstemän, som för närvarande äro oskäligt lågt avlönade.

Det betyder mycket, icke endast för dessa tjänstemän utan också för länsstyrelserna. Det går icke i längden för dessa att få tillräckligt kvalificerat folk, om man håller tillbaka lönerna på ett sådant sätt, att de anse sig vara underbetalade i jämförelse med vad de kunna förvärva på andra arbetsfält. Det är dess värre en iakttagelse, som göres på många håll, t. ex. vid de juridiska fakulteterna vid universiteten, att de mest kvalificerade krafterna nu gå, icke till statens verk utan till den enskilda verksamheten, till advokatbyråer eller till affärsvärlden, där de få bra betalt. Men det är klart, att för staten är detta icke i längden något nyttigt. Därför tror jag, att man gör klokt om man ägnar denna fråga en större uppmärksamhet än vad den här har fått sig tillmätt. Det är därför, herr talman, som jag har velat försöka rikta kammarens intresse åt detta håll. Tyvärr, herr talman, kan jag inte framställa något yrkande.

Häri instämde herr *Axel Ivar Anderson*, friherre *Beck-Friis*, herrar *Sandström* och *Franzon*, friherre *Lagerfelt* samt herrar *Ljungdahl*, *Mannerskantz*, *Brandt*, *Krügel*, *Holmström*, *Caap*, *Bondeson*, *Gärde* och *Aqvist*.

Herr *Lindström*: Herr talman! Jag har ingenting emot att instämma i de synpunkter, som den ärade talaren på Stockholmsläns- och Uppsalalänsbanken nyss har framfört, men jag har begärt ordet för att i anslutning till en motion, som jag har väckt i denna kammare, säga några ord, speciellt om landskans-

'Anslag till länsstyrelserna. (Forts.)

listernas och landskontoristernas ställning. Deras lönefråga har varit föremål för behandling och uppmärksamhet i många år, men icke förrän nu har man kommit fram till ett förslag om lösning. De sakkunniga, som ha haft att bereda denna fråga, ha föreslagit — och det har också Kungl. Maj:t understrukit — att dessa tjänstemän i fortsättningen skola komma att få högre kvalificerade tjänster, och att på dem kommer att läggas ett större ansvar än tidigare. De sakkunniga voro i början av sitt arbete inställda på att placera de ordinarie landskanslisterna och landskontoristerna i lönegraden A 18, i stället för den av Kungl. Maj:t med stöd av de sakkunnigas slutliga uttalande föreslagna lönegraden A 17. De sakkunniga utsände till länsstyrelserna en P. M. med detta förslag om placering i A 18 och fingo så gott som samtliga länsstyrelsers instämmande i detta sitt yrkande. I sitt slutliga betänkande stannade emellertid de sakkunniga för en placering i lönegraden A 17. Argumentet för denna förändrade ståndpunkt var det, att de eljest i lönehänseende skulle få samma ställning som e. o. länsnotarier och e. o. länsbokhållare, och detta ansågs inte vara lämpligt, utan dessa extra ordinarie jurister ansågos böra stå ett trappsteg högre. Emellertid är det på det sättet, att en landskanslist och en landskontorist i slutlön efter i regel 20 års tjänstgöring erhålla den lön, som en e. o. länsnotarie eller e. o. länsbokhållare uppnår efter endast 3 års tjänstgöring.

Jag finner sålunda, herr talman, att detta argument, som framföres från de sakkunnigas sida, ur rimlighetssynpunkt icke räcker till, utan att rimligheten kräver, att landskontoristerna och landskanslisterna få den bättre ställning, som här är föreslagen. Man skall därvid också tänka på att de inte komma längre. Det är för dem slutlönen. De ha inga ytterligare befordringsmöjligheter.

Med detta resonemang följer också, att man i enlighet med motionens yrkande borde placera in e. o. landskanslisterna och e. o. landskontoristerna efter 6 års tjänstgöring som extra ordinarie i lönegraden Eo 16.

Det är beklagligt, att man på grund av hetsen här i slutet av riksdagen icke har kunnat taga hänsyn till dessa yrkanden, som gjorts i motionen, genom att räkna upp staten med det behövliga beloppet. På grund därav kan intet yrkande ställas. Jag vill emellertid vädja till socialministern, att han i fortsättningen beaktar dessa frågor, och att han så snart som möjligt försöker åstadkomma de förbättringar, som motionärerna här ha föreslagit, och som vila på så goda grunder. Egentligen understrykes det också av utskottet i dess uttalande sid. 26, där det heter: »Vidkommande lönegradsplaceringen torde vad i motionerna anförts till stöd för lönegraden A 18 åt de ordinarie tjänstemännen i och för sig förtjäna beaktande.» Här säger alltså utskottet, att förslagen icke äro väckta utan grund, utan att de, som det här står, »förtjäna beaktande». Emellertid, säger utskottet, har nu Kungl. Maj:t, sedan särskilda sakkunniga ha arbetat, prövat ärendet, och då är det ingenting att göra åt saken.

Herr talman! Det är ingenting att göra åt saken *i dag*, men jag hoppas att det skall kunna göras någonting åt den i en inte alltför avlägsen framtid.

I detta anförande instämde herrar *Bondeson, Ekströmer, Eskhult, Krügel, Äqvist, Nisser, Boman, Sten, Olofsson, Holmström* och *Caap, friherre Lagerfelt* samt herrar *Axel Ivar Anderson, Franzon* och *Albert Andersson*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till landsfiskalerna m. fl.;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till tullverket jämte i ämnet väckta motioner;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till återbäring av erlagda stämpelmedel i vissa fall; samt

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av visst äldre reservationsanslag.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att förordna om uttagande av viss tilläggstull å druv- och stärkelsesocker m. m.;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m.;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillämpning av vissa särskilda bestämmelser rörande taxeringsförfarandet år 1942 i fråga om taxeringsförfarandet år 1944;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad för tiden 1 oktober 1943—30 september 1944; samt

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 5 § förordningen den 13 december 1940 (nr 1 000) om allmän omsättningsskatt jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av sammansatta bevillnings- och första lagutskottets memorial nr 3, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av visst ärende anlitat biträde, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 59, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkammarväxlar m. m.;

nr 60, angående ersättning till två hos 1943 års riksdag anställda vaktmästare vid inkallelse till militärtjänstgöring;

nr 61, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängt bemyndigande att genomföra krisadministration vid riksdagens verk;

nr 62, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kristillägg, såvitt angår tolfte huvudtiteln;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;

nr 65, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om pension åt eldaren och gårdskarlen vid riksbankens avdelningskontor i Linköping Anders Petter Qvists änka; samt

nr 66, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

*Ang. pris-
reglerande
åtgärder på
jordbrukets
område m. m.*

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I förevarande utlåtande hade utskottet hemställt,

A. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 246,

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning om tillverkning av potatismjöl;
- 2) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 28 juni 1941 (nr 488) angående mjölkavgift;
- 3) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 7 juni 1935 (nr 279) angående slaktdjursavgift;
- 4) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 11 juni 1937 (nr 369) angående utförselbevis för råg och vete;

dels ock

1) medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder till reglering för nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet angivna riktlinjer; samt

2) för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 99,000,000 kronor;

b) till Kostnader i samband med svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 41,500,000 kronor;

B. att följande motioner, nämligen I: 13 och II: 28, I: 37 och II: 59, I: 143 och II: 206, I: 190 och II: 274, I: 269 och II: 401, I: 285 och II: 404, I: 292 och II: 411, I: 296 och II: 414, I: 297 och II: 423 samt I: 298 och II: 421 ävensom II: 82, II: 139, II: 273, II: 402, II: 412, II: 413, II: 420 samt II: 422 måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut i utlåtandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I de likalydande motionerna I: 190 av herr *von Heland* m. fl. och II: 274 av herr *Andersson* i Södergård m. fl. hade yrkats, att riksdagen dels måtte fastställa direktiven för prissättningen på jordbrukets produkter i god tid före vårsåddens början, dels uttala, att vid fastställandet av dessa direktiv inkomsterna för jordbruket borde beräknas så, att timlönen för den inom jordbruket sysselsatta arbetskraften kunde höjas till samma nivå, som gällde för grovarbete på landsbygden, samt att i motionerna anförda synpunkter härvid måtte beaktas.

Härom hade utskottet i motiveringen anfört:

»I de likalydande motionerna I: 190 och II: 274 har utom annat yrkats, att riksdagen skulle uttala att vid fastställandet av direktiven för prissättningen på jordbrukets produkter inkomsterna för jordbruket måtte beräknas så att timlönen för den inom jordbruket sysselsatta arbetskraften kunde höjas till samma nivå, som gällde för grovarbete på landsbygden. Utskottet hyser för sin del den uppfattningen att reallönen för jordbruksarbetarna bör vara jämställd med reallönen för andra grovarbetare å landsbygden. Med hänsyn till

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

det beslutade prisstoppet läser det emellertid knappast vara möjligt att i nuvarande läge genomföra en sådan lönereglering. Utskottet, som uppmärksammat de betydande nu föreliggande svårigheterna för jordbruket att erhålla erforderlig arbetskraft till avtalsenliga löner, anser sig i detta sammanhang endast kunna framhålla önskvärdheten av att jordbruksarbetarnas levnadsstandard snarast möjligt må kunna bringas i nivå med andra jämförliga folkgrupper.»

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits av, utom annan,

1) herr *Gustafson* i Vimmerby, vilken ansett, att det nyss återgivna stycket bort hava följande lydelse:

»I de likalydande motionerna I: 190 och II: 274 har utom annat yrkats, att riksdagen skulle uttala att vid fastställandet av direktiven för prissättningen på jordbrukets produkter inkomsterna för jordbruket måtte beräknas så att timlönen för den inom jordbruket sysselsatta arbetskraften kunde höjas till samma nivå, som gällde för grovarbete på landsbygden. Utskottet hyser för sin del den uppfattningen att reallönen för jordbruksarbetarna bör vara jämställd med reallönen för andra grovarbetare å landsbygden. Utskottet, som uppmärksammat de betydande nu föreliggande svårigheterna för jordbruket att erhålla erforderlig arbetskraft till avtalsenliga löner, anser sig i detta sammanhang böra framhålla nödvändigheten av att jordbruksarbetarnas levnadsstandard snarast möjligt må kunna bringas i nivå med andra jämförliga folkgrupper. Det av regeringen beslutade prisstoppet synes icke böra utgöra avgörande hinder för att den i jordbruket sysselsatta arbetskraften i lönehänseende redan i nuvarande läge beredes en bättre ställning. Prisstoppet bör så mycket mindre förhindra en skälig höjning av lönenivån för jordbruksbefolkningen, som det vid införandet av prisstoppet ansågs att detta icke borde förhindra en förbättring av löneläget för de i inkomsthänseende sämst ställda medborgargrupperna. Dessutom framstår det, icke minst ur folkförsörjningens synpunkt, som nödvändigt att jordbrukets utövare beredas inkomster som möjliggöra sådan lönesättning för jordbruksbefolkningen att densamma stannar kvar vid jordbruket i den omfattning som uppehållandet av jordbrukets produktion nu påkallar.»;

2) herrar *Näslund* och *Svensson* i Ljungskile, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits;

3) herrar *Alfred Andersson* och *Svedberg* rörande producentbidraget för mjölk samt i fråga om fläskregleringen.

Den av herrar *Näslund* och *Svensson* i Ljungskile avgivna reservationen avsåg dels frågan om mjölk- och matfettsregleringen och dels frågan om reglering av andra animaliska produkter än mjölk.

Herr *Tjällgren*: Herr talman! Jag anser mig redan i början av debatten rörande det föreliggande utskottsutlåtandet böra meddela, att utlåtandet i stort sett är resultatet av en kompromiss mellan de meningsskiljaktigheter, som dels i motioner och dels i särskilda yrkanden framträtt i utskottet vid behandlingen av den kungl. propositionen. För min del hade jag varit djärv nog att hoppas, att enigheten inom utskottet även i år, liksom någon gång tidigare, skulle ha kunnat bliva hundraprocentig, men såsom framgår av utlåtandet har denna min förhoppning icke blivit förverkligad. Med hänsyn till ärendets art och innebörd måste jag givetvis beklaga detta. Då, såsom jag nyss nämnde, utskottets förslag är resultatet av sammanjämkningar av olika meningar, varigenom de flesta av dem som tillhöra utskottsmajoriteten mer eller mindre

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
ha måst frångå sina speciella krav och önskemål för att ena sig om en viss linje, ett visst förslag, vill jag redan nu uttala den förhoppningen, att detta förslag också skall godkännas av riksdagen.

Jag utgår av helt naturliga skäl från att alla de som enat sig om denna kompromiss inom utskottet även här i kammaren komma att stödja utskottets förslag. Därom är jag tämligen viss. Däremot torde det, så vitt jag kan förstå, vara fritt att här i kammaren tillkännagiva, i vilka avseenden man önskat att innebörden i utskottets förslag skulle ha varit annorlunda. Såväl vid riksdagens början, alltså långt innan den kungl. propositionen blivit avlämnad, som ock senare i anledning av densamma ha en hel del motioner blivit väckta, avseende ändringar i Kungl. Maj:ts förslag. Så ha t. ex. i inte mindre än fem motioner, samtliga väckta vid riksdagens början, framställts yrkanden om att regler eller direktiv för prissättningen på jordbrukets produkter skulle fastställas i god tid före vårsåddens början. Då ett sådant beslut redan fattats den 19 mars i år, torde de i dessa motioner framförda yrkandena vara tillgodosedda. Enligt min mening måste det för jordbrukarna vara av synnerligen stor betydelse att redan vid planläggningen av sin odling kunna göra sig en beräkning av den inkomst som man kan erhålla för varje särskild gröda vid en viss kalkylerad skörd per hektar. Utskottet påpekar också detta och framhåller, att det måste anses önskvärt, att motsvarande beslut under nästa år kommer att fattas i god tid före vårsåddens början. Det har inom utskottet framhållits, att ifrågavarande beslut i år bort fattas tidigare än som skedde. Emellertid kom ju våren och vårsådden i år som bekant ovanligt tidigt, tidigare än någon kunnat göra sig en föreställning om, och detta är väl anledningen till att man icke har kunnat lägga fram dessa förslag tidigare.

I några motioner har framställts yrkande om viss modifiering i prissättningen på jordbrukets produkter samt av den s. k. fyraprocentregeln. Utskottet har emellertid anslutit sig till det av departementschefen framlagda förslaget och har således icke ansett sig kunna förorda bifall till de i dessa motioner framställda yrkandena.

Härefter skall jag i all korthet beröra ett par andra motioner, nämligen motionen nr 190 i första kammaren och 274 i andra kammaren, den första väckt av herr von Heland m. fl. och den senare av herr Andersson i Södergård m. fl. I dessa motioner har yrkats bl. a. att riksdagen skulle uttala, att vid fastställande av direktiven för prissättningen på jordbrukets produkter inkomsterna för jordbruket måtte beräknas så, att timlönen för den inom jordbruket sysselsatta arbetskraften kunde höjas till samma nivå, som gäller för grovarbete på landsbygden. I anledning av dessa motioner yttrar utskottet följande: »Utskottet hyser för sin del den uppfattningen att reallönen för jordbruksarbetarna bör vara jämställd med reallönen för andra grovarbetare å landsbygden. Med hänsyn till det beslutade prisstoppet lär det emellertid knappast vara möjligt att i nuvarande läge genomföra en sådan löneriglering. Utskottet, som uppmärksammat de betydande nu föreliggande svårigheterna för jordbruket att erhålla erforderlig arbetskraft till avtalsenliga löner, anser sig i detta sammanhang endast kunna framhålla önskvärdheten av att jordbruksarbetarnas levnadsstandard snarast möjligt må kunna bringas i nivå med andra jämförliga folkgrupper.»

Jag vill icke fördölja, att jag icke är fullt belåten med utskottets uttalande på denna punkt. Tvärtom vill jag deklarerera, för att få detta till kammarens protokoll, att jag delar den åsikt, som kommit till synes i den av herr Gustafson i Vimmerby avgivna reservationen. Utskottet borde, enligt min mening, ha uttalat sig mera positivt i anledning av herr von Helands motion. Att jag

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

emellertid inte anslutit mig till reservationen beror närmast därpå att jag fruktar, att om jag inom den delegation, som av utskottet blev tillsatt för att jämte utskottets sekretariat utforma utskottets motivering och om möjligt söka sammanjämka de olika meningar, vilka under överläggningen inom utskottet framförts, skulle ha anmält, att jag skulle komma att reservera mig, skulle utskottets utlåtande på denna punkt ur min synpunkt sannolikt varit mindre tillmötesgående mot motionärerna. Jag kan icke underlåta att upprepa vad jag i början av mitt anförande nämnde, att hela utlåtandet i stort sett är resultatet av en kompromiss, och det är ju tämligen klart att man inte på varje punkt kunnat få sina önskemål tillgodosedda på det sätt som man hade önskat.

Beträffande det av herr von Heland motionsvis berörda spörsmålet om svårigheten att i erforderlig utsträckning erhålla arbetskraft vid jordbruket kan jag inte underlåta att i detta sammanhang yttra några ord därom, dels därför att frågan ur folkförsörjningssynpunkt är i allra högsta grad betydelsefull, dels ock därför att den synnerligen intimt sammanhänger med den huvudfråga, som vi här i dag behandla, nämligen prissättningen på jordbrukets produkter. Jag har ett par gånger tidigare från denna plats varit i tillfälle att beröra denna fråga — jag menar svårigheten att erhålla arbetskraft till jordbruket — och jag ber därför om överseende, om jag kommer att upprepa något av vad jag tidigare sagt.

För min del är jag tämligen övertygad om att frågan kommer så att säga att lösa sig själv, när man kommer dithän att, såsom utskottet säger, jordbruksarbetarnas levnadsstandard må kunna bringas i nivå med andra jämförliga grupper. Detta gäller givetvis icke endast de lejda arbetarna utan även de arbetande jordbrukarna själva och deras familjemedlemmar. En ovillkorlig förutsättning för att jordbrukets arbetare skola kunna betalas med samma lön som t. ex. grovarbetarna på landsbygden är naturligtvis att jordbrukarna erhålla därför nödvändiga inkomster från sina jordbruk. Så vitt jag förstår, kan detta icke ske på annat sätt än därigenom att priset på de produkter, som jordbrukarna ha att avyttra, bringas till en sådan nivå att det därigenom blir möjligt för jordbrukarna att betala dessa höjda löner, sak samma enligt min uppfattning om det gäller lön till lejda arbetare eller till hemmavarande barn. Den främsta orsaken till att så många söner och döttrar till jordbrukare ge sig i väg från hemmet till städer och industriplatser för att där söka sin utkomst är, helt naturligt för resten, att betalningen för arbetet på de sistnämnda platserna är större.

En annan omständighet, som särskilt under de senaste åren starkt bidragit till dragningen från jordbruket av arbetskraft, är kronans behov av sådan. Jag kan inte underlåta, herr talman, att i detta sammanhang beröra den saken. Jag syftar här icke på de vanliga inkallelserna för militärtjänst, vilka naturligtvis också konsumerat jordbrukets arbetskraft i avsevärd grad, utan fastmera på den civila arbetskraft, som av kronan tagits i anspråk för utförande av arbeten av skilda slag vid regements- eller garnisonsorter. Även när det gällt icke yrkeskunnigt folk utan folk för utförande av rent grovarbete, ha vid dessa arbeten betalats dag- och timpenningar, som i förhållande till arbetets art och beskaffenhet ofta varit synnerligen höga. På grund härav tillåter jag mig att säga, att kronan eller staten i många fall har uppträtt som en svår konkurrent i fråga om arbetskraft till jordbruket. Jag skulle kunna bevisa vad jag här sagt med flerfaldiga exempel, men jag skall avstå därifrån för tillfället.

Jag skall sedan med några ord beröra kapitlet i propositionen om den s. k. mjölk- och matfettsregleringen. I denna fråga har inom utskottet en hel del olika yrkanden och förslag förelegat till prövning. Jag skall emellertid icke

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
här upptaga tiden med att närmare redogöra för dessa. I det fallet kan det kanske vara tillräckligt med att hänvisa till utskottets utlåtande på sid. 23—28. Jag skall dock tillåta mig att nämna ett par ord om det s. k. producentbidraget.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall å ena sidan en höjning av bidragen till de minsta leverantörerna komma till stånd, under det att å andra sidan en sänkning av bidragen till de större leverantörerna skall äga rum. Genom denna omläggning av producentbidraget beräknas en besparing av 12,300,000 kronor uppkomma. Läggas till detta belopp de 3,500,000 kronor, som tidigare anvisats för s. k. lokal differentiering av mjölkpriset inom vissa landsdelar, skulle ett belopp av 15,800,000 kronor enligt propositionen stå till förfogande för stödande av det svagare jordbruket. Huru detta belopp avsetts att fördelas framgår av sid. 24 i utskottets utlåtande.

I fråga om producentbidragen ha framställts ett flertal yrkanden. Således har hemställts om den ändringen i Kungl. Maj:ts förslag att systemet med efterreglering av producentbidraget vid kalenderårets utgång bibehålles. Efter vad utskottet inhämtat skulle ett bifall till yrkandet i dessa motioner föranleda en kostnad, utöver Kungl. Maj:ts förslag, av omkring 2,300,000 kronor. Vid bifall till detta förslag skulle således för lokala differentieringsbidrag återstå ett belopp av cirka 6,300,000 kronor. Detta förslag har utskottet emellertid icke ansett sig kunna acceptera.

Utskottet har vidare velat ansluta sig till departementschefens uppfattning, att en sådan omläggning av producentbidragssystemet genomföres, att det mindre jordbruket erhåller ett bättre stöd än enligt nuvarande system. Dessutom har inom utskottet från skilda håll uttalats, att det belopp, som reserveras för lokala prisdifferentieringsbidrag, icke bör bli alltför obetydligt. Dessa bidrag äro ju, som bekant, i främsta rummet avsedda för mindre mjölkproducenter och särskilt sådana som på grund av fellslagen skörd äro i särskilt hög grad i behov av stöd.

Såsom framgår av utskottets utlåtande nederst på sid. 26, ha inom utskottet övervägts olika möjligheter att inom propositionens ram erhålla ökade medel för producentbidragen. Man har därvid tänkt sig, att medel för detta ändamål skulle kunna erhållas från nu utgående förmalningsersättningar. Utskottet har erfarit, att av det till förmalningsersättningar för nästa år äskade anslaget å 34,000,000 kronor ett belopp av ungefär 2,000,000 kronor beräknas såsom ersättning för löneförmalning av omkring 100,000 ton spannmål. Sistnämnda belopp om 2,000,000 kronor har ansetts böra överföras till producentbidragen. Även om skäl kunna anföras för en sådan omläggning av stödet till det mindre jordbruket, är utskottet dock icke för sin del berett att utan föregående närmare utredning nu tillstyrka en dylik åtgärd. Utskottet förutsätter likväl, att Kungl. Maj:t har uppmärksamheten riktad på detta spörsmål och i samband med utarbetande av förslag till prisreglerande åtgärder för regleringsåret 1944/45 överväger, om den nu antydda omläggningen lämpligen då bör genomföras.

I fråga om producentbidragssystemets utformning yttrar sig utskottet därom på sid. 27 i utlåtandet på följande sätt, som jag tager mig friheten att ordagrant citera, enär jag anser att detta uttalande är så pass viktigt att det bör framkomma i kammarens protokoll: »Vad angår den närmare utformningen av producentbidragssystemet kunna skäl anföras såväl för den principiella uppläggning av frågan vilken skett i propositionen som för den i de likalydande motionerna I: 269 och II: 401 föreslagna anordningen. Jämlikt det i propositionen framlagda förslaget skulle någon efterreglering vid regleringsårets slut icke äga rum. Uppenbart är, att en sådan anordning kommer att medföra vissa

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

olägenheter för mjölkleverantörer med särskilt ojämn mjölkproduktion. Enligt vad livsmedelskommissionen i ärendet framhållit skulle emellertid en efterreglering till större delen vara obehövlig, då en viss reglering skedde automatiskt genom att bidraget bleve större ju mindre invägningen vore. Med hänsyn härtill och eftersom en efterreglering vore mycket svår att tekniskt genomföra vid en differentiering av producentbidraget, har livsmedelskommissionen ansett, att nuvarande efterreglering borde slopas i samband med ett genomförande av kommissionens förslag. Enligt vad utskottet under hand inhämtat torde man emellertid inom kommissionen numera hysa den uppfattningen, att en förenklad efterreglering vore möjlig att genomföra utan större tekniska svårigheter även vid ett differentierat producentbidrag. Det har härvid förutsatts, att efterregleringen skulle ske med intervaller om 5 kronor. Å andra sidan kan icke förbises, att efterregleringen särskilt för mindre mejerier medför åtskilliga olägenheter bland annat i bokföringshänseende. Inom utskottet har vidare övervägts, om icke en viss höjning av det grundbelopp om 200 kilogram för månad, varå enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle utgå ett producentbidrag om 4 öre, borde genomföras. Som utskottet förut framhållit synas för producentbidragen böra disponeras högst omkring 3,000,000 kronor mer än enligt vad livsmedelskommissionen föreslagit. Det torde enligt utskottets uppfattning böra stå öppet för Kungl. Maj:t:» — jag vill särskilt understryka vad utskottet här säger — »att inom den sålunda angivna utgiftsramen närmare utforma producentbidragssystemet på mest ändamålsenliga sätt. Utskottet förutsätter härvid, att bidrag ej må utgå till mjölkproducenter med en åkerareal av över 25 hektar. Skulle Kungl. Maj:t under ärendets fortsatta beredning finna ett annat än det i propositionen föreslagna systemet vara enklare och smidigare att tillämpa, vill utskottet för sin del icke motsätta sig att ett sådant system kommer att genomföras. Med det anförda har utskottet jämväl angivit sin ståndpunkt till de i förevarande hänseende motionsvis framställda yrkandena.»

Genom att citera detta uttalande av utskottet anser jag mig också ha besvarat herrar Näslunds och Svenssons i Ljungkile reservationer.

Beträffande frågan om reglering av andra animaliska produkter än mjölk ha i den kungl. propositionen icke framlagts några nya förslag. Däremot har i några motioner yrkats, att producentbidrag för fläsk skulle utgå för de mindre bruksdelarna. För finansiering härav skulle upptagas slaktdjursavgift. Enligt vad livsmedelskommissionen framhållit skulle ett producentbidrag å fläsk komma att omfatta en så betydande del av fläskproduktionen, att det ur stimulanssynpunkt måste anses lämpligare med en allmän höjning av fläskpriset. Med hänsyn härtill och då producentbidrag å fläsk till skillnad mot motsvarande bidrag för mjölk huvudsakligen endast kommer småbrukarna inom vissa landsändar till godo samt därigenom knappast kommer att verka såsom ett stöd för småbruket överhuvud taget har utskottet icke ansett sig böra tillstyrka nu behandlade yrkanden i motionerna.

I fråga om potatisregleringen har Kungl. Maj:t icke föreslagit några nyheter och vad som föreslagits har utskottet ansett sig böra tillstyrka.

Även brödsäds- och fodermedelsregleringen skall enligt Kungl. Maj:ts förslag bibehållas oförändrad under nästa regleringsår. Utskottet har anslutit sig till den kungl. propositionen även på denna punkt.

Beträffande regleringsbestämmelserna rörande brödsäd ha emellertid föreslagits vissa jämkningar. Sålunda avses, att därest skörden av råg, vete och korn blir sådan att den måste anses såsom god, en omläggning av det nuvarande systemet med normalpriser skall ske och i stället tillämpas ett system med inlösen av spannmålen till fastställda garantipriser. Utskottet, som icke har något att erinra mot att en dylik omläggning vid god skörd kommer till

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
stånd, förutsätter dock att innan den nya skörden saluföres, det kommer att angivas, inom vilka gränser priserna å spannmålen skola tillåtas att variera före inlösningsdagen.

Med hänvisning till den prissättning å brödsäd, som redan ägt rum, har utskottet icke funnit skäl föreligga att biträda de motionsvis framställda yrkandena att arealbidrag för brödsädsodling återinföres.

Tillämpningen av det s. k. prisortssystemet i fråga om brödsäd förutsätter, att jordbrukarna såsom compensation för fraktkostnaderna från produktionsorten till avsättningsorten erhålla ett merpris för spannmålen om 50 öre per deciton. I en motion har föreslagits, att sådana anordningar skola vidtagas vid inköp av spannmål från odlare, att dessa icke genom avdrag för fraktkostnader få vidkännas minskning i de enligt överenskommelsen hösten 1942 av Kungl. Maj:t fastställda spannmålspriserna. Även utskottet anser det önskvärt, att vad motionärerna sålunda åsyftat blir beaktat vid behandlingen av frågan om prisorterna. I likhet med departementschefen vill utskottet understryka vikten av att prisortssystemet genomföres på sådant sätt att producenterna inom avlägset belägna trakter kunna vinna avsättning för sin spannmål utan att behöva belastas med alltför höga transportkostnader.

Vad som i övrigt i propositionen föreslagits rörande brödsädsregleringen har icke föranlett någon utskottets erinran.

Ej heller har utskottet funnit anledning till erinran i anledning av vad som i propositionen uttalats rörande fodersädsregleringen och fodercellulosa.

Likaså har utskottet icke haft någon erinran mot vad som i propositionen föreslagits rörande konstgödselregleringen och svenska spannmålsaktiebolaget.

I likhet med vad som skett under en följd av år har föreslagits att även för nästa budgetår medel skola ställas till förfogande för särskilda åtgärder för hjälp åt jordbruket i Norrland. Det belopp, som i propositionen föreslagits, utgör 900,000 kronor. Även om jag såsom norrlänning inte kan underlåta att nämna, att jag helst skulle ha sett att beloppet varit avsevärt större, minst dubbelt så stort, måste jag å andra sidan uttala min tacksamhet till vederbörande departementschef för att förslaget upptagits även i år i den kungl. propositionen. Det har på denna punkt väckts en motion som går ut på att beloppet skulle höjas till 10 miljoner kronor. Det kunde vara frestande att gå med på denna motion, men trots att jag, som sagt, är norrlänning, har jag av statsfinansiella skäl icke kunnat vara med om detta, utan jag har fått nöja mig med det belopp som föreslagits i den kungl. propositionen.

Herr talman! Det kunde vara mycket mer att säga i anledning av den kungl. propositionen och utskottets föreliggande utlåtande, men jag skall inte upptaga tiden längre. Jag tror mig med vad jag har yttrat åtminstone i korta drag ha berört det väsentliga i utskottets förslag och i de vid utskottsutlåtandet fogade reservationerna.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Näslund: Herr talman! Såsom kammarens ärade ledamöter finna har jag tillsammans med herr Waldemar Svensson avgivit en reservation rörande mjölk- och matfettetsregleringen, och jag skall be att med några ord få ytterligare motivera vår ståndpunkt.

Innan jag gör detta, ber jag att få uttala min tillfredsställelse över att man beträffande mjölkpriset äntligen är inne på andra vägar. Jag bringar i erinran, att när vi träffades förlidet år vid informationsriksdagen, voro ju starka krafter i rörelse för att pressa ned mjölkpriset. Nu har departementschefen i propositionen gjort ett uttalande, där han säger, att därest fyraprocentsregeln skulle komma att tillämpas och det skulle bli tal om någon prissänkning på några

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

av jordbrukets produkter, skall mjölken sist komma i fråga, och om skördeutfallet skulle bli det motsatta, d. v. s. sämre, och detta skulle föranleda någon prishöjning, skall denna först komma mjölken till godo. Det är en utveckling, som jag ber att få uttala min tillfredsställelse över.

Vad beträffar reservationen avser ju denna närmast producentbidraget. Därvidlag ha vi inte kunnat tillstyrka propositionens regel, dels därför att vi anse att den verkar orättvist och ojämnt då det nu gäller att förbättra förhållandena för de mindre jordbrukarna-mjolkproducenterna, dels därför att systemet är ganska invecklat. Det föranleder bl. a. mycket stora svårigheter vid genomförandet av en efterreglering. Att få tillfredsställande regler i detta avseende var ett önskemål, som var ganska allmänt inom utskottet, och om jag inte missminner mig, är det icke mindre än fem motioner väckta med yrkanden i detta ämne. De regler, som äro uppställda i motionen nr 401 i andra kammaren, äro så enkla, att det inte med dem möter några som helst svårigheter att tillämpa efterreglering.

Överhuvud taget förmena vi att de metoder, som anvisas i reservationen, ge större rättvisa åt småbruket än vad propositionen gör. Vi ha fördenskull inte kunnat ansluta oss till utskottsmajoriteten på denna punkt. Nu gör man den anmärkningen mot vår reservation, att den skulle lämna för litet pengar kvar i den fond på 8.6 miljoner kronor, som departementschefen räknat med. Vi skulle ta ett för stort grepp i den. Javäl, men denna fond skall användas för den lokala prisregleringen, och beträffande den har ju utskottet gjort ett uttalande som ger vid handen, att utskottet anser att man kan utan någon större risk nedbringa denna fond med ett par miljoner kronor. Men vi ha också i reservationen givit anvisning på hur man skulle kunna tillföra denna fond icke så litet medel utöver vad som kvarstår av de 12 miljoner, som man sparar in genom att utesluta de större mjolkproducenterna från att erhålla producentbidrag. Vi mena nämligen att man utan större olägenhet kunde ta så pass mycket som ett öre av det mjolkpristillägg, som nu utgår med 28 öre per kilogram matfett. Genom en nedsättning av detta till 27 öre beräknar man att man skall kunna spara in minst 900,000 kronor, eller i runt tal en miljon.

Vidare ha vi menat att man kan minska förmålningsersättningen till jordbrukare. Det har omvitnats mycket allmänt och icke minst av utskottet, att man skulle kunna göra detta utan någon som helst olägenhet. På det viset skulle man ju få upp fonden till något över 6 miljoner kronor.

Emellertid är hela detta system med mjolkprisregleringen en så invecklad procedur, att jag inte tror att det är till något stort gagn att här fördjupa sig ytterligare i detaljerna. Jag skall därför nöja mig med dessa korta erinringar.

Innan jag lämnar denna plats, vill jag dock betona, att vi icke heller kunnat ansluta oss till den ståndpunkt, som utskottet intagit beträffande fläskproduktionen. Vi äro livligt övertygade om att den av oss föreslagna metoden, eller måhända någon annan som kunnat bli ännu bättre utbyggd, skulle kunna verka befrämjande på fläskproduktionen och därtill också ge det mindre jordbruket en bättre hjälp än vad som för närvarande sker.

Med hänsyn till den sena timmen och till de många talare, som äro anmälda, skall jag i detta sammanhang inte längre uppta tiden utan nöja mig med detta korta anförande. Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till den av mig och herr Svensson i Ljungskile vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag skall inte i likhet med utskottets ärade ordförande trötta kammaren med att läsa upp utskottets relativt långa, men magra utlåtande. Läsa vad som där står kan nog var och en göra själv. Jag

Ang. prisrealerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
begärde ordet, herr talman, för att med några ord motivera min inställning till denna fråga. Det var inte utan att jag för någon tid sedan, innan vi började behandlingen av denna proposition i utskottet, kände en viss tillfredsställelse över det till synes stora intresse, som visats denna proposition, främst givetvis den del som berör stödet åt det mindre jordbruket — eller med andra ord producentbidragen på mjölk. Det är icke mindre än 28 motioner, som väckts i anledning av denna proposition, och en stor del av dessa rör speciellt producentbidragen på mjölk.

Det stod ganska klart i utskottet på ett tidigt stadium, att det icke omedelbart var möjligt att åstadkomma ett enhälligt utskottsutlåtande. För att uppnå det målet utsågs en delegation, som om möjligt skulle försöka åstadkomma ett enigt utlåtande. Utskottets ärade ordförande började nyss sitt anförande med att påstå, att det här föreliggande utlåtandet är en frukt av en kompromiss. Herr Tjällgren, detta är inte någon kompromiss alls! Det har gjorts ett försök till kompromiss, men det misslyckades fullständigt. Utgången av denna delegations arbete blev precis vad jag tänkt mig från början, ty med den sammansättning delegationen fick, kunde resultatet inte bli något annat än vad det blev. De två i denna delegation voro i viss mån bundna av 27-mannakommittén, och utskottets ordförande kände nog sin ståndpunkt ganska närbesläktad med den mening, som dessa två herrar hade. Det gällde ju då för dessa tre att försöka få bukt med den fjärde i delegationen, nämligen Waldemar Svensson i Ljungskile. Det gick nu inte alls, och därför ser utlåtandet ut som det gör.

Jag hyste ett tag en förhoppning om att det verkligen skulle föreligga en möjlighet att nu ge ett bättre stöd åt det mindre jordbruket. När man läser tidnigarna, oavsett vilken kulör de ha, ser man gång på gång att det finns ett väldigt stort intresse för de mindre jordbrukarna. Man borde, som det brukar heta, på alla sätt, som kunna stå till buds, ge ett kraftigt stöd åt denna svaga grupp i samhället. Ja, allt är gott och väl, så länge man bara rör sig med resonemang. Men när vi skulle komma fram till den punkt, då det gällde att gå från ord till handling, då svek modet hos en stor del — och så ha vi nu fått detta utskottsutlåtande. Utskottet har härigenom av sagt sig all rätt, praktiskt taget, när det gäller utformningen av reglerna för stödet åt jordbruket. Det hela har lagts i Kungl. Maj:ts hand. Jag vill ju inte med detta ha sagt, att resultatet därför skall bli sämre. Jag hyser nämligen den uppfattningen, att jordbruksministern nog gör vad han kan för att åstadkomma ett så bra resultat som möjligt.

Meningsskiljaktigheterna i detta ärende — jag berör här endast producentbidraget på mjölk och litet senare med några ord också producentbidraget på fläsk — kommo mest till synes när det gällde den reserv, som skulle ligga i avvaktan på vad som eventuellt kan komma att inträffa här och var i landet. Kungl. Maj:t har föreslagit, att vi skola ha en reserv på 8.6 miljoner, i händelse det skulle uppstå några förhållanden här och var, som kunde kräva ett extra handtag. Det är möjligt att jag gör mig skyldig till en felbedömning beträffande betydelsen och nyttan av denna reserv, men jag måste bekänna att jag har den bestämda uppfattningen, att denna reserv kommer att bli någonting på gott och ont. Den blir ett irritationsmoment, som kan komma att vålla icke minst herr jordbruksministern mycket bekymmer. Ty det är väl ingen som tror, att mentaliteten hos en viss organisation här i vårt land skulle genomgå någon förändring till det bättre, därför att det ligger en reserv på 8 miljoner kronor, eller hur stor den nu till slut kan bli. Jag tror det inte. Vi ha ju tidigare sett exempel på varthän det kan gå. Det kommer säkerligen inte att dröja så värt länge, förrän man kommer att sätta i gång aktioner och jaga upp en stämning här och var, som blir lämplig just för en framstöt till Kungl. Maj:t för att få en så stor del av dessa 8 miljoner så fort som möjligt. Åtta miljoner äro i nuvarande

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

tid inget stort belopp. Skulle dessa åtta miljoner avses för att råda bot på en missväxt här eller där, då kommer man inte långt med dem. De delas ut — ty detta är väl meningen och man kan väl knappast neka, ifall det görs framställningar och det kan styrkas att ett behov föreligger. Och så ta pengarna slut. Det kan finnas områden, som kunna vara lika berättigade till ett extra stöd som de områden, som redan ha fått det — men då finns det ju inga pengar kvar. Vad skall man då svara vederbörande? Ja, troligen ingenting annat än att de inte kunna få någonting, eftersom det ju inte finns några pengar att ta.

Det är därför jag menar, att vill man ge ett stöd, vilket jag förmodar att man vill på alla håll, är det enligt min mening bättre att ge det nu och i ett sammanhang. Det kan man göra om man följer den motion, som jag varit med om att väcka; motionen är likalydande med motionen nr 414 i andra kammaren. Vi ha nämligen i denna motion yrkat beträffande producentbidraget för mjölk, att grundkvantiteten skall höjas från 200 till 300 liter per månad, och på denna kvantitet skulle 4 öre per liter utgå. Därigenom skulle praktiskt taget hela denna reserv gå åt — om de sakkunniga ha räknat rätt, och det påstå de att de ha gjort, skulle det bli kvar 700,000 kronor. Låt dessa 700,000 kronor ligga där. Det gör ingen skada, men vi skulle på detta sätt göra nytta genom att ge detta relativt kraftiga stöd åt det mindre jordbruket.

Nu har jag i utskottet, där jag till sist blev ensam på min linje tillsammans med min partivän herr Svedberg, ändrat mitt yrkande i motionen därhän, att grundkvantiteten skulle höjas från 200 till 275 liter per månad. Med denna höjning menar jag att man praktiskt taget träffar hela den grupp, som man närmast avser att hjälpa.

Nu har det sagts från vissa håll, att man bör sikta på att ge ett stöd främst åt den grupp, som har tre till fem kor. Ja, detta kan ju vara riktigt, men antalet kor på jordbruk av samma areal kan variera, beroende på vilken ort det gäller.

Jag förstår ju mycket väl att det inte tjänar mycket till att framställa något yrkande på denna punkt. Men jag nödgas i alla fall, herr talman, att göra detta, ty jag har, som jag förut har sagt, den bestämda uppfattningen att man vill ge ett stöd, och detta stöd kan ges inom den ram, som redan finnes, utan att därför kräva ytterligare medel.

Jag skall i likhet med herr Näslund med hänsyn till den sena timmen inte bli alltför långrandig, men jag skulle vilja säga ett par ord också om producentbidraget på fläsk. Jag är visserligen inte motionär i den frågan, men jag har varit med om en skrivelse till Kungl. Maj:t i detta ärende tidigare, och även om det kan sägas att ett producentbidrag på fläsk i dag inte är särskilt aktuellt, så kan det bli aktuellt inom ett par eller tre månader. Det kan hända att vi få en god skörd över hela vårt land, praktiskt taget, och det kan hända att detta resulterar i att man får rucka på den fyraprocentsregel, som nu är gällande. Då blir frågan: vilken produktionsgren skall man då börja tumma på? Det måste ju bli prissänkningar, om det blir en god genomsnittsskörd. Skall man då rucka på priset på brödsäd? Det vet jag ingenting om, men det är knappast troligt att man gör. Skall det bli på mjölken? Nej, det kan jag inte tänka mig. På sockerbetorna? Troligen inte. Då återstår fodersäden. Om vi behålla systemet vad beträffar fläskpriserna, så har jag den uppfattningen, att om det blir en sådan skörd, att det statliga uttaget av fodersäd inte behöver bli så stort som det varit i år, så skulle det bli mera fodersäd över för jordbruket, och priset skulle sänkas på denna spannmål. Då blir följden att det inte kommer att finnas någon sådan spannmål i marknaden. De större jordbrukarna ha behov av denna själva — de ta med andra ord hand om hela fläskproduktionen. Småbrukarna få då ingenting med.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Nu har det ju sagts tidigare av livsmedelskommissionen, att producentbidrag på fläsk ingenting är att rekommendera. Då är det bättre med en generell höjning. Ja, vi ha ju också fått en höjning olika efter olika viktklasser. Det betalas 15 öre mer per kilo, om den slaktade vikten är 80 kilo, och 18 öre mer, om vikten är 90 kilo. Detta låter ju väldigt bra, och det är naturligen också bra för alla dem, som kunna producera djur i så höga viktklasser. Men jag har för inte så värst länge sedan varit i tillfälle konstatera, att en småbrukare i min hemtrakt, som i sitt lilla stall hade fem gödsvin och trodde, att han skulle kunna få upp dem i den högre viktklassen — 80 kilogram — hade förbrukat sin egen skörd och den lilla kvantitet fodersäd, han hade rätt att köpa, och måste lämna dessa fem svin i den lägre viktklassen på i genomsnitt 70 kilogram, varför han gick miste om förmånen av det högre priset. Detta är bara ett exempel, men det kunde säkerligen mångfaldigas.

Jag har den uppfattningen, att denna fråga bör hållas öppen. Jag hemställer därför till jordbruksministern, eftersom han är här närvarande, att tänka över, om det ändå inte kan ligga något i att införa ett producentbidrag även på fläsk för att också på den vägen ge ett litet stöd åt de sämst ställda i vårt land.

Herr talman! Jag skall sluta med att yrka bifall till den av mig och herr Svedberg avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Svedberg*.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Det i propositionen framlagda förslaget gör givetvis inte anspråk på att vara rättvist i alla delar. Bakom denna proposition stå emellertid först och främst livsmedelskommissionen, vidare livsmedelskommissionens råd, i viss utsträckning kanske tjugusjumannakommittén och slutligen samtliga organisationer på jordbrukets område, däribland även småbrukarorganisationen på det sättet, att den ju är representerad i lantbruksförbundet genom herr Alfred Andersson. Samtliga ha tagit del av förslaget, yttrat sig över det och tillstyrkt det, och det är enligt mitt sätt att se av stort värde, när det gäller för riksdagen och statsmakterna att fatta beslut, att man på detta sätt har en överenskommelse med representanter för de olika organisationerna och det praktiska jordbrukets utövare. Jag har ju själv i propositionen sagt, att jag icke tycker att systemet med producentbidrag är tillfredsställande, men det är från rakt motsatta utgångspunkter mot de herrar som tidigare talat här i dag.

Producentbidraget tillkom på sin tid för att bringa social rättvisa åt människor, som ha för liten inkomst på sitt jordbruk. I den mån dessa jordbrukare ha arbetsinkomster utanför jordbruket, kunna naturligtvis dessa inkomster ge dem en bättre ställning, men ingen åtminstone i riksdagen tror väl, att en jordbrukare med två eller tre kor skall kunna få så bra betalt för sina varor, att han därigenom kan få en tillfredsställande bärning för sin familj och en ur alla synpunkter tillräckligt hög levnadsstandard. Det är därför jag är ytterst bekymrad, när det gäller det mindre jordbruket. Man ser här, att alla ömma för det mindre jordbruket, men, mina herrar, de mindre jordbruket, det är inte sådana som producera 200 å 300 liter mjölk i månaden — för sådana jordbrukare är det nog utomordentligt bra att ha detta tillskott, men det är helt andra inkomster, som få vara utslagsgivande för den standard, de kunna skapa sig. Jag tror nog att vi nu och i fortsättningen få lägga denna realistiska syn på frågan, annars komma vi fullständigt ut på ett gungfly.

Inom den begränsade ramen av sammanlagt 43 miljoner kronor till producentbidrag ha vi inom departementet naturligtvis icke haft någon möjlighet

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

att göra upp ett annat system för bidragen och avgöra, om detta vore bättre eller sämre. Jag är emellertid tillfredsställd med det föreliggande utskottsförslaget, därför att det ger Kungl. Maj:t möjlighet att, om det befinnes lämpligt, tillämpa andra grunder. Däremot skulle det ur min synpunkt vara bekymmersamt, om riksdagen skulle bifalla den reservation, som den förste ärade talaren förordade, eller herr Alfred Anderssons reservation. Då skulle vi nämligen tära på kapitalet, och det kan ju hända, att detta icke ens skulle räcka till. Om mjölkproduktionen stiger över en viss kvantitet, räcka nämligen inte pengarna, och då herr Andersson vill gå så långt, att det bara skulle bli 700,000 kronor över enligt de beräkningar, man nu har, skulle redan en ökning av mjölkproduktionen med 7—8 procent medföra att man måste minska bidraget före produktionsårets slut, därför att penningarna inte räckte till. Vi sågo ju, hur det gick med det belopp på 3.5 miljoner, som beviljades i höstas. Produktionen ökades, och följaktligen räckte inte beloppet, utan var förbrukat sex veckor före periodens slut. Jag hoppas att riksdagen inte vill ställa mig i en sådan situation nu. Om riksdagen bifaller en av dessa reservationer och samtidigt anvisar ett större belopp för att jag skulle kunna effektuera vad riksdagen i så fall önskar, då förstår jag det, men om man inte vill ställa ett större belopp till förfogande, kan jag inte förstå, att man skulle vilja ställa regeringen i en sådan situation, som skulle uppkomma genom ett bifall till dessa reservationer.

På en del håll ser det ju för närvarande bekymmersamt ut med skörden. Det finns vissa områden, där nederbörden fallit ymnigt, och det finns andra, där den kommit mera sparsamt. Då är det självklart, att om man skall ta hänsyn till de sociala synpunkterna, då det gäller producentbidraget som sådant, kan man inte bortse från de sociala synpunkterna, om det blir en oerhört stor skillnad i skörd på olika områden, utan då bör man naturligtvis ha ett visst belopp tillgängligt, så att man kan betala litet mer på de missgynnade områdena. Producentbidraget till dem som producera 200—300 liter beror ju inte på att den mjölken är värd mera än annan mjölk, utan det avser att åstadkomma en social utjämning. Då vore det inte rimligt, om man skulle ställas utan medel till en liknande utjämning för områden, där skörderesultatet blir särskilt nedslående.

I utskottets förslag räknar man med att man skall ha 8.6 miljoner över, och jag går ut ifrån att man saknar möjlighet att skaffa mera medel — jag skulle inte vilja yrka på det själv, ty jag tror inte vi skola slå in på dessa linjer, som vi förmodligen måste dra oss ur, när förhållandena bli annorlunda — men om man räknar med den ökning, reservanterna föreslå, då har man inte mer än 3.3 miljoner. Skulle det då bli relativt stora områden, som drabbades av torka och där man i enlighet med organisationernas tankegång skulle ge ett extra tillägg, då skulle man inte kunna fullfölja denna tanke, och då förstår jag, om organisationerna säga, att Kungl. Maj:t inte effektuerar vad under förberedande överläggningar önskats såsom villkor för dess medverkan.

Enligt reservanterna skulle det således återstå 3.3 miljoner kronor. Men då sade herr Näslund: då kunna vi taga en del av de 28 örena, som äro prisutjämningsbidrag. Jag förstår inte riktigt herr Näslund. I höstas, när prissättningen skedde, uttryckte herr Näslund stor tillfredsställelse över att inte mjölkpriset sänktes, men nu vill herr Näslund vara med om att göra en sänkning av mjölkpriset över hela linjen. Detta blir nämligen följden, om man skall taga en del av prisutjämningsbidraget, ty detta bidrag är faktiskt ett mjölkpris och icke något socialt bidrag. Det är det öre, som utgått hela tiden för att man skall slippa höja mjölkpriset för konsumenterna ett öre, och om detta prisutjämningsbidrag försvinner, skulle det innebära ett öres sänkning

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
på mjölken därest inte priset å konsumtionsmjölken höjdes 1 öre och smörpriset 25 öre per kg; följaktligen är det redan från början lagt som grund för mjölkpriset och icke som ett socialt bidrag. Jag vet ju också från överläggningarna inom livsmedelskommissionen, att samtliga jordbrukarrepresentanter, såväl större som mindre, mycket bestämt intogo den ståndpunkten, att prisutjämningsbidraget är ett mjölkpris och att de icke vilja ha någon ändring på det.

Då jag i övrigt tycker att utskottets förslag är tillfredsställande, skall jag inte uppehålla mig vid det, men jag vill nämna, att jag inte riktigt förstår herr Alfred Anderssons argumentering beträffande de av reservanternas förordade premierna på fläsk. Herr Andersson säger, att om det blir en stor skörd av foderspannmål, så kan man tänka sig att priset på foderspannmål sänkes, eftersom det har meddelats, att det är på de animaliska produkterna, som priset sist skall sänkas, och då skulle det inte bli lätt för småbrukarna att få foderspannmål. Men småbrukarna få 25 öre i premie för 400 kilogram fläsk, och om foderspannmålen blir billigare, blir ju fläskproduktionen mera lönande, så att då komma väl småbrukarna att slåss ännu mera om foderspannmålen. Och jag kan inte tänka mig annat än att det måste tillgå så, att om det blir gott om foderspannmål, få vi ta ut så mycket av den, att de, som icke odla tillräckligt själva, få köpa för att bedriva den produktion, som är nödvändig ur folkförsörjningssynpunkt. Tidigare importerade vi majs, som var tillgänglig för dem som ville köpa spannmål, men det vore väl en besynnerlig ordning, om det därför, att det blir en stor foderspannmålsskörd, inte skulle finnas foderspannmål tillgänglig för de småbrukare som vilja köpa. Vi ha ju ett system med tilldelning efter antalet svin för viss period, men om man nu skulle få en ännu bättre skörd, kunde man väl beräkna en större kvantitet och förbättra det för dem, som vilja köpa, så att de, som ha fyra grisar, finge tillgodoräkna sig motsvarande spannmålskvantitet för en viss period och följaktligen få köpa den kvantiteten. Jag kan inte förstå något annat.

Det är ju tillfredsställande, att vi nu kunna konstatera en väsentlig ökning av fläskproduktionen, men då tycker jag att vi skola akta oss för att laborera med ännu högre priser för en viss begränsad kvantitet och därigenom kanske riskera, att den ännu större kvantitet, som folkhushållet behöver, inte kommer fram. Vi kunna ju inte utbreda fläskproduktionen under ett produktionsår, utan det får väl gå så småningom, och jag har den uppfattningen, att det system med tilldelning av spannmål för fläskproduktion, som vi haft sista året, lättast utbreder fläskproduktionen även till de orter, där den inte tidigare bedrivits. Därför menar jag att man bör fullfölja och utvidga detta system, om skörden av foderspannmål blir större än normalt.

Herr talman, jag skall nu inte fortsätta längre. Jag vill ur realekonomiska synpunkter avråda från att vi ge oss in på detta premieringssystem i större utsträckning än vi redan gjort.

Herr **Andersson, Alfred**, erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Då herr statsrådet påminde mig om att jag tillhörde lantbruksförbundet och alltså varit i tillfälle att där taga ställning till denna fråga, nödgas jag erinra herr statsrådet om att jag icke tagit någon annan befattning med denna fråga där än att jag varit med om att utse delegationen. Sedan var det hela hemligstämplat, ända till dess det var färdigt. Så låg det till med den saken.

Herr **von Heland**: Herr talman! Till att börja med vill jag uttala min tillfredsställelse över det relativt goda sätt, på vilket den partimotion, där jag står som första namn, behandlats av utskottet. Regeringen och utskottet ha sålunda

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

tillmötesgått vår hemställan om prissättning av jordbrukets produkter på våren före sådden. Likaså har utskottet beaktat våra önskemål, att man vid prissättningen främst bör taga hänsyn till det mindre jordbrukets intressen, då brukarna av dessa jordbruk alltjämt ha det besvärligast. Utskottet är även överens med oss motionärer, att om prishöjning kan få ske, man på grund av mjölkproduktionens dominerande betydelse bör låta mjölken få något större andel av det totalbelopp, varmed kalkylen bör förbättras. Slutligen har utskottet, något som är synnerligen värdefullt, givit oss motionärer rätt genom att framhålla, att reallönen för jordbruksarbetarna bör vara jämställd med reallönen för andra grovarbetare på landsbygden. Utskottet, som efter alla påstötningar från bondeförbundet uppmärksammat de betydande nu föreliggande svårigheterna för jordbruket att erhålla erforderlig arbetskraft till avtalsenliga löner, anser sig också i detta sammanhang kunna framhålla önskvärdheten av att jordbruksarbetarnas levnadsstandard snarast möjligt må kunna bringas i nivå med andra jämförliga folkgruppers. Även om utskottets ordförande endast kompromissvägen lyckats få enighet om detta uttalande, ber jag få uttrycka min stora tillfredsställelse med att riksdagen äntligen vill gå oss till mötes med denna principdeklaration. Dylika riktiga och rättvisa deklarationer från riksdagens sida stärka samarbetsviljan.

Å andra sidan grumlats tillfredsställelsen hos oss bondeförbundare av ett annat uttalande av utskottet. Utskottet tillägger nämligen, att med hänsyn till det beslutade prisstoppet läser det emellertid knappast vara möjligt att i nuvarande läge genomföra en sådan lönereglering. Man erkänner alltså rättvisan i en bättre ställning för jordbrukets arbetskraft, men vill samtidigt slippa ifrån den. Jag vill med hänsyn härtill påpeka vad jordbruksministern anför, nämligen: »Enligt mitt sätt att se är det icke riktigt att utan vidare slå fast, att en utjämning av bestående orättvisor i ekonomiskt hänseende skall uppskjutas tills lugnare förhållanden inträtt.»

Vårt parti står givetvis fullständigt enigt bakom detta sin ledares uttalande. Det är självklart, att vi mycket väl förstå alla de svårigheter statsmakterna ha för att under pågående krisläge kunna skapa nödig rättvisa i det svenska samhället. Vi äro också besjälade av samarbetsvilja, men man måste förstå att vi reagera, när sådana uttalanden göras som vid första-maj-demonstrationen. Vi instämma därför även i vår ledares anmärkning härom, då han anförde: »Den som beskyller jordbrukarna för att ha skott sig på andra gruppers bekostnad under krisen och uttalar förtäckta hotelser om att priserna på jordbruksprodukterna, då importen blir fri, skola få helt anpassas till det internationella marknadsläget, hur detta än utvecklas, lägger en dålig grund för samverkan.»

Det måste bero på okunnighet, när man i dessa tider får höra och läsa missvisande uttalanden om jordbrukets och landsbygdsbefolkningens förhållanden. Jag anser mig därför ånyo böra i riksdagens protokoll få införda en del klarläggande siffror och andra upplysningar med den förhoppningen att första kammarens ledamöter skola vara oss bondeförbundare behjälpliga att sprida saklig och riktig upplysning om de verkliga förhållandena. Jag tycker inte om att i ett sådant här anförande besvara med en massa siffror men är nödsakad att göra detta för att visa det sakligt befogade i våra önskemål.

Arbetslönerna intaga ju en dominerande ställning i jordbrukets totala kostnader. De utgjorde 1942/43 mer än hälften av samtliga kostnader eller 57.5 procent. I arbetskostnaderna ingå ersättning åt alla inom jordbruket sysselsatta, alltså både jordbrukarna själva, deras familjemedlemmar, i den mån de deltaga i jordbruksarbetet, och lantarbetarna. Dessutom utgår till jordbrukarna driftsledarlön, som beräknades till sammanlagt 35 miljoner kronor 1935—37, mot-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
svarande 80 kronor för brukningsdel om 10 hektar, 200 kronor för brukningsdel om 25 hektar och 400 kronor för brukningsdel om 50 hektar. Den totala driftsledarlönen hade 1938/39 stigit till 44 miljoner kronor och 1942/43 till 62 miljoner kronor.

Jordbrukarna själva betraktas som statare och erhålla samma lön som gäl-
ler för motsvarande lejda arbetare. Familjemedlemmar upptagas som tjänare
i husbondens kost — manliga och kvinnliga. Lönerna uppdelas dels på kon-
tantlön, dels på lön in natura. Kontantlönerna äro de verkliga lönerna, som
återfinnas i Lönestatistik årsbok, så snart uppgifter blivit tillgängliga där.
För det senaste året gälla kollektivavtalets löner. Naturallönerna värderas efter
priset på jordbruksprodukterna, och arbetarantalet har ansetts nedgå med 1 pro-
cent om året.

De totala arbetskostnaderna uppgingo till 793.58 miljoner kronor 1938/39 och
till 1,096.51 miljoner kronor 1942/43, vilket betyder en stegring med 38.2 pro-
cent. Av arbetskostnaderna utgjorde ersättningen åt jordbrukarna ungefär två
tredjedelar och till den lejda arbetskraften en tredjedel. Genom de använda be-
räkningsmetoderna inräknas ersättning till jordbrukarna. Detta betyder att av
en lönehöjning kommer två tredjedelar jordbrukarna själva till godo. Särskilt
betydelsefullt är detta för småbrukarna, som ju endast i ringa utsträckning
använda lejd arbetskraft. Eftersom en höjning av arbetskostnaderna medför en
höjning av de totala kostnaderna och detta i sin tur att inkomsterna kunna hö-
jas, kommer en löneökning igen i form av höjda priser på jordbruksprodukterna.
Då småbrukarna ej behöva vidkännas större utgifter, bli löneökningar en ren
vinst för dem. Därför är denna fråga om arbetskraftens inkomster småbrukar-
nas viktigaste jordbruksfråga.

Lantarbetarna jämte skogsarbetarna tillhöra de sämst avlönade arbetargrup-
perna. Detta förhållande har något utjämnats under kriget. Den totala årslö-
nen inklusive naturallönen för manliga lantarbetare över 18 år steg från 1,540
kronor 1938 till 2,206 kronor 1942 enligt socialstyrelsens lönestatistik. För den
kontanta årslönen voro motsvarande siffror 1,033 och 1,543. Daglönen för hel-
tidsanställda ökade från 5 kronor till 7.49 kronor och daglönen för mera till-
fälligt anställda från 5.06 kronor till 7.81 kronor, timlönen för dagsverkare
utan några förmåner från 59 öre till 96 öre, det senare enligt kollektivavtalet.
Timlönen utgjorde 1939 67 öre och är enligt nu gällande avtal omkring 102 öre.
Från 1938 ha lantarbetarlönerna stigit med 43—62 procent, beroende på vilken
löneform som väljes. Den totala årslönen har stigit minst, 43 procent, timlönen
mest, 62 procent. Tages 1939 som utgångspunkt, blir lönestegringen omkring
40 procent, från 38 procent för den totala årslönen till 43 procent för timlönen.

I splittringen på flera olika löneformer för jordbrukets del ligger en svårig-
het vid jämförelse med industriens arbetare. Timlönen lämpar sig kanske bäst
som jämförelseobjekt, detta så mycket mer som över hälften av de organise-
rade lantarbetarna äro kontantavlönade. Timlönen för dagsverkare utan för-
måner ökade från 1939 med 29 öre till 1942 och med 35 öre till 1943.

Tyvärr finnas ej den officiella lönestatistikens siffror beträffande industri-
ens arbetare ännu tillgängliga för 1942. De uppgifter som lämnas i det föl-
jande för 1942 äro således uppskattade siffror, som kanske ligga något
för lågt. För samtliga industriarbetare över 18 år var timlönen 1938 1.37
kronor och 1939 1.43 kronor. 1941 var den 1.64 kronor. För 1942 kan den
beräknas till 1.76 kronor. Detta innebär en stegring med 39 öre eller 28 pro-
cent sedan 1938 och med 33 öre eller 23 procent sedan 1939. Lantarbetarnas
timlön ligger således långt under den genomsnittliga industriarbetarlönen. —
År 1939 var skillnaden i timlön 76 öre; 1942 hade skillnaden vuxit till 80
öre. Löneklyftan mellan jordbrukets och industriens arbetare har vidgats un-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

der krigsåren, trots allt tal om att lantarbetarna lyckats hävda och höja sina löner. Detta ställer i en blyxtbelysning, hur mycket sämre lantarbetarnas utgångsläge var. Trots avsevärt högre procentuell lönestegring har skillnaden mellan lantarbetar- och industriarbetarlön blivit större. Talet om utjämning ställes onekligen i en något tvivelaktig dager genom dessa siffror.

Industriens timlöner skifta emellertid starkt såväl inom olika yrken som på olika dyrorter. Inom ortsgrupp A (den lägsta), till vilken landsbygden i regel hör, var timlönen 1.03 kronor 1938 och 1.07 kronor 1939. 1942 hade den stigit till 1.37 kronor. Stegringen är ungefär densamma som för lantarbetarlönen. Till jämförelse kan nämnas, att den genomsnittliga timlönen i ortsgrupp I (Stockholm) var 1.87 kronor 1938, 1.93 kronor 1939 och 2.23 kronor 1942.

Om lantarbetarlönen i stället jämföres med den lön, som vägarbetarna erhålla, ligger även denna i genomsnitt betydligt högre. Med vägarbetare avses här vägunderhållningsarbetare (grovarbetare). Specialarbetarna, vilkas löner ligga avsevärt högre, äro ej medräknade. Vägarbetarlönen utgjorde 1938 95 öre, 1939 98 öre och 1942 121 öre. I förhållande till lantarbetarlönen har någon liten utjämning skett. Skillnaden i timlön, som 1939 uppgick till 31 öre, var 1942 något lägre, 25 öre. En utjämning är så mycket mer befogad som vägarbetarna nästan uteslutande rekryteras från lantarbetarna. Vägarbetarlönerna variera emellertid starkt inom olika län från 86 öre i Blekinge län till 1.27 kronor i Stockholms län 1939 och från 1.06 kronor i Kalmar län till 1.50 kronor i Stockholms län 1942. Jordbrukets arbetskraft har alltså nu en timlön på 1.02 kronor, och en grovarbetare i vägarbete har 1.21 — möjligen kunna dessa siffror skilja på något öre. Det är alltså 20 öres skillnad, och det är den skillnaden, vi önska få täckt. Även om dessa ur den officiella statistiken hämtade löneuppgifterna kunna vara något missvisande och även om debatt kan uppstå om lant- och skogsarbetarnas möjligheter att erhålla billiga livsmedel m. m. visa dock dessa siffror tydligt det sämre läget för jordbrukets arbetskraft. Det är på den punkten vi begära likställighet, och vi äro tacksamma för att utskottet framhåller det berättigade i detta krav. Jordbruket skall såsom ett enda företag få full tackning för de ökade kostnader, som inträtt sedan krigsutbrottet. Med undantag för produktionsåret 1941/42, då ett underskott på 64 miljoner kronor förelåg, har jordbruket som näring fått full tackning för kostnadsstegringarna under kriget — det ha vi alltid erkänt, och det har jag några gånger tidigare erkänt från denna talarstol — och att löntagarna endast ha fått halv kompensation för de ökade levnadskostnaderna, har jag också från denna plats erkänt.

Dyrtidskompensationen utgår för närvarande med 20.7 procent på förkrigslönen. Denna kompensation utnyttjas nu i agitationen och jämföres med jordbrukets tackning för ökade produktionskostnader, men vi måste väl vara ense om att det är två helt ojämförbara storheter. Arbetares och tjänstemäns kompensation för dyrtiden måste väl jämföras med den kompensation, som jordbrukarna fått för ökade levnadskostnader, och inte med den tackning eller kompensation, om man så vill, som jordbruket fått för ökade produktionskostnader. Som arbetare på sin egen jord ha jordbrukarna fått samma lön och därmed kompensation som lantarbetarna.

Ja, jag vore mycket glad, om jag med dessa uppgifter hade klart kunnat visa, att vi bondeförbundare icke önska några orimliga åtgärder från statsmakternas sida. Vi kräva ju endast berättigade och rättvisa levnadsförhållanden för den samhällsgrupp, som har haft och kanske ännu har den sämsta ställningen i samhället, nämligen lant- och skogsarbetarna samt småbrukarna, även om dessa givetvis ha det bättre nu ur den synpunkten, att det är lättare

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
för dem än för andra att få livsförnödenheter. Det kan inte heller vara klokt — det har påpekats tidigare här under debatten — av samhället att låta den flykt från landsbygden, som alltså på grund av sämre ekonomiska förhållanden där pågår, få fortsätta.

Jag väddar därför till statsmakterna och givetvis främst till första kammarens ärade ledamöter: låt oss i gott samförstånd snarast avveckla de missförhållanden, om vilka jordbruksutskottet nu i sitt utlåtande klart sagt ifrån att det är berättigat att de rättas till. Det finns en reservant, som håller på att detta skall göras snart, och jag hoppas, att vi skola få förhållandet rättat inom en snar framtid, och yrkar därför, herr talman, bifall till herr Gustafsons i Vimmerby reservation.

I detta anförande instämde herr *Löfvander*.

Herr **Linderot**: Då jag i höstas under den s. k. informationsriksdagen yttrade några ord i denna fråga, var det några ledamöter i kammaren, som uttryckte sin förvåning över att jag intresserade mig särskilt för jordbrukspolitiken. Jag finner det tillbörligt att uttrycka min förvåning över någonting annat, nämligen att av första kammarens ledamöter i regel endast aktiva jordbrukare i allmänhet yttra sig i jordbruksfrågorna.

Frågan om den svenska agrarpolitiken tillhör ju de största inrikespolitiska frågorna och är ett inrikespolitiskt problem av första ordningen; det spelar nämligen en mycket stor roll för hela den övriga politiken, hur man löser de jordbrukspolitiska frågorna.

Då jag efter måttet av förmåga har sökt studera jordbruksfrågorna, har jag givetvis gjort det på grund av denna min övertygelse att hela den övriga politiken i väsentlig grad påverkas av den ställning, riksdagen tar till dessa frågor. Jag vill inte gå in på hela det komplex, som beröres i den föreliggande propositionen och i utskottets utlåtande, ty hela denna fråga om regleringspolitiken är så omfattande och skulle kräva så utförliga redogörelser i fråga om hela jordbruksnäringen, att det inte skulle vara lönande att i ett anförande ens försöka att klara ut den. Men några allmänna synpunkter vill jag i alla fall framföra, och det var därför jag begärde ordet.

Innan jag berör dessa allmänna synpunkter, vill jag säga ett par ord med anledning av den motion, som jag har väckt i denna fråga. Den innehåller fyra yrkanden. Då emellertid andra motionärer och även några reservanter i utskottet ha intresserat sig för och redan yttrat sig om tre av dessa frågor, skall jag, för att spara tid, avstå från att säga någonting särskilt om dem. Dessa tre frågor gälla producentbidraget för mjölk, producentbidraget för fläsk och arealtilläggen. Jag vill alltså endast yttra några ord om ett yrkande i min motion, som inte har vunnit något understöd, såvida jag inte får räkna jordbruksutskottets ordförande som sympatisör i fråga om detta yrkande. Han förklarade nämligen, att han var mycket tacksam för att Kungl. Maj:t hade förutsatt att 900,000 kronor skulle avses som särskilt bidrag för det norrländska jordbruket, samtidigt som han påvisade, huru som en motionär hade begärt 10 miljoner kronor till samma ändamål.

Det är kanske någon som tror, att detta är ett rent demonstrationsförslag och att vi bara ha huggit till med en vacker och rund summa, då vi begärt att till understöd för jordbruket i Norrland måtte anvisas 10 miljoner kronor, men det är verkligen inte alls något demonstrationsförslag.

Här har det talats om jordbrukets lönsamhet, och jordbrukets lönsamhet är egentligen själva kärnan i problemet. Det är naturligtvis inte så lätt att göra beräkningar över jordbrukets lönsamhet, men vissa, tämligen rättvisande be-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

räkningar förmår man dock göra med hjälp av den dock i vissa hänseenden bristfälliga statistik, som finnes. Av dessa beräkningar framgår emellertid, att under året 1939/40 — jag har tyvärr inte materialet till hands och vill därför reservera mig, om de möjligen gälla något annat år — förräntningsprocenten för jordbruk med en areal av mindre än 5 hektar visar minus; de förränta sig således icke enligt dessa beräkningsgrunder. Men detta betyder inte, att de jordbrukare, som ha jordbruk om 5 hektar och därunder, leva på luft, utan det bevisar bara, att vederbörandes inkomst på dessa små jordbruk inte motsvarar de löner, som ligga till grund för beräkningen av arbetskostnaderna, utan att lönen för deras arbete blir lägre, vilket statistiskt resulterar i ett minus i förräntningsprocent för jordbruk under 5 hektar i hela riket. Men om vi då se på statistiken för jordbruket i Norrland, så finna vi, att den visar på ett minus i förräntningsprocenten för alla jordbruk under 20 hektars storlek. Det är ett mycket, mycket stort antal jordbrukare i Norrland, som ha jordbruk under 20 hektar, och för alla dessa visa beräkningarna ett minus i förräntningsprocenten.

Då det under nuvarande förhållanden är nödvändigt att söka stimulera jordbruksproduktionen, så att ett maximum av livsmedel produceras för folkförsörjningens behov, är det givetvis viktigt att söka stödja de svagaste jordbruken så att de inte förlora i produktionsförmåga bland annat därför att arbetslusten minskas på grund av att jordbruket inte är lönsamt.

Det är bland annat av dessa skäl — jag skall inte ge några flera — jag alltså har yrkat att till särskilt understöd för det norrländska jordbruket skulle anvisas 10 miljoner kronor, och det är inte alls något demonstrationsförslag utan ett realpolitiskt och på sakliga skäl grundat förslag, som jag dock beklagar att jordbruksutskottet inte har bättre beaktat, trots att dess värderade ordförande ju själv kan räknas till de norrländska jordbrukarna. Detta om de yrkanden, som här ha ställts.

Att jag och mina medmotionärer ha föreslagit en förbättring i de ekonomiska förhållandena för mjölkproducenterna, speciellt för de små mjölkproducenterna, beror på precis samma sak, nämligen att vi äro övertygade om att man i nuvarande situation måste hjälpa de svagare jordbrukarna. Om man räknar med exempelvis en förhöjning av mjölkpriset med 2 öre per liter, är det inte så farligt för konsumenterna. Jag talar inte för att man bara skall höja priserna — jag skall komma tillbaka till det med några ord sedan — men om man räknar med en genomsnittskonsumtion av en halv eller en liter mjölk per individ och dag, kan man räkna ut att en ytterligare utgift av 1 eller 2 öre om dagen för mjölken inte innebär någon så förfärligt stor ytterligare belastning utöver våra dagliga livsmedelskostnader. Men för jordbrukarna skulle en höjning av mjölkpriset med 2 öre per liter medföra en mycket väsentlig hjälp till förbättring av jordbrukets lönsamhet.

Jag tar detta bara som ett abstrakt exempel, och jag talar inte för att så skall ske. Men jag vill därmed påvisa, att man ofta överdriver de lidanden, som konsumenterna åsamkas av någon höjning i priset på jordbruksprodukter. Det är för så mycket annat som vi s. k. konsumenter få betala fabulösa priser, att det är rätt underligt, att man alltid gnäller så förfärligt när det är fråga om en ettöring mer till jordbrukarna. Visserligen gnäller ju svenska folket i allmänhet, när riksdagen ökar priset på brännvin med en eller ett par kronor, men det betalar i alla fall och knorrar inte så förfärligt länge för att det får betala några kronor mera för brännvinet. Men skola vi betala ett öre mera för mjölken för att hjälpa bönderna, vilka alltid, som det sägs, knorra och aldrig äro nöjda, är det, som om man hade gjort något slags ränförsök eller överfall mot konsumentgruppen och utplundrat den inpå bara benen.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Jag kan inte hjälpa att jag tycker, att man måste påtala dessa saker just från konsumenthåll, ty om en jordbrukare skulle göra det här i debatten, så får han bara det genmälet: »Ja, jordbrukare klaga alltid; de hitta alltid på anledningar till klagomål.» Jag tror att det är nödvändigt att detta säges just från de grupper, som jag själv representerar, ty jag är ju en typisk »konsument» ur jordbrukarnas synvinkel, en stadsbo, en representant för arbetarna.

Jag vill säga ett par ord till i fråga om de andra synpunkterna, herr talman.

Herr von Heland har här talat för höjande av jordbrukarnas levnadsstandard och sagt, att reallönen bör ökas, och herr Tjällgren, jordbruksutskottets ordförande, anförde ju i början av debatten, att man borde höja lönen för arbetskraften inom jordbruket, så att den bleve lika med grovarbetarlönen på landsbygden.

Utan tvivel har herr von Heland rätt, då han säger att detta är av stor betydelse särskilt för småbrukarna, eftersom deras inkomster självklart äro i hög grad beroende av vilken lön som beräknas för arbetskraften i allmänhet, då ju denna ligger som grundval för beräkningen av prissättningen på produkterna. Det är alltså klart, att en sådan förhöjning av reallönen är eftersträfvansvärd, och ingen är kanske emot, att man tar det såsom riktpunkt för en kommande lönepolitik på landsbygden. Men på grund av nu rådande prisstopp och lönestopp anser man sig inte kunna räkna med några sådana förändringar. Detta är rätt märkligt, och jag ber att få notera det såsom, om man så vill, ett tidens tecken eller ett tecken på hur förhållandena kunna förändras, att nu här i riksdagen godsägarrepresentanter, exempelvis herr von Heland, tala för högre lantarbetarlöner, under det att arbetarrepresentanter, enkannerligen kammararens socialdemokrater, tala och verka emot en förhöjning av lantarbetarnas löner. Jag skall inte dra några vittgående slutsatser av detta, jag vill bara notera det. På ett diskussionsmöte ute i landet för en tid sedan, inträffade det märkliga, att RLF:s representanter varmt talade för bättre förhållanden för lantarbetarna, under det att lantarbetarförbundets förtroendeman, herr Sträng, lika varmt talade emot en förhöjning av lantarbetarnas löner, därför att en sådan förhöjning skulle störa den wigforsska ekonomiska politiken och medföra fara för inflation.

Jag skall inte göra någon värdering av dessa förhållanden, utan jag har bara velat rikta uppmärksamheten på vilka aspekter man nu måste ha för bedömningen av jordbruksfrågorna. Det är nämligen mycket märkliga omställningar, som ha skett i betraktelsesättet i detta hänseende.

Jag vill till frågan om levnadsstandarden säga, att man inte skall inbilla sig, att man skall kunna hålla jordbrukarna nere på den låga levnadsstandard, som de allt fortfarande ha, ty jordbrukarna i Sverige år 1943 äro inte desamma som jordbrukarna i Sverige, låt oss säga 1923, således för bara 20 år sedan. Det har skett en viss revolution inom jordbruksnäringen under dessa 20 år, som bl. a. kommit till uttryck i jordbrukarnas mentalitet, vilket i dag kommer till synes på olika sätt och bl. a. däri, att jordbrukarna inte tänka finna sig i att vara en missgynnad grupp, att de inte tänka finna sig i att för sitt arbete få så låg ersättning, att de såsom grupp betraktade skulle befinna sig på en väsentligt lägre levnadsstandard än arbetarbefolkningen i städerna. Jag tror att 200,000 av Sveriges jordbrukare ha en lägre levnadsstandard än genomsnittet för en industriarbetare i städerna, vilket jordbrukarna i längden inte komma att finna sig i.

Jag vill passa på att rikta statsmakternas uppmärksamhet på detta, och speciellt vill jag att det skall uppmärksammas av de representanter här i riksdagen,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

som överlåta åt de aktiva jordbrukarna att ensamma tala jordbrukspolitik. Om man fortsätter med detta, kommer följden att bli mycket obehagliga överraskningar för dem, som ha hand om styret här i landet — det behöver man inte tvivla på, om man följer med vad RLF för närvarande gör, RLF som just nu kommer att hålla årsstämma. Jag rekommenderar dem av kammarens ledamöter, som inte äro jordbrukare och hittills varit ointresserade av detta, att följa med vad som tilldrar sig på RLF:s årsstämma. Bara ni göra det, så skola ni finna att det där finns en kamporganisation, omfattande över 100,000 aktiva jordbrukare. d. v. s., om man inräknar hela familjerna, ungefär 500,000 à 600,000 invånare i Sverige, organiserade inom RLF, och ungefär lika många omedelbart sympatiserande jordbrukare, vilka ganska enhälligt sätta in sin kraft för en förändring av dessa jordbrukspolitiska frågors lösning här i landet.

I omedelbar anslutning härtill kunna vi tänka på herr von Helands reprimander till landsorganisationens ledare, August Lindberg, som i ett förstamajtal yttrade sig på ett sätt, som jordbrukarna anse vara hotfullt. Han hade nämligen då sagt, att det kommer ju också en tid, när vi få fred, och då kan man importera livsmedel. Jag vet inte, om det var ordagrant så, han yttrade sig, men i den andan hade det talats. Han har på grund härav blivit föremål för en kampanj från jordbrukarhåll, där man nu utmålar honom som jordbrukets fiende nummer ett.

En fråga, som borde ligga alla om hjärtat, är den: skall Sverige försöka vara självförsörjande i fråga om livsmedelsproduktionen, eller skall Sverige försöka att, så snart freden är sluten, importera så mycket livsmedel som det lönar sig att importera? Tar man inte ståndpunkt till den frågan, kan man inte heller ta ståndpunkt till frågan om jordbrukspolitiken överhuvud taget. Landsorganisationens ledare synes ha tagit ståndpunkt — jag vågar inte påstå att den är slutgiltig. Men om han har tagit ståndpunkt för en oreserverad importpolitik, kommer han att få ett svårartat krig med Sveriges jordbrukarbefolkning, och jag tror därför att det vore nödvändigt att redan nu något syssla med detta problem, som ju mycket snart blir aktuellt.

Längre ned på dagordningen här återfinnes en punkt, som handlar om ekonomisk fredsberedskap, ett problem som, bland andra, professor Ohlin och landsorganisationens kassör, herr Strand, ha fört fram på dagordningen. Det har tidigare behandlats i andra kammaren, och att döma av utskottets utlåtande, vill man där såväl som i första kammaren diskutera den svenska ekonomin och efterkrigsproblemen utan att med ett enda ord beröra jordbrukets problem. Det är ju ganska typiskt för hur dessa politiker och ekonomer bland stadsbefolkningen se på frågan om de ekonomiska problemen, att de överhuvud taget inte med ett ord ha berört den sida av saken, som jordbruksproblemen representera. Vad jag nu sagt innebär inte någon anklagelse mot vare sig motionärerna eller utskottet, ty i fråga om hela den ekonomiska politiken mena naturligtvis vederbörande att man också får lov att ha ett begrepp om jordbruket, men ingen torde ha kunnat undgå att märka, att de i sitt resonemang i varje fall inte lyckats få med någonting som heter jordbruksekonomiska problem. Man talar om arbetslöshet och om sysselsättningen inom industrien o. s. v., men de jordbruksekonomiska problemen återfinnas inte där.

Jag passade på att tjuvstarta redan nu genom att tala litet om den frågan, därför att jag inte vet när den kommer att behandlas här i kväll, och jag kanske inte har tillfälle att vara närvarande just då. Jag återgår emellertid nu till de jordbruksekonomiska problemen i samband med hela diskussionen om prisfrågorna.

Det är riktigt, att prisfrågorna i nuvarande situation äro mycket viktiga, ty man måste på ett eller annat sätt organisera jordbrukshjälpen så, att jordbru-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
karna få så pass betalt för sina produkter, att de vilja producera maximum av livsmedel. Men det förhållandet, att prisfrågorna stå i förgrunden, betyder inte att de agrarpolitiska problemens kärna är prisfrågorna.

Bondeförbundet och RLF synas lägga huvudvikten vid prissättningen på jordbruksprodukterna. I deras diskussioner stå nämligen prisfrågorna i centrum, men det är en illusion, när Sveriges bönder tro, att de kunna lösa sina frågor blott med prispolitik. Det är nämligen alldeles uteslutet, att svenska folket skulle under en längre tid finna sig i att betala exempelvis 75 öre per kilogram för brödet, för den händelse världsmarknadspriset vore 35 öre eller 25 öre. En sådan linje kommer inte att kunna hållas i längden. Därför borde bönderna se litet längre än bara på prisfrågorna. Annars komma de också att köra fast i sin jordbrukspolitik, ty det går inte att lösa saken blott med att säga: »Vi skola ha mera betalt för produkterna och höja vår levnadsstandard.» Detta är egentligen ett dilettantmässigt sätt att lösa problemet. Det kan lösas från fall till fall och från år till år till en tid, men man kommer i längden inte att kunna lösa jordbruksproblemet på detta sätt.

Därmed har jag kommit till slutet av mitt resonemang. Det förhåller sig enligt min mening så, att jordbruksproblemet i dess helhet icke kan lösas med statliga regleringsåtgärder av den art, som hittills praktiserats. De äro inte heller föreslagna som en generallösning av jordbruksproblemet, men man måste i alla fall, såsom jag har sagt i motionen, föra en jordbrukspolitik på lång sikt, som uppställer som riktpunkt kravet att trygga existens- och produktionsbetingelserna för det stora flertalet av Sveriges bönder. Och hur kan man göra det, om det inte går med de regleringsåtgärder, som man håller på med? Dessa äro inte en krisföreteelse. Det veta alla i denna kammare. Det är tio år gamla recept, som man följer, en politik som räddat situationen i tio år men icke kommer att rädda den så många år till. För att trygga existens- och produktionsbetingelserna för jordbrukets flertal — man kan inte göra det för alla men för flertalet — måste man tillgripa mycket vittgående rationaliseringsåtgärder, så att man genom en ökad produktivitet skapar en bättre lönsamhet. Det hela blir då icke en prissättningsfråga, utan en fråga om arbetsproduktiviteten och avkastningen.

Erkännas bör, att det svenska jordbrukets folk presterat ganska fantastiska ting, när det gäller att höja arbetsproduktiviteten inom jordbruket. Den rationaliseringsprocess, som redan har försiggått inom det svenska jordbruket, talar för att det måste finnas mycket skickligt folk som är drivkraften inom den svenska jordbruksnäringen. Denna rationalisering är mer imponerande än den som skett inom den svenska industrien. Den har höjt arbetsproduktiviteten i ett snabbare tempo än inom industrien. Men detta har kunnat ske, därför att jordbrukets produktionsförhållanden i begynnelsen av denna verkliga rationaliseringsprocess voro synnerligen efterblivna. Emellertid är vad som skett inte nog, ty man hänger fast vid en sak, som fördärvar allt, och det var detta jag till sist ville säga ett par ord om.

Man hänger nämligen fast vid att det svenska jordbrukets bas skall vara småbruket. Det betyder, att svenska folket skall vara ganska rikt, vårt lands ekonomi skall vila på en utomordentligt god grund, och övriga medborgare skola vara villiga att avstå från en viss del av sin levnadsstandard till förmån för jordbruket. Det går inte i längden, det har jag redan sagt. Man måste alltså överge fetischen, att det är småbruket, som skulle bära upp det svenska jordbruket, ty det kan småbruket aldrig göra. Herr Andersson i Bussjö kanske aldrig kommer att förlåta mig, när jag säger, att om man bildar en organisation med särskilt uppgift att vidmakthålla just det svenska småbruket såsom bas för jordbruksproduktionen, så har man slagit in på en väg, som omöjlig kan

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

leda till annat än fiasko. Det går nämligen inte att gå fram efter denna linje. Man måste ta sikte på det större jordbruket.

Skall då småbruket utrotas i den meningen att småbönderna skola fördrivas från sin näring? Det är inte nödvändigt. Man kan kollektivisera det, och det råder intet tvivel om att riksdagens beslut för en tid sedan att bevilja ett anslag för en andelsladugård i Jämtland var ett principiellt beslut av synnerligen stor betydelse. Jag har med stort nöje vid detta tillfälle och vid andra tillfällen hört, att just jordbruksministern har full förståelse för att denna idealisering av småbruket är politiskt oriktig, ty räddningen för den svenska jordbruksnäringen skall inte ske på den vägen. Därför har jordbruksministern också djärvt gentemot en tidigare nästan såsom helig betraktad princip, nämligen om den enskilde jordbrukarens okränkbarhet på den egna torvan, gå in för ett försök till kollektivisering. Det tyder på en viss vidsynthet hos jordbruksministern, som bådär gott för kommande jordbrukspolitik, om han konsekvent fortsätter på denna linje.

Man skall kanske inte tala med bönder om kollektivjordbruk, ty det låter förfärligt i deras öron. De tycka inte om det; de vilja vara självständiga. Men så småningom uppstå ju andra föreställningar, om vad som är bra, och jag skulle gentemot småbrukarromantiken vilja ta upp uttrycket *storgårdar*. Man måste ha storgårdar, där man kan tillgodogöra sig maskintekniken och agrikulturens alla rön och erfarenheter. Då slår man in på en jordbrukspolitisk linje, som kan bära framåt och uppåt. De, som arbeta i den svenska jorden, ha nämligen rätt att leva lika bra och åtnjuta samma kulturella förmåner som vi, som bo i städerna. Den rätten skola vi inte frångå jordbrukarna, ty då göra vi fel. I praktiken har man hittills frångått jordbrukarna denna rätt, rätten till kultur och till materiell välfärd i samma grad som andra medborgare. Det få vi inte göra. Men man kan inte upprätthålla jordbrukets standard blott genom allmosor från staten. Ty vad är denna jordbruksreglering? Ofta blott allmosor åt ett efterblivet jordbruk. Så kan det inte fortgå i längden.

Jag har med detta velat ge blott några strödda synpunkter på vad hela jordbrukspolitikens problem inrymmer och en liten antydning om hur jag tror att den framtida jordbrukspolitikerna måste utformas. Det upphäver på intet sätt riktigheten av vad jag själv här har föreslagit, nämligen att man i dag skall stödja småbrukarna. Man skall hjälpa dessa också i framtiden, stödja dem på rätt sätt. De utföra ett utomordentligt landsgagnande arbete, men de skola som sagt stödjas på rätt sätt, icke på ett sådant sätt, att det går baklänges både med småbrukarna och med vårt lands ekonomi. Småbrukarna skola ha det bättre och vårt lands ekonomi skall gagnas, det skall vara vår linje.

Det är oriktigt att som man nu gör utpeka landsorganisationen som fiende till jordbrukarna. Jag har tidigare nämnt om kampanjen mot August Lindberg för hans förstamajtal, och jag medger, att det finns en mycket utbredd oförståelse i de fackliga arbetarkretsarna för det rättvisa i jordbrukarnas krav. Därför skulle jag vilja passa på tillfället, eftersom herr von Heland väddade till landsorganisationen, att också göra det. Jag väddar alltså till landsorganisationen att söka kontakt med jordbrukarnas organisationer, framför allt med Riksförbundet landsbygdens folk, men naturligtvis i mån av möjlighet också med bondeförbundet. Riksförbundet landsbygdens folk är den huvudorganisation för jordbrukare här i landet, med vilken landsorganisationen har att söka kontakt, ty efter detta krig, som vi hoppas skall sluta inom en snar framtid, går det inte att igen höja arbetarnas reallöner på bekostnad av jordbrukarnas. Jordbrukarna ha nämligen nu vuxit sig så starka i sina organisationer, att ett sådant försök inte kommer att lyckas. Därför vore det förmånligt, om landsorganisationen sökte kontakt med Riksförbundet landsbygdens folk

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
för att redan nu börja diskutera fredsproblemen. Många förväna sig kanske över att jag säger detta, därför att det är att uppträda som en försonande part mellan två stora stridande grupper. Men jag tillåter mig verkligen att ärligt uppträda som en medlare, ty jag vet, att dessa båda producentgrupper, de stora breda bondemassorna och den fackligt organiserade arbetarklassen, i grunden inte ha mot varandra stridande intressen. Går det illa för arbetarna, så går det i *längden* illa även för bönderna, och går det illa för bönderna, drabbas också arbetarna, om man ser det på längre sikt. De båda producentgrupperna ha allt intresse av att söka samverka för att gemensamt lösa ekonomiska problem, särskilt efterkrigsproblemen, som de kunna lösa bättre i förbund än var för sig.

Ja, herr talman, jag är inte skuld till att klockan är så mycket. Jag har inte begärt ordet någon gång förut i dag, och då jag inte gärna kan tala annat än när frågorna äro på dagordningen, så ville jag inte ha osagt vad jag framfört, ty jag tror att jag här representerar en ståndpunkt som är mera objektiv än den, som företrädes av såväl de aktiva jordbrukarna själva som stadsbefolkningens representanter här i kammaren. Jag har velat ge några allmänna synpunkter på frågan om jordbrukspolitiken, synpunkter som jag säkert vet komma att bli aktuella inom den närmaste tiden och jag tror, att de linjer, som jag här blott har antytt, allvarligt måste diskuteras. Komma de att följas, blir det till fördel för de svenska jordbrukarna och därmed till fördel också för hela svenska folket.

Jag har, herr talman, icke något särskilt yrkande.

Herr Nilsson, Bror: Herr talman! Jag har en känsla av att det vore lämpligast att låta den föregående ärade talarens förbryllande positiva jordbrukspredikan få avsluta denna debatt. Men jag hade begärt ordet redan före hans anförande, och jag skall därför be att få tillägga ett par ord.

Det torde inte vara någon fråga här vid årets riksdag, som har föranlett så många motioner som frågan om producentbidraget för mjölk, såsom herr Andersson i Bussjö också antydde — det var visst 28 motioner avgivna i anledning av nu ifrågavarande proposition, och visserligen inte alla, men dock ett respektingivande antal, röra mjölken. Det är således tydligt, att man icke varit nöjd med den utformning av producentbidraget, som fanns i den kungliga propositionen. Men resultatet, som föreligger i nu behandlade utskottsutlåtande, är magert. Ärendets behandling i jordbruksutskottet avslutades faktiskt i trötthetens tecken, och detta långt mera än nu är fallet här i kammaren. Och fastän det tillsattes en delegation och frågan debatterades ett par tre dagar, kunde inte något system utformas eller någon enighet nås, utan frågan blev hänskjuten till Kungl. Maj:ts avgörande. Jag skall därför endast tillåta mig att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet uttrycka det önskemål, som jag har framfört i en motion. Jag gör detta så mycket hellre, som herr statsrådet såväl i sin proposition som i sitt anförande här i kammaren uttalat att han hyser sympati för den uppfattningen, att det system, som utformats i propositionen och i utskottsutlåtandet, till sin beskaffenhet är sådant, att innehavare av familj jordbruk komma i en sämre ställning än tidigare. Om det hade gällt att utforma ett nytt system till hjälpåtgärder för småbrukens innehavare, och detta hade stannat vid innehav av omkring åtta kor, såsom fallet är nu, då skulle jag inte ha sagt något. Men nu är det allvarliga i saken det, att det nya systemet i jämförelse med det gamla ställer innehavarna av bondejordbruken, alltså sådana med åtta, tio kor och mera, i en sämre ställning än den de tidigare innehaft. När det gäller jordbruk med tio kor blir det så, att per kilogram

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

mjölk erhålles ungefär ett halvt öre mindre än tidigare, d. v. s. man berövar jordbrukarna en inkomst som de förut haft, och efter vad som har sagts här i kammaren är detta för en jordbrukare lika allvarligt som det är för en löntagare att bli berövad en inkomst, som han blivit utlovad och som han enligt sin löneplan har rätt att få. Det är detta, som jag tycker är särskilt olustigt, och om det i departementet kan utformas något bättre förslag, som inte lider av detta fel, skulle det vara utomordentligt värdefullt.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om den reservation, som har avgivits av herr Gustafson i Vimmerby och till vilken jag vill ansluta mig. Som herr von Heland sade, är det gott och väl att riksdagen nu vill uttala önskvärdheten av att jordbrukets arbetare få samma reallön som grovarbetare på landsbygden. Men det hade varit bättre, om man tagit konsekvenserna av detta och gått längre och sagt, att det varit önskvärt, att någonting nu gjordes för att åstadkomma en sådan jämställdhet. Ty om krisen skulle bli långvarig, är det i längden ganska riskabelt att göra på detta sätt och låta männen fly bort från jordbruket, så att det blir bara kvinnor och barn kvar — produktionen måste ta skada därav — och ställa det så, att allt annat arbete blir bättre betalt. Om arbetarna överge det mödosamma jordbruksarbetet så komma vi i ett farligt läge, om krisen blir långvarig. Det kan inte vara försvarligt att handla på det sättet. Och att prisstoppet, såsom sagts, skulle utgöra hinder för en förbättring, är inte riktigt. Det sades nämligen när prisstoppet kom till, att det inte skulle omöjliggöra en förbättring av löneläget för de i inkomsthänseende sämst ställda medborgargrupperna.

Om vi nu alla äro överens, från herr Linderot till den motsatta polen, var den nu kan befinna sig, om att det verkligen förhåller sig så att reallönerna för jordbruksarbetarna fortfarande äro för låga, varför skulle vi då inte göra någonting åt det? Jag förstår inte konsekvensen i att man ser, att det föreligger en påtaglig orättvisa och en fara för folkförsörjningen men låter det stanna vid detta utan att göra någonting. Vi låta ju miljoner dagsverken gå förlorade varje månad här i landet genom att människor äro arbetslösa och uppbära anslag utan att göra någonting. Men när det gäller jordbruket, går det inte mer än med nöd och näppe att få folk att hjälpa till med att bärga skörden. Det förefaller, som om vårt folkmaterial hade försvagats. Varför kan man t. ex. inte få upp betorna i Skåne? Från min hembygd minns jag, att fattiga människor förr gjorde detta arbete, men dessa fattiga människor finnas inte längre. De ha fått det bättre, och de behöva inte hålla på med detta hårda och svåra arbete. Men vi kunna väl inte låta sådana förhållanden fortfara här i landet och lägga armarna i kors och konstatera faktum utan att göra någonting åt det. På denna punkt finner jag jordbruksutskottets utlåtande alltför negativt.

Jag skall också be att få anföra en siffra som ett komplement till vad herr von Heland nämnde här. Man har räknat arbetarna i blockstatistiken. Blockledarna ha räknat, hur många kvinnor som här i Sverige delta i jordbruksarbete. Och kommit till det resultatet att 470,611 kvinnor arbeta direkt i jordbruket. Där finnes säkerligen en felkälla, som jag har misstänkt i det konto, som man gjort upp för jordbruket, när man beräknade jordbrukets arbetskostnader. Man räknade inte med kvinnorna. Jag skulle vara intresserad av att veta, hur man i jordbrukskalkylerna har uppskattat timlönen för dessa 470,611 kvinnor. Vilken timlön har man beräknat åt dem? I jordbruket är det så, vilket inte tas i betraktande, att inte bara männen utan också kvinnorna och barnen i stor utsträckning sköta om produktionen, och detta gör att frågan om skälig ersättning för denna arbetsinsats blir ännu mera behjärtansvärd.

Jag ber, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till herr Gustafsons i Vimmerby reservation.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Herr Ohlin: Herr talman! Om jag, som i likhet med herr Linderot icke är jordbrukare, tar till orda i denna debatt, är det ingalunda för att efterkomma hans anmaning, att även andra än jordbrukare skola yttra sig, utan det är därför, att jag anser, att det spörsmål, som här är till behandling, har en allmän samhällsekonomisk betydelse. Och det finns några synpunkter på frågan om den svenska jordbrukspolitikens hänsyn till det mindre jordbrukets folk, som efter vad jag tycker förtjäna dels ytterligare understrykas, dels framföras i den mån de inte redan kommit till uttryck här i dag.

Det är alldeles klart, att det vore lätt att klara problemet om ökat stöd åt småbruket, om man kunde disponera hur stora belopp som helst ur statskassan. Men det förefaller vara en självklar utgångspunkt för diskussionerna i rådande statsfinansiella läge, att man får röra sig inom den ekonomiska ram, som jordbruksministern har haft till sitt förfogande. Om man vill göra det, kan jag inte finna något annat än att den linje, som utstakats i den av herrar Näslund och Waldemar Svensson avgivna reservationen, avgjort är att föredra framför den som den kungliga propositionen anvisat. För det första har det veterligen inte från något håll kunnat bestridas, att den av dessa reservanter föreslagna metoden är enklare att tillämpa än propositionens. Och för det andra är det i och för sig uppenbart, att själva årsregleringen, efterregleringen, lättare klaras enligt denna metod än enligt propositionens. Denna senare ställde man sig från början mycket skeptisk till, när det gällde efterregleringen. Och medan den av herrar Näslund och Svensson föreslagna metoden löser problemet om en efterreglering, en utjämning olika månader emellan under det första halvåret 1943, så lämna både Kungl. Maj:t och utskottet frågan om denna efterreglering olöst. Man får inte veta någonting om hur utskottet tänkt sig, att efterregleringen för första halvåret 1943 skulle komma till stånd.

Det förefaller alltså, som om det effektiva mjölkpris, som kanske hälften av landets mjölkproducenter skulle komma i åtnjutande av, fortfarande skall vara obestämt. Denna ståndpunkt rimmar ganska illa, herr talman, med den allmänna principiella ståndpunkt, som utskottet intar, när det understriker vikten av att jordbrukarna på ett tidigt stadium skola veta, vad de ha att räkna med i prisavseende.

Det torde inte heller kunna bestridas, att den från folkpartihall angivna metoden innebär en väsentlig förbättring i jämförelse med propositionens. Ehuru herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för en stund sedan meddelade, att för de minsta jordbruken ingen metod i världen kan skapa en hygglig levnadsstandard — något som han har rätt i — är det anmärkningsvärt, att den av honom i propositionen föreslagna förbättringen framför allt är en förbättring för stödjordbruket, medan den ger en relativt liten förbättring åt vad som vanligen kallas småbruk, nämligen de ofullständiga jordbruken. På denna punkt ger herr Näslunds förslag en högst avsevärd förbättring. Jag tänker då på sådana jordbruk, som sälja 500—800 kilogram mjölk i månaden och upp till grupper med 1,400 å 2,000 kilogram i månaden.

När man studerar utskottets betänkande och frågor, vad utskottet egentligen har emot denna metod, som uppenbarligen vore rationellare och enklare, finner man, att utskottet anför en rätt godtyckligt vald siffra. Utskottet säger: »Vi kunna vara med om att ta 3 miljoner kronor från de 8.6 miljoner, som skola användas som lokal prisutjämning utöver speciella Norrlandsbidrag och dylikt. Men reservanterna vilja ta ytterligare 2 miljoner kronor och det vilja vi icke vara med om.» Man får inte veta, varför denna gräns skulle vara så viktig.

På sidan 26 i utskottets utlåtande står det vidare, att även dessa lokala prisutjämningsbidrag, alltså på 8.6 miljoner kronor, främst äro »avsedda för mind-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

re mjölkproducenter och närmast sådana som till följd av fellslagen skörd eller andra orsaker äro i särskilt hög grad i behov av stöd». Detta uttalande är ganska intressant, därför att hittills har veterligen denna lokala prisutjämning icke varit organiserad som ett speciellt stöd åt småbrukare, vilka drabbats av fellslagen skörd, utan den har varit ett stöd åt jordbrukare överhuvud taget i trakter, där skörden har slagit fel. Skulle det vara meningen, att dessa 8.6 eller, med den minskning utskottet tänker sig, 5.6 miljoner kronor äro avsedda att komma, icke alla jordbrukare i trakter, där skörden slagit fel, utan speciellt småbrukarna i dessa trakter till del, då tycker man verkligen, att en så radikal förändring i nuvarande system skulle ha belysts först av jordbruksministern och sedan av utskottet. Men på denna punkt lämnas man, såvitt jag förstår, helt och hållet i mörker.

Jag har för min del inte kunnat dra någon annan slutsats än den, att meningen nog närmast är, att dessa pengar skola användas på samma sätt som hittills och inte särskilt komma de mindre jordbrukarna till del, men man vet inte om denna tolkning är riktig eller om avsikten är att ett nytt system skall tillämpas. Det skulle vara tacknämligt att få veta, om denna tolkning är riktig, och att överhuvud taget få litet klarare besked på denna punkt.

Om det nu är så, att man vill ha ett par miljoner kronor mer till denna prisutjämning än vad som enligt herr Näslunds reservation omedelbart skulle ställas till förfogande, kan man på det sätt, som i reservationen anvisas, av de 34 miljoner kronor, som gå till allmänt mjölkpristillägg, disponera ett par miljoner. Såsom jordbruksministern påpekar skulle det åstadkomma en allmän prissänkning av mjölken — enligt vad jag kan se — med ett tiondels öre per liter eller något litet mer. Men jag understryker, att eftersom det skulle öka ersättningen åt de mindre mjölkproducenterna, bleve det ingen minskning av den totala betalningen för mjölkproduktionen i dess helhet.

Jordbruksministern säger: »Om en sådan allmän prissänkning kan det inte vara tal. Det har alla varit emot.» Jag vill uttrycka en viss förvåning över den ståndpunkten. Till en början är det väl klart, herr talman, att om man skall ha en prisutjämning och låta den komma vissa grupper till godo inom ramen för ett konstant belopp, måste man ta pengarna någonstans. Vilka jordbrukare är det, som skulle få vidkännas en försämring, om man går herr Näslunds väg? Jo, alla skulle primärt få avstå ett tiondels öre per liter, men sedan skulle småbrukarna få tillbaka pengar genom ett högre producentbidrag än enligt propositionen. De mjölkproducenter, som producera något mer än ett par tusen liter i månaden, skulle således få vidkännas en försämring, medan övriga producenter skulle få en mindre förbättring.

Om man nu studerar jordbruksministerns eget förslag till omläggning av producentbidraget och studerar tabellerna, finner man, att jordbruksministerns förslag inte innebär något annat än en åtgärd av precis samma innebörd, nämligen att man tar från de jordbrukare, som producera mer än ett par tusen liter i månaden, och ger det till de mindre producenterna. Det finns ingen principiell skillnad mellan dessa linjer. Herr Näslunds linje innebär bara en överflyttning av pengarna från de större mjölkproducenterna till de mindre på samma sätt som jordbruksministern själv föreslår.

Under dessa omständigheter har jag, herr talman, mycket svårt att förstå, varför det skulle finnas något principiellt skäl mot att man går den vägen, att man använder något av det allmänna mjölkpristillägget till prisutjämningsändamål, när man av producentbidraget, som i första rummet är avsett för småbrukarna, kan ta 15 miljoner kronor eller något lägre belopp till prisutjämningsändamål på ett sådant sätt, att det i verkligheten drabbar de större jordbrukarna. Varför kan man inte av de 34 miljoner kronor, som utgöra all-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
mänt mjölkpristillägg, också ta ett par miljoner på ett sådant sätt, att det drabbar de större jordbrukarna. Jag upprepar det, de mindre jordbrukarna få tillbaka pengarna, ehuru det sker efter en något annan metod enligt herr Näsunds förslag än enligt propositionen.

När jordbruksministern slutar med att bestämt avråda från att vi skola ge oss längre in på subventionsvägen än han själv föreslagit — han föreslår ju själv, att man nu skall ta ytterligare ett steg — kan man inte underlåta att erinra sig, att jordbruksministern hela tiden synes ha varit mycket ovillig, när det gäller stödet åt småbrukarna. Vid ett tillfälle föreslog jordbruksministern till och med en anordning, som i praktiken kunde tänkas innebära en *sänkning* av producentbidraget till de mindre jordbrukarna. Det var, när det utgjorde 2 öre per kilogram och enligt vissa antydningar i propositionen kunde väntas komma att nedgå till ett öre per kilogram. Jag tror att man kan säga, att jordbruksministern på detta område pressats steg för steg till en politik, som dock för närvarande ger det mindre jordbruket en avsevärd hjälp. I betraktande av detta tror jag inte att man kan ta så förfärligt allvarligt jordbruksministerns antydan, att precis vid det han föreslår skola vi stanna. I själva verket innebär den ytterligare utvidgning, som föreslås i herr Näsunds reservation, i princip samma sorts utjämning.

Jag tillåter mig lämna denna fråga för att beröra en annan, som kanske är ännu mera central men ännu inte beaktad i dagens debatt, nämligen frågan om brödsädsodlingen. I den kungl. propositionen uttalas det, att »enighet torde råda därom att i första hand största möjliga brödsädsproduktion bör eftersträvas». Alla torde vara överens om den saken. Brödsädsförsörjningen är central. Om man studerar propositionens tabeller över den med brödsäd besådda arealen och den areal, som man i höstas planerade att beså med vårsäd innevarande år, skall man finna, att den i oktober 1942 gjorda inventeringen visar en planerad respektive utförd sådd av 495 tusen hektar, medan siffran föregående år var 542 tusen hektar och året dessförinnan 535 tusen hektar. Om man sätter detta såsom kriterium på framgången för den svenska planhushållningen på jordbrukets område och såsom resultatet av en strävan att i främsta rummet trygga brödsädsförsörjningen — eftersom man inte kan veta någonting om hur de klimatiska förhållandena under det kommande året skola gestalta sig, får man i första rummet inrikta sig på att se till, att tillräcklig *areal blir besädd* med brödsäd — och finner att en nedgång skett i jämförelse med de två närmast föregående åren med närmare 10 procent, har man svårt att undvika den slutsatsen, att denna planhushållning inte haft någon stor framgång. Jämför man med åren före kriget, skall man finna att den med brödsäd besådda arealen inte ökats, utan snarare minskats. Det är att ta stora risker och hoppas mycket på god avkastning per arealenhet, om man förfär på ett sådant sätt. Nu kan man hoppas att den med vårsäd besådda arealen snart skall visa sig större än man i höstas planerade — det är i varje fall min livliga förhoppning. Men jag vill redan nu uttala, att skulle det visa sig, att denna med vårsäd besådda areal inte ökats utöver vad som planerats och därför den totala med brödsäd besådda arealen är väsentligt mindre än den varit andra år, visar detta, att det hittillsvarande systemet, som avser att trygga brödsädsförsörjningen, inte varit tillräckligt effektivt. Jag vill då livligt hoppas, att statsrådet vill överväga att i någon mån lägga om detta system.

Låt mig beträffande dessa frågor bara i förbigående beröra en annan sak, nämligen fodercellulosa! För ungefär 12 månader sedan uttalades här i kammaren en varning från olika håll och olika partier till jordbruksministern för att han insisterade på att beställa ungefär 550 tusen ton fodercellulosa. Herr

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

förste vice talmannen och flera andra förklarade, att kvantiteten säkert var överdrivet stor. Men jordbruksministern framhårdade. Vad har resultatet blivit? Jo, man hade ett lager vid årets början på 70 tusen ton. Men beräknar nu att under året totaliter sälja 80 tusen ton eller 10 tusen ton mer än vad som finns i lager. Nu har Kungl. Maj:t begagnat sig av rätten att minska beställningen, så att man fått ned kvantiteten till 340 tusen ton i stället för 550 tusen ton, men trots en något förlustbringande export och annan försäljning sitter man med ett överskott på 280 tusen ton. Jag tror att det visar, hur berättigad den varning var, som förra året riktades till jordbruksministern. Här gjordes ett för statskassan ganska dyrbart misstag, och även om denna massa framdeles kan säljas, betyder det en förlust för statsverket.

Till sist, herr talman, kan jag inte underlåta att beröra herr Gustafsons i Vimmerby reservation, som både den sist ärade talaren och herr von Heland ha fört på tal. På sidan 21 förklarar utskottet, och då även reservanten herr Gustafson, att »det av Kungl. Maj:t meddelade beslutet rörande prissättningen på jordbrukets produkter under nästa regleringsår har icke föranlett någon erinran från utskottets sida». Här har man alltså från utskottet, inklusive herr Gustafson, ett godkännande av denna prissättning. Den har tidigare godkänts av en stor jordbrukskommitté med många bondeförbundsrepresentanter och av livsmedelskommissionen och dess råd, likaså med många bondeförbundsrepresentanter. Men så finner man att herr Gustafson, nu med understöd av herr von Heland och herr Bror Nilsson, förklarar, att »det av regeringen beslutade prisstoppet synes icke böra utgöra avgörande hinder för att den i jordbruket sysselsatta arbetskraften i lönehänseende redan i nuvarande läge beredes en bättre ställning».

Ja, kan herr von Heland eller någon annan klara denna trollkonst att med en godkänd prissättning, som anger ramen för jordbrukets inkomster, omedelbart bereda den i jordbruket sysselsatta arbetskraften i lönehänseende en avsevärt bättre ställning, så ha de min aktning. Det vore ytterligt tacknämligt, om det kunde ske, men för min del måste jag, herr talman, efterlysa konsekvensen i dessa båda ståndpunkter.

Jag vill för övrigt beträffande herr von Helands många siffror om lönerna inte säga annat än att det förefaller, som om han inte tillbörligt beaktat skillnaden i levnadskostnader mellan olika folkgrupper. Jag vill tillägga, att jag delar herr von Helands och andras mening, att den svenska jordbruksbefolkningen kan göra anspråk på att få en höjning av sin levnadsstandard, jämförd med andra folkgruppers, om man utgår från åren 1938 och 1939, ty förkrigsläget var inte rimligt och rättvist. Vi måste därför vid planläggningen av jordbrukspolitiken både nu och framdeles sikta på att jordbruksbefolkningen skall erhålla en relativ höjning av sin levnadsstandard. Men då utskottet berör denna fråga och på sid. 22 säger, att jordbruksarbetarnas levnadsstandard snarast möjligt bör bringas i nivå med andra jämförliga folkgrupper, kan man inte underlåta att fråga sig, varför det bara skulle gälla jordbruksarbetarna. Förmodligen tänker sig utskottet, att om jordbruksarbetarna få en bättre levnadsstandard, skola även alla andra få det med nuvarande jordbrukspolitik. I annat fall skulle kanske herr von Heland inte vara så energisk i sina krav på höjning av dessa löner. Men jag vill då betona, att det finns en grupp inom det svenska jordbruket, beträffande vilken det inte är säkert, att om man höjer lantarbetarlönerna och priset på vissa produkter, man därmed tillför denna grupp en motsvarande höjning i levnadsstandarden, och det är det mindre jordbrukets folk. Det är bland annat av det skälet, som man, om man vill att hela jordbruksbefolkningen skall få en skälig förhöjning av levnadsstandarden, måste tillgripa särskilda åtgärder till det mindre jord-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
brukets fromma, även om man samtidigt understryker att en förstoring av brukningsdelarna är på lång sikt den enda verkliga lösningen.

Det är av dessa skäl som man från den grupp jag tillhör under många år har ivrat för åtgärder till förmån för det mindre jordbruket. Och det är därför att jag för min del betraktar den i herr Näslunds reservation angivna vägen såsom ett mycket berättigat och starkt motiverat steg i denna riktning, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till herr Näslunds reservation.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **von Heland**, som yttrade: Herr talman! Jag ber först att få tacka herr Ohlin för instämmandet i våra önskemål. Jag erkänner att det i det av herr Ohlin citerade yttrandet på sid. 22 i utskottsutlåtandet i stället för »jordbruksarbetarna» borde ha stått »jordbrukets arbetskraft». Däremot kan jag inte instämma i att dessa åtgärder inte skulle komma att hjälpa småbrukarna. Jag anser att just de skulle få den förbättring, som vi önska, genom den åtgärd, som föreslås från vårt håll.

Beträffande den fråga, som herr Ohlin ställde till mig, vill jag säga, att vi endast önska att få ett uttalande av riksdagen, att statsmakterna äro införstådda i våra önskemål om förbättrade löner och därmed högre jordbrukspriser, så att man vid avtalsförhandlingarna i höst skall ha klart för sig, att man har statsmakterna bakom sig, så att man kan beräkna, att vid prissättningen nästa vår priset kommer att höjas med hänsyn till arbetskostnadernas förhöjning.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Till herr Bror Nilsson vill jag bara säga, att den kvinnliga arbetskraften räknas in i kalkylen på det sättet, att man beräknar, hur många dagsverken, som behövas för, låt mig säga fem hektar jord, och både manlig och kvinnlig arbetskraft ingå där i kalkylen efter vissa grunder.

I anledning av herr Ohlins anförande skulle jag vilja säga, att jag inte på rak arm kan avgöra, om den i herr Näslunds reservation angivna metoden är enklare, men i vilket fall som helst har det från livsmedelskommissionen och mejerierna hävdats, att förfarandet blir besvärligt, om man skall ha ett system med efterreglering. Utskottet meddelar emellertid nu, att man på förfrågan har från det hållet förklarat, att en förenklad efterreglering vore möjlig att genomföra även vid ett differentierat producentbidrag.

Vidare sade herr Ohlin någonting om att i såväl propositionen som reservationen föreslås, att småbruket skall erhålla ett bättre stöd än tidigare samt att stödet skulle bli något större enligt reservationen, genom att en större del av prisutjämningsbidraget skulle komma småbrukarna till godo. Men hur skicklig herr Ohlin än är att balansera, kommer han väl inte ifrån, att det här uppstår en skarv på så sätt, att familj jordbruket blir lidande genom att det går miste om producentbidraget.

Härefter vill jag framhålla, att när jag sade att jag inte tycker, att systemet med producentbidrag är tillfredsställande, avsåg jag naturligtvis särskilt producentbidraget för fläsk.

Jag vill inte tävla med någon i fråga om omvårdnaden om småbruket. Herr Ohlin tyckte sig ha funnit, att jag pressats steg för steg till att göra någonting för småbrukarna. Jag vet inte, om inte herr Ohlin också blivit pressad, ty i höstas förfäktade herr Ohlin mycket bestämt, att man skulle sänka mjölkpriset med ett öre, och det blir inte mycket över, om man först ger några öre i producentbidrag och sedan tar ifrån vederbörande en del på annat sätt.

Såsom jag sade i mitt förra anförande, är det självfallet, att det som enligt utskottets förslag reserveras av producentbidraget skall komma att användas

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

såsom ytterligare bidrag åt dem, som få en dålig skörd. Utskottet säger också, att det inte får utgå till andra än dem, som ha högst 25 hektar åker. Bidraget är alltså ett producentbidrag och inte ett prisutjämningsbidrag, och följaktligen kan jag inte erinra emot att arealgränsen nedsättes.

När herr Ohlin talade om att strävandet att främja brödsädsodlingen misslyckats, borde herr Ohlin, trots att han inte förstår sig på praktiskt jordbruk, beakta, att ingen på förhand har kunnat veta, hur det skulle ställa sig med övervintringen för brödsäden. En stor del av dem, som ha jord i trakter, där brödsädsodlingen tagit skada under de svåra vintrarna, ha nämligen blivit betänksamma för denna odling, och följaktligen har insådden blivit mindre. Den regniga väderleken har också varit en bidragande orsak till att man i södra och västra Sverige sått betydligt mindre höstsäd än vi tänkt oss. Uppgifterna lämnades redan i oktober, och då har man inte kunnat uppge annat än vad man ansett vara möjligt att så. I stora delar av södra och västra Sverige var det emellertid omöjligt att så lika tidigt som vanligt på grund av den försenade skörden. Livsmedelskommissionen och statsmakterna hade ju tillrätt jordbrukarna att odla grönfoder i trädorna. Hade inte detta efterkommit, skulle trädorna ha varit tillgängliga tidigare på hösten för brödsädsodling. Årter och grönfoder kunde emellertid inte skördas i tid för att möjliggöra brödsädsodling, och även av den anledningen minskades årets brödsädsodling av höstsäd.

I fråga om fodercellulosan vill jag inte säga annat än att varken herr Ohlin eller jag visste vid den tiden, avtal träffades om tillverkningen av fodercellulosa, hur skörden skulle utfalla år 1942, och om resultatet hade blivit dåligt, hade det nu hörts andra visor. Avtalet träffades nämligen på våren 1942.

Jag vet inte, om vi förlorat någonting på den fodercellulosa, som vi ha exporterat. Jag tror nog att vi ha fått tillbaka vad fodercellulosa kostade staten, och det är möjligt, att vi kunna exportera mera fodercellulosa och få igen kostnaderna för den.

Herr Ohlin erhöi nu ordet för kort gemäle och anförde: Herr talman! I anledning av statsrådets uttalande angående mjölkpriset vill jag understryka, att ett missförstånd föreligger. Jag har aldrig hävdad någon ståndpunkt, som skulle innebära en sänkning av mjölkpriset för det mindre jordbruket. Jag inbjuder statsrådet att studera vad jag sagt och skrivit i den saken.

Sedan säger statsrådet, att det är klart att det blir en del bondejordbruk, som få mindre betalt för mjölken än om man skulle gå den av herr Näslund angivna vägen och ta av det allmänna mjölkpristillägget. Jag påpekar att jag sade i mitt förra anförande, att den av statsrådet själv föreslagna vägen innebär precis detsamma. Den innebär en minskning inte bara för det största jordbruket, utan även för de medelstora. Det är därför som det inte kan förefalla mig sakligt berättigat att säga — som herr statsrådet gör — att jag kan lägga fram detta förslag men inte vara med om ett förslag som i praktiken innebär alldeles detsamma.

Vad brödsäden beträffar, är det alldeles klart, att höstens väderleksförhållanden voro ogynnsamma, men det är väl just sådana saker, som jordbrukspolitiken har att ta hänsyn till. Man kan inte underlåta att konstatera, att om en sådan händelse åstadkommer en väsentlig minskning av brödsädsarealen, är det ett föga lysande resultat av planhushållningen på detta område.

Vad till sist fodercellulosa beträffar, kan jag stödja mig på att det var ett antal praktiskt erfarna jordbrukare med herr förste vice talnannen i spetsen, som gav goda skäl för att man inte borde ha beställt en så stor kvantitet cellulosa. Men jordbruksministern frågar: hur skulle man ha gjort, om det

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
blivit en sämre skörd? Jo, herr statsrådet, då hade man kunnat öka beställningarna några månader senare av cellulosa.

Att staten förlorar pengar på fodercellulosan, tror jag indirekt framgår av att det kräves vissa anslag även nu. Jag medger att förlusten på fodercellulosan inte är av häresande dimensioner, men jag tror att herr statsrådet vid en senare tidpunkt kommer att få upplysa riksdagen om att affären inte varit lysande för statskassan.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Då det förra våren klargjordes för lantmännen, att myndigheterna hyste en önskan, att man skulle beså trädorna för att bättre trygga behovet av foder, åtlödde jordbrukarna i stor utsträckning uppmaningen härom. Det var omöjligt att då på våren veta, att det skulle bli en regnig höst, så att man inte skulle hinna att i tid skörda vad som såtts i trädorna. När nu utvecklingen blev sådan, blev resultatet, att man inte kunde så tillräckligt med höstsäd.

Vi vilja ju bl. a. ha så mycket oljeväxter odlade som möjligt, och 22 tusen hektar besåddes också med sådana växter. De skördades i fjol så sent, att de på sina ställen inte kunde tröskas förrän i november månad, och det är givet, att det inte därefter gick att så höstsäd.

Förhållandena ha alltså varit sådana, att ingen har kunnat förutse dem. Med hänsyn härtill har emellertid vårvetet åsatts något högre pris i år för att odlingen skall utökas. Följaktligen tycker jag inte, att vi skola beskylla livsmedelskommissionen för att den inte har varit förutseende och försökt avhjälpa svårigheterna.

I fråga om fodercellulosan vill jag inte tillägga mer än att det är synnerligen lätt att vara efterklok.

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! Det är beklagligt att vi skola diskutera denna viktiga fråga under en sådan forcering. Jag hade för min del inte tänkt begära ordet, men jag tvingades faktiskt att göra det av herr Linderots anförande.

Om det program, som han här utvecklade, skall ge en vink om de linjer, efter vilka den nya nationella kommunismen här i landet skall arbeta, måste man säga, att det vittnar om en ganska betydande förvirring. Men jag tycker att det är lustigt att konstatera det underliga samspel, som råder mellan herr Linderot och t. ex. herr von Heland i jordbruksfrågorna. Herr Linderot sade att socialdemokraterna motverka jordbruksarbetarnas intressen, och som stöd härför åberopade han ett uttalande av herr Sträng, att jordbruksarbetarna med hänsyn till den återhållsamma ekonomiska politik, som är anbefalld, inte borde driva sina krav för långt. Jag fann det uttalandet ganska underligt.

Jag tycker att det är minst lika anmärkningsvärt, att när herr von Heland står upp och slår sig för sitt bröst och bedyrar sin stora kärlek till lantarbetarna och påyrkar förbättring i deras läge, är kommunisten Linderot den förste, som faller ned och tillber. Det gjorde ett ganska lustigt intryck, nästan lika lustigt som när herr Linderot i senare delen av sitt anförande slöt jordbruksministern i sin breda famn och betraktade honom nära på som en partivän på den jordbrukskollektiveringens stråt, som han försökte få oss in på.

Nu bör man kanske i all vänlighet erinra herr Linderot om att man inte får ta allt det, som herr von Heland säger, för gott. Jag vill erinra om att de förbättringar av lantarbetarnas ställning, som verkligen ha inträtt under årens lopp, ha huvudsakligast framdrivits under socialdemokratisk regi och ofta i strid med herr von Heland och andra. Men det socialdemokratiska intresset stannar inte vid lantarbetarna utan sträcker sig även till de mindre jordbru-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

karna. Det har ju blivit modernt nu att tala för småbrukarna och det mindre jordbruket. Det är en så ofantligt stor kärlek som nu kommer denna grupp till del, att om alla de vackra önskningarna skulle förverkligas, komme en verklig jordbruksrevolution till stånd här i landet. Det märkliga är att i det program och de motioner, vari denna kärlek utvecklas, från folkpartiet och även delvis från bondeförbundet samt nu även från kommunisterna, är det ofta gamla socialdemokratiska programpunkter och önskemål som tagas fram till vädring. Eftersom här har talats om landsorganisationen och det socialdemokratiska partiet, vill jag erinra om att båda dessa klart ha deklarerat sin önskan att höja de allra lägst ställda grupperna, framför allt lantarbetarna och vissa mindre jordbrukargrupper. Men det är klart att det antiinflation-program, som nu är anbefallt, och som verkligen tar sikte på det helas och även jordbrukets bästa med hänsyn till vad som komma skall efter kriget, ålägger alla grupper en betydande återhållsamhet.

Herr Linderot sade till slut, att industriarbetarnas löner skola återställas efter kriget, och han menade att det återigen skulle ske på jordbrukarnas bekostnad. Jag tror det är litet förhastat att utslunga sådana påståenden. Jag tänker mig att herr von Heland även på denna punkt är beredd att ansluta sig till herr Linderot. Jag har naturligtvis inte fullmakt att avge några deklARATIONER, men nog anser jag mig ha rättighet säga att det parti jag företräder, och jag tror även landsorganisationen, för tiden efter kriget kommer att engagera sig i ett program, som innebär en verklig utjämning under samverkan mellan olika producent- och arbetar- samt konsumentgrupper. Jag tror att detta program kommer att vara kännetecknat av långt klarare linjer än det, som den nyvordne »nationelle» kommunistledaren i dag sökt göra oss förtrogna med.

Vad de olika här föreliggande förslagen beträffar, förefaller det mig, som om läget skulle vara präglad av en viss förbistring. Jag skulle ha önskat att utskottet kunnat åstadkomma en bättre samarbetning av de olika förslagen. Det borde ha varit möjligt att komma fram till en enhetlig lösning med bortarbetande av de många olika linjerna, som ju icke skilja sig mycket från varandra. Som läget i dag är, herr talman, och med hänsyn till den forcering vi nu måste arbeta under, kan jag inte annat än yrka bifall till utskottets förslag.

I herr andre vice talmannens yttrande instämde herr *Wagnsson*.

Ordet lämnades nu för kort genmäle till herr *Linderot*, som yttrade: Herr *Akerberg* tycks ha missförstått mig, eftersom han ansåg att jag menade, att den fackliga rörelsen av någon ond vilja gent emot Sveriges bönder skulle söka att efter kriget få högre arbetarlöner på bekostnad av dem. Vad jag ville säga är, att det svenska folkhushållet, låt oss säga under tiden efter jordbrukskrisen 1930, har kunnat ge subventioner till jordbruket utan att arbetarnas löner därför behövt sänkas. Men när kriget är över, komma vi att få betala alla de miljarder, som nu ges ut på rustningar och dylikt, och den kapitalistiska ekonomin kommer då icke att vara i stånd att höja både industriarbetarnas löner och jordbrukarnas levnadsstandard. Därför förut-satte jag att man skulle komma att försöka lösa frågan om arbetarnas löner på jordbrukarnas bekostnad. Min mening är att man, för att undvika löne-sänkningar eller stagnation för industriarbetarna, redan nu måste ta sikte på en sådan produktionsförändring inom jordbruket, att lantbefolkningens lev-nadsstandard kan höjas.

I övrigt inverkar det ju icke på sakfrågorna, om herr *Akerberg* försöker göra några skämtsamma anspelningar på jordbruksministern eller herr von Heland, som om de skulle ha blivit av samma åsikt som jag. Det är utan

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
vidare klart för en och var, att vi icke ha samma politiska åsikter, men vi kunna ju i alla fall se förståndigt på jordbruksfrågor.

Herr von Heland: Herr talman! Jag måste beklaga att denna viktiga debatt kommer så sent på natten och att jag ytterligare måste besvara kammaren vid denna sena timme. Jag har begärt ordet dels för att få ge en replik till herr Åkerberg och dels för att framställa ett par frågor till herr Ohlin.

Till herr Åkerberg vill jag säga, att jag verkligen hoppas att den samförståndsvilja, som nu ofta deklarerats från socialdemokratiskt håll, skall bli verklighet och att de frågor, som vi från vårt håll anse så oerhört viktiga för jordbrukets folk, skola kunna lösas i samförstånd. Det var glädjande att höra vad herr Åkerberg härvidlag anförde om en utjämningspolitik snarast möjligt. Vad vi reagerat mot är de uttalanden, som gjordes den 1 maj och som jag ansåg mig böra omnämna, eftersom de icke stämde överens med vad herr Åkerberg i dag anför. Jag hoppas alltså att vad herr Åkerberg i dag sagt är det riktiga uttrycket för det socialdemokratiska partiets ståndpunkt.

Herr Åkerberg anförde dessutom, att socialdemokraterna alltid strävat efter att förbättra lantarbetarnas villkor, ofta, som han sade, i motsatsställning till bondeförbundet och även till mig. Detta är absolut ett misstag, herr Åkerberg. Jag kan peka på att det var jag som vid den s. k. jordbrukarriksdagen år 1930 upptog frågan om att sammankoppla löner och jordbruksproduktpriser för att därmed kunna förbättra lönestandarden för jordbrukets arbetskraft. Denna fråga behandlades sedermera på bondeförbundets förbundsstämma i Ronneby år 1935, och en kommitté tillsattes med nuvarande jordbruksministern som ordförande. Denna kommittés arbete föranledde bondeförbundet att i en motion vid 1936 års riksdag söka få till stånd en sammankoppling av lantarbetalärönerna och jordbrukets produktpriser.

Vi ha alltså för många år sedan sökt att på detta sätt ernå en förbättring av villkoren för den arbetskraft, som är anställd vid jordbruket, och det är alldeles självklart att lönefrågorna måste stå i samband med näringens möjligheter att betala — det tror jag att varje industriarbetare utan vidare skall erkänna.

Jag har många siffror som belysa läget inom jordbruket i det hänseendet. Jag skall icke gå längre tillbaka än till år 1913, ehuru jag har ännu tidigare siffror. År 1913 var lönen för en lantarbetare 698 kronor. Med kriget och krisen stego sedan jordbruksprodukterna i pris, och då ökades arbetarnas löneinkomster automatiskt. Årslönen för en lantarbetare år 1918 var sålunda 1,689 kronor. Enligt statistiska publikationer ha arbets- och löneförhållandena på de flesta arbetsplatser inom jordbruket varit reglerade genom kollektivavtal sedan år 1919, då alltså fackföreningsrörelsen sökt förhjälpa jordbruksarbetarna till bättre förhållanden. Men innan dessa fackföreningar ännu kunnat göra något, alltså före 1919, hade således årslönen på grund av jordbrukets förbättrade läge stigit från 698 till 1.689 kronor. Högkonjunkturen fortsatte sedan, och år 1920 var årslönen den högsta, eller 2,218 kronor. Trots fackföreningarna och det socialdemokratiska partiet sjönk lantarbetalärlönen omedelbart härefter på grund av krisen, och redan år 1922 hade den nedgått från 2.218 till 1,239 kronor.

Av detta framgår klart, att arbetskraften är beroende av de möjligheter näringen har att betala, och det är därför vi äro så ivriga att även när det gäller jordbruket koppla ihop dessa frågor, i all synnerhet som dess villkor i löne- och prishänseende regleras så noggrant. Jag är som sagt mycket tillfredsställd med den deklaration herr Åkerberg i dag gjorde. Den bådade gott för framtiden.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Med folkpartiet är det litet egendomligare. Herr Ohlin påstod, vilket jag icke kan se någon rimlig anledning till, att jordbruksministern icke hade varit intresserad för småbrukarna och producentbidragen. Detta måste vara felaktigt redan därför att Sverige ju är ett småbrukarland. 78 procent av landets jordbruk äro mindre än 10 hektar, medan endast 1.7 procent äro större än 50 hektar. Jordbruksfrågorna måste följaktligen bli framför allt det mindre jordbrukets problem, och det är alldeles självklart att vi med vår stora valmanskår på landsbygden främst måste ta hänsyn till det mindre jordbruket. Men att folkpartiet blivit så intresserat av dessa producentbidrag förefaller mig ganska underligt, eftersom ju folkpartiet också kallas det liberala partiet. Må det tillåtas mig att göra herr Ohlin ett par frågor. Är det för det första hans uppfattning, att mjölkregleringen bör ordnas som en social hjälpåtgärd, eller bör jordbruksstödet lämnas enligt vanliga driftsekonomiska principer, och bör man härvid söka inrikta jordbrukspolitiken på sådant sätt, att högsta möjliga produktion främjas? Om herr Ohlin svarar att mjölkregleringen och producentbidragen böra ordnas som en social hjälpåtgärd, förstår jag folkpartiets önskemål i fråga om producentbidragen och önskar då i stället få svar på en annan fråga: Är det riktigt att en sådan social hjälpåtgärd inlemmas inom den s. k. ramen för jordbruksregleringen, eller bör det icke i stället vara så, att en sådan åtgärd vidtages av staten direkt och med särskilt anslagna medel? Om herr Ohlin däremot icke anser, att jordbrukspolitiken och mjölkregleringen över huvud taget böra betraktas som sociala hjälpåtgärder, synas mig motionen och anförandena från folkpartihåll litet egendomliga. Ty om mjölkregleringen icke skall ordnas som en social hjälpåtgärd, undrar jag, om folkpartiets önskemål om producentbidrag skall anses vara en form av någon ny liberalistisk politik.

Herr Ohlin: Herr talman! Tillåt mig att först beröra herr von Helands försök i hans näst föregående yttrande att rädda konsekvensen i herr Gustafsons i Vimmerby reservation, som han ju understödde. Han kommer nu med en mycket överraskande förklaring. Det är visserligen sant, att bondeförbundet godkänt prissättningen för året 1943/44, säger han, men vad vi önska är att höja lönerna för jordbruksarbetarna redan nu, på hösten 1943, och sedan hoppas vi att på våren 1944 få priserna höjda till nästa produktionsår, 1944/45. Denna ståndpunkt innebär, att jordbrukets kostnader under året 1943/44 skulle höjas, men icke dess produktpriser. Det betyder att herr von Heland här direkt förordar ett brytande med den princip, som jordbrukarna varit så tacksamma att få erkänd och som det svenska samhället enligt min mening med rätta godtagit, nämligen att jordbruket bör ha full kompensation för sina kostnadsstegringar. Jag har svårt att tro, att herr von Heland vid närmare övervägande kan vilja uppge en för det svenska jordbruket så viktig princip som den om den fulla täckningen för kostnadsstegringar.

Sedan ställde herr von Heland några frågor till mig. Han bestred först att jordbruksministern varit endast lamt intresserad av stödet till småbrukarna. Jag skall blott tillåta mig två försök till konkretisering på denna punkt — kammaren ursäktar förmodligen, om jag begränsar mig av hänsyn till den sena timmen.

Jag vill minnas att det några månader före krigsutbrottet stod i en kungl. proposition, att producentbidraget sedan någon tid utgick med samma belopp som den s. k. mjölkavgiften, d. v. s. med två öre. Icke desto mindre föreslog jordbruksministern att mjölkavgiften skulle sänkas till ett öre — han tänkte sig tydligen närmast att avveckla den — men antydde icke med ett ord något annat sätt att finansiera ett producentbidrag till småbrukarna. Det var, så

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
vitt jag förstår, omöjligt att läsa denna förklaring på annat sätt än att jordbruksministern avsåg en viss sänkning av producentbidraget. Genom riksdagens ingripande blev det ingen sänkning, utan bidraget har sedan successivt blivit höjt. Åtminstone vid ett tillfälle har detta icke skett på grund av initiativ från regeringen, utan med anledning av väckta motioner.

Sedan kommer herr von Heland till vad jag förmodar att han själv betraktar som en mycket svår fråga, genom vilken han säkert tror att han placerat mig, och kanske även folkpartiet i övrigt, i ett hörn. Frågan gäller, om vi betrakta detta småbrukarstöd såsom en vanlig driftsekonomisk åtgärd eller som en social hjälpåtgärd. Jag vill för min del förklara, att jag icke betraktar det såsom en del av socialpolitiken, men jag vill icke heller hänföra det till det förstnämnda området. Det på lång sikt enda möjliga är enligt min mening att gå in för en rationalisering av det svenska jordbruket, framför allt i syfte att förstora bruksningsdelarna. Naturligtvis skall man icke, som herr Linderot tänker sig, efterbilda de ryska kolchoserna, utan det gäller att från ofullständiga jordbruk komma fram till fullständiga, produktiva bondejordbruk. Detta är emellertid en politik på mycket lång sikt, och det blir därför nödvändigt icke bara under kriget utan även därefter att i den svenska jordbrukspolitiken infoga särskilda åtgärder för höjning av det mindre jordbrukets lönsamhet.

Då säger herr von Heland, att om detta icke är socialpolitik utan jordbrukspolitik, så får man likväl fråga, om det inte är riktigt att ge denna hjälp som ett extra bidrag ur statskassan, eftersom det gäller en särskild grupp, i stället för att finansiera den inom den för jordbruket beräknade allmänna ramen. Jag vill svara, att den svenska jordbrukspolitiken, som går ut på att ge täckning för kostnaderna, betraktar jordbruket såsom en enhet, varför den inte kan differentiera priserna efter kostnadernas olika storlek. Men det är ett uppenbart faktum, att vid det mindre jordbruket produktionskostnaderna för en hel del varor äro högre än vid det större jordbruket. Producentbidraget innebär ett blygsamt försök från statsmakternas sida att åstadkomma en viss differentiering av inkomsterna för jordbruk av olika typ, så att dessa inkomster mera skola anpassa sig efter kostnadsnivån. Det innebär således, jag upprepar det, ett mycket blygsamt försök att ta hänsyn till olikheterna i fråga om kostnader.

Jag tror, att de undersökningar, som gjorts och göras av jordbrukskommittén, komma att visa, att skillnaden i produktionskostnader i verkligheten är mycket större än man vetat om och att de hänsyn man tagit genom att låta producentbidrag utgå äro relativt små. Jag understryker att det på lång sikt aldrig kan vara riktigt, att man eftersträvar att differentiera priserna efter olika produktionskostnader ens för olika typer av jordbruk, utan detta får betraktas endast såsom en temporär åtgärd, fastän temporär i den meningen, att den sträcker sig över flera år. I längden måste ändå en rationalisering av jordbruket, framför allt en utökning av de mindre bruksningsdelarnas storlek, vara huvudlinjen i den svenska jordbrukspolitiken.

Herr von Heland: Herr talman! Herr Ohlin påpekade mycket riktigt, att vi från vårt håll önska full täckning för de ökade arbetskostnaderna, och det är alldeles givet, att vi alltjämt hysa detta önskemål. Men säger man som herr Ohlin, att jordbrukarna godkänna prisnivån på våren med hänsyn till då rådande kostnader, vilken prisnivå sedan inte går att rucka på, även om avtalsunderhandlingarna, som ske på hösten, medföra kostnadsökningar, komma vi ju aldrig någonstans. Vi måste väl i första hand veta, om statsmakterna äro beredda att ge oss den prisförbättring, som kommer att följa på en avtalsuppgörelse, där vi skola tillförsäkra lantarbetarna löner som äro

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
jämförbara med exempelvis grovarbetarnas på landsbygden. Det är därför vi ha önskemålet att få detta uttalat av riksdagen.

De andra problemen, herr talman, som herr Ohlin var inne på, skall jag be att få återkomma till, när vi skola behandla det tillfälliga utskottets utlåtande, det sista på denna föredragningslista. Jag måste emellertid ge en kort replik redan nu. Det är intressant att höra, att herr Ohlins inställning är, att producentbidragets utgående endast är en temporär åtgärd för några år framåt. Men denna åtgärd, det måste herr Ohlin gå med på, konserverar ju småbruket i stället för att, såsom herr Ohlin anser riktigt, rationalisera jordbruksdriften fram till större enheter. Det är mycket riktigt som herr Ohlin säger, att arbetskostnaden är väsentligt högre vid det mindre jordbruket än vid det större. Vid en undersökning 1942 visade det sig, att det för att få fram en produktionsenhet av ett visst slag åtgick dubbelt så stor arbetskraft vid ett 5-hektarsjordbruk som vid ett 50-hektarsjordbruk. Därom äro vi således fullt ense.

Man kan då tydligen om några år räkna med att det här frieriet till småbrukarna, genom att man överbjuder varandra i fråga om producentbidraget, kommer att upphöra. Det är ju ett intressant resultat av kvällens diskussion.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag vill endast rekommendera herr von Heland att studera en motion, som i januari från folkpartihåll avlämnades i denna kammare av herr Näslund och som även jag underskrivit. I denna kan herr von Heland utläsa min ståndpunkt i dessa frågor. Där framhålles, att man även efter kriget får tänka sig att fortsätta med en småbrukspolitik av denna typ. När det emellertid gäller att förstora brukningsdelarna, och man ser saken på lång sikt, kanske flera tiotal år, är det klart att det är önskvärt att så småningom komma fram på andra linjer.

Jag tror inte herr von Heland behöver vara ängslig för att denna småbrukspolitik kommer att konservera de mindre brukningsdelarna genom att bereda de svenska småbrukarna en så lysande ekonomisk ställning, att de komma att sätta sig till motvärn, när statsmakterna erbjuda dem möjligheter att få sina jordbruk förstora.

Jag skall inte återkomma vidare i denna fråga, även om herr von Heland skulle framprovocera en replik. Jag skall endast ge en replik till herr andre vice talmannen, som hade den anmärkningsvärda frigjordheten att förklara, att en hel del av de krav, som kommit fram i motionerna, ingenting annat var än gamla socialdemokratiska krav. Jag måste nog, herr talman, förklara att denna politik, som man från folkpartihåll understött i fråga om hjälp åt småbrukarna, i varje fall icke fått stöd i Örebro-Kuriren. Jag inbjuder nu herr Åkerberg att understödja denna politik här i kammaren genom att stödja herr Näslunds reservation.

Herr von Heland: Herr talman! Jag skall endast besvära med en sista replik till herr Ohlin, och det är inte alls min avsikt att framprovocera någon ytterligare replik från herr Ohlins sida.

Jag vill endast konstatera, att det inte var från vårt håll man började tvisten om producentbidragen, utan att det var herr Ohlin som anmärkte på att jordbruksministern inte var intresserad för småbrukarna och producentbidragen. Det är i alla fall glädjande att kunna konstatera, att vi åtminstone i dag tyckas vara lika intresserade för småbrukarna, och jag kan även vittna om att en stor del av dessa ha det mycket besvärligare än till och med lantarbetarna. Jag anser alltså att all den hjälp vi kunna ge småbruket är befogad.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Herr Boman: Herr talman! Jag skall inte berika debatten med någon sakkunskap på jordbrukets område, ehuru jag förmodar att till och med mina minimala resurser på detta område inte understiga vad som här presterats från en del andra håll.

Jag skulle vilja konstatera, att jordbrukspolitiken har blivit en prisfråga. Medan Sveriges industrier trots stora pålagor och i avsaknad av skyddstullar och andra understöd ha kunnat slå sig fram till en särställning, ha vi kunnat konstatera ett alltmera högljutt rop på hjälp från jordbruket. Det tycks vara så, att bönderna, åtminstone riksdagsbönderna, snart inte kunna sätta vare sig en potatis eller en rova utan statsunderstöd. Jag undrar, huruvida det inte vore på tiden att börja avveckla dessa förhållanden. I vart fall vill jag uttala förhoppningen, att den dag snart skall randas, då vi inte behöva diskutera om sådana saker, utan näringarna kunna återställas till sitt rätta skick, nämligen att bli självförsörjande.

Herr Björnsson: Herr talman! Det har för mig varit av ett visst intresse att höra med vilken energi herrar von Heland och Ohlin försökt tillskriva sina respektive partier förtjänsten av vår jordbrukspolitik, särskilt i vad det gäller att gynna småbrukarna. Jag har emellertid intet intresse av att lägga mig i detta förspel till kommande valrörelser. Därvidlag få herrarna gärna komma med hur många ömsesidiga repliker som helst.

Jag vill emellertid säga, att jag fullkomligt delar den meningen, att det inte är någon rimlig socialpolitik att ha ett producentbidrag, som blir större, ju större, intill en viss gräns, jordbruket är och desto mindre således ju bättre vederbörande jordbrukare behöver det. Det fyller inte de krav jag ställer på en rimlig socialpolitik, men denna politik kan, såvitt jag förstår, nu försvaras bland annat på grund av att den stimulerar till största möjliga leverans av mjölk från småbrukarna, vilket jag tror möjligen kan ha bidraget till att vi sluppit någonting så förskräckligt som ransonering av mjölk.

Vad som emellertid särskilt givit mig anledning att begära ordet är herr Ohlins motivering för producentbidraget. Enligt hans mening skulle det vara dyrare att producera en liter mjölk på ett litet jordbruk än på ett stort; bidraget skulle alltså vara större, ju mindre jordbruket är. Detta går inte för mig riktigt ihop. Jag skall inte be om någon förklaring, men jag undrar, om herr Ohlin vill tillämpa denna regel även på andra områden. En konsekvens av herr Ohlins resonemang skulle bli, att om t. ex. en handskomakare inte kan göra ett par skor till samma pris som en fabrik, skulle staten sörja för att han ändå finge avsättning för tillräckligt många par skor till skäligt pris. Är herr Ohlin verkligen beredd att föra detta resonemang även när det gäller andra områden? Det är väl så, att småbrukarna kommit i ett särskilt prekärt läge just nu, därför att de fått avstå från en del av småbrukets binäringar, särskilt husdjurskötseln, som förut utgjort ett mycket värdefullt stöd för deras ekonomi. Denna omständighet kan utgöra ett motiv för att man på ett område, där man vill åstadkomma en stor produktion, för en i och för sig så besynnerlig politik som att man säger, att mjölk, producerad från jordbruk på upp till så och så många hektar, skall betalas med så och så mycket mer per liter än annan. En sådan politik kan absolut inte, om den skall föras under någon längre tid, annat än, som herr von Heland säger, konservera småbruket. Jag har emellertid funnit, som jag tidigare sade, att man under nu rådande tider kan acceptera denna politik.

Jag kan inte förstå, hur man kan så där helt försvära sig till ett uppslag, som herr Näslund eller herr Svensson givit upphov till. Det är inte möjligt att säga, att det ena förslaget är så alldeles oerhört mycket bättre än det andra.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Båda äro, såvitt jag kan se, ofullkomliga, och jag förstår inte, hur man kan få en så varm glöd av tro i sin stämman som herr Ohlin i dag, när han talat om detta spörsmål.

Till slut skall jag endast göra en liten anmärkning. Det har här varit tal om vilket parti som först fört fram kravet, att jordbrukspolitiken även skulle slå vakt om lantarbetarnas löner. Jag vill erinra mig, att det någon gång på 20-talet var från socialdemokratiskt håll som det först restes krav på minimilön till betodlarna. Staten skulle garantera ett visst betpris. Det var alltså under ett annat årtionde än det vi nu resonera om. Men det råder icke desto mindre stora meningsskiljaktigheter om vem som under trettiotalet varit mest intresserad av lantarbetarnas löner. Detta sagt endast i förbigående, herr talman.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av de därunder förekomna yrkandena propositioner komme att framställas särskilt angående de olika delar av utskottets motivering, som blivitt föremål för ändringsyrkanden, och särskilt angående utskottets hemställan.

Beträffande utskottets i sista stycket å sid. 22 i det tryckta utlåtandet gjorda uttalanden angående motionerna I: 190 och II: 274, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att ifrågavarande uttalanden skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Gustafson i Vimmerby vid utlåtandet avgivna reservationen.

Vid sedermera enligt dessa båda yrkanden gjorda propositioner godkändes utskottets yttrande i nu förevarande del.

Vidkommande utskottets uttalanden angående dels mjölk- och matfettsregleringen, dels reglering av andra animaliska produkter än mjölk, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o att nämnda uttalanden skulle godkännas; 2:o), av herr *Näslund*, att kammaren skulle godkänna motsvarande delar av den av honom och herr Svensson i Ljungskile vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Andersson, Alfred*, att utskottets uttalanden skulle godkännas med den ändring av de i propositionen föreslagna grunderna för producentbidraget för mjölk, att den grundkvantitet, för vilken 4 öre per kilogram mjölk skulle utgå, bestämdes till 275 kilogram för månad samt att den s. k. efterterregleringsrätten beträffande producentbidraget bibehöllles.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets uttalanden i nu angivna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Näslund* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Näslunds* yrkande.

Herr *Andersson, Alfred*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående nu förevarande delar av motiveringen i jordbruksutskottets utlåtande nr 54 antager bifall till herr *Näslunds* yrkande, röstar

Ja;

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Alfred Anderssons yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande motiveringen i jordbruksutskottets utlåtande nr 54 godkänner utskottets uttalanden angående dels mjölk- och matfettetsregleringen, dels reglering av andra animaliska produkter än mjölk, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Alfred Anderssons yrkande i ämnet.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svedberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 14.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets hemställan, i vad den ej besvarats genom kammarens redan fattade beslut rörande motiveringen.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.10 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.